ANUL VI. — No. 217

5 LEI EXEMPLARUL IN TARA
10 LEI EX. IN STRAINATATE

Duminică, 1 Februarie 19

Adevĕrul Literar şi Artistic

FONDATORI: { AL. V. BELDIMAN 1888—1897
CONST. MILLE 1897—1920

FONDAT în 1893

Patosul mişcării în romantism

de LUCIAN BLAGA

Dela începutul veacului al XIX-lea până în zilele noastre se poate observa cu uşurinţă un ritm istoric în succesiunea creaţiilor pe diversele tărâmuri ale preocupărilor şi vieţii europene. Indeletniciri intelectuale, plăsmuiri spirituale, fapte — par în diferite perioade, (în care putem împărţi această şchioapă de timp de care se leagă aşa de organic credinţele şi îndoielile noastre) — pătrunse deodată de aceleaşi tendinţe sufleteşti, de aceiaşi patimă pentru anumite forme, cari se repetă cu o ciudată consecvenţă în cele mai disparate manifestări creatoare ale geniului european. E un „paralelism" curios între năzuinţele manifestate simultan, bună oară în filosofie, sau politică, în artă şi în ştiinţă, pe tărâmuri, cari adeseori — în cei ce le ară şi le cultivă — nu prea ştiu unele de altele. Acestui fenomen îi atribuim o importanţă deosebită. Incepem prin a numi acest paralelism istoric un fenomen „misterios" şi vom sfârşi poate prin a'l numi şi mai misterios decât îl credeam la început.

Pornind din romantism — mişcarea ce a urmat după liniştea şi echilibrul olimpic al clasicismului vremelnic dela sfârşitul veacului al optsprezecelea (Goethe, Thorwaldsen, David, stilul empire) — se impune dela început întrebarea dacă găsim un numitor comun pentru toate acele fenomene „romantice" — dela idee până la faptă — aşa cum le avem să zicem în gândirea lui Hegel, în aventura lui Byron, in gesturile teatrale svâcnite pe pânzele lui Delacroix, în ipotezele lui Cuvier, în politica revoluţionară şi contra revoluţionară a timpului. O mărturisim dela început că orice încercare de a readuce una la ceealaltă aceste manifestări — ni se pare zadarnică. N'avem nici un drept să considerăm faptele sociale şi politice, ca un fenomen mai substanţial, mai de fond decât pe celelalte, cari eventual, s'ar broda ca nişte simple flori accidentade în jurul acestuia. Nu vom cădea nici în greşala acelora, cari reduc totul la idee. Dacă fenomenele amintite se pot reduce la anumite tendinţe comune — acestea vor fi simple tendinţe, dar nu idei, şi nici fapte sociale, simple tendinţe cari pătrund deopotrivă manifestările mai însemnate ale timpului. De unde vin aceste tendinţe — rămâne o întrebare pentru mai târziu.

Patima de forme a clasicismului se restrângea la aceea pentru tipicul rotunjit, pentru statica ideilor platonice liniştite şi reci în eternitatea lor nepământeană. Inchipuiţi-vă aceste „idei platonice" părăsindu-şi cerul, închipuiţi-vi-le — în mişcare cât mai patetică cu putinţă, în revoltă, cu gesturi mai mult sau mai puţin teatrale, — să vi le imaginaţi, dacă se poate, în luptă unele cu altele — înlocuindu-se, pierind şi devenind, — şi aveţi în faţa voastră cel mai cuprinzător simbol al fenomenului romantic.

Patosul mişcării e una din notele comune ale apariţiilor romantice în diversele domenii, în filozofie, în artă, în ştiinţă, în politică.

După Hegel — ideea logică iese din sfera eternităţii ca să se realizeze în natura inconştientă, apoi se trezeşte întorcându-se iarăşi la sine în conştiinţa omului şi în creaţiunile istoriei. Ideea e în continuă mişcare : iubeşte aşa de puţin liniştea încât de la sine se transformă în contrarul ei, pentruca împreună cu momentul contrar să se realizeze din nou. sintetic, pe un plan superior. Ideea se mişcă cu patos niciodată istovit în tact de trei — formând articulaţia ritmică, din ce în ce mai complicată a unei divinităţi în devenire. D-zeu nu este, D-zeu devine, prin catastrofe şi reculegeri. Filozofia aceasta, schiţată în câteva linii, aşa mişcată cu e, ni se pare o fereastră deschisă spre cele mai însemnate fenomene ale timpului. Pictura lui Delacroix după răceala şi rigoarea clasicilor — înseamnă o analoagă ieşire din statica ideilor platonice. „Libertatea duce (prin zeiţa ei) poporul pe baricade" : mişcarea patetică din acest tablou rezumă setea — aproape fiziologică de acţiune, cu care era încărcată epoca. Formele sunt tot atât de idealizate ca şi la clasici, dar sunt forme în mişcare, agitate, tumultoase. Ca să nu se spună că am ales un tablou care prin subiectul ei (revoluţia) aparţine timpului, şi e deci în corcondanţă cu el, putem să amintim un altul tot atât de mişcat în liniile sale : „barca lui Dante" cu învălmăşagul de trupuri omeneşti în râul iadului. Cercetătorul cu ochiul obişnuit să interpreteze din resorturile intime ale epocei operile artei, ar putea fără greutate să spună cărei decade îi aparţine acest tablou: „patosul mişcării" de care e străbătut tabloul înlătură orice şovăitoare nehotărâre. In poesie Byron credem că a realizat mai mult decât ori care altul acelaş patos al mişcării. Dela Don Juan aventurierul până la Cain revoltatul şi căutătorul de moarte, personagiile plăsmuite de Byron se adâncesc în vârtejuri lăuntrice sau se descarcă în fapte cuceritoare de lumi. El însuşi, Byron, a avut una din cele mai agitate vieţi, ce se cunosc. Când creaţia nu l'a mai satisfăcut, s'a aruncat dornic de acţiune în luptele pentru eliberarea grecilor. In „Faust" Goethe l'a eternizat in acel clocotitor personagiu, „Euforion" născut din dragostea Elenei şi a lui Faust, din împreunarea avântului nordic cu forma antică. Nicăeri nu ni se pare mai potrivit să amintim simbolul romantismului, ce l'am dat mai sus ca tocmai în cazul lui Byron. El însuşi în frumuseţea sa apollinică, ca şi personagiile născocite de imaginaţia lui par nişte idei platonice, cari sătule de liniştea cerească au pornit pe mare într'o veşnică aventură, sau şi-au întors privirile înăuntru trezind acolo toată problematica existenţii.

Un romantic reprezentativ în ştiinţă ni se pare Cuvier. Amintim dintre teoriile sale cea mai însemnată : teoria geologică a catastrofelor şi a creaţiunilor repetate. Ca mare paleolontolog Cuvier cunoaşte flori şi faune întregi, astăzi dispărute de pe suprafaţa pământului. Ca să explice dispariţia acestor în straturi geologice, precum şi înlocuirea lor cu alte faune el enunţa teoria, că pământul a trecut prin catastrofe uriaşe cari au distrus viaţa în repeţite rânduri, încât D-zeu a fost nevoit şi el să-şi repete creaţiunea de fiecare dată cu totul în alt stil. Teoria aceasta nu ne mai interesează astăzi decât prin „patosul mişcării" ce-l imaginează pentru globul terestru. Teoria aceasta se potriveşte de minune cu acea perioadă de catastrofe şi de înjghebări, de revoluţii şi contrarevoluţii cari caracterizează timpul lui Napoleon şi al întâielor decenii după el. Timpul era pătruns în diferitele sale manifestări de aceiaşi pasiune a mişcării monumentale. Dumnezeu era coborât pe baricade în devenirea istorică, „ideile platonice" îşi părăseau Olimpul ca să pornească cu pânze umflate — pe mare — îndrăgind acţiunea şi furtuna iar pe globul terestru al teoriei catastrofale se succedau ca nişte lovituri de stat, — în viaţa politică a continentului.

Lord Byron

Momentele relevate sunt cele mai caracteristice ale timpului. In jurul lor se pot grupa nenumărate alte exemple cu tot atâtea dovezi ale aceleaşi tendinţe pe care am scos-o în evidenţă. Ingrămădirea materialului e însă inutilă, mai ales că nu pretindem să fi istovit romantismul definindu-l prin patosul mişcării. La aceste se alătură şi alte tendinţe, poate nu mai puţin importante. Le vom vedea în articolele viitoare.

LUCIAN BLAGA

Pâinea mea de toate zilele

Toamna Parcului meu...

de RADU GYR

Orchestre şi muzici tăcură de mult —
doar veştede muzici de frunze ascult...
Şi Parcul meu, Parcul meu, sângeră azi
din răni de-oţetari, de moliţi şi de brazi...

„Domniţa" *cu ochii ca seara în care*
svoneşte o talancă —
de-acum nu mai vine, cu mâni visătoare,
să rupă o floare, pe bancă...

O frunză uscată căzută pe carte,
i-a spus cu un foşnet de moarte,
sdrobită 'ntre foi:
„Să nu mai vii, mâine, Domniţă, la noi!..."

Mă prinde rugina bătrânului parc,
când ca într'o roabă, în gânduri mi-o 'ncarc...
...Sufletul, sufletu-l uit pe alei,
Căci prea mult spre stânga se 'ndrumă,
prea putred foşneşte uscatu-i crâmpei
şi prea-l calcă Toamna, cu ploi şi cu brumă!....

...Şi-mi pare, deodată, că-l văd, pe alei
de-avalma cu foi de-oţetar şi de tei
de-avalma cu inima lor de aramă...

...Şi nimeni nu trece să-l ia de pe alei;
şi 'ncet să mi-l culce, bucăţi, pe-o maramă...

...Iar tremură pomii ciuntiţi ca de săbii,
şi ca şi când vor
să-şi schimbe corăbii de gânduri — corăbii —
trişti, unul spre altul îşi leapădă, vrăbii,
prin care să-şi plângă şi tângile lor...

Orchestre şi muzici muriră de mult, —
doar veştede muzici de frunze, ascult...
...Şi numai pe lac mai rămase,
o lebădă moartă — şi 'n parcul tăcerii
e-o voaltă de alb trandafir de mătase
uitat şi crescut pe ruinile verii...

...Şi 'n mine deodată jăleşte un Parc,
cerşindu-mi zadarnic cu flori să-l încarc...

Din roase plicuri

— In jurul ideii unei „Case de editură a Scriitorilor" —

de ION GORUN

Intr'o notiţă biografică, închinată mult regretatului scriitor George Cair, şi semnată, într'un almanah, cu iniţialele N. P., citesc aceste pasagii, cari m'au mişcat aducându-mi aminte de nişte proiecte pe cari le nutriam odinioară şi noi alţi câţiva.

„...Pe primăvară, întâlnindu-l şi discutând micile şi marile greutăţi ale vieţei de azi, se porni:—Bine, dragul meu, au ajuns atât de grele şi de netrecut stavilele vieţii, că mă prinde groaza, când mă gândesc la bieţii scriitori mai tineri ca noi şi la felul de viaţă pe care o vor fi ducând, înfăşuraţi în idealurile ce-l silesc să nu se plece şi să nu facă nici o concesie". — In ochi îi tremura o lacrimă spunând acestea şi conchizând: — „Eu voiesc să propun, şi sunt sigur că mulţi mă vor secunda în realizarea gândului ce-l am, de a pune la cale o „Casă a scriitorilor", o casă de editură, în care să poată fi tipărite şi operele tinerilor scriitori atât de ameninţaţi de nevoile vieţii de azi". — Şi-mi spuse un plan întreg: cu conferinţe, şezători literare, subscripţii prin prieteni, în fruntea cărora s'ar fi înscris cu o sumă importantă, — şi altele, dorind să treacă la fapte cât mai de grabă, chiar în toamna aceasta. — Din nefericire, cel mai odios asasinat din câte s'au pomenit la noi, a răpit vieţii şi literaturii noastre pe unul din cei mai buni şi din cei mai aplecaţi să vadă şi să înţeleagă lipsurile şi durerile scriitorilor...

* * *

Răvăşesc printre hârtiile mele, cărora din când în când trebuie să le fac câte un mic *auto-da-fe*, şi dau, ca din întâmplare, peste o scrisoare, datată de la 21 Fevr. 1913, şi cu cuprinsul următor :

„Frate Hodoş, scrisoarea d-tale găseşte în mine pe acelaş entuziast visător al unei „Case de editură a scriitorilor". De crezi că a sosit primăvara şi pentru acest mugur, căruia vremea rece de până acum nu i-a îngăduit să se deschidă, îngrădeşte-ţi două-trei zile de libertate şi vino, să stăm colea de vorbă, şi să facem planuri. — Vino şi cu Doamna, şi cu oricâţi dintre prietenii noştri. Cu cât mai mulţi — cu atât mai veselă casa".

Urmă expunerea unui itinerariu amănunţit al drumului de la Bucureşti la Gugeşti, staţie foarte apropiată de casa maestrului dela Dragosloveni. — Sfârşitul scrisorii : „Mă vesteşti din vreme cu ce tren veniţi, ca să vă aştept. Cu inima şi braţele deschise—vechiul d-tale prieten *A. Vlahuţă*".

Preşedintele de atunci al S. S. R., d. Mihail Dragomirescu, fusese câştigat şi d-sa pentru ideea unei Case de editură a scriitorilor. Deci, dimpreună cu d-sa, subsemnatul şi d-na Constanţa Hodoş, amândoi pe atunci membri în comitetul S. S. R. — repetând că ceilalţi confraţi invitaţi nu ne-au dat decât răspunsuri evasive, — am luat drumul Dragoslovenilor, unde am stat două zile în discuţiuni, găzduiţi de d-na Ruxandra Vlahuţă, a cărei delicată, distinsă amabilitate o cunoşteam mai de mult, şi pe care nici n'aş putea s'o uit vr'odată.

Discuţiile cari au urmat ne-au pus curâd de acord, — cu atât mai mult, cu cât nu putea să fie vorba între noi de cât de stabilirea unor principii, — toată înfăptuirea, în amănuntele ei, rămânând bine înţeles rezervată hotărârilor unei Adunări generale a S. S. R.

Această Adunare însă nu s'a ţinut niciodată. Pentru ce ? Ideea, care pe Vlahuţă îl entusiasma, şi care fusese admisă, poate fără entusiasm, dar aşa cred că cu deplină convingere, de preşedintele nostru de atunci, d. M. Dragomirescu, — n'a întâmpinat, la membrii mai *marcanţi* ai S. S. R. nici acelaş entusiasm, nici aceeaş convingere.

Mă întreb astăzi, dacă nu cumva aceştia din urmă erau cei cari aveau dreptate.

Se zicea : Un scriitor, contractând cu o casă de editură oarecare, e liber să-şi pună condiţiile, sau să le primească pe acelea ale editorului. Diferendele dintre ei pot face obiectul unor acţiuni în judecată. Nici într'un caz, un editor particular (fie şi Societate pe acţiuni) nu poate avea pretenţia de a *consacra* pe un scriitor. Pe când o editură a S. S. R. *poate* avea această pretenţie. Iată ceva ce trebuia să fie evitat.

Admiterea unora şi respingerea — sau, în chip politicos: amânarea, — altora dintre scrierile prezintate, puteau să dea naştere la dihonii între scriitori — şi sunt ele destule şi aminteri. Pe când dacă te respinge un editor, îl înjuri, ca pe un ignorant ce este, şi cu asta s'a terminat;— nu ne mai ciondrănim între noi.

Statutele ce întocmisem atunci, şi cari au fost comunicate tuturor membrilor S. S. R. mulţămită hărniciei confratelui Vasile Pop, se ţineau strict de statutele-tip prescrise de legea privitoare la „cooperative", căci societatea avea să fie întemeiată pe acele baze, ca cele ce ni se păreau mai potrivite cu felul de funcţionare al ei; puţine articole sau aliniate explicative am mai adăogat. In „regulament" însă se prevedea o „comisie literară compusă din 5 fruntaşi ai literaturii, desemnaţi prin vot sau aclamare de S. S. R." prima comisie fiind instituită prin actul constitutiv, pe termen de 4 ani. Apoi când numărul „fruntaşilor" sau al celor ce se puteau socoti ca atari, era cel puţin de vr'o zece ori mai mare, — de geaba veneam noi cu perspectiva a 66 la sută din venit pentru scrierile editate, rămânând ca şi cea mai mare parte din restul de 34 la sută să fie afectată fondurilor S. S. R., în special fondului de ajutoare şi pensiuni.

Poate că regretatul G. Cair se gândia la o Casă de editură a scriitorilor *fără* o legătură oficială cu S. S. R. Un moment, faţă de nesuccesul încercării noastre, ne gândisem şi noi vr'o câţiva, la o astfel de soluţiune. Subscriitori, la o societate pe acţiuni, poate s'ar fi găsit; — dar cum să te porneşti dumneata să-i faci cuiva binele cu sila ?...

Proiectul lui G. Cair poate s'ar fi realizat. Nişte bestii cu chip de om, produse inconsciente ale verminei umane, l-au zădărnicit.

Pentru totdeauna ?.. *Chilosa ?*

Mina de aur

Când am venit aici eram ca tine
De tânăr şi frumos;
Viaţa mea, povestea celor ce muncesc în mine
Inchişi în noaptea cea mai grea,
In săpăturile de sub pământ,
Nu are nici un murmur luminos
Cum n'au nici morţii-acolo în mormânt.

...Aşa, aprinde-acuma o lanternă,
Mai sgândără cărbunii de lignit
Să 'ntindem mânile la foc
Şi să asculţi în negura eternă,
Cuminte şi ticnit
Povestea unui om ce n'a avut noroc.

Leit ca tine, tânăr şi frumos,
Cu trupul tot atâta de vânjos
M'am coborit plin de nădejde-aicea jos
Să sap în inima pământului pietros.

Adânc, tot mai adânc săpam
Să dau de vinele de aur
Şi împreună cu tovarăşii cântam
Când ne 'ntristau aducerile-aminte
Şi scormoneam ca nişte cârtiţe flămânde
La dreapta şi la stânga
Inainte,
Sub tremurul lanternelor plăpânde.

Aici ne întâlneam
Şi iarăşi ne pierdeam de ştire
Prin subteranele ce le făceam
Şi care deveneau
Mai umede, mai negre şi mai reci
Ca subteranele din cimitire
In care morţii dorm un somn de veci.

E... hei! Tovarăşe, pe unde eşti?
Şi nimeni nu răspunde;
Cădea ecoul în tăcerile profunde
Şi tu te întrebi de mai trăeşti.

Da, aici era nădejdea şi chemarea
Spre o viaţă ce va fi mai bună —
In mină este aur,
In mină e nădejdea şi scăparea
Dela mizeria ce vrea să ne răpună.

Şi tot săpam...
Tavanuri umede şi scunde,
Pereţi masivi prin care pătrundeam
Şi 'n care nici o vietate nu s'ascunde,
Dar aur, aur nu găseam
Un bulgăre
Să strălucească şi să fulgere
Ca o lumină
In oarba negură din mină.

Aşa prietene,
De patru-zeci de ani
Sunt săpător;
Sunt cârtiţă, în neguri trăitor,
Şi par'că port
Pe umeri-mi bătrâni ce se 'ncovoaie
Ale pământului enorme muşuroaie.

De patru-zeci de ani trăiesc tăcut
Umil şi sdrenţăros
Şi-mi amintesc de anii din trecut
Când eram tânăr şi frumos
Şi am pornit să sap adânc, ca tine
Ca să adun tot aurul din mine.

Aici întreaga mină e secată...
Am tot cărat pe umeri bolovani
De aur greu şi lucitor
Din care alţii se desfată
Iar eu din visul meu de ani
Rămân un săpător.

Tu vei săpa acum în alte mine
Şi vei avea aceleaşi visuri ca şi mine,
Apropie-te deci mai mult de foc
Şi suflă în a ta lanternă
Ca să privim prin negura eternă
Ce domneşte 'n mină
A sufletului pată de lumină
Ce plânge pe-al granitului bloc
Povestea unui om ce n'a avut noroc.

SAVIN CONSTANT

Desgheţ

In luminate mantii de hermină
se zdrenţuesc pe şesuri, se pătează...
Azi iarna e o palidă regină
cârpind o rufă cu un fir de rază.

Pe drumuri umezesc splendori strivite
sub roţi de nenoroc cu negre spiţe
şi rumenesc, simţindu-se privite
coline fără ii în patru iţe...

Din zări de fum albastru suflă vânt
şi mână corbii pe câmpii d[illegible]os...
dar soarele nu spune un cuvânt
şi râde tuturor răutăcios...

PETRE STRIHAN

Romanul sentimental al d-nei de la Fayette

Prințesa de Clèves

de CONST. ȘĂINEANU

Acțiunea acestui roman se petrece la Curtea regelui Henric al II-lea. Curte strălucită și atât de bogată în prinți și în nobili. O podoabă a acestei Curți era și domnișoara de Chartres, una din cele mai bogate moștenitoare din Franța. Rămasă orfană de timpuriu, ea fu educată de mama ei, femee de o virtute strașnică, care nu se mulțumește numai să-i dea o educație strălucită, ci caută să-i însufle virtutea și să i-o facă plăcută.

Cele mai multe mame își închipue că ajunge să nu-i vorbești niciodată unei fete de dragoste, ca s'o depărtezi de ea. D-na de Chartres însă avea o părere deosebită; după dânsa trebue să-i se vorbească fetei nu numai de acest sentiment, ca să se convingă de partea lui periculoasă, dar și de puțina sinceritate a bărbaților, de necredința lor, cât și de nenorocirile casnice pricinuite de încrederea femeilor; de altă parte, trebue să-i se arate cât de liniștită e viața unei femei cinstite, câtă strălucire și superioritate dă virtutea unei femei frumoase și nobile, și că singurul lucru care poate face fericirea unei femei, e acela de a-și iubi soțul și de a fi iubită de dânsul.

Domnișoara de Chartres era foarte frumoasă. „Tenul ei alb și părul ei blond îi dădeau o strălucire cum nu se mai văzuse decât la dânsa". Toate trăsăturile ei erau regulate și figura și toată făptura ei erau pline de grații și de farmec.

Intr'o zi, la un bijutier, prințul de Clèves o vede și e atât de izbit de frumusețea și de chipul ei, că pe loc simți pentru ea „o pasiune și o stimă extraordinară". O revede la Curte și se decide s'o ceară în căsătorie, deși este convins că ea nu are nici o înclinare deosebită pentru dânsul. Căsătoria se făcu cu o pompă neobișnuită la Luvru, în apartamentele regelui. Iată-l fericit, nu însă deplin. El câștigase ființa adorată, dar nu și inima ei. Noua prințesă de Clèves nu știa încă ce-i iubirea.

Dar iată că apare un nou personaj: ducele de Nemours. „Ducele de Nemours era o capodoperă a naturei; era bărbatul cel mai bine făcut și cel mai frumos. Avea calități superioare ca spirit, ca fizic și ca maniere; era neîntrecut în sporturi, arbitrul eleganțelor și așa de distins că atrăgea privirile tuturor. Nicio femee la Curte nu i-ar fi putut rezista și multe s'au și amorezat de dânsul."... Era irestibil. Regina Angliei, Elisabeta, auzind de calitățile lui, îl îndrăgise, deși nu-l văzuse niciodată.

La un bal al Curței prințesa de Clèves întâlnește pe ducele de Nemours și dansează cu dânsul în mijlocul unui murmur de admirație, într'atâta erau de potriviți amândoi. Ea se simte plăcut impresionată, iar el se amorezează „nebunește" de dânsa, din clipa în care a văzut-o. Se mai revăd la Curte, la sporturi și aiurea, și la fiecare dată ea se simte mai turburată, văzând pasiunea lui înfocată, dar nemărturisită.

Această schimbare în natura prințesei de Clèves nu scăpă mamei sale, care vedea primejdia și urmările ei funeste. Nu se poate închipui durerea ce simți această femeie. Ea căzu la pat și puține zile după aceea își dede sfârșitul. Inaintea morții o chemă pe fie-sa și o conjură pentru ultima oară să renunțe la această pasiune care a încolțit în inima ei și să se gândească la ceeace datorește bărbatului, sieși și bunei reputații de care încă se bucura. Cuvintele mamei o rechemară la datorie. Atunci își dete și ea seama de calea greșită ce apucase având pentru d. de Nemours sentimente pe care le datora numai soțului ei. Moartea acestei virtuoase femei îi pricinui o mâhnire adâncă. Ea luă hotărârea să nu mai vază pe Nemours, și din acea zi arătă soțului ei ceva mai multă dragoste ca până atunci.

Dar vizitele lui de Nemours, în timpul doliului, slăbiră întru câtva această fermă hotărâre. Acest om superior în toate și de care se amorezase o regină numai din auzite, venea, ca și amanții din romanele sentimentale din acele timpuri galante, să se așeze în fața ei „cu acea teamă și acea timiditate pe care o dau adevăratele pasiuni, și stătea câtva timp fără a putea vorbi..." „Sunt persoane, zice ducele, cărora nu îndrăznești să le dai dovezi de pasiunea ce ai pentru ele decât în mod indirect, și neîndrăznind să le arăți că le iubești, ai vrea cel puțin să vază că n'ai vrea să fii iubit de alta..." Vorbele lui de Nemours îi plăceau și o ofensau totdeodată. Nu era stăpână pe sine însăș. „Cuvintele cele mai neînțelese ale unui bărbat care place pricinuesc mai multă turburare decât declarațiile pe față ale unui bărbat care nu place..." Se văzu din nou prinsă, deși crezuse că nu mai avea decât indiferență pentru dânsul.

O singură cale îi mai rămânea: să nu-l mai revadă. Renunță de a mai merge la Curte, pretextând diverse indispoziții și în acele locuri unde l'ar fi putut întâlni. Aflând despre aceasta, ducele de Nemours nu se mai duse nici el nicăiri. Dar într'o zi pe când un pictor lucra la un nou portret al d-nei de Clèves, sosește în vizită și de Nemours. El vede pe masă un mic portret al iubitei, și, în văzul ei, îl ascunde în buzunar. O puternică emoție îi cuprinde pe amândoi în fața acestei scene mute.

Dar un eveniment neînsemnat, căderea unei scrisori amoroase din buzunarul unui nobil de la Curte, aduce niște încurcături din cele mai grave, cari fac pe prințesă să treacă prin toate fazele pasiunii: ură, gelozie și iubire adevărată. Toate aceste faze sunt admirabil analizate și pricinuesc cititorului emoțiile cele mai intense. Hotărât, nu mai încape nicio îndoială, prințesa de Clèves este învinsă și nedestoinică de a se mai împotrivi pasiunii care o târăște spre păcat.

In culmea nenorocirii, ea se hotărăște să se retragă la țară, spre a înlătura de aci înainte orice putință de revedere. Dar aci soțul ei, care nu pricepe de loc această exilare de bunăvoie și prin nimic motivată a prințesei, o imploră să-i spue motivul acestei hotărâri neînțelese. Atunci această femee eroică se decide să împărtășească bărbatului ei ceeace niciodată poate femee măritată n'a destăinuit unui soț: și anume dragostea ei pentru un altul. „Ei bine! domnule, răspunse ea, aruncându-se la picioarele lui, vreau să-ți fac o mărturisire care niciodată nu s'a făcut unui bărbat; dar nevinovăția purtării și a intențiunilor mele îmi dă puterea s'o fac. Intr'adevăr am motive de a mă depărta de Curte și vreau să înlătur primejdia în care se găsesc câteodată persoane de vârsta mea. N'am dat nici o dovadă de slăbiciune și nu mi-e teamă să dau nici de acum înainte, dacă mi-ai îngădui să mă retrag dela Curte... Oricât de periculoasă e hotărârea pe care o iau, o iau cu bucurie, ca să mă păstrez demnă de d-ta. Iți cer iertare de mii de ori, dacă sentimentele mele îți displac; cel puțin n'am să-ți displac niciodată prin faptele mele. Gândește-te că, pentru a face ceeace fac, trebue să ai pentru soț o prietenie și o stimă fără seamăn. Condu-mă; fie-ți milă de mine și iubește-mă încă dacă mai poți".

Durerea prințului de Clèves în fața acestei mărturisiri fu nemărginită. „Fie-ți d-tale milă de mine, doamnă, îi zise el; sunt vrednic de ea, și iartă-mă, dacă, în primele clipe ale unei nenorociri așa de mari ca a mea, eu nu răspund cum trebue unui procedeu ca al d-tale. Imi pari mai vrednică de stimă și de admirație decât toate femeile din lume; dar, în acelaș timp, mă consider cel mai nenorocit dintre oameni. Mi-ai inspirat iubire dela prima dată când te-am văzut; nici posesiunea, nici indiferența d-tale nu au putut-o stinge; ea mai durează încă; nu ți-am putut niciodată inspira iubire, și văd că te temi de a o avea pentru un altul. Dar cine este, doamnă, acel om fericit care îți inspiră această teamă? Ce a făcut el ca să-ți placă?..."

Prințul de Clèves e zdrobit sufletește. El vrea să afle numele acelui fericit bărbat care a izbutit să găsească calea inimei prințesei, pe care el nu a putut-o găsi. Dar în zadar. Ea nu-l va destăinui. Prințul de Clèves îl va afla mult mai târziu pe cale indirectă.

Dar această scenă a mărturisirii, așa de faimoasă astăzi, pe atunci atât de combătută și care dă tot interesul romanului acestuia, n'a rămas cunoscută numai de prințul de Clèves. Un martor, pe care întâmplarea l'a adus în acel boschet în acel tragic moment, și care sta ascuns ca să nu fie văzut, a auzit întreaga destăinuire a Prințesei. Acesta era ducele de Nemours. Acum era și el convins că prințesa iubește pe un altul decât soțul ei. Cine putea să fie acel altul decât dânsul? Plin de bucurie de a se ști iubit „de cea mai frumoasă persoană care s'a văzut vreodată," el se întoarce la Paris și povestește unui prieten, nobil ca și dânsul, scena destăinuirii, cu toate amănuntele, ca fiindu-i comunicată de cineva care a auzit-o și care este chiar amantul acelei femei. Prietenul se grăbește s'o divulge la Curte și în curând ea deveni publică.

Prințul și prințesa de Clèves consternați de acest svon și neștiind cine a putut să divulge o scenă la care nu luase parte decât ei, ajunseră să se bănuiască unul pe altul și să-și facă reproșuri amare. Când într'o zi, la Curte, în apartamentul unei prințese regale, d-na de Clèves află din chiar gura ducelui de Nemours că el a destăinuit acea scenă, pe care o aflase dela un prieten, fără să știe despre cine era vorba. Durerea d-nei de Clèves e foarte mare, văzând ușurința și lipsa de seriozitate cu care a procedat omul iubit de dânsa. Dar tot nu putea să-și dea seama cine a fost martorul acelei destăinuiri?

* * *

Din clipa nenorocită a destăinuirii, prințul de Clèves nu mai fu acelaș om. El nu mai putu să se menție la acea înălțime care este de asupra naturei omenești, și asistăm la toate variațiunile sentimentelor prin care trece înainte de a ajunge la gelozia cea mai acută. Sub înrâurirea acestei gelozii, el ajunge să facă prințesei imputări pentru fapte cari mai degrabă ar merita recunoștință. „Pentru ce deosebiri? zice el prințesei care refuzase să primească pe d. de Nemours; pentru ce nu-ți este el ca orișicine? de ce te temi atâta să-l vezi? de ce îi arăți că ți-e teamă de dânsul?..." Cu timpul ajunge să-i facă imputări aspre pentru destăinuirea făcută. Nu mai e stăpân pe sine, pe liniștea sa obișnuită. „Un lucru să știi, doamnă, ai făcut din mine cel mai nenorocit om din lume".

Din acest moment tot interesul romanului trece asupra prințului de Clèves. Suferințele pe cari le îndură, și cari se măresc treptat, ne mișcă adânc și atrag toată atențiunea noastră. Chemat de rege ca să-l însoțească într'o călătorie el pleacă, iar d-na de Clèves se retrage la țară pe tot timpul absenței soțului ei. Dar bănuind că de Nemours o vizitează, el expediază un om de încredere care să-l supravegheze pe acesta și să-i raporteze cele constatate de dânsul. Instrucțiunile greșite ale omului contribuiră să agraveze bănuelile prințului de Clèves. El fu cuprins de o amarnică disperare, care îl zdrobi. In aceeaș noapte fu apucat de friguri și boala se agravă repede. Prințesa de Clèves, chemată în grabă îl găsi pe ducă. El o primi foarte rece. Ziua morții se apropia. Mișcat de devotamentul sau poate convins de prefăcătoria ei, el se hotărăște să-i vorbească. In ce termeni și cu câtă măsură îi se adresează: „Am meritat inima d-tale, d-nă, și mor fără părere de rău căci n'am putut-o obține și nici nu o mai pot dori." Și când d-na de Clèves izbutește să-l convingă de nevinovăția ei, prin ce cuvinte mișcătoare îi răspunde el: „Mă simt așa de aproape de moarte că nu vreau să mai văd nimic din ce ar putea să mă facă să regret viața. M'ai lămurit prea târziu, dar mă simt totuș ușurat de a duce cu mine gândul că ai fost demnă de stima ce am avut-o pentru d-ta. Iți mulțumesc că mai pot avea mângâierea de a crede că amintirea mea îți va fi scumpă și că, de ar fi atârnat de d-ta, ai fi avut pentru mine sentimentele pe care le-ai avut pentru un altul".

* * *

Moartea prințului aruncă pe d-na de Clèves în cea mai cumplită durere. Regina veni s'o vază și o duse într'o mânăstire aproape în nesimțire. Când putu să-și dea seama de nenorocirea ei și ce bărbat a pierdut, prin vina ei proprie, avu oroare de sine-însăș și de d. de Nemours.

De Nemours la rându-i, aștepta cu nerăbdare trecerea lunilor de doliu, ca să ceară mâna d-nei de Clèves, de astă dată asigurată. Dar așteptarea lui fu zadarnică. Toate încercările de a o mai revedea rămaseră infructoase. Devenise melancolic și trist. Stătea visător ceasuri întregi, într'o grădină, privind la ferestrele casei iubitei sale. E adevărat că și pasiunea d-nei de Clèves era încă vie și suferințele ce îndura erau neînchipuite, dar gândurile triste o readuceau mereu la acela pe care îl pierduse.

Insfârșit el reușește s'o vadă printr'un subterfugiu în casa unchiului ei. Surprinsă, ea încearcă să-i vorbească sincer pentru ultima oară, împărtășindu-i cât de adânc a impresionat-o iubirea lui și cât de mult l'a simpatizat și ea. Dar cu încetul ei se trădează spunându-i modul cum a aflat că este iubit de dânsa, ascuns în boschetul unde a avut loc destăinuirea. Ea îl acuză atunci de moartea soțului ei, provenită prin bănuelile pricinuite de purtarea lui nechibzuită. „Pentru ce a trebuit, zicea ea în lacrimi, ca eu să te acuz astăzi de moartea d-lui de Clèves? De ce nu te am cunoscut acum când sunt liberă sau pentru ce nu te am cunoscut înainte de a mă fi măritat? Pentru ce soarta pune astăzi între noi o barieră de netrecut?" Ea pleacă, sfătuindu-l să aștepte până ce timpul își va fi făcut opera.

Dar inima ei nu se putu liniști încă. Luptele ce se petreceau în sufletul ei o împiedicau de a lua o hotărâre definitivă. Deocamdată, până la sfârșitul doliului, ea se retrase la țară, în Pirinei, unde putea în tristețe să evoce amintirea d-lui de Clèves, care-i devenise scumpă. Apoi, zdrobită de atâtea lupte cu sine însăș, căzu grav bolnavă. Viața îi fu în primejdie. Incetul cu încetul imaginea unei morți apropiate o deslipi de lucrurile și sentimentele pământești și nu-i mai rămăsese vie decât amintirea d-lui de Clèves, care i se întipărise în inimă.

Zadarnice fură toate încercările desperate ale d-lui de Nemours de a o mai revedea, de a-l mai putea vorbi. Cu trecerea anilor, se stinseră cu încetul și durerea și pasiunea lui cea mare.

D-na de Clèves mai trăi câtva timp fără nădejde de scăpare. Viața ei, care a fost așa de scurtă, a lăsat pilda unei virtuți fără seamăn.

Const. Șăineanu

SENTIMENTALII

de PAUL ZARIFOPOL

In corespondența lui Voltaire cu Frederic cel Mare vine descori vorba de lacrimi. Pentru poezii, pentru tragedii mai ales, câteodată și față de întâmplări triste netrecute prin poezie, bărbații aceștia să înterc în plâns, și, de sigur, nu fără mândră mulțumire, își anunță unul altuia frequența și bogăția lacrimilor. Așa iera șic pe atunci: „verser des larmes" era o eleganță obligatorie.

Dinadins am pomenit, ca exemplu, pe aceștia doi — oameni deosebit de isteți și practici, care treceau cu voința lor peste orice, ca să se vază în trăsături cât mai groase puterea ciudată a unei mode psihologice. Când regele cel atât de sensibil a dat răvaș de drum filosofului, el spunea intimilor. I-am stors ca pe o lămâe, nu mai aveam ce scoate din el: să plece. De partea lui, filosoful sensibil făcuse contrabandă cu hârtii de valoare saxone, pe care Frederic tocmai le întrezărise în Prusia — un gheșeft minunat între atâtea altele ale patriarhului. Acest literat care-și amesteca, când vroia, lacrimile umanitare cu ale prietenilor regali sau alții, nu se oprea să tragă pe sfoară un vecin de moșie pentru câțiva stânjeni de lemne. Și doar omul care ține tarabă de sensibilitate, măcar și sporadic, are înainte de orice aierul că suferințele altora îl ating mai mult ca orice... Se dovedește tocmai că manifestarea eclatantă a sensibilității nu oprește pe om să-și vază teribil și fără rezervă de treburile care-i sunt lui exclusiv și imediat folositoare.

* * *

Moda lacrimilor a trecut de mult. Intr'o nemereală de geniu, Caragiale a numit lacrimile: balele melancoliei. Vorbele aceste strălucite rezumă o stare de suflet a unei epoci întregi: nouă ni-e scârbă să ne dăm pe față sensibilitatea — și tocmai celor mai autentici sensibili dintre noi ni-e scârbă. O pudoare nouă s'a născut în omul civilizat, pudoarea sentimentului. De sigur, această achiziție este rezervată unei minorități. Incolo, dacă lacrimile fizice sunt aproape total demodate, lacrimoșenia ca intenție și manieră, ca esență de stil, este marfa tuturor răspântiilor. Sentimentalitatea este procedura cea mai grosolană penru a da, pe înțelesul celor mulți, o ideie avantagioasă despre persoana noastră morală. Este lucru însemnat că toate brutele, și cele brute între brute, adoră romanța sentimentală, în muzică și cuvinte. Și e destul de straniu că popoarele înapoiate, deci aspre la suflet și crude, au o muzică eclatant sentimentală, iar cele mai adevărat îmblânzite au una de ton energic, demn și voios. Stilul doinei, ca să vorbim scurt, caracterizează muzica neamurilor care, la supărare, spintecă burțile, taie urechile și nasul, scot ochii, prăjesc pe jăratic—tratează prin urmare, cu o fantezie excesivă sensibilitatea aproapelui. Aici negreșit nu poate fi vorba de prefăcătorie, ci se dovedește numai că între atitudinea sentimentală și afinarea reală a sensibilității poate să existe un raport invers —există poate totdeauna.

Lăsând la o parte formele materiale ale sentimentalismului, lacrimi, suspine, intonații și mutre înduioșate, definim fondul lucrului astfel: sentimentală este acea dispoziție de suflet care pornește dela gândul că lumea este făcută cu totul dinadins penru noi, și există numai pentru ca să irite sensibilitatea noastră. Este banal că aproape fără încetare toți ne ostenim să potrivim cât mai bine realitatea cu simțirea noastră, și că, în stare normală, nici o clipă nu ne părăsește convingerea că putem să o potrivim întru câtva. Aceasta face ca în mulțimea mare a oamenilor, cu rezistența intelectuală slabă, ușor se naște credința că realitatea este din capul locului alcătuită cu totul de dragul nostru. In înțelesul acesta sentimentalismul este puerilitatea esențială a masei umane, și aceasta se arată în gustul literar, în visurile și impulsiunile politice ale mulțimilor. De câte ori realitatea dezminte prostia sentimentală, omul simplu se supără fără măsură, de câte ori pare să o confirme, omul se bucură și se topește într'un optimism duios. Pe asemenea supărări și bucurii se întemeiază atitudinile estetice, morale și politice ale mulțimilor.

* * *

In politică, se înțelege ușor că opozițiile trebuie să se arate sentimentale, să manifeste cât mai indiscret sensibilitate pentru durerile oamenilor, să întărească până la exces credința elementară în mai binele absolut. Această prioritate a sentimntalismului se face cu atât mai evidentă, cu cât mai multă paradă se face de știință în politică. Una dintre cele mai precise forme de așa numită politică științifică este materialismul economic. Pe urma lui Marx se repeta cu țanțoșă hotărâre că raporturile politice depind exclusiv de felul producției. Se înțelege însă că felul producției într'un anume timp nu depinde de sentimentele, nici de visurile cuiva. Dar această constatare teoretică este cu desăvârșire neplăcută în practică — politică nu se poate face cu dânsa. Atunci partidul acela, care tocmai revendica pentru dânsul cu glorioasă convingere științifica doctrină materialistă, a împărțit foarte abil lucrul în două: exclusiv pentru cărțile savante se rezerva doctrina pură că nu se pot fabrica forme politice în contra fatalității economice, iar în discursuri și broșurele se păstra buna și vechea metodă a fanfarelor și atacurilor sentimentale. Și așa marxiștii puri au putut face, în Rusia feudal agrară, stat comunist, cu impertubabilă eleganță teoretică, fără să le pese cât de puțin de realitățile economice. De sigur, un exemplu delicios de triumf al sentimentalismului pur în politică. Adică: sentimentalismul e pur, firește, de partea mulțimii; în sferele de sus, e politică pură, așa cum se face ea de când lumea, nepătată de vreun moft științific. Cetitorul distrat să nu se grăbească a-mi aduce aminte că guvernul sovietic a făcut exproprieri, prin legi sau lăsând avutul unor clase la discreția indivizilor cu specială inițiativă in materie de rechiziție fără bon, și că aceste maniere nu sunt de loc sentimentale. De sigur, nu. Dar deposedările și împroprietăririle simple și sumare au servit să-și întărească ideia sentimentală că prin ele se creiază forme sociale și de stat comuniste. Așa, după jumătate veac de ironii teribile din partea socialismului științific împotriva celui sentimental și utopic, s'a aruncat încolo, la moment, politic oportun, tot bagajul de postulate științifice și s'au adoptat procedările drastice populare ale răpirei sumare, garnisite cu vechile și veșnic tinerele uzanțe sentimentale.

In literatură, atitudinea sentimentală servește, cu mănos succes, a da unui anume public ideie avantajoasă despre sensibilitatea umană a scriitorului (cea artistică nu e în chestie), și tot odată a face pe acest public că are cine să poarte cu duioșie de grijă durerilor, și, cum se zice, aspirațiilor sale celor mai scumpe. Aceasta se obține foarte frumos prin alegerea subiectelor și aranjarea lor în vederea sentimentelor și aspirațiilor scumpe de care vorbim. Artistul sentimental pare necontenit să arate cu degetul când spre inima lui, când spre a publicului. Iar subiectele și stilul constituesc pentru dânsul o mănușă roză în care își îmbracă mâna cu care gesticulează emoționat. La noi, literatura lui Vlahuță și a domnului Brătescu-Voinești este un exemplu atât de perfect, încât trebuie renunțat să-l explicăm celor care nu-l simt numai de cât, la simpla numire a celor doi maiștri.

Insă cei care nu înțeleg numai decât—și cu atât mai mult cei care nu înțeleg nici mai târziu—se grăbesc aici să triumfe cu ajutorul bunului simț și zic: dacă în viața practică nu e recomandabil să consideri lumea făcută numai de dragul sentimentelor omului, cel puțin în artă avem dreptul să ne-o închipuim îndreptată și împodobită absolut după trebuințele inimii. Dar eu cred că, nu numai în câmpul orișicum anodin al artei oricine are dreptul să încerce a potrivi lumea după cum îl îndeamnă inima, ci ori în ce direcție, fiindcă, strict vorbind, inimii nu i-se poate obiecta nimic. Cât privește simțirea și dorințele, nu-i nimic de spus omului care samănă ananas în Groenlanda sau înființează în Patagonia stat aidoma ca cel englezesc. Totul e, cum privești rezultatele. Și, în această privință, se întâmplă că chiar arta se dovedește a fi mai puțin liberă decât își închipuiesc cei ce sunt oameni cu inimă duioasă și numai atât. Artistul sentimental lucrează din dorința să arate că lumea e făcută sau — dacă e și mai aplecat la visare — că trebuia să fie făcută dinadins pentru sensibilitatea lui și a publicului care-i seamănă. Acest artist nu izbutește să creeze figuri vii, cum se zice, ci numai scheme, în genul înger sau în genul monstru, scheme pe care experiența adevărat estetică le face să apară imediat caricaturale și false. Fiindcă și creația artistică se lovește inevitabil de imperativul blestemat al realității. Orice sentiment și dorință poate fi materie de artă, și nu de asta poate fi discuție. Dar artistul care nu deosebește visurile sau interesele lui sentimentale de înfățișarea necesară a lumii, ci se servește de ele pentru a le strecura pieziș drept imagini de viață se găsește, cu întreprinderea lui artistică, exact pe treapta celui care cultivă ananas la cercul polar. Despre acest rezultat publicul acestui artist nu prinde de veste niciodată, ceea ce-i cu atât mai bine pentru reputația artistului, deși cu atât mai rău pentru artă ca atare.

In artă ca și în politică, sentimentalismul primează. Arta curentă nu poate fi estetică, politica nu poate fi științifică. Există, astăzi o coincidență care mi se pare instructivă: arta comună se face din ce în ce mai sentimentală, până într'atât că nici farsa, nici opereta nu mai sunt suferite fără condimente duioase, persiflajul curat și vesel al comediilor lui Labiche sau din libretele lui Offenbach pare cu desăvârșire neacceptabil; iar, de partea ei, politica se concentrează tot mai esențial în technica ciomagului. „Sensibleria" veacului 18, s'a înecat printr'un faliment grozav și rușinos, în teroarea revoluției celei mari. Cine știe ce sfârșit va avea sentimentalismul colportat astăzi de commis-voiajorii propriu ziși care populează teatrele și bioscopurile, ajutați de cei literari care, în toată Europa, fabrică sau propagă literatură de bune intenții în stil siropos și technică de tortă cu figuri.

PAUL ZARIFOPOL

CEARTA

Miniatură de fildeș mărită
Și necăjită
Tu nu știi ce să faci
Supărată pe mine:
Să râzi?
Să plângi?
Dar îți strălucesc ochii
De parcă's plin de rouă,
Căci tu le faci pe amândouă
Minunat de frumos.
Cum cade câte-o rază de lumină
Pe nasul unui copil mânios

Eu însă citesc mai departe și tac

Și tu plângi tot mai tare
Că nu vreau să viu să te'mpac.

Dar e destul ca mai târziu
Să zâmbesc
Privind întraltă parte
(Mereu aplecat cu ochiu în carte)
Ca să mă smulgi furioasă de haină
Și să râzi plângând, acum de ciudă
Că te-am împăcat.

Camil Petrescu

Familia Dreyfus

— SCHIŢA —

de ION DONGOROZI

Pe lângă celelalte rarităţi ale târgului nostru, despre care v'am pomenit pe larg in alte rânduri — foişorul de foc, podul de beton armat cu arcadele dantelate, spiţăria lui Conu Nicu Racoviţă cu harapu de 2 metri şi cu „mozâca automată" — azi mai adaug, familia „caretaşului de lux", Louis Marcel Dreyfus.

Cum de se pripăşiseră franţuzii iştia în târgul nostru, greu mi-i să mă dumeresc. Greşesc însă dacă le spun franţuzi la câte trei, pentrucă numai dumnealui, Monseiur Louis Marcel Dreyfus era franţuz sadea, şi tocmai din inima Alsaciei, pe când Madama Clara era săsoaică dintr'un sătuc dela poalele Braşovului, iar Valterică, fiul lui Madam Clara, din prima dumneaei căsătorie, nu ştiu ce fel de liftă era, pentrucă nimeni, dar absolut nimeni în târg la noi, nu ştia ceva despre trecutul Madamei Clara.

M-eur Louis Marcel Dreyfus, era om între două vârste, chel ca'n palmă în moalele capului, purta mustaţa rasă şi „cotletele" tuşânate; când nu trăgea pe nara dreaptă urluială de tabac rusesc, smârcâia tacticos din trabuc. Era cu toane, dar neîntrecut în meseria lui — caretăşia. Boerimea până'n spre târgul Focşanilor, ba chiar şi până'n portul Galaţului, când avea ceva mai fin de lucrat, apoi tocmai la Monsieur Dreyfus dădea fuga. Ce eşa din mâna lui — şi toate-i treceau prin mână — calfele şi ucenicii mai mult căscau gura decât lucrau, vorba lui conu Nicu Racoviţă: merita să fie dus la expoziţia cea mare dela Bruxeles. O singură metealmă avea franţuzul nostru: îi cam plăcea să pilească. Când se 'ncurca, şi asta se întâmpla regulat măcar odată pe săptămână, o ţinea într'o întinsoare zi şi noapte, da de băut la toţi cei din crâşmă, iar în zori de zi se 'ntorcea acasă cu taraful de lăutari şi cu soţii de chefuială. Par'că văd şi-acu alaiul. La mijloc franţuzul, ţopăind când pe dreptul, când pe stângul, şi mormăind o canţonetă care se încheia la fiece vers cu acelaş refren:

Seulement un baiser, un baiser!

In dreapta Lae „spanghiul" starostele lăutarilor cu ţimbala spânzurată pe după gât, îi ţinea isonul, iar de jur împrejur, buluc, toţi stâlpii lui Otrocal: Guţă Tângală dela oficiul stării civile, Marin Negru dela gară, Tase Căzănescu pensionar şi pisalt la Sf. Nicolae, şi încă alte 5-6 pramatii pe care nu le pot desprinde acum, din negura minţii. In dreptul atelierului, Monsieur Dreyfus făcea semn alaiului să poposească, se ştergea pe faţă de sudoare, trăgea geanta de piele roşie, spânzurată cu cureluşa împletită pe umărul drept, săruta pe Lae şi pe un obraz şi pe celălalt şi-i întindea apoi graţios sutarul. Ţiganul îi săruta mai întâi dreapta, apoi smerit îl atingea cu vârful buzelor pe obrazul stâng şi se trăgea tăcut deoparte. Rând pe rând franţuzul săruta pe obraz şi strângea sdravăn mâna dreaptă stâlpilor lui Otrocol, începând bine înţeles cu Nea Tase, ca cel mai în vârstă şi sfârşind cu Guţă Tânjală, ca unul ce era mai tânăr, iar pe deasupra şi neînsurat. Cum se ivea în pragul uşii Monsieur Dreyfus, Madam Clara şi'ncepea sfada. De obiceiu sfada asta se isprăvea cu o păruială în toată regula, după care Madam Clara se lega la tâmplă cu felioare de cartofi murate în oţet aromatic, şi nu 'mbuca toată ziulica, iar franţuzul se trântea în pat îmbrăcat şi nu se 'ntorcea pe partea cealaltă poate chiar o zi şi-o noapte. Madam Clara era cu mult mai în vârsta decât Monsieur Dreyfus, ciupită de vărsat — sau mâncată de carii cum spunea conu Nicu Racoviţă — păroasă tare şi se sulemenea ca o mască de carnaval Il temea nevoe mare pe bărbatu său şi-i făcea hojma zile fripte, însă, vorba ceia, curat din senin, căci după cum v'am mai spus singura meteahnă a franţuzului, era arsura depe gâtlej. Din pricina năzărelii Madamei Clara, slugă nu putea sta la casa caretaşului, iar vecinele chiar şi cele slute n'aveau zile bune tot din pricina franţuzoaicei. (Lumea îi spunea franţuzoaică aşa din deprindere, deşi ştia că-i nemţoaică get-beget de lângă Braşov). Noi copiii o pândeam pe franţuzoaică oridecâteori se ducea la scăldat, căci îi mersese vestea că-i păroasă mai dihai ca maimuţele; n'a fost însă chip să-i vedem goliciunea trupului, de oarece Madam Clara se scălda întotdeauna cu cămaşa pe dânsa. In sfârşit, Duhul Sfânt al Sfintei Treimi, era feciorul şi odorul lui Madam Clara, d. Valter cum îi spuneam noi, Valterică cum il desmerda maică-sa. D. Valter — nu ştiu dacă trebue să-i spun şi Dreyfus—era nalt, tare deşirat, cu un cap mare, aproape pătrat, pistruet şi spân. Avea pumnul tare şi greu să sfarme cremenea, totuşi dădea în gropi şi era temător, de-şi bătea făţiş joc de dânsul şi-un băetan de 15 ani. D. Valter era tipul veşnicului îndrăgostit; de dimineaţă şi până seara târziu, măsura stradă după stradă, făcând curte fetelor, tuturora, fără alegere.

După cum îşi tocea pingelele pentru Mărinica mamei Fira, spălătoreasa de peste pod, tot aşa şi le tocea şi pentru M-elle Elise Hentzescu, fata lui Conu Macarie Hentzescu, primarele nostru. Credinţa ori starea socială, nu aveau nici o însemnătate, şi ca atare nu alcătuiau piedică pentru d. Valter. Pe toate fetele le „acosta" cu aceleaşi vorbe: „vai ce frumoasă eşti domnişoară; tuturora le trimitea aceleaşi biletele roz, care începeau cu: „prea stimată domnişoară şi sfârşea cu: „al d-tale adorator până la moarte, V..r". Fetele făceau haz, părinţii nu se supărau, căci vorba lui Conu Nicu Racoviţă, spiţăru: „macrocefalul de Valter, e absolut inofensiv". La biserică de se ducea d. Valter — şi nu lipsea dela nici un Te-Deum, botez ori nuntă — gându-i era numai şi numai la fete.

La bătăile cu confeti, d. Valter se găsea la largul său. Decum se deschideau porţile grădinii şi până se scurgea lumea toată, dânsul nu se clintea din colţul de lângă bufet şi nu se întâmpla, chiar de era vremea rea ori venea lume puţină să se 'ntoarcă acasă, cu un dram de confeti, în taşcă. Iac'aşa se înfăţişa în câteva trăsături. Sfânta Treime. Marcel Louis Dreyfus, capul familiei şi caretaş de meserie — caretaş de lux — Madame Clara, alfa şi omega gospodăriei, şi d. Valter, fiul lui Madam Clara şi Don Juan-ul târgului nostru. Traiul lor, decând se pripăşiseră la noi şi până 'n vremea când vă povestesc eu, tot acelaş a rămas. Iată că 'ntr'o bună zi — din ce pricină nu pot şti — Madam Clara damblageşte. Deatuncia, adică de când boala i-a 'nţepenit jumătate de trup, şi i-a cetluit pentru totdeauna meliţa de gură, Monsieur Louis îşi trage în voe sufletul. Poate pufăi din trabuc în orice odae — chiar şi'n dormitor — poate scuipa pe jos şi intra în casă cu papucii murdari şi mai presus de toate poate chefui oricând şi oricât că numai e cine să-l boscorodească şi să-i învenineze zilele.

Ce s'o fi petrecut în sufletul bietei madam Clara când Monsieur Louis se 'ntorcea dela chefuială şi-i dănţuia de jur împrejurul crivatului, molfăind între gingii singurul cântec pe care-l ştia nu-i tocmai greu de ghicit. Pe madam Clara, veninul adunat la inimă o topea văzând cu ochii. Vecinele, care putuseră s'o vadă, lăţiseră numai decât svonul, c'o mănâncă viermii de vie. Aşa a revoltat ce-a revoltat pe târgoveţi, însă ceiace a pus colac la toate, a fost îngropăciunea.

Nici tu faţă preoţească, nici tu pomană, nici tu muzică militară! Până şi pe cei ce-şi luau singuri viaţa, tot îi slujia — slujbă pe sponci nu-i vorbă — dar înc'odată, tot îi slujea părintele Timoteiu dela Adormirea Maicii Domnului. Decum a băgat-o în mormânt pe Madam Clara, Monsieur Marcel Louis Dreyfus, şi-a pierdut cu totul sărita. Chefurile le-a înteţit până la 3 pe săptămână, iar atelierul — vestitul lui atelier — l'a lăsat pe mâna calfelor şi a ucenicilor. Cam la 2 săptămâni, franţuzul trimetea cupeul, o sculă rară, rămasă decând cu sechestrul lui Conu Matache Nestorescu din Scăeni — la Focşani, ca să-i aducă arfonistele şi cheful ţinea atunci câte 3 zile în şir, iar în locul stâlpilor dela Otrocol, se iveau alde d. Guţă căpitanul de gardişti, conu Nestor Filipescu judele de instrucţie şi alte feţe tot la fel de simandicoase.

Târgul întreg fierbea atuncea. Bărbaţi-şi lingeau buzele şi li se scurgeau ochii, iar cucoanele, pufneau ca oalele cu capacul pus, şi zile dearândul numai vorbeau la vizite, decât de îmbrăcămintea, pieptănătura şi apucăturile arfonistelor. După un astfel de chef cu „dămuri", după cum spunea sugându-şi buzele d. Guţă, şi chiar în noaptea de Sân-Pietru când la noi e toiul iarmarocului, franţuzul s'a întors acasă pe când se crapa de ziuă, a pus un ucenic să-i scoată o cofă cu apă, şi ca să-şi mai potolească arşiţa din trup, s'a înfăşurat tot, din tălpi şi până'n creştet, într'un cearşaf ud leoarcă. Pe seară, când au cercat calfele să-l trezească, l-au găsit înţepenit, cu ochii holbaţi şi cu spumă la ţâţâna buzelor.

După moartea lui tată-său — tată vitreg — d. Valter a rămas ca frunza 'n vânt. El nu şi-a schimbat traiul, dar paragina a prins să cuprindă şi casele cele mari, şi atelierul de caretăşie, iar miile moştenite de la Monsieur Dreyfus i le mânca cum vrea un ..ic Rosenfeld, misit şi borfaş de felul lui, pehlivan şi bun de gură, de n'avea pereche. Ce s'a mai întâmplat apoi, vi le înşir din auzite, căci eu am purces de mult din târgul copilăriei mele, şi numai la vreo doi ani şi ceva după războiu, am putut să-l mai văd dar numai în treacăt, că eram zorit tare.

Cică aproape de sărbătorile Crăciunului — în iarna lui 1916— târgoveţii mei s'au trezit pela asfinţitul soarelui, cu chivările nemţeşti pe uliţa cea mare. De-a doua zi, s'a şi simţit călcâiul stăpânirii străine. Rechiziţii fără cruţare, amenzi, bătăi şi internări în lagărul cel mare de lângă R.-Sărat cu nemiluita.

După Sf. Ion, stăpânul da, stăpân în toată regula pe târg, au rămas un sublocotenent bavarez, fără fir de mustaţă şi subţiratec să-l frângi suflându-l, şi Valter al lui Monsieur Dreyfus. La început de tot, a fost angajat ca tălmaciu, căci dela maică-sa prinsese binişor nemţeşte; cu vremea însă, sublocotenentul bavarez, l-a'nălţat din treaptă 'n treaptă, dându-i depline puteri. Tontul şi molăul de mai înainte, acum numai era de recunoscut. Umbla cu moletiere gri, cu şapcă de piele şi nu se despărţea de cravaşă nici când se culca. Toată ziulica cutreera străzile. Să te fi 'mpins dracul să n'ai trotuarul măturat şi stropit vara, răzluit iarna, cânele legat în bătătură, gardul şi coteneţele văruite proaspăt, că ori te croia cu biciuşca până la sânge, ori îţi trântea cine ştie ce amendă. Veninul şi ura sporeau în inima târgoveţilor, mârâiau ei între ei hojma, dar de 'ndrăznit nu 'ndrăznea să se lege de călău. Câteva fapte au întrecut cu totul măsura, şi i-au şi scris în acelaş timp osânda: bătaia în piaţă şi internarea lui Conu Macarie Hentzescu, care se împotrivise la rechiziţionarea păsărilor şi porcilor în ajun de Crăciun — al doilea Crăciun al stăpânirii străine — strângerea clopotelor de pe la biserici şi a arămăriei de prin casele oamenilor, şi încă altele şi altele pe care nu vi le mai înşir din silă. Când treceau Duminica ori sărbătorile călare prin mijlocul târgului, sublocotenentul de bavarezi şi d. Valter, privirele fulgerau, pumnii se 'ncleştau, iar dinţii scrâşneau în sec.

Şi regulat în zi de sărbătoare, eşeau călare cei doi călăi, vara ducându-se la scăldătoare, iarna la vânat. Urau ei târgoveţii şi pe ofiţerul neamţ, însă ură de moarte purtau în suflet celuilalt călău, ca unul ce se ivise din mijlocul lor chiar. O nouă ordonanţă a Komandaturii, lipită pe garduri şi pe stâlpii de telegraf, vestea norodul, că de-a două zi şi până'n 48 de ceasuri, toţi sunt obligaţi să aducă, cazanele de rufe spre schimbare, direct la magazinul Komandaturii.

Oamenii — fripţi în alte rânduri — s'a înşiruit cu noaptea 'n cap, întinzând coada până'n mijlocul uliţii, cu toate că turna cu nemiluita în Sâmbăta ceia. Când pela 8 ceasuri şi ceva, plantonul din faţă, un boem de neamul lui, le-a spus mai mult prin semne, că sublocotenentul şi toţi gradaţii dela Comenduire au şters probabil putina, li s'a părut la început o glumă de prost gust, apoi au rămas ca prostiţi locului, neputând par'că despica cum trebue miezul vorbelor.

Taman atuncea tăia agale uliţa d. Valter, care ca de obiceiu, la 8 ceasuri şi jumătate, venea la serviciu. Cât ai clipi din ochi, târgoveţii l-au şi 'nconjurat şi tot veninul şi toată ura adunată zi de zi, ceas de ceas, minută cu minută, în răstimpul cela de 2 ani de zile, au răbufnit atuncea.

Când s'a mai desmeticit ceva lumea, bietul d. Valter se sbătea în tină ca o piftie, ca o piftie ne'nchegată bine. Vre-o doi, care-şi căpătaseră un dram de sânge rece, l-au stropit cu apă şi l-au urcat numai decât într'o birjă,— ca să-l ducă la spitalul comunal. Când l-au dat jos în curtea spitalului, d. Valter nu mai sufla.

Aşa cică—după mărturisirea celor vrednici de crezare şi-a dat sufletul şi cel de-al treilea dintre franţuzii târgului nostru. Din casele cele mari, rămase fără stăpân după moartea lui d. Valter, conu Macarie Hentzescu, primarele târgului, a făcut un azil pentru orfanii celor căzuţi în războiu. Şi tot din îndemnul lui Conu Macarie, care s'a întors din lagăr chiar în ziua de îngropare, d. Valter a fost aşezat în mormântul în care se odihneau în pace M-eur Dreyfus şi cu Madame Clara.

ION DONGOROZI

Pentru Haşdeu

de PAUL I. PAPADOPOL

Mi se va obiecta: de unde până unde chestiunea Haşdeu e în legătură cu actualitatea?

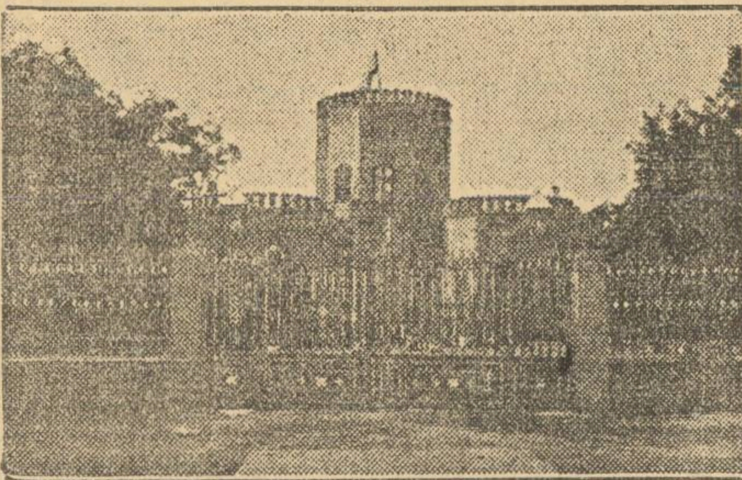
Voiu răspunde rugând pe cetitori să revizuiască gazetele săptămânii şi să se convingă de realitatea acestei apropieri: Un motiv sare în ochii tuturor, castelul şi numele marelui om de cultură revine mereu pe buzele contimporanilor cu atât mai loquact, cu cât l'au putut cerceta mai de aproape. De-aici fel de fel de articole, impresiuni şi propuneri — una mai bizară decât alta, una mai superficială sau mai artificială decât alta.

In felul acesta, unii pretind restaurarea simbolicului edificiu, alţii se mulţumesc numai cu reeditarea operei cunoscute sau necunoscute a marelui cugetător.

Natural că toate aceste opiniuni trebuesc raţionate. O voiu face, in articolul de faţă, din motivele pe care le voiu arăta mai jos:

a) Sunt dintre puţinii cari — după războiu—au căutat să ţină treaz, în conştiinţa publică, numele marelui Haşdeu;

b) în calitate de profesor de literatură românească m'am isbit nu numai de completa necunoaştere a operei lui, dar chiar de imposibilitatea de a o face cercetată şi

Castelul de la Câmpina

cunoscută, azi când editura românească abia îşi aduce aminte de novela acestuia „Mirica";

c) in fine, în calitate de fiu adoptiv al Câmpinei, oraş predestinat căruia i-a fost hărăzită fericirea de a se veşnici cu numele lui Haşdeu.

* * *

Dar mai întâiu un scurt istoric:

Intre altele, scriam în „Adevărul literar şi artistic" dela 13 August 1922 că, deşi această „figură strălucitoare... a străbătut de multă vreme hotarele ţării noastre", intre Români, e încă necunoscut. Şi după ce documentam această afirmaţiune reproducând răspunsurile scrise ale unor elevi din ultimele clase de liceu, o explicam tocmai prin inexistenţa — în librării — a operelor lui Haşdeu:

„nu avem de unde să-l cunoaştem. Chiar prin bibliotecile particularilor — cu greu vom găsi câte ceva şi, în niciun caz, operele care fac faima marelui cugetător... Asta pentrucă — dela moartea lui — nimeni nu s'a gândit să-l mai editeze".

Faptul că această dureroasă constatare continuă, încă, după 30 de luni, să fie adevărată şi de actualitate şi mai ales faptul şi mai semnificativ că ea constitue încă subiectul atâtor discuţiuni libere, orale sau scrise, atâtor „strigăte de alarmă" — mă îndreptăţesc să revin cu gândul optimist că, măcar de astădată, voiu avea mai mulţi sorţi de isbândă.

Fi-voiu oare mai norocos?

Dumnezeu ştie...

* * *

Fie-mi îngăduit, până atunci, să completez propunerea de mai sus cu următoarele:

chestiunea Haşdeu, cred, e mult mai complicată. Nu numai opera marelui gânditor e absolut necunoscută — fapt care constitue miezul acestei probleme de înaltă cultură şi înaltă recunoştinţă — dar înseşi cele două monumente simbolice de care îi e legat numele, se află în cea mai dureroasă stare de părăsire. Acest fapt nou a fost ridicat şi în 1922, iar de-atunci, aproape lunar, ziarele şi revistele noastre se grăbesc să-şi deschidă coloanele ospitaliere articolelor sau numai notiţelor care o readuc în atenţiunea publică. Fără îndoială că numai a vorbi, a trata o chestiune de ochii lumii şi sub proprie semnătură — însemnează foarte puţin. Un pas mai mare trebue să se facă — trecându-se la realizări şi executându-se, aşa cum se poate, testamentul lui Haşdeu.

De ce se întârzie această executare — nu ştim; bănuim însă că din cauze serioase. Am informaţiuni precise că nici d-lui avocat Ciocazan, nici d-lui I. Dragomirescu — nu le lipseşte bunăvoinţă. Faptul însă al refuzului întreit al donaţiunii — ne dă câteva indicii. Şi, de aici, o nouă dificultate: nepublicarea şi nereeditarea operei, al cărei drept de proprietate trebue să fie în strânsă legătură cu acela asupra castelului. Dacă la toate acestea, adaogăm şi condiţiunea (pe care o bănuim) de a-l întreţine în starea în care a fost lăsat de testator şi dacă ne dăm seamă de greutăţile restaurării (de sumele trebuincioase acestui scop) înţelegem de aproape cercul vicios în care (probabil) se învârteşte opera lui Haşdeu care nu va putea fi dată publicităţii (după umilele noastre presupuneri) decât de proprietarul-restaurator al castelului dela Câmpina.

Rezolvirea ei e — aşadar — în funcţiune de bani.

Se va găsi cineva (vreo instituţiune oficială sau particulară de cultură) care să şi-o iea asupră? Se va găsi oare vreun bogătaş care să spele petele averii sale printr'o asemenea operă generoasă? Niciuna, nici alta!

Rămâne, aşadar să se găsească o altă soluţiune: Spuneam în 1922: „Nici azi; după 15 ani dela moartea genialului gânditor, nu se poate găsi o mână de oameni care să se gândească serios şi statornic şi să iea o iniţiativă demnă şi nobilă în legătură cu această creaţiune neîntrecută?

„Credem că da — şi aşteptăm pe cineva care să-şi iea sarcina acestei mari iniţiative".

De atunci am tot aşteptat. In loc de iniţiatori am avut senzaţia neplăcută a atâtor reclamagii cari — cu o regularitate lunară sau bilunară — au strigat în urechile lumii româneşti, vizita dumnealor la... castelul-enigmă. Fără îndoială că asta nu ajută la nimic.

Nu numai atât: în discuţiunile noastre, cei câţiva câmpineni mai răsăriţi (văzând condamnabila întârziere a unei iniţiative mai bine înzestrate) ne-am gândit să forţăm noi executarea testamentului. Fără să ne organizăm, însă, am luat contact cu câţiva reprezentanţi ai autorităţilor şi am pus chestiunea în principiu. De data asta am găsit oarecare concurs: multe promisiuni solemne, multă lume pasionată.

Ni se cerea numai să ne organizăm — fapt care şi noi înţelegeam, era o condiţiune organică: cui s'ar fi făcut, altfel, donaţiunea?

La 17 August am făcut şi acest pas: în oraşul Câmpina şi-a reluat activitatea (de astă dată pe baze mult mai largi) o veche (din 1909) asociaţiune culturală.

Această societate — dela crearea ei — poartă numele marelui Haşdeu şi-şi mai zice „Ateneul popular". Ea nu-şi are încă un sediu propriu-zis — dar numără peste 250 de membri onorifici, fondatori şi activi — şi dispune, abia după 50 de zile dela reconstituire de peste 35.000 de lei, destinaţi operelor culturale.

Pornind din nou la lucru — ea s'a gândit — în primul loc — la înfiinţarea unui cor regional şi la restaurarea castelului Haşdeu — fapt despre care am avut ocaziunea să vorbesc cetitorilor „Adevărului literar şi artistic" încă dela 28 Septembrie 1924.

Aşadar: cu întreaga bunăvoinţă a executorilor testamentari, cu concursul larg al autorităţilor locale, cu contribuţiunea neprecupeţită a celor mulţi şi pasionaţi pentru operele culturale, în fruntea cărora, credem, că trebueşte considerată tocmai chestiunea Haşdeu — „Ateneul popular din Câmpina" (care nu din simplă întâmplare poartă numele marelui gânditor) îşi propune să repare nedreptatea care, de 17 ani, continuă să i se facă.

* * *

In felul acesta (socotim noi) trebueşte văzută, în întregimea ei, chestiunea Haşdeu, cu cele 2 componente ale sale: castelul şi opera — şi numai astfel urmează să fie canalizate toate propunerile numeroşilor admiratori ai marelui premergător cultural, literar şi ştiinţific, cărora (acuma, după reînfiinţarea amintitei asociaţiuni nu le mai rămâne decât să se alăture, cu tot sufletul, mişcării în fiinţă la Câmpina şi amintite mai sus.

* * *

Mă opresc, deocamdată aici, oferind această completă soluţionare a chestiunii Haşdeu, în calitate de părtaş şi iniţiator al „Ateneului" — tuturor oamenilor de bine şi de cultură din ţara românească, tuturor societăţilor artistice, ştiinţifice şi culturale, tuturor admiratorilor marelui înaintaş, tuturor acelora cari, cu un cuvânt, s'au convins pe deplin că, prin el, sufletul românesc a dobândit una din cele mai serioase şi mai complete individualizări, ridicându-se la valoarea de suflet universal.

PAUL I. PAPADOPOL

Cărţi Poştale

de D. IOV

I

Păstrează încă lacrimile tale
Batista 'n care ochii mari au plâns;
In creţii mici, ca un parfum s'a strâns
Roua înălbăstritelor petale...

Eu o privesc cu ochiul de avar
Ca pe-o comoară care 'nchide 'n ea,
Mărgăritar lângă mărgăritar,
Topită 'n lacrimi fericirea ta...

Şi mâine, mâine va mai rămânea
Doar urme pe batista 'nlăcrămată
Asemeni cum pe 'ntinderea de nea
Apusul pune-un zâmbet lâng'o pată!

II

O iau, sfielnic, ca pe-un vechi hrisov,
Batista înramată cu dungi mov;
Incet alătur trupul moale lângă
Inima ce n'a 'ncetat să plângă.

Şi să 'nfrăţesc lacrimi şi cu bătăi,
Cum să 'mpletesc priviri în ochii tăi...
Şi inima, nebuna, mai cu sârg
S'aprinde ca un fruct când dă în pârg...

Şi-mi pare-atunci că tu, sub aşternut,
Cuminte, ca o umbră, te-ai ascuns,
Cu ochii 'nchişi, cu părul des şi tuns...
— Şi ca nebun batista ţi-o sărut!..

* * *

Scrisoarea ta în slovă tremurată
Cu tineresc fior când am deschis-o...
Am sărutat-o pătimaş odată
In dorul mânii albe care-a scris-o...

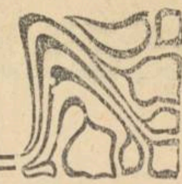
In urmele pe rânduri, albăstrii,
Am cunoscut cărs picuri strecuraţi
Din ochii care parcă-i văd, când scriu,
Ca nişte stânjinei înrouraţi.

De mii de ori scrisoarea ta încep
Si din cuprins atâta doar pricep:
Că 'n fiecare literă din rând
Te văd pe tine, draga mea, plângând!...

Soroca

LITERATURA STRAINA

LUIGI PIRANDELLO

Intâia noapte

..patru cămăşi.... patru cearşafuri,... patru fuste, în-sfârşit, câte patru din fiecare. Şi rufele fetii, cusute, un fir azi, un fir mâine, cu răbdarea unui păianjen nu se mai obosea de a le arăta vecinelor. Lucruri de săraci, dar curăţele. Cu mâinile cele albe şi aspre, cari cunoşteau orice muncă, scotea din laviţa veche de brad, lungă şi strâmtă ca un cosciug, încetinel, ca şi când ar atinge sfânta pâine, rufăria frumoasă, bucată cu bucată şi fustele şi şalurile duble de lână: acela de nuntă cu colţurile brodate şi franjurile de mătase până în pământ; celelalte trei tot de lână, dar mai simple; punea totul pe pat, repetând umilă şi surâzătoare — Lucruri de săraci... şi bucuria îi tremura în mâini şi în voce. M'am găsit singură, singură — spunea. Tot cu mâinile astea de nici nu le mai simt. Eu sub apă, eu sub soare; spală la isvor şi la fântână; sparge migdale, adună măsline, ici şi colo pe câmp; fii servitoare, cară apă... Ce-are aface. D-zeu care mi-a numărat lacrimile şi-mi cunoaşte viaţa, mi-a dat putere şi sănătate. Şi-şi şterge lacrimile mama Anton, cu un colţ de basma neagră pe care o purta în cap. Parcă numai era ea, în ziua ceia, cu strae noi, şi părea curios s'o auzi vorbind ca de obicei. Vecinele o lăudau, o plângeau care mai de care. Dar fiica, Marastella, gătită de nuntă, cu rochia cenuşie de văl şi basmaua de mătase sinilie la gât, într'un colţ de odăiţă împodobită cât mai bine pentru evenimentul zilei, văzându-şi mama plângând, izbucni şi ea în lacrămi.
— Marasti, Marasti, ce faci?

Vecinele o înconjurară toate spunându-i fiecare de ale ei. — Hai! Veselă! Ei! Ce faci? Azi nu se plânge. Ştii vorba ceea: O sută de lei de tristeţe nu plătesc datoriile de un ban.

— Mă gândesc la tata, zise atunci Marastella, cu faţa ascunsă în mâini. Mort dintr'o nenorocire, acum şapte ani! Păzitor al portului, mergea cu luntrea, noaptea, în inspecţie. O noapte furtunoasă, trecând pe lângă „Due Riviere" luntrea s'a răsturnat şi apoi a dispărut împreună cu cei trei oameni cari vâsleau. Mai era vie încă, în toţi oamenii de mare, amintirea că Marastella, venită cu mama, amândouă urlând, cu mâinile ridicate în vânt şi între stropii valurilor, în capătul stâncilor portului nou, pe care cadavrele celor înecaţi fuseseră trase după două zile de disperate căutări, în loc să cadă în genunchi lângă trupul tatălui, rămăsese ca de piatră în faţa altui cadavru, şoptind cu mâinile încrucişate pe piept.

— Odorul meu, odorul meu! ce-ai devenit!

Mama Anton, rudele înecaţilor, lumea adunată se opriseră la această revelaţie neaşteptată. Şi mama înecatului, care se chema Tino Sparti (un adevărat om de aur, săracul) auzind'o ţipând astfel i'aruncă braţele pe după gât şi o strânse în braţe, strâns, strâns, în faţa tuturor, ca şi când ar fi vrut s'o ia pentru dânsa, pentru dânsa şi pentru copilul mort, strigând cu voce tare:

— Fică, fică.

Iată dece vecinele auzind'o pe Marastella spunând: — Mă gândesc la tata, — îşi aruncau priviri înţelegătoare, compătimind-o în tăcere. O! poate plângea gândindu-se că tata viu nu ar fi primit pentru dânsa partida asta, care mamei, în mizeria în care se afla, i se părea acum o comoară. Cât a trebuit să lupte mama Anton ca să învingă îndărătnicia fetii. Da. Mama avea dreptate. Dar alte lucruri gândea ea. Marastella, din partea ei. Om de treabă, în adevăr, acel Lisi Chirico pe care voiau să i-l dea drept bărbat, dar aproape bătrân şi văduv pe deasupra. Se însura săracul, mai mult de nevoie decât de voe, abia după un an de văduvie, pentrucă avea acolo sus nevoe de o femee care să-i vadă de ale casei. Iată dece se însura.—Şi ce-ţi pasă, îi răspunsese măsa, asta ar trebui să-ţi dea încredere, e om cu cap. Bătrân? Nici n'are patruzeci de ani! N'o săţi lipsească nimic; are leafă fixă, slujbă bună. Cinci lire pe zi: o avere! — Ah da, frumoasă slujbă! Frumoasă slujbă! Aici era nodul. Mama Anton înţelesese îndată, în slujba lui Chirico. Păzitorul cimitirului. Marastella îşi ştergea lacrimile, când don' Lisi se arătă pe prag, cu două pachete în mână, aproape de nerecunoscut. — Maică Doamne, — strigă mama Anton — ce mi-ai făcut, creştinul lui Dumnezeu!

— Eu? Ah, da — barba — răspunse don' Lisi cu un surâs stins care-i tremura pe buzele mari şi goale. — Eu, eu, l'am făcut să şi-o radă, — se grăbi să intervie, zbârlită şi bălae donna Nella, sora mirelui, grasă şi repesită. Purta sub şal două sticle, şi parcă intrând umpluse toată odaia cu fusta ei de mătase verde, care fâşfâi ca un izvor.

O urma bărbatul, slăbănog ca don' Lizi, tăcut şi posomorât. Am făcut rău? urma aceea, eşind de sub şal. S'o spue mireasa. Unde-i? Uite Lizi, ţi-o spuneam eu? Plânge. — Ai dreptate fetico. Am întârziat. Vina lui, a lui Lizi. Mă rad? nu mă rad? Două ciasuri ca să se hotărască. Ia zi, nu-i mai fruoms acum, nu ţi se pare mai tânăr? Cu blana cea albă — la nuntă.

— Am s'o las iar să crească — zise Chirico privind trist la tânăra mireasă. Tot bătrân par şi pe deasupra şi mai urât. Omu e om, dobitocule, nici frumos nici urât — se răţoi atunci enervată donna Nella. Era târziu: trebuiau să meargă întâi la primărie, apoi la biserică: şi cheful trebuia isprăvit înainte de seară. Don Lizi, se ruga, ne mai găsindu-şi locul mai ales din cauza sorăsii, zgomotoasă şi „încurcă toate".

— Trebue muzică. S'a mai văzut nuntă fără muzică? Trebue să jucăm. Trimeteţi după Sidoro orbul... Chitare şi mandoline.

Ţipa ascuţit atâta încât fratele trebui să o cheme deoparte. — Isprăveşte, Nella, isprăveşte. Trebuia să înţelegi că nu vreau atâta scandal.

— Cum? Cum? Dece!? Don Lizi se 'ncruntă şi şopti. Gândeşte-te că abea-i un an de când biata...

— Te mai gândeşti, adevărat? îl întrerupse Nella cu un surâs răutăcios.

— Dar dacă te'nsori iarăşi? Oh! săraca Nunţiata!

— Mă'nsor, zise don' Lizi, dar nu vreau nici muzică nici bal. Am altele pe suflet. Şi când i se păru că ziua era pe asfinţit, rugă soacra să pregătească de plecare. Inainte de aşi părăsi casa, Marastella, agăţată de gâtul mamei izbucni în plânsete. Nu se simţia în stare să meargă colo sus, numai cu dânsul. Te vom însoţi noi toţi, nu plânge, prostuţ-o — o liniştea maică-sa. Dar plângea şi ea şi plângeau multe altele. Numai donna Nella, mai înflăcărată ca de obicei nu se emoţionase deloc:

— Plânge fata părăsindu-şi mama, plânge mama părăsindu-şi fata. Asta-i ştiut. Incă un păhăruţ ca să potolim emoţia şi plecăm: Lizi e grăbit. Plecară. Părea o înmormântare mai degrabă decât o nuntă. Şi văzându-i trecând, lumea din porţi, dela ferestre, sau oprindu-se în drum şoptea:

— Săraca mireasă! — Acolo sus, pe micul platou în faţa cimitirului, invitaţii se opriră o clipă, înainte de a-şi lua ziua bună, spre a o îndemna pe Marostella.

Răsunetul metalic al clopotului tras de don' Lizi spre a vesti „Ave Marie" (toaca), fu semnalul pentru plecarea invitaţilor. Rămaseră cu Marastella, zăpăcită şi îngheţată mama cu două din prietenile mai de aproape. Sus pe cer, nourii, întâi înflăcăraţi, deveniseră întunecaţi ca de fum. Vreţi să intraţi? întrebă don Lizi depe pragul uşei. Dar îndată mama Anton îi făcu semn cu mâna să tacă şi să aştepte. Marastella plângea, rugându-le între lacrimi, să o ducă înapoi cu ele în sat. Vă rog! vă rog! Nu ţipa; vorbea atât de încet şi cu o voce atât de tremurată încât mamei i se frânse inima. Tremurătura copilului o înţelesese: din cauză că văzuse în cimitir toate crucile cele pe cari cobora umbra serii. In sfârşit Marastella se convinse că trebuie să intre. Mama închise îndată uşa ca şi când ar fi vrut să izoleze fata în intimitatea odăiţei, lăsând afară tristeţa locului. — Hai, scoateţi broboada, zise mama Anton; Stai, Ţi-o scot eu. Acuma eşti la tine acasă.

— Stăpâna, adăugă Lizi, timid, cu un surâs slab şi drăgostos.

— Auzi? — reluă mama Anton ca să îndemne pe ginere să mai vorbească.

— Stăpână peste mine şi peste toate, continuă don Lizi. D-stră trebue s'o ştiţi. Veţi avea aici pe cineva care vă va respecta şi vă va iubi ca şi mama d-stră. Şi nu trebue să vă temeţi de nimic. Marastella spuse de mai multe ori din cap; dar abia mama Anton şi vecinele se mişcară pentru a pleca, izbucni iarăşi în lacrămi, se aruncă iarăşi de gâtul mamei agăţându-se.

Aceasta se desfăcu cu dragoste din braţele ei, o mai îndemnă să aibă încredere în soţul ei şi în D-zeu, şi plecă cu vecinele plângând şi ea. Cu faţa în mâini, Marastella nu băgă de seamă: i se păru din contră că deodată, cine ştie dece, i se deschidea înăuntru un gol plăcut ca în vis; auzi un depărtat „tremolo" de greeri, un miros proaspăt de flori. Işi scoase mâinile depe faţă: văzu în cimitir o lumină, mai mult decât de zorii zilei, care părea că farmecă totul. Don Lizi se apropiă ca să închidă uşa, dar îndată Marastella cutremurându-se se strânse într'un colţişor dintre uşă şi zid şi ţipă: — Doamne fereşte, nu mă atingeţi. Don Lizi atins de această mişcare instinctivă de repulsiune se opri. — Nu te atingeam, zise, voiam să 'nchid uşa. Nu, nu, — adăugă Marastella — las'o deschisă, nu mi-e frică.—Atunci? bolborosi don Lisi simţindu-se fără puteri. Până ce trece, zise jignit, mă duc să închid poarta care a rămas deschisă. Lizi Chirico se duse încet să închidă poarta, şi era să se întoarcă, când o văzu deodată venind ca nebună. — Unde, unde-i tata? Vreau să merg la tata. Spune.

— Iată-mă; dece nu? E drept, te conduc — îi răspunse întunecat.—Nu-i nevoe de fânar; avem fânarul cerului. Şi merseră pe cărăruşa pietroasă.

— Aici, zise Chirico, arătând o lespede joasă, simplă, pe care era zidită o inscripţie amintind naufragiul celor trei victime a datoriei. Acolo-i şi Sparti, adăugă, văzând că Marastella în genunchi în faţa mormântului plângea. Tu plângi aici... eu mă duc mai încolo, mai departe. Luna privea din cer micul cimitir depe platou. Ea singură văzu cele două umbre negre pe pietrişul gălbui, lângă două morminte, în acea duioasă noapte de Aprilie.

Don' Lizi, aplecat pe mormântul primei neveste, plângea: — Nunţia, Nunţia, mă auzi?

Trad. de PETRU VIGNALI

HORATIU

Către Torquatus

(IV, 7)

Topitu-s'au nămeţii, dă grâul pe ogoare,
Copacii înfrunzesc.
Pământul-şi schimbă straiul; săltând după ponoare
Pârae şipotesc.

Iar graţiile goale cu nimfele prind hora,
Şi dănţuiesc cântând.
Vestindu-ţi că aproape e moartea, anul, ora,
Sbor, vremea măcinând.

Zefiri gonit-au gerul; dă primăvară 'n vară,
Ca 'ndată să şi vie
Imbelşugata toamnă cu-a roadelor povară,
Şi-apoi iarna pustie.

Dar lunile gonaşe, ce darmă 'naltă iară:
Din noi o să rămână,
Când vom pleca unde—Ancus şi Enea plecară,
Doar umbră şi ţărână.

Şi de i-e dat să prindă pe „mâine" 'n al său trai,
Să ştie, cine poate?
Din toată—agonisita-ţi e-al tău, doar câte ai
Dorinţe 'ndestulate.

Când vei muri, lui Minos când îi vei zări faţa
Spre a şti chibzui sentinţă,
Nu va putea, Torquatus, să-ţi mai redea viaţa
Nici neam, nici elocinţă.

Diana chiar nu poate scăpa din închisoare
Pe dreptul Ipolit
Si nici Tezeu să sfarme cătuşele cu care
L'nlănţuit Pirit.

Trad. de I. HERESCU

LUCREŢIU

Despre natura lucrurilor

(Cartea III v. 1—93)

trad. de D. Murăranu

Invocaţia către Epicur; Lupta împotriva fricii de moarte

O, tu ce 'ntâiul putut-ai să'nalţi din adâncile bezne
Via lumin — arătând lămurit tot ce-i bun pentru viaţă!
Ţie-ţi urmez, o podoabă a neamului grec şi acuma
Merg aşezând ai mei paşi tot pe urma picioarelor tale
Nu c'aşi râvni să te'ntrec, ci iubirea mi-aprinde dorinţa
Să te imit întru toate; căci cum rândunica să năzue
Lebăda să o ajungă şi-un ied tremurând pe picioare
Cum de-opotrivă să fie la fugă cu calul năvalnic?
Tu totul, tată, cu mintea-ţi aflat-ai şi nouă ne dărui
Invăţături părinteşti şi din ceia ce-ai scris, prea vestite,
Ca o albină din pajişti smălţate de flori, noi culegem
Şi ne hrănim tot asemeni din vorbele tale de aur,
Aur prea vrednic în veci fără moarte mereu să dureze.
Indată ce'nvăţătura născută din mintea-ţi zeiască
A început să vestească natura a tot ce se află
Fug sufleteştile spaime, iar întăriturile lumii
Se dau 'napoi şi eu văd cum se face tot lucrul în spaţiu.
Mi se desvălue firea zeiască, tihnitele case
Ce nu le sguduie vântul, nici ruperi de nori nu le udă,
Nici de-ai zăpezii albi fulgi întăriţi de un frig ce te taie
Nu-s pângăiite, ci'n veci le cuprinde eter fără nouri
Şi le surâde în valuri bogate de vie lumină.
Firea de toate le dărue şi nici un lucru vre-odată
Nu poate-o clipă s'atingă a inimii pace deplină.
Dar, nicăirea nu văd Acheronul cu hăuri în bezna,
Nici nu m'opreşte pământul adânc să pătrund cum în spaţiu
Sub ale mele picioare se desăvârşesc orice lucruri.
Şi la priveliste-aceasta zeiască plăcere mă prinde
Şi se'nfioar-al meu suflet căci firea de tine silită
Smulsă din văluri se'ntinde oriunde deplin lămurită.
Ţi-am arătat pân-acum în ce chip sunt seminţiile prime
Cât de mult deosebite la înfăţişare se-arată,
Cum după voia lor sboară mânate de veşnicul sbucium
Şi în ce fel cu putinţă-i din ele orice să se facă.
Cred că acum este vremea în versuri scăldate'n lumină
Să lămuresc ce e sufletul, care-i a minţii natură
Şi tot odată s'alung acea teamă ce-o dă Acheronul
Căci numai ea otrăveşte a omului viaţă întreagă
Toate negrind cu a morţii culoare şi-oprindu-l să guste
Vreo plăcere curată, cu totul lipsită de umbră.

Oamenii spun prea adesea că viaţa'n necinste şi'n boală
Este mai mult de temut decât moartea din Tartarul negru
Apoi ei ştiu că ce-i suflet e numai un pic doar de sânge
Sau, dacă vreau ei aşa, o uşoară suflare de aer:
Deci n'ar avea vreo nevoie de învăţăturile noastre.
Ia îns-aminte acestea le spun toţi cuprinşi de'ngâmfare
Dar nu-s de loc dovedite prin faptele şi-a lor purtare.
Tot ei din ţară goniţi şi departe-alungaţi în afară
Din a semenilor faţă, pătaţi de o crimă murdară
Ori copleşiţi din necazuri îşi duc totuşi viaţa 'nainte;
Nenorociţi, unde-ajuns-au al morţilor cult îl serbează,
Negrele capre jertfesc şi aduc legiuite prinoase
Zeilor Mani şi cu cât sunt mai mult încercaţi ei de rele
Mai plin de râvnă spre zei îşi îndreaptă cu toţi a lor inimi.
Astfel e bine pe om să-l priveşti când e'n cumpăna sorţii
Căci în restrişte abia poţi să ştii fiecare ce este.
Numai atunci ies din pieptu-i cuvintele adevărate,
Numai atunci cade masca şi firea-i întreagă şi'arată.

In sfârşit pofta de bani şi dorinţa cea oarb-a măririi
Care pe bieţi muritori îi împinge să treacă hotarul
Dreptului şi uneori ca tovarăşi ori slugi ale crimei
Zile şi nopţi cu o trudă ce'ntrece-aşteptarea să lupte
Culmea averii s'ajungă· şi rănile aste-ale vieţii
Nu 'n mică parte-s hrănite de teama cumplită a morţii.
Căci ruşinosul dispreţ şi cu el sărăcia amară
Par despărţite n deobşte de dulcea şi trainica viaţă
Şi oarecum au lăcaşul în faţa chiar porţilor morţii:
Şi de aceia împinşi de o groază lipsită de pricini
Oamenii toţi le feresc şi se indepărtează de ele;
Vars-al semenilor sânge bogaţi spre a fi şi averea
Lacomi ei şi o îndoiesc un omor grămădind peste altul;
Cruzi, bucuria îi prinde la jalnica fratelui moarte
Şi fug cu teamă de masa celor ce-s cu dânşii de-un sânge.

Tot teama morţii-i pricina c'adesea pe alţii îi roade
Pofta pizmaşă: în faţă-ne, uite, cutare-i puternic
Toţi îl privesc şi el merge în cinste şi în strălucire
Pe când ei — astfel se plâng — se târăsc în noroi şi'ntunerec.
Poate — a lor moarte — şi găsesc pentru statui ori mare renume
Ba chiar adesea o ură de viaţă şi-a zilei lumină
Până'ntr'atât îi cuprinde pe oameni din frica de moarte
In cât cu pieptul zdrobit de mâhnire îşi dau moartea singuri
Toţi uitând că doar frica de dânsa-i izvor de necazuri,
Că ea pătează şi cinstea, ea frânge-ale prieteniei
Lanţuri şi ca 'ntr'un cuvânt tot ce-i sfânt ea de-a 'ntregul răstoarnă.
Câţi oameni nu şi au trădat prea adesea părinţii şi ţara
Tot căutând a feri Acheronul cu negrele-i hăuri!
Căci după cum la copii le e frică de toate în noapte
Şi îi vedem tremurând, tot asemeni noi ziua ne temem
De lucruri care de loc nu-s mai mult de temut ca acele
Ce'nfricoşează copiii când sunt nălucirilor pradă.
Groaza aceasta a minţii şi întunecimea-i nevoie
Nu ale soarelui raze şi-a zilei săgeţi luminoase
Să le împrăştie, ci a naturii privire şi studiu.

Din „Faust" de Goethe

Mi-e liniştea dusă

Mi-e liniştea dusă
Şi inima grea
Deacuma zadarnic
Cat liniştea mea.

Când el nu-i la mine
Mormânt lumea-mi pare
Şi toate în viaţă
Sânt triste ş'amare.

Vai capul meu bietul
E-acuma nebun
Şi biata mea minte
Aleargă-n surghiun

Mi-e liniştea dusă
Şi inima grea
Deacuma zadarnic
Cat liniştea mea.

Imi caut iubitul
Pe geamuri afară
Şi-alerg după dânsul
In stradă hoinară.

Ah, mersul lui mândru
Măreaţa-i făptură
Şi ochii sălbateci,
Surâsu-i pe gură.

Şi vorba lui blândă
Isvor lin de vrajă
Şi ah sărutarea
Şi-a mânilor mreajă

Mi-e liniştea dusă
Şi inima grea;
Deacuma zadarnic
Cat liniştea mea.

Spre dânsul s'avântă
Azi sufletul meu
De l-aşi putea numai
Ţinea tot mereu!

Şi lung să-l sărut,
După poftă, cu spor
Şi în sărutarea-i
Să simt că mor.

Ion Sân-Giorgiu

Noui premii literare

Societatea „Cartea Românească" a fixat, pentru anul 1925, următoarele premii cu subiecte:

1. *Carte de povestiri pentru copii.* (Un premiu de 10.000 lei): Va fi o lucrare destinată vârstei de 12—15 ani. Va avea o întindere de circa 100 pagini de tipar format 8°.

2. *Un roman cu orice fel de subiect.* (Un premiu de 20.000 lei): Va avea întinderea de circa 250—300 de pagini şi va fi încheiat într'un singur volum.

3. *Un studiu asupra vieţii şi operelor poetului Vlahuţă.* (Premiu de 20.000 lei): Va cuprinde biografia amănunţită cu cât mai multe descrieri ale locurilor pe unde a trăit şi cu trăsăturile caracteristice ale omului. Cartea va fi scrisă aşa ca să fie înţeleasă de toată lumea ştiutoare de carte şi va avea întinderea de 200 pagini tip 8°.

4. *Pământul Neamului Românesc.* (Două premii de câte 10.000 lei): Va cuprinde descrierea uneia din provinciile următoare ale ţărei româneşti: Ardealul, Banatul cu Crişana, Basarabia, Bucovina, Dobrogea veche şi nouă.

Volumele vor avea 12—16 coale de tipar, format 8°. Va fi o carte de popularizare, frumos scrisă, în care erudiţia să serve ca temeiu, dar să nu fie aparentă.

5. *Hrana muncitorului, sătean şi orăşan.* (Un premiu de 15.000 lei): Se va arăta care sunt substanţele hrănitoare din cele două regiuni: vegetal şi animal; se va stărui asupra faptului că alcoolul nu e hrană, ci otravă; se va indica preparaţia mâncărilor simple şi igienice; se va descrie metodele de păstrarea alimentelor şi principalele asociaţii în raţia alimentară. Va cuprinde circa 150 pagini 8°.

6. *O scriere populară contra alcoolismului.* (Un premiu de 15.000 lei): Va avea circa 150 pagini 8° şi va cuprinde temeiurile ştiinţifice ale luptei contra alcoolismului, înfăţişate în mod popular prin exemple uşor de înţeles şi prin statistici serioase.

7. *Marile descoperiri şi invenţiuni ştiinţifice din ultimul timp.* (Un premiu de 10.000 lei): Se va vorbi despre: telegrafia fără fir, aeroplane, submarine, cinematograf. Va fi o lucrare de popularizare în vederea unor cititori cu o cultură generală, mijlocie (gimnaziu sau liceu), în întindere de 250 pagini de tipar 8°.

8. *Agricultura şi gospodăria rurală în legătură cu noul regim al proprietăţii în România.* (Un premiu de 10.000 cei): Va arăta care este, din punct general şi particular, noua situaţiune creată prin exproprierea marei proprietăţi şi prin împroprietărirea ţăranilor. Va fi scrisă mai ales pentru folosinţa săteanului. Va avea o întindere de circa 200 pagini de tipar 8°.

9. *Asociaţiunile ţărăneşti; istoricul lor pe scurt, rezultatele experienţei în alte ţări şi la noi; situaţia lor actuală din ţara noastră; foloasele cari s'au dobândit şi cari se pot dobândi din aceste asociaţiuni.* (Un premiu de 10.000 lei): Va avea întinderea de circa 150 pagini 8°. Va fi o carte de propagandă a ideilor cooperatiste

10. *Industrializarea produselor agricole.* (Un premiu de 10.000 lei): Va fi o carte destinată marilor şi micilor proprietari, tratând chestiunile pe temeiu ştiinţific, dar expusă cât mai popular. Va cuprinde circa 250 pagini format 8°.

11. *Educaţia fizică.* (Un premiu de 15.000 lei): Va fi o carte de popularizare pentru elevii şcolilor primare şi secundare. Va cuprinde circa 150 pagini de tipar 8°, în afară de figurile cu care trebue să fie prevăzută.

La acest concurs se vor prezenta numai lucrări inedite

Manuscrisele se vor depune sau se vor trimite până la 31 Decembrie 1925, la sediul societăţii „Cartea Românească", B-dul Academiei No. 3, în schimbul unei adeverinţe, care va arăta motto de pe manuscris şi numărul de înregistrare al lucrărei.

După cererea lucrărilor, manuscrisele nepremiate se vor înapoia în schimbul adeverinţelor luate la depunere.

Deosebit de aceasta, societatea „Cartea Românească" a instituit un premiu de 10.000 lei ce se va acorda pentru un tablou, ce se va expune în salonul oficial de pictură în anul 1925.

La Curtea-de-Argeş

— NOTE DE DRUM —

de I. PETROVICI
profesor universitar

Mai sus de Piteşti şesul se atinge cu ultimele ramificaţii carpatine, care îţi fac impresiunea unor descendenţi ai unei mari familii, care se sting fără urmaşi. Trenul spre Curtea de Argeş intră curând printre două rânduri de coline, ce parcă tot aştepţi să se avânte, luând dimensiunile munţilor, dar care se deapănă până la capăt, păstrând îndărătnic aceiaşi înălţime mediocră. De altfel Curtea de Argeş însăşi, nu este în regiune muntoasă, fiindcă abia din câteva puncte ale ei, cum este de pe dâmbul de la Sân-Nicoară se vede la o distanţă încă mare, amfiteatrul munţilor încheiat în fundul zării cu un front majestos de masivuri albastre.

Scoborâm în staţia fostului oraş domnesc. Edificiul gării este în stil de mânăstire. Vom avea surpriza să constatăm că palatul episcopal, dânsul, are stil de gară, — o deplasare curioasă a edificiilor, unul în locul altuia.

Deocamdată străbatem orăşelul, care şi mai puţin de cât Suceava Bucovinei, are — după deprinderile noastre moderne — aer... măcar de fostă capitală.

Cel dintâi popas e la biserica domnească, căreia -iau dat o nouă glorie, descoperirile de morminte, de sub lespezile ei. Interiorul bisericii e în plină reparaţie. Sarcofagiile au fost ridicate, fără ca dalele de piatră să fi fost repuse la locurile lor, aşa că podelele nu sunt deocamdată de cât o suprafaţă de pulbere şi moloz. Un arhitect care conduce restaurarea îmi arată locul unde s'au găsit osemintele, adăogându-mi, că printr'o tradiţie îndelungată, chiar în punctul acela preotul făcea pomenirea morţilor, cu toate că nimeni nu bănuia că se ascunde, aceia ce în urmă s'a descoperit. O dovadă că tradiţiile cuprind de multe ori o logică adâncă, chiar acolo unde par să nu aibă nici una, — şi încă o mărturie că incomprehensibilul nu este adesea identic cu iraţionalul, ci numai un raţional, pe-al cărui fir n'am pus încă mâna.

Mai înainte de-a părăsi biserica sunt condus în altar, unde mi se arată vechea zugrăveală a unor mucenici, care poartă pe vestmintele lor lungi până în pământ, diverse desemnuri ornamentale. In unul din ele, pe poala unuia din sfinţi, un istoric al nostru a crezut că se poate ceti o inscripţie importantă, în timp ce alţi istorici au tăgăduit această părere. De vreme ce specialiştii nu s'au înţeles, profanii ne putem vedea de treabă.

Pentru a ajunge la mânăstirea lui Neagoe Voevod, restaurată în zilele Regelui Carol, care i-a insuflat a doua tinereţe, traversăm întreg orăşelul, de la un capăt la altul. Intraţi pe poarta unui parc întins, dar care nu e nici modern, nici arhaic, ne îndreptăm însfârşit către splendida bijuterie arhitectonică, ce tronează izolată în mijlocul grădinei. O ocolim de jur împrejur, uimiţi de bogăţia şi varietatea podoabelor, cuceriţi de liniştea sufletească pe care ţi-o strecoară admirabila măsură şi armonie a edificiului. Ce neasemănată trebue să fie valoarea estetică a acestui lăcaş închinat lui Dumnezeu, dacă treci complect cu vederea lipsa ravagiilor vremei, care dărăpăna zidurile şi şterge colorile, constituind un mare element de farmec la toate clădirile trecutului ! Tot aşa treci cu vederea faptul — stabilit de toţi cunoscătorii — că restaurarea mânăstirii n'a respectat în totul, forma pe care i-o dăduse meşterul Manole în vremea lui Neagoe-Basarab. Te laşi stăpânit pe de-a 'ntregul de arta superioară care a prezidat la întocmirea lăcaşului şi care lasă în umbră problema datei la care a fost înălţat.

Inăuntru aceleaşi sclipiri de bogăţie, aceiaşi curăţenie de pahar. Dar aci trecutul te chiamă mai cu uşurinţă, prin două mari cripte istorice : mormântul lui Neagoe-Vodă şi al lui Carol I.

Stau mai puţin lângă cel d'intâiu şi poposesc mai mult lângă acesta din urmă, care e chiar lângă intrare. E acoperit de jerbe de flori, presărate cu atâta belşug, încât lespedea nu se mai vede.

Şi mă gândesc că mai este ceva, care parcă a început să nu se mai vadă bine, — e însăşi domnia lui Carol I.

Lucrul de sigur se explică. In zilele noastre am asistat la înfăptuiri naţionale care au depăşit cele mai curagioase speranţe şi care aruncă în penumbră vremurile României mici.

Şi totuşi a fost o eră mare, o eră binecuvântată, domnia lui Carol I.

Ne rămăsese ce e dreptul o frumoasă moştenire, de la vrednicul între vrednici, domnitorul Alexandru Cuza. O moştenire frumoasă, însă nu consolidată. Ea se clătina în mânile noastre. In primul rând apăsa asupra ei ipoteca turcească. Pe urmă veleităţile cotropitoare ale vecinilor noştri nu erau încă adormite şi în calculul rece al diplomaţilor ţara noastră era încă socotită un obiect de compensaţiuni.

Armată naţională aproape nu era şi nici n'aveam voe să ţinem peste o anumită limită. In faţa primejdiilor de tot felul, noi nu aveam să ne ocrotească de cât din ce în ce mai decăzuta armata otomană, care şi aceia ar fi mers împotriva noastră dacă n'am fi vrut să recunoaştem desluşit — în dispreţul tuturor tractatelor — că suntem o parte integrantă a imperiului turcesc.

In interiorul ţării, mişcări separatiste încă mai erau. Se găseau oameni care, neputând juca un rol prea mare într'o ţară întreagă, sperau să joace unul într'o ţară înjumătăţită. Şi mai presus de toate acestea, mai era încă o calamitate, o veche rămăşiţă a trecutului îndepărtat : schimbarea domnilor nu era numai bucuria nebunilor, ci aproape îndeletnicirea tuturor.

Stabilitate internă nu era; siguranţă externă nu era; ordine nu era ; apărare naţională nu era. România rămasă de la Cuza era numai o schiţă. Era ca şi făptura de lut cu formă omenească, care se zice că a fost la început omul, mai înainte de-a primi suflare din suflarea lui Dumnezeu.

Mai era până să ajungem la o ţară închegată, care să se scoale din genunchi, care să poată sta drept în picioare faţă de oricine, în stare să treacă Dunărea ca să pedepsească, şi Carpaţii ca să răzbune.

Această Românie a fost moştenirea glorioasă a domniei lui Carol I, — şi când ne uităm pe hartă, căutând să vedem care au fost cuceririle teritoriale din timpul acestui domnitor, am greşi dacă ne-am mărgini privirea la Dobrogea şi la Cadrilater ; căci dacă e adevărat că o stăpânire nu este propriu vorbind o stăpânire decât atunci când e sigură şi necontroversată, şi dacă ne amintim că înainte vreme, pe hărţile Europei, ţara noastră avea coloarea imperiului turcesc, atunci nu numai Dobrogea, ci toată România mică a fost cucerită într'un fel sub Carol I

Pentru aşa faptă trebuia un om excepţional. Pe acesta bărbaţii noştri politici au avut norocul să-l găsească, desluşind aceia ce povesteau valurile Dunării, despre ceeace este la izvoarele ei.

După o altă încercare nereuşită bărbaţii noştri au oferit scaunul ţării, principelui Carol de Hohenzollern, cel de al doilea fiu al distinsului principe Anton. Toţi ai săi, cu excepţia lui Bismark l'au sfătuit să nu primească. Erau prea multe greutăţi de invins — nesiguranţa internă şi externă a ţării — şi mai era ş'o umilinţă de suportat, — jugul suzeranităţii turceşti. Deconsiliat de ai săi, ameninţat de unele puteri ; — una voia să-i taie drumul, alta se pregătea să-l izgonească, — reţinut puternic de farmecul locurilor pe care îşi trecuse copilăria şi adolescenţa, Principele Carol s'a smuls totuşi din patria sa de origină şi din sânul unei familii de-o superioară armonie, — şi trecând peste obstacole foarte serioase a venit aci, în ţara noastră, unde mai înainte de-a se instala pe tron, trebuia să instaleze tronul insuş.

Odată ajuns — după peripeţii care au dat acestei sosiri un caracter de dibace expediţie — principele Carol, a pus în câteva zile ţara în stare de apărare, a căutat s'o cunoască în toate ungherile ei şi s'a făcut sclavul unei misiuni care ar fi fost compromisă fără o rară abilitate, o adâncă conştiinţă şi fără o muncă de urias.

Pentru a putea servi această misiune, el şi-a dat seama că trebuie să devie mai întâi de toate român şi şi-a dat toate silinţele să devină. Mai întâiu a căutat să înveţe bine limba românească şi nu era mulţumit cu limba încărcată de neologisme pe care i-o preda profesorul August Treboniu- Laurian. El şi-a dat seama că numai cunoscând limba neaoşe a poporului şi cea arhaică a trecutului, va putea pătrunde în tainele sufletului românesc.

Paralel cu aceasta şi în acelaş scop, Principele Carol cercetează cu deamănuntul toate monumentele istorice, vechile biserici şi mânăstiri, pentru că iarăşi îşi dădea seama că nicăeri mai bine ca în preajma acestor lăcaşuri ale credinţei străbune, nu va putea să înţeleagă gândul străboşilor şi să priceapă năzuinţele lor. A înţeles aşa de bine valoarea educativă a acestor monumente istorice, încât cu o rară solicitudine şi dând bani din caseta lui particulară, a dispus restaurarea acelora pe care vremea le adusese la ruină. Această restaurare se datoreşte în bună parte stăruinţei sale, după cum şi restaurarea vechii limbi adevărate, nici asta n'a fost streină de silinţele lui. Săvârşind această operă, el nu numai a arătat c'a devenit român, dar a făcut şi pe ceilalţi să devie mai români de cât erau.

După câţiva ani faţa ţării se schimbase : bogăţia creştea, cultura se lăţea, oraşele se înfrumuseţau. Se putea merge acum pe şosele, nu ca mai înainte pe poteci, iar apele se treceau pe poduri, nu prin vaduri ca odinioară.

In acelaş timp aveam o armată mică dar solid înjghebată, armată care în curând era sortită să scrie în istorie vorba Plevna, alături de Rahova şi Călugăreni.

Cu toate aceste progrese realizate, în inima Principelui Carol dăinuia o durere : jugul suzeranităţii turceşti.

Peste umilinţa ca un principe de sânge să fie vasal Sultanului — pe care a exploatat-o la început familia principelui — peste aceasta trecuse. Dar chestia se schimbase, când zi de zi principele de sânge dobândea conştiinţa că a devenit conducătorul unei ţări de mari destine şi mare viitor. Gândul dezrobirii s'a aprins tot mai viu în spiritul marelui principe şi n'a socotit nici un moment c'ar fi o piedică la aceasta, faptul că la început trebuise să iscălească o convenţie cu Turcia, în care spunea că va respecta cu lealitate raporturile seculare cu imperiul suzeran.

In vederea acestei dezrobiri, Principele Carol încearcă, după cum o spune în Memoriile sale, înjghebarea unei confederaţii a statelor balcanice creştine.

Intre acestea isbucneşte războiul ruso-turc. Armata rusească trece Dunărea, refuzând la început cooperarea oştirilor noastre. Dar alături de împrejurarea favorabilă a războiului, am avut şi norocul justiţiei imanente care pedepseşte şi răzbună. Armata ţarului a fost bătută şi odată cu asta a mai fost înfrântă şi trufia rusească. Atunci soseşte faimoasa telegramă a Marelui Duce Nicolae către Principele Carol prin care îi cere ajutor.

In faţa noastră se deschidea o frumoasă perspectivă. Pe lângă câştigarea independenţei mai era şi rara onoare de-a salva de dezastru — cu forţele noastre despre care nu se ştia de mult nimica — armatele glorioase ale unei mari împărăţii. Principele Carol trece Dunărea în fruntea regimentelor sale, ia comanda oştirilor aliate şi punând în serviciul creştinătăţii iscusinţa sa şi comoara de vitejie, de mult nefolosită, a soldaţilor noştri, a schimbat soarta războiului, a sculat România din genunchi, sculând odată cu asta şi Bulgaria din mormânt.

Ca rezultat al acestei campanii fericite, România a câştigat pe lângă independenţa politică şi mai multă independenţă economică, devenind o ţară maritimă, iar tunurile turceşti care zvârliseră zadarnice obuze împotriva noastră, au servit ca material pentru Coroana regală de oţel.

De atunci, ani întregi, ţara n'a făcut de cât progreseze. Teritoriul care până mai eri fusese „o parte integrantă a imperiului otoman", a devenit în scurtă vreme o ţară respectată, şi poate cea mai însemnată dintre puterile mai mici. La aceasta a contribuit nu cu puţin faptul că Suveranul nostru îşi câştigase reputaţia de-a fi cel mai înţelept monarh din Europa şi cel mai iscusit om politic al vremii lui. Din toate părţile alergau soli la curtea noastră, pentru a ne câştiga amiciţia şi pentru a se întoarce cu sfaturi de la luminatul nostru Suveran.

In sfârşit, la 1913, ţara noastră a prezidat noua rânduială a statelor din Balcani, punând capăt unui război început fără noi şi'n dauna noastră, dar care n'a putut să se termine, fără ca *glasul României să fie ascultat*.

. . . .

Toate aceste lucruri, în ritm energic şi viu, mi-au fost reîmprospătate de mormântul, care, în clipele acelea, parcă îşi dăduse şi florile şi lespedea la o parte...

Tăcerea

Peste câmpii trec umbre cernând din site scrum.
Şi'n înserata slavă, se-aude doar Tăcerea
Tăcerea obosită, târându-se pe drum,
cu'n car greoi de ţară ce-şi scârţâe durerea
atât de melancolic şi-atât de nu ştiu cum.
Şi-acolo 'n dunga nopţii Oraşele negrite
cu plete despletite de trâmbe lungi de fum
fecioare 'n veci nebune, clipind neadormite
cu mii de lămpi o aşteaptă de-apururi ca şi-acum
Tăcerea însă'n umbră greoiul car desjugă
şi din coceni aprinde pe la răscruci de drum
mici focuri de popase lângă troiţe 'n rugă
şi-adoarme cu ţăranii pe fân cu crud parfum.

Sandu Tudor

Dispariţia genului epistolar

de M. MIHAILEANU

Toţi criticii sunt gata să susţină că în ceeace priveşte aşa numita *Artă Epistolară,* — femeile au o vădită superioritate asupra bărbaţilor. — Şi negreşit că în spre susţinerea acestei păreri, se citează mai ales admirabilele *Scrisori* ale D-nei de Sévigne (1626—1694).

Dar poate că s'ar cuveni să fim mai puţin exclusivişti. Căci, în vechea literatură latină avem *Scrisorile* lui Cicero, Senaca şi Plinius, iar în literatura franceză posedăm două mari volume de scrisori de la Balzac (1597—1654), care a şi fost numit „Le grande épistolier de France". De asemenea ştim că şi scrisorile contimporanului său, Voiture (1598—1648, erau foarte gustate. In fine, în secolul al 18-lea, nu se poate trece cu vederea acea vastă corespondenţă a lui Voltaire, — peste zece mii de scrisori, — care după părerea criticilor constituie, nu numai „un imens repertoriu de idei", dar încă şi o capo-d'operă de literatură.

Şi totuşi, Lanson ocupându-se de corespondenţa d-nelor de Sevigné şi de Maintenon, afirmă că: „Femeile au excelat totdeauna în arta de a compune scrisori, iar dintre bărbaţi — reuşesc în genul epistolar — cei cari au naturi de femei, atât în privinţa defectelor, cât şi în privinţa calităţilor."

Ar urma deci, că pentru a excela în genul epistolar s'ar cere un anumit temperament femenin. Dar prin aceasta încă se desluşeşte prea mult. Vreau adică să spun, că prin cele afirmate de Lanson nu ni se desluşeşte, care anume calităţi şi care anume defecte din temperamentul feminin ar contribui la obţinerea succesului în genul epistolar. Aşa că, s'ar putea zice că a face precizări în această privinţă, nu este un lucru tocmai lesnicios. Totuşi s'ar părea că are dreptate academicianul francez Boissier, când în a sa scriere *Cicerone* şi *prietenii săi* caută să ne arate care anume trăsături asigură femeilor o vădită superioritate asupra bărbaţilor în genul epistolar.

„Pentru a fi plăcut în orice clipă, — spune Boissier, — şi asupra tuturor subiectelor, aşa cum o cere o corespondenţă cu asiduitate întreţinută, — trebuie să ai mai ales o imaginaţie vie şi nestatornică, adică o imaginaţie, care să se lase a fi prinsă de impresiunile momentului şi care să se schimbe brusc odată cu ele. Aceasta este cea dintâi calitate a celor care compun scrisori reuşite. Dar se mai cere şi o doză oarecare de cochetărie. Căci, a scrie însemnează numai decât a face şi o sforţare. Ei bine, trebue să ai voinţă, pentru a izbuti să faci sforţări, iar pentru a avea voinţă, ţi se cere numai decât să cauţi să placi. Negreşit că în genere caută să placă marelui public toţi cei ce scriu cărţi; dar ţi se cere un oarecare simţ de cochetărie, un fel deşertăciune mai delicată şi mai pretenţioasă, pentru a te putea sili să-ţi frământi mintea spre a plăcea numai acelei singure persoane, căreia îi scri. Adeseori s'a pus întrebarea: Pentru ce femeile excellează mai mult decât bărbaţii în genul epistolar? Oare nu pentrucă ele au mai mult ca bărbaţii dorinţa de a plăcea precum şi pornirea în spre vanitate? Căci, această firească vanitate, le este veşnic trează şi le face să nu neglijeze nici un fel de cucerire."

* * *

In orice caz, fapt sigur este că nu fără oarecare anevoinţă se poate întocmi o scrisoare, care să deştepte şi plăcere şi interes. — Căci, după cum bine observă şi Boissier, — nu fără oarecare anevoioase sforţări poate femeea să dea satisfacţie acelui firesc spirit de cochetărie, care numai pentru a plăcea o îndeamnă să se străduiască în a compune reuşite scrisori. — Bineînţeles că spunând aceasta, nu mi-e în gând să susţin, că se pot socoti ca reuşite tocmai acele scrisori, întocmite cu o chinuitoare premeditare şi menite să fie adunate în volum.

„D-na de Sévigné —spune Paul Albert în a sa scriere *Proza* — nu a făcut din compunerea unei scrisori o afacere de Stat. Condeiul său alerga în fuga mare. In afară de aceasta, ea scria numai pentru a spune ceva; iar scrisorile sale nu erau câtuşi de puţin destinate publicităţii, ceeace i-a dat, fără să vrea, o superioritate asupra scrisorilor lui Balzac şi Voiture. Scrisorile lor trase de păr sunt fără miez, pe când ale d-nei de Sévigné sunt pline de idei, de sentimente, de fapte ciudate, cu măestrie povestite, şi cu multă judecată expuse. Ea ne pune în curent cu societatea elegantă de pe atunci, şi în afară de aceasta, ea ni se arată fără pretenţii, bună, sensibilă, spirituală, adică aşa cum şi era".

Nu este însă mai puţin adevărat, că deşi nesilită, nesulemenită şi în fuga mare scrisă, — corespondenţa d-nei de Sévigné a costat-o oarecari sforţări intelectuale. Vreau adică să spun, că ea nu s'a bizuit numai în acele două admirabile daruri, cu care din belşug era înzestrată: în acea „puternică imaginaţie şi în acea bogată facultate de invenţie verbală".

„M-me de Sévigné — ne spune Lanson — a avut o solidă instrucţiune şi a făcut lecturi cam neobişnuite pentru o femee. Aşa, ea a citit pe Quintilian, pe Tacit, pe Sf. Augustin. Moralistul Nicole nu o plictiseşte niciodată, iar Pascal o transportă. Din miezul acestor lecturi, pe care mintea sa le aplică propriei sale experienţe, izvorăsc atâtea reflexiuni cu privire la viaţă, la moravuri şi la pasiuni. De aceea, scrisorile sale sunt aşa de substanţiale".

* * *

Dar atunci o întrebare se impune: De ce astăzi, chiar femeile, care sunt şi iscusite din fire pentru a compune scrisori plăcute şi interesante, nu mai calcă pe urmele celebrei doamne de Sévigné? De ce a decăzut genul epistolar tocmai astăzi când femeile atât de mult se străduesc să-şi îmbogăţească mintea, citind pe autorii cei mai de seamă şi meditând asupra lor?

Unii îşi explică decăderea, sau mai bine dispariţia genului epistolar prin triumful romanului. După credinţa acestora, — romanul a înlocuit şi a făcut să dispară, pe lângă analiza sufletească a lui La Rochefoucauld, pe lângă predicile lui Bossuet, Bourdaloue, Fénelon şi Massillon, — şi scrisorile doamnei de Sévigné. Cred însă că este mai vrednică de luat în seamă următoarea explicaţie a lui Gaston Boissier, care a scris şi un studiu asupra corespondenţei d-nei de Sévigné:

Acel schimb neîntrerupt de scrisori substanţiale şi plăcute, care atât de mult loc ţinea în viaţa celor de altă dată, tinde să dispară din viaţa noastră. Şi lucru curios este că tocmai înlesnirea şi îndesirea relaţiunilor dintre oameni, care ar fi trebuit să-i dea mai multă viaţă, i-a dat oarecum lovitura de moarte.

Intr'adevăr, altădată când la Romani nu exista poşta decât pentru corespondenţa oficială, erai nevoit să cauţi să profiţi de anumite ocaziuni, — sau să-ţi trimiţi scrisorile printr'un sclav. Şi de aceea, pe vremuri, — a compune o scrisoare era o afacere foarte însemnată. Căci, e la mintea omului, că nimeni nu voia ca sclavul său să facă un drum foarte lung, purtând scrisori, în care nu ar fi fost înşirate decât lucruri de nimic şi cu neglijenţă expuse. De aceea, pe vremuri se compuneau scrisori şi mai lungi şi mai cu miez, şi mai cu chibzuinţă întocmite. Cu un cuvânt, pe vremuri se punea mai multă îngrijire la redactarea scrisorilor, ca tuturor lucrurilor, care costă mai mult şi nu se capătă cu uşurinţă.

Şi tot aşa era şi pe vremea d-nei de Sévigné. Pe atunci poşta nu mergea decât de două ori pe săptămână. De aceea, şi pe atunci, a compune o scrisoare era un lucru însemnat, la care te gândeai cu tot dinadinsul. Era dar firesc ca o mamă, depărtată de fiica sa, cum era d-na de Sévigné, — să-şi grămădească în minte gândirile, amintirile şi regretele în vederea compunerii scrisorilor. De aceea, când lua condeiul, „ea nici nu putea să stăvilească acest torent".

Ei bine, astăzi când ştim că putem scrie când vrem, — nu ne mai batem capul ca să adunăm „material şi proviziuni" pentru scrisori. Astăzi, având putinţa să scrim oricând, — nu vrem să scrim decât atunci când am avea ceva însemnat de comunicat. Şi cum foarte arareori avem noi lucruri însemnate de comunicat, se înţelege uşor pentru ce ne scrim şi mai rar, şi mai pe scurt şi mai sarbăd. Cu alte cuvinte, astăzi nu vrem să ne scrim decât strictul necesar, şi aceasta este — conchide Boissier — foarte puţin lucru pentru genul epistolar, al cărui principal farmec stă tocmai în depănarea unor gândiri şi amintiri, care trec dincolo de cadrul strâmt al strictului necesar. Căci genul epistolar se desvoltă şi trăeşte, nu din comunicarea strictului necesar, ci din depănarea cu măestrie făcută a prisosului de gânduri, şi mai ales de sentimente

Oricum însă, fapt sigur este că a întocmi o scrisoare substanţială şi plăcută, este un lucru nu tocmai lesnicios. Căci în zadar se tot repetă ademenitoarea vorbă a lui Vauvenargues: „Marile cugetări izvorăsc din inimă". Nimic nu se capătă fără sforţare. De aceea, sigur este că din inimă ţâşneşte mari cugetări numai atunci când s'au făcut şi se fac veşnic sforţări pentru ascuţirea şi îmbogăţirea minţii.

Dar astăzi lumea, pozitivă şi grăbită cum este, se lasă să fie tot mai mult stăpânită de strigătul: timpul este bani. De aceea, nu e de mirare că se tot întinde obiceiul de a corespunde prin telefon. De altfel, tot în felul acesta îmi explic eu şi succesul mereu crescând al cărţilor poştale ilustrate, care pentru foarte mulţi are nepreţuitul dar de a le oferi scuza că, din lipsa de spaţiu, iar nu din lene sau din sărăcie de gânduri, pot aşterne pe hârtie doar 2—3 insipide cuvinte.

In orice caz, mi se pare că astăzi mulţi, foarte mulţi, nu sunt cu mult departe de acea vestită femee din secolul al 18-lea, care trimitea bărbatului său o scrisoare astfel întocmită: Iţi scriu, pentru că n'am nimic de lucru, şi termin, pentru că n'am nimic de spus.

Paisie Psaltul spune:

Păcat...

...Tu m'ai hrănit, stăpâne, cu lumină —
şi când pe chipu-ţi gândul meu stătu,
tristeţi şi limpezimi mi-ai dat, tot tu,
ştiind că 'mi vine roata la ştirbină...

de multe m'am lovit — orbe căind —
şi paşii mei, de îndoeli nesiguri,
truditu-mi trup l-au chinuit în friguri
prin negura ispitelor tăind...

Nu-i taină să nu-i ştii tu orânda
şi nu e pentru tine ascunziş —
de te-am privit în faţă sau piezis
mi-ai dat din plin răsplata şi osânda...

Cât eşti de blând şi cât de bun eşti tu
abia acum am desluşit, Iisuse, —
când liniştea sfârşitului aduse
căinţa ce sfios mă străbătu...

De câte ori ţi-am spus, cu minte proastă,
în vorbe omeneşti — pierdute căi —
albastrele ispitelor văpăi —
nesăbuita inimii năpastă, —

de-atâtea ori şivoiul vinovat
s'a domolit în matcă largă, Doamne,
şi primăveri zâmbeau pe triste toamne
din candela aprinsă la crivat!..

Acum mă 'neacă iară, greu, păcatul —
şi sufletul mă 'ndeamnă să ţi-l spun:
dăduse ger aproape de Crăciun,
zăpada aşternuse mare stratul

şi-un viscol aprig răscolia 'n văzduh
de răbufnia în sfântul schit cu neaua...
...era în seara când copiii cu steaua
călăuzit de creştinescul duh

vestiau în lume pace şi iubire...
era 'n chilie, Doamne, atât de frig —
—o! cum nu mi-a venit ca să te strig
să 'ncinzi în noapte calda mântuire?

Cu braţe tari mă 'mpinse gând vrăşmaş
ursit să-mi dee necurmate chinuri:
intraiu, orbit, în pivniţa cu vinuri,
în pofte şi în sete pătimaş..

De-atunci, de scârba faptei, — milostivă
lumina, pacea ta, — m'a ocolit...
în veghi amare, groaznic am bolit —
şi toate mi se puseră 'n potrivă...

Un spin sălbatec sunt, într'un mănunchiu
de flori îmbălsămate pentru tine...
iertarea ta pogoare, să-mi aline
durerea ispăşită în genunchi,

şi, din nemărginita-ţi bunătate,
alunecă-mi o rază 'n ochiul stins,
să ştiu că 'n mila-ţi, Doamne, m'ai cuprins
deşi în tină inima-mi se sbate, —

că eu, cel mai hulit şi mai de plâns,
ţi-am dus în beciu icoana din chilie,
şi, ca să-ţi fie bine, cald, şi Ţie,
— cum beam, — eu te ţineam în sânu-mi strâns...

GEORGE SILVIU

RECULEGERE

de MIRCEA GHEORGHIU

Seara târziu. Strânşi în jurul mesei, pe care paharele de ceai abureau, câţiva prieteni aşteptau spovedania celui din urmă povestitor.

Manoil trebuia să învie, din idilele trăite, pe cea mai ciudată. In atmosfera camerei plutea suflul nelămurit al amintirilor, care învăluia sufletele într'un păienjenuş de senzaţii delicate şi rare, făcându-le să-şi samene aidoma, aşa cum îşi seamănă oamenii când îşi amintesc.

Pe pereţi chilimuri şi scoarţe înflorate în culori de vişină trecută, de coajă de castană şi verde de frunză de nuc; câteva tablouri: Flori de câmp în vase de lut, un car cu boi de Grigorescu, o vedere din port, cu cer larg, nourat şi aurit de amurg şi cu orizont fumuriu de fabrici operă a unui pictor necunoscut; într'un ungher o icoană veche, stângaci lucrată, în culori de smalt; ici colo, farfurii, căni: veche ceramică ardelenească. Deasupra bibliotecii o pendulă cu sunet argintiu îndepărtat par'că, tot mai obosită, vestea trecerea clipelor...

Pe biroul sculptat în nuc masiv, dintr'o sveltă amforă uşoară, picurau, lacrimi mari de umbră, petale de stânjenei fumurii. In aerul molatec al odăii tremura o mireasmă vagă de sulfină; samovarul susura un cântec familiar de seară; dela o vreme timpul stătu în loc...

* * *

— Era pe vremea când căutam un ţel tinereţii şi vieţii un înţeles...

Glasul lui Manoil răsună prelung şi melancolic ca primul vers al unei elegii.

— Un amurg de Septembre învăluia oraşul în strai de purpură şi aur — şi eu luasem fără ţintă drumul spre parcul din marginea oraşului. Ultimele raze piezişe şi roşii aprindeau ferestrele caselor şi sticlele colorate din vitrinele dughenelor. Era un amurg de început de toamnă, ajuns în clipa când limpezimea aerului contureaza puternic lucrurile izolându-le, par'că, aspru pentru simţuri. Se simţia spaţiu şi simţurile mele îl doreau larg. Mergeam de mult urmărind un gând ori frunzele care se desprindeau din copaci arar, când mă opri un gest de surprindere şi doi ochi stăruitor fixaţi asupra mea.

Era o copilă; cu chipul pal, împurpurat uşor de pulberea amurgului, se oprise privindu-mă mirată şi încrezătoare.

Zâmbii; se simţi stânjenită de surâsul meu.

— Te-am întâlnit, îngână după o tăcere, şi mă privi ca pe un prieten, regăsit printr'o întâmplare fericită.

— Mă semueşti, de bună seamă...

— O, nu... Ne-am întâlnit; nu mă îndepărta... De atâta timp te caut!..

Glasul îi tremura uşor şi mâna ei îmi atinse mâna.

Imbrăcămintea ei simplă nu îmi spunea nimic. Stătea înaintea mea ţinându-mi mâna, pe când în minte mi se perindau fulgerător icoane şi gânduri: E poate vreuna din copilele sărmane împinsă de mizerie să-şi câştige oricum hrana, poate şi pe a altora... Ori vreun biet suflet turburat, mânat astfel în braţele întâmplării... Presupunerile mele şi-ar fi urmat lanţul făurit de experienţă, dacă ochii ei, ciudaţii ei ochi albaştri, nu l-ar fi întrerupt şi glasul ei n'ar fi picurat ca o melodie limpede: — Ştiam că trebuie să exişti; mi-o spunea un gând tainic, care, parcă, nu era al meu; iar seara, simţeam cum gândurile noastre se întâlneau undeva, departe...

— Cum te numeşti?

— Tauba.

— Eşti singură pe lume, Tauba?

— Mama trăieşte... Mă iubeşte poate, dar nu mă înţelege. Vorbele ei mă dor: fiecare închide o povaţă ori o dojană. Mi-e dor de cineva care să nu mă înveţe nimic; să mă înţeleagă şi să mă primească, aşa cum sunt...

Glasul îi suna nemulţumit. Buza de sus îi tremura uşor. In toată făptura asta gingaşe, numai ochii de un albastru închis, cu licăriri aurii, se deschideau neobişnuit de mari, ca două flori ciudate de catifea, sub bătaia pleoapelor grele de gene lungi şi încovoiate.

Tăcuse şi ochii aceştia mă priveau. Nu îmi citeau în suflet: mi-l schimbau. Era una din acele priviri care nu caută să pătrundă, nu cercetează un suflet pentru a şi-l însuşi, ci, străină de tot ce nu e ea, răsfrânge în afară visul de care se simte stăpânită.

Pe chipul palid şi mat, buzele roşii, capricios arcuite sub nasul fin, păreau crestate cu un stilet.

— Mă vrei? Mă simt singură şi mi-i teamă de viaţă...

Sânii mici, mai mult îi ghiceai sub mişcarea bluzei, tremurau, — ca şi mâna-i cu degete subţiri, pe care o ţineam strânsă acum în ale mele.

Mergeam alături prin pulberea viorie a apusului, pe strada presărată cu cele dintâi frunze căzute. Ieşirăm din oraş; străbăteam aleea largă, umbrită de castani, a parcului public. Frunze roşietice cădeau din când în când, ca nişte pasări cu aripile frânte. Frunzişurile ruginite ale castanilor păreau uriaşe policandre, pe care soarele, străbătându-le înflăcărat, le aprindea. Vuetul oraşului se stingea în urmă, ca un geamăt prelung, înăbuşit. Un tril de privighetoare se avântă în aer şi căzu ca o ploaie de perle mici pe o placă de argint. Un cosaş târzielnic îi răspunse din ierburi. Liniştea se desprindea din lucruri, din cer, din sufletele noastre.

Se mai auzi împuşcătura surdă a unui pândar şi tăcerea îşi întinse aripile ostenite. Oraşul murise de mult.

— „Nu îţi pare, vara, pe sfârşite, când soarele apune, că toată firea îngână un cântec frumos şi trist, mereu acelaş?“ Ochii ei mari se deschise albaştri spre mine, ca un cer înstelat, fără lună...

— Firea întreagă e frumoasă şi tristă, când sufletul e frumos şi trist, Tauba...

Visam alături şi tăcerea ne era cel mai bun tâlmaciu.

Străbătusem parcul — şi din marginea lui, câmpul lăsat pârloagă stăruia până în zare; peste el se aşternea gândul însângerat al amurgului. In apus cerul se povârnea leneş şi dintre pleoapa lui şi a pământului luneca în zare soarele viu şi fosforescent ca o lacrimă enormă, în care se strânsese tot visul şi toată suferinţa zilei. Un vânt uşor de seară purta pulberea călătoare a drumului, îmbălsăma seara cu miros de fân cosit şi cimbru sălbatic, iar pe întinderea şoselei pustie şi nesfârşită un singur car mai scâncea trudnic.

Era atâta tristeţe nelămurită în aer, atâta visare fără început şi fără sfârşit şi, parcă, toată, nu ştiu, se răsfrângea pe chipul palid al Taubei, ori isvora din ochii ei.

— „Trăim laolaltă cu firea, Manoil. Sufletul nostru răsare şi apune odată cu soarele...

— Glasul ei se topi în seara din care se desprinsese.

Sensibilă la imperceptibile atingeri, părea o ramură de mimoză, care trăeşte numai din senzaţii. Pentru vremea noastră în care viaţa se trăeşte cu creerul, era o minunată neprotrivire: Simţea viaţa; deschidea în faţa naturii ochi de copil şi suflet de floare târzie a unei rase obosite.“

Un cârd de ciori trecu croncănind spre baltă. Se strânse lângă mine: — M'au speriat, parcă ar fi fost oameni.

— Oamenii sânt departe, Tauba; şi sânt atât de trudiţi sărmanii oameni, că truda lor nu le mai îngădue să se gândească la rău.

— Da, oamenii sânt buni, când sânt departe. Dar în mijlocul lor simt nevoia unui braţ, de care să-mi sprijin trupul; un cuget de care să-mi reazăm simţul. Imi pare că sunt o floare crescută dintr'o sămânţă aruncată la întâmplare pe un zid înalt. Vântul o bate, o clatină, să-i smulgă rădăcina, să o împrăştie văzduhului.

Citeam în vorbele ei o neputinţă organică de a-şi însuşi cunoştinţele realităţii imediate, convenţiile sociale cele mai elementare.

— Da, Tauba, eşti o floare plăpândă, care îşi împrăştie mireasma ca pe un vis tainic...

Ii cuprinsei umerii mici; ea adăogă:

— Eu simt aşa: Un om e ca o plantă. Cum acestea nu sânt bune, nici otrăvitoare, pentru ele, nici pentru cerul albastru, ci pentru acel care vrea să şi le însuşească, tot astfel omul, *este* numai bun sau rău îl numesc ceilalţi oameni când vor să-l stăpânească. Ceilalţi oameni greşesc însă, pentrucă sânt mulţi, iar adevărul e cu omul singur; şi pentrucă mulţimea nu poate înţelege pe cel singur, singuraticii ar trebui să se iubească între ei...

Ca dintr'un isvor proaspăt vorbele ei revărsau peste tot ce o înconjura apa vie a imaginaţiei. Vorbea, şi îmi simţeam sufletul zilnic înecându-se în mine palid şi ridicol — şi un suflu nou lunecându-mi în vine.

Se înoptase; un vânt umed sosea dinspre baltă; cerul, pe care luna nu răsărise încă, se boltea, ca o enormă cupolă de safir stropită cu picături mari de aur. Cu cât se înopta, cu atât cerul semăna mai mult cu ochii Taubei.

Ne-am întors spre oraş cu suflete nouă.

* * *

Zilele treceau visând la ochii Taubei. Serile eram nedespărţiţi. Trăiam într'un continu vis, din care mă trezeau tot spusele ei, pentru a-mi adânci mai mult apoi visarea.

— Inainte de a ne întâlni, nu îmi închipuiam cum eşti; când te-am văzut am ştiut însă că eşti tu. Mă căutai?

Vorbele acestea îmi ridicară în faţa sufletului toate ceasurile trecute de visare şi de căutare zadarnică a unui ideal. Mă simţii copleşit de o povară fără de margini care se schimbă deodată într'o bucurie tot atât de nemărginită.

— Atât te-am căutat, i-am răspuns, că începusem să mă îndoesc de mine însumi, de închipuirea mea. Acum, când te-am aflat, fericirea mea e atât de fără stăpân, că sufletul mi-ar geme dacă ar găsi glas.

Şi iarăş, când ne despărţeam, trăiam cu ceiace culegeam din sufletul ei. Devenise singurul isvor din care îmi adăpam visul; nu mai citeam, iar lumea îmi părea străină şi goală fără de ea

* * *

Coboram spre debarcader. Viaţa portului murea. Hamalii sfârşise de cărat sacii cu grâne din hambare şi se îndreptau în cete sgomotoase spre cişmele. Spinările lor atletice erau albe de făină. Pântecele vaselor gemeau de încărcătură.

Praful de peste zi plutea încă în aer cu pleava grânelor vânturate, întinse pe cheiu ca o enormă pată de soare.

Truda zilei, lupta îndârjită dintre om şi natură, se sfârşise — şi o simţeai sdrobitor de inegală pentru om; şi cum se destinsese brusc, ca o coardă aspru întinsă, svonul ei umplea încă seara.

Dunărea îşi rostogolea la vale apele verzui. Un vas de mare îşi ridică ancora, iluminând catargul. Sirenele ţipară prelung — şi uriaşul trup se mişcă gâfâind. Prora făcu ocolul obişnuit: un semicerc, îşi îndreptă pieptul în susul apei — şi acum tăia sgomotos valurile, lăsând în urmă o dâră enormă de spumă şi un sul de fum. Luneca impasibil pe ape — şi cum se pierdea în zarea nemişcată, — simţeai cum înghite spaţiul, truda de atâtea zile, a atâtor mii de braţe omeneşti — şi îţi părea un simbol: Simbolul vieţii şi al vremii laolaltă.

Crâşmele portului se deschideau începându-şi viaţa de seară. Cântecele nostalgice ale caterincilor porneau să cheme...

Rătăceam pe cheiu cu Tauba. Nu pierdea nici o nuanţă din cele cu care penelul serii zugrăvise natura nici un sunet — din toată simfonia de seară a vieţii.

Apusul trandafiriu îşi scuturase ultimele petale. Faruri răsleţe se aprindeau pe catarge; o lună de ceară se ridica singură şi mare pe bolta de oţel, iar apele, pe care o barcă târzie îşi mai rătăcea visul, încremenise sub tăcerea pecetluită cu mister.

— Trăim, pentrucă putem visa, noi oamenii, Manoil... Altminteri, am fi asemenea pământului şi pietrelor şi apei...

— Să visăm, Tauba, — să visăm floarea mea; e singurul bun pe care îl putem face.

— Visăm, îngâna ea, — visează oamenii şi visul unuia nu seamănă cu al celuilalt. In afară de om e linişte deplină şi înţeles; dar sufletul e fără înţeles şi turbure ca o apă care şi-a pierdut isvorul. Nimeni nu înţelege pe acel ce-i aproape, căci fiecare închide în închipuirea lui o lume...

Nu e aşa, Manoil, că lumea nu este una şi aceiaşi; ci sânt atâtea lumi câte închipuiri sânt, — şi felurite între ele, ca şi acestea?...

Imi căuta privirea; tăcui şi ea urmă...

— In seara aceasta liniştită, cu lună peste portul adormit în cântecul valurilor, cine ar putea spune că viaţa, întreaga viaţă, este altceva decât un vis; — că lumea, întreaga lume, e altceva decât frumuseţe, seninătate şi armonie?

Şi totuşi, câtă deosebire între viaţa şi lumea pe care le trăim acum şi între acele care ne desgustau câteva clipe în urmă, în freamătul turbure al oraşului...

Ca un ecou al ultimelor vorbe sirena unei fabrici şueră prelung — sfâşiind seara — şi se stinse dureros şi târziu în apele verzii ale zării...

— ...şi dacă aceluiaş om, în clipe felurite, i se pare viaţa felurită şi lumea mereu alta, — cum ar putea fi ele aidoma, pentru oameni, ei înşişi felurţi între sine? Nu spune lucrul acesta, că ceiace numim lume şi viaţă, nu sânt decât ceiace vede şi trăeşte omul din ele? Şi ce mai înseamnă să vorbeşti despre acestea ca de ceva care ar exista în afară de închipuirea lui?

Aşteptam firul gândurilor... Dunărea îşi mişca trândav solzii de argint, ca un balaur uriaş. Luna se ridicase sus pe boltă. O rază tremura pe buzele umede ale Taubei, îi aprindea stele în ochii adânci şi pustii, ca cerul fără lună. Şi ea urmă:

— Poate cineva să ne spună, fără putinţă să nu-i dăm crezare, că tu vezi lumina lunii şi albastrul cerului, că simţi noaptea asta înstelată, — aşa cum le văd şi simt eu, acum?... Ne-ar trebui aceiaşi ochi, de bună seamă... Ne-ar trebui acelaş suflet... Pot trăi doi oameni acelaş vis, Manoil?

Chipul ei răsfrângea ceva îngeresc. Părea o vrăjitoare tânără în clipa lucidă a coborârii harului. Aş fi întins braţele să o cuprind, dar mi-era teamă să nu se topească în firea, din care, parcă, atunci se desprinsese ca o minune vie... Un suflu larg de pace plutea peste fire, pătrundea în lucruri şi în suflete, asemuindu-le.

— Doi oameni? Nu ştiu. Două vise asupra cărora iubirea şi-a împreunat deopotrivă mâinile, de bună seamă că da.

O stea lunecă, desprinsă de cer, ca o lacrimă de aur. Am prins fără de voe mâna mică şi tremurătoare a Taubei — şi, tăcuţi, ne-am pierdut pe cheiu, în noapte... Ne simţeam: Două stoluri albe, înfrăţite pentru totdeauna, plutind peste lume, spre limanuri necunoscute...

* * *

Manoil tăcu. Din amforă, toate petalele stânjineilor picuraseră, ca o pată de mătase fumurie, pe cristalul de pe postavul verde al biroului.

In atmosfera camerei plutea suflul nelămurit al amintirilor. Samovarul îşi încetaese cântecul. Timpul, în-

Mircea Gheorghiu

Din săptămână'n săptămână

de VICTOR EFTIMIU

Iancu Petrescu

Măreaţa sărbătorire a lui Nottara ne-a evocat o altă grandioasă figură a Teatrului nostru, pe moşneagul viguros care este Iancu Petrescu, Patriarhul atât de impunător din „Bizanţul“ poetului Mircea Rădulescu.

Sunt trei ani de când I. Petrescu a împlinit o jumătate veac de teatru, fiind sărbătorit şi el pe scena teatrului Naţional şi printr'un banchet dat la hotel Bulevard.

Dacă Nottara este artistul intelectual şi rafinat, şi ale cărui nobile origine bizantina s'au împreunat atât de armonios cu eleganţele Parisului, cu verbul şi atitudinile Comediei Franceze la care s'a adăpat — Iancu Petrescu, este actorul român pur, înzestrat prin naştere şi aptitudini cu maximum de calităţi dăruite fiilor lui de acest pământ bogat şi generos.

Dacă Nottara este cel mai mare actor român, Iancu Petrescu este cel mai mare român dintre marii noştri actori.

Alături de Nottara, Iancu Petrescu este ultimul din marea generaţie a Pascalilor, Manoleştilor şi al Iulienilor, pe cari noi nu i-am apucat, dar despre cari cei bătrâni vorbesc cu o dulce emoţie în glas şi cu o lacrimă în colţul ochilor...

* * *

Nu cunosc artist dramatic a cărui gamă să fie mai variată ca a lui Iancu Petrescu.

El trece dela tragicul cel mai înfricoşător, până la comicul burlesc cu o uşurinţă fără egal.

Iancu Petrescu

Nici o notă falşă în jocul său, nimic teatral, afectat, dizarmonic.

Talentul său e făcut din simplicitate, dintr'o minunată intuiţie, în care se rezumă cele mai vaste aspiraţii ale celor ce cer intelectualitate: câtă ştiinţă teatrală, câte lecturi, pare să fie puse în fiecare gest, în fiecare intonaţie, în fiecare atitudine a acestui actor surprinzător!

E nesfârşită seria figurilor interpretate de Iancu Petrescu nu numai de douăzeci de ani încoace, nu şi în prima parte a activităţii sale, când o piesă se juca de două-trei ori şi când, în fiecare an, trebuiau învăţate zeci de roluri noi.

El calma, într'o zi, furia răzbunătoare a năprasnicului Macduf, pornind să pedepsească pe Macbeth... Impetuos ca un personagiu mitologic, trecea el, răsturnând zăgazuri, trezind pădurile în urma lui... Iar a doua zi, acelaş Iancu Petrescu, apărea, plin de candoare şi de comică bonomie, într'unul din soţii fericiţi ai lui Caragiale, în „Noaptea Furtunoasă“ ori în „Scrisoarea Pierdută“...

Amintiţi-vă de spătarul Dragomir, din „Vlaicu Vodă“ sau de Cărăbăţ năprasnicul din „Viforul“ lui Delavrancea!

Ce linie epică şi câtă măreţie de vechiu boer în aceste două figuri, aproape legendare.

Cu un fior de înaltă emoţie retrăiesc scena din „Viforul“ când vajnicul Cărăbăţ, voinic neîntrecut la suflet, fără pată, dârz ca un zimbru moldovenesc, înfruntă pe Ştefăniţă Vodă!

— Şi, după care lege?

— Legea sunt eu!

Neuitate icoane, printre cele mai frumoase ale teatrului românesc.

* * *

Apariţii în cari Ion Petrescu nu are egal, sunt, mai ales, ţăranii săi. Un umor care este al pământului, o savoare pe care nici un alt actor n'o posedă, împarte el în bătrâni ca „Moş Tănase“ din piesa lui Haşdeu „Răsvan şi Vidra“.

Dar Moş Vântură Ţara din „Lipitorile Satelor“? Dar Dragomir din „Năpasta“ lui Caragiale şi acel minunat Borza, din „Domnul Notar“ al lui Goga?

Cine va mai avea curajul să împrumute forma şi sufletul acestor personagii naţionale, în ziua depărtată când Iancu Petrescu nu va mai fi printre noi?

* * *

Ceeace este mai minunat la Iancu Petrescu, e faptul că a mers cu vremea. Jocul său e natural. El nu declamă în tragedii, iar în comedii nu şarjează. Poate interpreta o dramă modernă cu o naturaleţă de comedian contemporan. („Onoarea“, „Brânduşa“, etc.)

Nu ştiu dacă am avut dreptate spunând c'a mers cu vremea. Mai curând e adevărat că Ion Petrescu a fost întotdeauna un actor sincer, care nu şi-a luat poze teatrale, nu şi-a umflat glasul, după şcoala veche. Cred că în toate vremile au fost artişti sinceri, cari, prin opera lor, fie creatoare, fie de interpretare, pot sta cu cinste în orice epocă.

Numai mediocrităţile sunt bune într'o epocă şi se demodează în cea următoare...

Ziarele şi cultura

Cititorii ziarelor româneşti au fost plăcut surprinşi, au fost uimiţi de bogăţia şi varietatea presei noastre, cu prilejul sărbătorilor.

Directorii s'au întrecut să ofere cât mai multe pagini şi cât mai bine scrise, mai frumos ilustrate, de scriitori şi desenatori reputaţi.

Sute de mii, milioane de foi s'au răspândit în cuprinsul ţării ducând în toate unghiurile cuvântul tipărit, armoniosul cuvânt românesc, care din zi în zi, mulţumită ziarelor noastre, devine tot mai civilizat şi mai pur. Gânduri sănătoase, sentimente înalte se propagă prin foile zilnice; cultura românească are în presă, împreună cu teatrul, factorul cel mai important, mai popularizator.

Gazetele învaţă pe cei cu carte puţină cum să vorbească. Urmăriţi convorbirea dintre două calfe de bărbier, sau doi chelneri, şi vă va surprinde vocabularul lor ales, preocupările lor contemporane, interesul şi dreapta lor judecată, faţă de toate manifestările vieţii: oamenii aceştia citesc ziare şi fiindcă ziarele nu mai sunt scrise ca acum patruzeci de ani, bărbierii nu mai vorbesc ca eroii lui Caragiale din „D'ale Carnavalului“ sau ca ridicolul şi inexistentul Rică Venturiano, din „Noaptea Furtunoasă“.

Impreună cu teatrul, presa e instituţia care a progresat mai mult ca oricare în România de după războiu. E cea mai vie, cea mai necesară bunei circulaţii a ideilor, a ridicării mulţimilor anonime.

Dacă toate ar fi la nivelul ziaristicei şi artei dramatice româneşti actuale, am avea tot dreptul să ne mirăm să fim îngâmfaţi, de uimitoarele progrese realizate în atât de scurtă vreme, de acest popor atât de bogat înzestrat.

De-aceea ne doare să vedem ostilitatea pe care o arată presei unii factori importanţi ai vieţei noastre publice; ne mâhneşte orice jicnire adusă ei, ne revoltă orice piedică pusă în calea liberei şi cât mai largei ei expansiuni. Lăsaţi-o să se manifeste, aşa cum vi se pare, cu toate erorile, cu toate violenţele ei cari pot fi violenţe şi erori numai pentru câţiva... Nu căutaţi pretexte să împiedicaţi splendida ei devenire, căci în calea acestei forţe tumultoase şi făcătoare de bine vor fi din ce în ce mai puţini cei ce vor putea rezista.

Aruncaţi-vă încă odată ochii pe maldărul de hârtie, tipărit cu atâtea jertfe, pe luxuriantul cuprins al foilor noastre de sărbători, comparaţi cu ceeace se făcea odinioară, cumpăniţi câte greutăţi au astăzi conducătorii de ziare şi vă veţi da seama de importanţa minunatului dar pe care l-au făcut ei de Crăciun, cititorilor şi cât de mult le dăruiesc în tot cursul anului, în slujba culturii româneşti, — unice, oricare ar fi diversitatea ideilor exprimate

Două morminte

Am văzut, dăunăzi, la Constanţa, pe dealul ce domină silozurile dinspre gară, la capătul bulevardului Ferdinand, două vechi morminte creştine scoase la iveală de recente săpături.

Cel dintâiu, cu două lespezi mari, date de o parte şi de alta, are interiorul zidit şi, pe ziduri, linii trase cu vopsea roşie, încă fragedă şi umbre de sfinţi pictaţi; sub porumbelul evanghelic.

Al doilea, mai mare, cu bolta bisericuţei sale şi cu o criptă în care s'a găsit un cosciug de argint masiv — evaporat de atunci, nu se ştie cum — pare să fi fost ultimul lăcaş al unui personagiu important.

Movile înalte acopereau ambele sepulcre.

Acum, nu le mai acoperă nimic. Mă aşteptam să le găsesc înconjurate măcar de un gard, acoperite de un şopron primitiv care să le ocrotească până la zile mai bune.

Nu. Aceste relicve preţioase, mărturii ale trecutului creştin al Dobrogei — par anterioare ocupaţiei mahomedane — se nărueşc zi cu zi, subt ploi şi zăpezi. Mai cumplit; ele servesc de latrină păstorilor turci de capre şi lucrătorilor din vale. Nu se gândeşte nimeni să le ferească de această pângărire.

Oamenii din Constanţa se vede că nu-şi iubesc oraşul, plin de trecut şi poezie. Ei tolerează profanarea cu seninătate. Nu există un primar, un profesor de istorie, un intelectual, care să ceară acoperirea acestei ruşini? Dela Bucureşti, slabă nădejde de îndreptare. Autorităţile „competinte“ au lăsat să se ruineze tot ce vorbea de vremurile patriarhale, toate vechile ziduri de cari era plină ţara. Ne-am plâns de multe ori împotriva acestei nedreptăţi, şi în zadar.

Niciodată însă josnicia omenească nu ne-a scârbit mai mult ca'n faţa acestor venerabile morminte, pline de sfinţi, de columbe sacre şi de excremente!

CARŢI ŞI REVISTE

SARINA CASSVAN—PAS: *Săptămâna unei îndrăgostite*, — schiţe — Editura Librăriei „Socec", Bucureşti, 1924.

Doamna Sarina Cassvan-Pas a încercat odinioară un roman: *Intre artă şi iubire*, în cuprinsul căruia personagiile acţionau ca în orice roman, aveau o psichologie a lor, care ar fi putut îndreptăţi până la un punct denumirea de roman, dacă construcţia n'ar fi fost aceea a unei nuvele, a unei nuvele prea lungi, de sigur. Proza, mai precis, epica — cere mai întâi de toate obiectivare: realitatea nu se transformă, nici nu se forţează; uneori îi e îngăduit scriitorului să-i ciopleascâ o nouă faţă, — şi aceasta numai atunci o poate face, când procesul de motivare năzuieşte numai decât la realizarea artistică.

Intr'o operă de envergură e greu să păstrezi până la capăt obiectivitatea. Cel puţin i-a fost grea d-nei Sarina-Cassvan-Pas. Un sentimentalism vădit circulă în toată întinderea romanului.

Genul literar al d-nei Sarina Cassvan-Pas rămâne schiţa de notaţie realistă. Volumaşul de care ne ocupăm astăzi este cel mai bun sprijin al părerei noastre. *„Lina"*, sau *„Argumentul"*, *„Bătrânii"* şi mai ales *„La Mahala"* sunt adevărate puncte de reazim pentru scrisul autoarei. „La Mahala" — cea mai bună schiţă a volumului — e şi cea mai bună lucrare a autoarei, care nu este la primul volum de nuvele şi schiţe. E o descriere prinsă în culori vii, o obiectivare precisă, din care omenescul apare întreg. Un singur citat lămuritor:

„— Un mort, soro! Trece un mort!

„Incet, greoiu, cortegiul se apropie. Trompetele de aramă strălucesc la soare şi scot sunete stridente. Un roi de fete în halate albe şi cu tulpane pe cap, formează avantgarda. Un ţigănuş poartă bradul încărcat cu fâşii de pânză colorată, altul sfintele daruri.

O droaie de bărbaţi, femei şi copii încheie cortegiul. Bărbaţii ţin pălăriile în dreptul ochilor, ferindu-se de soare; femeile flecăresc între ele şi copiii,... ah! copiii se bucură că vor mânca din colivă şi-şi vor putea face toate voile nesupăraţi de nimeni.

„— Ce e, soro? Bărbat sau femee?

„— Femee.

„— Săraca!

„— Dumnezeu s'o ierte! Da ce poamă era!

„— Taaci!

„— O ştie mahalaua că se ţinea cu bărbatu pietrăresei, de nu mai dădea omu pe acasă cu săptămânile.

„— Zău, coană Frusinico?

„— Zău, coană Leano!

„— Şi de ce o fi murit, bre?

„— Păi de ce să moară — că vezi, a umblat biata pietrăreasă pe la femei, mai cu descântece, mai cu acatiste, şi acu în urmă găsii una care i-a făcut ţiitoarei de urât. Iaca numa'n două săptămâni a început să se vaete de junghi în piept şi până să-i ia cineva seama, s'a prăpădit!

„— Doamne fereşte!

„— Fă semnul crucii, soro, că aici a fost necuratu' a mijloc.

„— Zău! O fi fost, da nu vii la mine la o cafea?

„— Să viu, de ce nu! Şi vezi, cum îţi spuneam..."

Iată de ce autoarea poate rămâne la cultivarea cu succes a schiţei. Fără meşteşug, fără puternice efecte stilistice, arta răsare totuşi întreagă şi adevărată. Mai ales adevărată. Aceasta e un merit şi nu dintre cele mai mici.

* * *

DMITRI MEREJKOVSKI: *Scriitorii Ruşi*, Traduceri de *C. Săteanu*, Iaşi Tipografia „Albina", 1925.

Primul volum cu care d. C. Săteanu a atras încă de anul trecut atenţia publicului a fost traducerea „Siluetelor literare" ale scriitorului renan *H. Eulenberg*, în care se cuprindeau studii şi portrete literare asupra celor mai mulţi şi mai mari dintre scriitorii lumei: Dante, Homer, Horaţiu, Flaubert, Stendhal, V. Hugo, Voltaire, Tolstoi, Dostoiewski Goethe, Lessing, Schopenhauer, Byron, Shakespeare, Ibsen, Boccacio, Cervantes, etc... De data aceasta traducerea din Dmitri Merejkovski — cel mai mare scriitor rus în viaţă — ne prilejueşte cunoaşterea filosofiei şi literaturii ruseşti, aşa cum apare ea în opera marilor: Puşchin, Goutşurov, Turgeniev, Dostoiewski, Tolstoi şi Gorki.

Merejkovski s'a făcut cunoscut mai întâiu ca romancier istoric. Romanul lui, „Moartea zeilor", a fost tradus în mai toate limbile europene. Dar de la apariţia acestui roman au trecut două decenii în care interval romancierul a scris nu numai literatură istorică, dar şi studii critice şi filosofice prin care a făcut cunoscut în Rusa operele clasice din antichitate şi literatura modernă occidentală, după cum prin alte studii a analizat operele marilor scriitori ruşi. Din ciclul acesta din urmă traduce d. C. Săteanu.

Ceeace interesează în deosebi în literatura critică a lui Merejkovski, este felul particular cum acesta şi-a privit obiectul. Departe de a fi o simplă critică literară, la care ar fi fost de deosebit şi înregistrat doar calităţile de căpetenie ale operei, Merejkovski priveşte omul din operă şi discută opera după om. In felul acesta studiul asupra lui Dostoiewski este pe deplin înţelegător. „Cărţile lui Dostoiewski — spune autorul — nu se pot citi: Trebue să le trăeşti, să le experimentezi, spre a le putea pricepe. Şi atuncia nu le mai poţi da uitărei niciodată. Atâta vreme cât ţii în mână o carte de-a lui Dostoiemski, trebue să trăeşti viaţa eroilor săi şi din această încătuşare nu poţi scăpa. Fie-ce barieră dintre invenţiune şi realitate dispare. E mai mult decât o compătimire pentru erou, e o complectă contopire cu dânsul".

La această apologie a sufletului slav, Merejkovski adaugă un capitol aparte: „Dostoiewski, profetul evoluţiei ruseşti" şi nu altul! „Florile burgheziei" în care autorul schiţează două minunate portrete: Ale lui Jean Jaurès şi Anatole France.

Traducerea vioaie a d-lui C. Săteanu ne dă putinţa unei convorbiri directe cu marii eroi ai literaturii ruseşti trecuţi prin prisma vederilor lui Merejkovski. Volumul merită a fi citit cu toată atenţia, pe când d-lui C. Săteanu i se cuvin toate laudele de-a ne fi dat în graiul nostru judecata înaltă şi sigură a aceluia care va supravetui în Dmitri Mereqkovski.

* * *

NINA VÊJA: *Boabe de rouă* — versuri. — Editura revistei „Mioriţa"—Galaţi 1924.

Este cel dintâi volumaş, pe care revista gălăţeană îl dăruieşte literaturii, într'o formă simplă, cu un stil pe alocuri înflorit, pe alocuri desgolit de orice imagini, autoarea îşi manifestă toată sinceritatea-i sufletească. Cântece sfioase, evocări puţin dureroase, dar în genere senine; — aci se rezumă toată poezia d-rei Nina Vêja. E o chemare tainică în întreg volumaşul:

Te aşteaptă triste-atâtea amintiri

sau:

Iubirea mea îşi toarce'n pace firul
Din caerul de dor al aşteptării.

sau:

O taină negândită şi-un dor de mult visat,
Se va trezi din neguri un vis de mult uitat
...Şi ne-om iubi atuncea ca'n vremuri bune, iar.

Arareori poezia d-rei Nina Vêja se abate de la acest drum pentru a mărturisi înţelegerea unui suflet încercat:

Copil—priveşti aceeaş eternă destrămare
Bărbat—jertfeşti iubirea păgânelor altare
Bătrân—deştepţi trecutul din vraful blândei vremi.

* * *

VIAŢA ROMANEASCĂ (Decembrie 1924). Ne-am obişnuit să aşteptăm revista ieşană ca pe un bunic cu buzunarele pline de bunătăţi. Intr'adevăr, numărul acesta nu desminte comparaţia, dar par'că mai bogate în daruri erau cele trei numere din toamnă.

Continuă d. *Ionel Teodoreanu* publicarea romanului „La Medeleni" (cap. II, partea I: *„Căsuţa albă şi rochiţa roşie")*. Nu ne putem opri de a scoate un pasaj caracteristic pentru felul cum autorul ştie să prindă minunata poezie a copilăriei:

„— Acuma stai jos, pofti Olguţa pe Monica... Asta se chiamă laviţă. Aşa-i Moş Gheorghe?

„— Aşa-i! Ce nu ştie duduiţa moşului!

„— Vezi, Monica!

„ —Olguţa, ce bine miroase!

„— Sigur. Miroase foarte bine... Aha!... Unde-s, Moş Gheorghe?

„ —Ce să fie, duduiţa moşului?

„— Nu spune, că ştiu!

„— Ce să spun?

„— Dela Oţălcanca?

„— Oţăleanca?

„— Sigur că-s dela Oţăleanca!

Suită, după vechiul obiceiu, în braţele lui moş Gheorghe, Olguţa luă strachina de pe grindă.

„— Olguţa! — exclamă Monica, îmbătată de aromă... miroase ca nişte flori... Nici nu-ţi vine să le mănânci!

„— Sigur, numai moş Gheorghe are aşa pere.

— „Moş Gheorghe le are?

„— Nu-ţi spun!

„— Da' tu spuneai că-s dela Oţăleanca.

„— Ce-are-aface! — se supără Olguţa... La Oţăleanca se coc numai!

„— Ia să vă dea moşu' un prosop... să nu vă feşteliţi... că tare-s zămoase!

„— Şi bune-s! — adăugă Monica, muşcând din pară cu batista dedesupt.

„— Şi coapte! — le preamări Olguţa, privind cu mândrie lacrimile picurate pe prosopul aşternut peste rochiţă.

„— Le-a ales moşu'!.. Păcat numai că-s a Oţălencii, oftă încetişor moş Gheorghe!

„ —Moş Gheorghe, da' nu-i arăţi cărţile?.. Monica nu le-a văzut!.. Să vezi tu ce are moş Gheorghe!

„— Ia, nişte vechituri, duduiţă, zâmbi moşneagul, luând cu evlavie bucoavnele rânduite pe masa de sub icoană.

„— Olguţa, asta-i dela mine! Se bucură Monica, descoperind zălogul de mătasă dintre foile deschise.

„— Da... Lui Moş Gheorghe îi trebuia pentru carte!

„— Şi bunica tot aşa avea!

„— Sigur... caşi Moş Gheorghe..."

O isbutită schiţă umoristică (O inspecţie) semnează d. *Al. O. Teodoreanu;* d. *Mihail D. Ralea*, în continuarea studiului „Formaţia ideii de personalitate", vorbeşte despre „Evoluţia psichologică". Dintre bucăţile în versuri (Al. N. Nanu: *Cântec urît* şi E. Bărgăuanu: *Mortul)* nu se remarcă nici una. Se poate cita doar strofa (din *Mortul* d-lui E. Bărgăuanu) care fixează mişcarea neobişnuită a orăşelului de provincie, la trecerea unui răposat:

De-alungul străzilor stropite 'n orice an
Cu frunze de salcâm şi de castan,
Bisericile ies pe la răspântii reci
Şi oamenii aleargă dinspre margini, toţi,
Să vadă mortul, legănat pe roţi,
Cum trece către liniştea de veci...

Nu înţelegem un lucru: De ce atunci când d. Sadoveanu publică admirabile pagini despre „Gligoraşcu-Vodă" cineva găseşte cuvinte de laudă pentru „Punct"? Oare dezorientarea generală să fie atât de... generală? N'am dori-o! Mai ales „Vieţii Româneşti".

* * *

ROMA (An. IV. No. 11—12) închină un număr întreg lui *Giacomo Leopardi*, poetul italian, despre care A. Naum scria odinioară:

Tirteu al morţii, Leopardi, copil în doliu zămislit,
Poet martir, poet de jale...

Despre viaţa şi opera poetului care avea să vadă pentru prima oară lumina într'un palat mohorît şi singuratec din Recanti, în vecinătatea Angorei, scrie d-na *Anita Belciugăţeanu* cu documentarea care-i e caracteristică. Bucurându-se numai de bunurile spiritului, poetului nu i-a fost hărăzit să se bucure de bucuriile vieţii. „Desnădejdea singurătăţii sale şi conştiinţa micimii omului faţă de nemărginirea naturii şi-o exprimă într'un scurt dar admirabil cânt: *L'Infinito*. Raţiunea i se pierde arătând abisul ce desparte pe om de nemărginire, dar e mai bine, spune poetul, această rătăcire a minţii, care-i permite să nu cugete şi să contemple: drumul firesc al gândurilor sale este abstracţia realităţii momentului. Acea contemplare a sufletului faţă de nemărginire are aproape ceva mistic. Sentimentul naturii se desvoltă în firea-i de artist cu toate acuzaţiile pe care raţiunea sa le aducea naturii care era o mamă vitregă pentru oameni. Poetului îi place să contemple natura în detaliile ei cele mai mărunte, în liniştea unei seri senine, în care luna strălucitoare să poleiască cu aur toate, ca şi visul, ca şi iluzia. Natura, se gândi poetul, ne-a dat frumuseţea ei, primăvara, pentru ca şi în suflet să încolţească dorul şi speranţa. Se gândi la mitologia celor vechi, cari dădeau viaţă munţilor, pădurilor, apelor, pentru a hrăni iluzia omenirii, care ar face mai bine să trăiască în vis şi să uite realitatea. Şi astfel creiă acele idile desăvârşite la cari se exercitase prin traducerea idilelor lui Moscus, printre cele mai senine şi mai blânde sunt *La sera del di di festa* şi *Vita solitaria*. Viaţa interioară a poetului în această epocă, ne apare ca o vastă dramă în care se sbat, dorind să se distrugă, raţiunea şi iluzia, dar simţim cum poetul nu voeşte a se resemna în faţa desnădăjduitoarei realităţi, fugea de ea şi trăieşte cu amăgitoarea iluzie..."

In restul numărului: traduceri din opera poetului, de *Duiliu Zamfirescu*, N. Iorga, Alex. Marcu, B. Constantinescu şi N. Basilescu. Ne oprim la „Cântecul de noapte al unui păstor rătăcitor din Asia şi relevăm finalul (în trad. Duiliu Zamfirescu):

Draga mea turmă,
Dacă tu ai putea să vorbeşti, eu aş întreba:
Spune-mi: pentru ce
Stând tihnit la odihnă,
Mulţumit e orice dobitoc;
Pe când pe mine când mă odihnesc, m'apucă urîtul?
Poate dacă aş avea aripi
Să pot sbura pe nouri
Şi să pot număra stelele una câte una,
Sau, ca tunetul, să rătăcesc din pisc în pisc,
Aş fi mai fericit, dulcea mea turmă,
Mai fericit aş fi, candidă lună,
Sau poate rătăceşti departe de adevăr,
Privind soarta altuia, gândirea mea:
Poate că sub orice formă sau în orice
Stare ai fi, în staul, sau în leagăn,
E imensă, cui vine în lume, ziua naşterii...

* * *

ORPHEUS (An. I, No. 1). Se subintitulează „revistă pentru cultura clasică" şi apare sub directa îngrijire a d-lor profesori *Gh. Alesandrescu* şi *G. Popa-Lisseanu*. In programul de luptă al revistei citim: „Antichitatea greco-romană, această splendidă eflorescenţă a spiritului uman, a fecundat propriul lor geniu; tot ea va fecunda şi geniul românesc şi-l va pune în stare să-şi achite datoria ce are faţă de omenire. Convingerea aceasta ne face să credem cum că o parte din forţele tinere ale neamului nostru trebuie să-şi consacre activitatea întru aprofundarea şi întărirea spiritului greco-latin, de care ne leagă nu numai moştenirea intelectuală şi artistică, pe care o avem şi câtă o avem, dar însăş obârşia şi tradiţia neamului".

Cu acest gând, a cărui realizare credem că nu va întârzia să sosească, revista intră mai întâi în studiul lui Titus Livius *(Iuliu Valaori:* T. Livius, XLIV, 39). Despre o odă a lui Horaţiu tradusă de Alexandru Odobescu, scrie d. *G. Popa-Lisseanu* arătând toată patima acestuia „pentru literatura şi cultura greco-romană". Oda tradusă de Odobescu este o aplicare practică a preceptului lui Terentius: *amantium irae amoris redintegratio* şi poartă, în versiune românească, metrul originalului. Luăm ca model prima strofă din traducerea Odobescu:

Pe când ţi-eram eu drag
Şi nici când un alt june nu 'nconjura cu braţu-i
Grumazul tău cel alb
Trăit-am mai ferice decât tiranul Pers.

şi comparând-o cu originalul, observăm că tot farmecul expresiei latine e redat fidel, într'atât cât permitea limba timpului.

Donec gratus eram tibi
Nec quisquam potior bracchia candidae
Cervici juvenis dabat,
Persarum vigui rege beatior.

Fragmente din „De verum natura" (Lucreţiu) publică în traducere d-l G. Nedioglu; despre „Criza de locuinţe în Roma antică" scrie d. *Anghel Marinescu*. Ne plac observările d-lui *D. Evolceanu* asupra traducerii „Odiseii" de *G. Murnu:* „Versificaţia celor vechi era întemeiată pe un element foarte discret — acela al cantităţii silabelor. La acest element limbile moderne au renunţat: unele din pricină că nu cunosc această deosebire de cantitate; alte limbi, ca cea germană, au renunţat la principiul antic deşi au deosebirea cantitativă a silabelor; motivul ar fi tocmai lipsa de discreţie a acestor limbi: urechea modernă nu se mai mulţumeşte cu aşa de puţin ca urechea vechilor Eleni, şi-i trebue ceva mai perceptibil, cum e rima. Ceva analog se întâmplase şi la Roma unde, înainte de triumful influenţei elene, se introdusese aliteraţia, un fel de rimă răsturnată; succesiune de cuvinte începând cu acelaş sunet. Oricât de încântătoare e Odiseia d-lui Murnu, ea nu exclude posibilitatea unei traduceri în vers epic, vers care ni se părea odată şi nouă, judecând după Aeneis a lui Coşbuc, nepotrivit cu limba noastră; Iliada d-lui Murnu însă, a dovedit că hexametrul se poate foarte bine împământeni şi la noi"...

Lipsa unei reviste pentru cultura clasică se simţea de mult. Şi bucuria noastră va fi cu atât mai mare, cu cât scriitorii ei vor şti să o menţină pururea vie.

MEMENTO:

CONVORBIRI LITERARE (Decembrie 1924) *D. Nanu:* Chemare, *M. Romanescu:* Cântarea Cântărilor; *P. Constantinescu-Iaşi:* Bizantinismul în România: *I. N.(egruzzi):* Dicţionarul Junimei.

* * *

GÂNDIREA (15 Ianuarie) *Gib. I. Mihăescu:* Coşul cu târgueli, *Ion Pillat:* Rugă, *Cezar Petrescu:* Iată, a bătut ceasul, *Nichifor Crainic:* Scrisoare.

* * *

ŢARA DE JOS (20 Ianuarie) *Zaharia Stancu:* Albina, *Const. Soran:* Victorie, *C. Zancu:* Rugă sfioasă, *I. Manolache Holda:* Trei oaspeţi.

GEORGE BAICULESCU

A APARUT
PAIAJENUL
comedie în trei acte
de A. de HERZ
Editura Librăriei „Universala" Alcalay Lei 30

BIBLIOGRAFIE

HENRIE STAHL: *Spion*, lucrare premiată de „Cartea Românească", Lei 30.

GEORGE CORNEA: *Nebunia Lumii*, roman, Editura inst. de arte grafice „Poporul" Lei 30.

E. LOVINESCU: *Costache Negruzzi*, viaţa şi opera lui. Editura „Cartea Românească", Lei 45.

HENRIETTE YVONNE-STAHL: *Voica*, roman, Tipografia „Răsăritul", Bucureşti, Lei 40.

I. BUDAI-DELEANU: *Ţiganiada*, poemă, eroi-comică în 12 cânturi, publicată în forma definitivă din 1800 — 1812 cu introducere, indice de nume şi glosar de *Gheorghe Cardaş*. Editura Casei Şcoalelor, Lei 60.

I. FOTI: *Spre Necunoscut*, poeme, Editura „Cultura Naţională", Lei 40.

D. MEREJKOVSKI: *Scriitori Ruşi*, traduceri de *C. Săteanu*, Iaşi, Tipografia „Albina", Ed. lux, Lei 50.

NINA VÊJA: *Boabe de rouă*, versuri, Ed. revistei „Mioriţa", Galaţi, Lei 12.

D. MARCULESCU: *Renée Rostand*, contra romanului „La Garçonne", Tipografia Felix Weiss, Oraviţa, Lei 30.

N. D. PETRESCU-ZOIŢA: Studiu literar asupra operei „Pro Milone" a lui Cicero, Tipografia „Dacia" Sighişoara, Lei 10.

A apărut în româneşte
EDIŢIA II-a
Chira Chiralina
(IN ROMANEŞTE)
de PANAIT ISTRATI Preţul Lei 50

A APARUT
Alte cercetări critice şi filosofice
de H. SANIELEVICI
Editura „Cartea Românească"
Un volum de 400 pagini. — Preţul 65 Lei

ALMANAHUL
ZIARELOR
„ADEVERUL" şi „DIMINEAŢA"
Lectură instructivă şi amuzantă
de sărbători
PREŢUL LEI 30

UN EVENIMENT PUBLICISTIC!
IN CURAND VA APARE: **LECTURA**
„FLOAREA LITERATURILOR STRĂINE"
PUBLICAŢIUNE SAPTAMÂNALA, — la care vor colabora cu traduceri fruntaşi ai scrisului românesc, între alţii şi:
Galaction, D. D. Pătrăşcanu, L. Rebreanu, Victor Eftimiu, Elena Farago, D. Nanu, Caton Teodorian, Emil Dorian, A. Toma, Eug. Relgis, G. Silviu, Alex. Marcu, George. M. Zamfirescu, etc.

CITIŢI
Cuvântul Liber
viguroasă revistă politică şi culturală scrisă de cei mai apreciaţi publicişti
:: independenţi ::
Exemplarul 5 Lei

ÎNSEMNĂRI

Tot ce priveşte REDACŢIA „Adeverului Literar şi artistic" (corespondenţă, manuscrise, cărţi şi reviste) se trimite la ziar, pe adresa d lui A. de Herz.

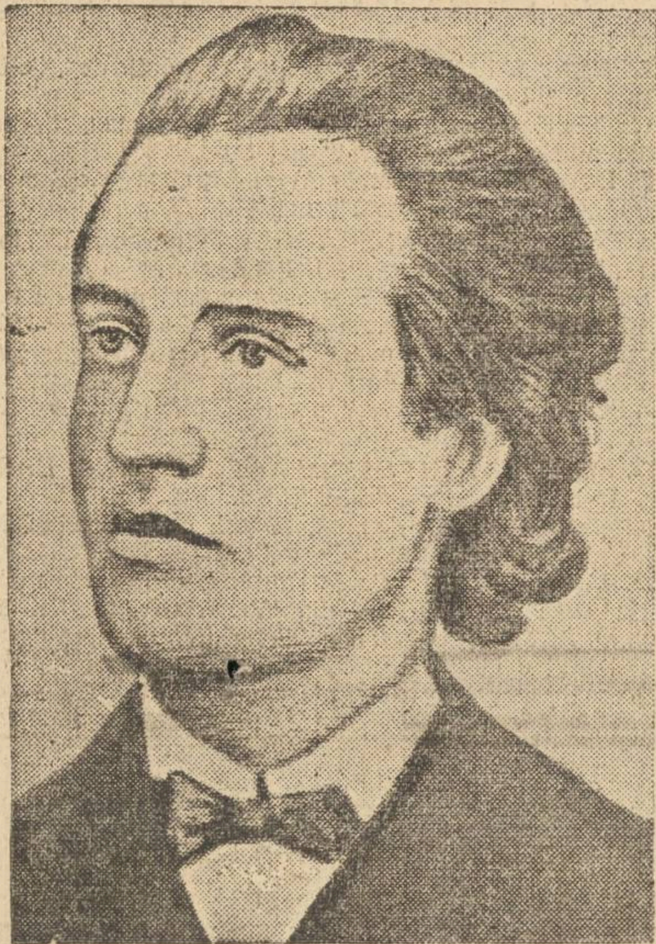
Locul şi data naşterii lui Eminescu

Ziarul *Universul* din 5 Ianuarie 1925 îşi inaugurează pagina sa „Literară", tipărind în cursive emoţionate, următoarea senzaţională veste:

„După o corespondenţă ce ne-a fost comunicată şi *care are nevoie de confirmare*, s'ar fi descoperit de curând actul de naştere al lui Eminescu, precizându-se că autorul „Luceafărului" ar fi văzut lumina zilei la Botoşani. Academia Română şi ministerul artelor au datoria să verifice *această nouă versiune*, stabilind existenta şi autenticitatea unui asemenea act, în cazul când el a fost în adevăr descoperit".

Deci, redactorul Paginei Literare a *Universului*, invită Academia şi ministerul artelor să verifice *această nouă versiune*.

Numai că această *nouă* versiune, e *veche* de 33 ani. adică din 1892 şi anume, decând maica Fevronia Iuraşcu. dela M-rea Agafton, auzind despre cearta oamenilor de litere cu privire la locul şi data naşterii nepotului ei, a spus hotărît stareţii Agapia Gherghel să comunice tuturor, că poetul s'a născut în Botoşani şi că dânsa a fost fată la botez, care s'a oficiat la biserica Uspenia.

Eminescu

N. Giurescu, fost elev al lui Maiorescu, prinzând această mărturisire, a cercetat un *„Registru pentru naştere şi botez pe anul 1850"*.

Acest registru, *pe care l-am văzut eu însu-mi zilele acestea*, cuprinde pe pagina I-a, cinci nume de *născuţi şi botezaţi*. La No. 3 e trecut Mihail Eminescu.

Capul-formular al registrului e tipărit, restul manuscris; totul cu scrierea chirilică a epocii. Se ştie că la 1850, nu erau oficii speciale de stare civilă. Mitricile de *naştere şi botez* erau ţinute de parohii bisericilor — în unele localităţi singurele persoane care ştiau să scrie.

Iată, în transcriere modernă, reproducerea fidelă a documentului:

I Registru pentru naştere şi botez pe anul 1850

Nr. curgatorii	Data Naşterii Ziua	Data Naşterii Luna	Data Botezului Ziua	Data Botezului Luna	Secsul Fiu	Secsul Fiică	Numele carele sau dat pruncului la botez	Numele şi Pronumele, starea sau neseria părinţilor pruncului	Poliţia sau satul unde sau născut pruncul	Numele şi Pronumele Naşului sau a Naşei	Iscăliturile: a Preotului, a Naşului şi a părinţilor
Trii	Cincisprezece	Ghenari	Douăzeci şi una	Ghenari	Fiu		Mihail	D. Gheorghi Iminovici căminar cu soţia sa Ralu proprietari	In oraşul Botoşani	D. Vasile Juraşcu Stolnic	Ioan Iconom, V. Juraşcu Stolnic am fost naş G. Iminovici căminar, Raluca Iminovici căminăreasă

Deci documentul există şi e cunoscut de mult. Despre el a scris pe larg d. Corneliu Botez în revista *Ateneul* din Botoşani (Feb. 1904) şi în volumul *Omagiu lui Mihail Eminescu* (1909).

In el se vede clar: S'a născut la 15 Ianuarie 1850 *in oraşul Botoşani;* s'a botezat după 6 zile la biserica Uspenia.

Cu aceste date, evenimentele se reconstituesc perfect: Raluca Iminovici, din spirit de prevedere, sau surprinsă în Botoşani, naşte pruncul în casa mamei sale Paraschiva Vasile Iuraşcu (soră cu maica Fevronia). Copilul îmbolnăvindu-se, ori fiind debil — după cum se obişnueşte şi azi în Moldova — a fost botezat grabnic.

A crede că pruncul s'a născut în Ipoteşti şi că a fost adus la Botoşani *in toiul iernii, cale de 10 km.*, când era numai de 6 zile, spre a fi botezat, este exclus. In acest scurt timp, mama copilului, de-abia ar fi putut părăsi patul; în nici un caz n'ar fi putut face o călătorie grea, pentru starea ei, ca să fie faţă la botez.

E curios însă că s'au găsit oameni, cari deşi puşi în faţa unui act autentic şi oficial, totuşi stărue în credinţa că Eminescu s'a născut la Ipoteşti. Pe ce se bazează această credinţă?

Unii se reazimă pe o însemnare a lui Gheorghe Iminovici, *găsită într'o psaltire veche*. Unde este acea psaltire? Cine a văzut-o? Cum sună acea însemnare? Şi, dacă psaltirea există în adevăr, cine garantează exactitatea însemnărilor unui om, care a avut 10 copii, scrise poate multă vreme după naşterea pruncului?

E foarte probabil că Eminescu, fiind născut şi botezat în Botoşani — cu evenimentele naşterii şi botezului în loc străin — s'a neglijat însemnarea *la timp* psaltırea familiei, care era în Ipoteşti. Abia la naşterea unuia din ceilalţi copii ce au urmat: Vasile, Maria, Aglaia sau Henrieta, s'a observat lipsa şi atunci s'a completat pe dibuitele, cu aproximaţie. Aşa se explică de ce au greşit şi ziua naşterii, punând-o la 20 Decembrie 1849.

Alţii spun că însuş Eminescu ar fi scris într'un registru al *Junimii*, că e născut în Ipoteşti, la 20 Decembrie 1849.

Cunosc acel registru, fiind reprodus în broşura *„La centenarul lui V. Alecsandri"* de Sever Zotta, pag. 89. Poartă titlul *„Albumul societăţii Junimea"*. La No. 49 e trecut M. Eminescu.

Iată reproducerea exactă, a rândului care se referă la Eminescu:

Nr.	Numele şi Pronumele	Anul intrării în soc etate	Data naşterii Anul	Data naşterii Luna	Data naşterii Ziua	Data naşterii Locul
46						
47						
48						
49	Mihail Eminescu	1871	1849	Decembrie	20	Botosani
50						

Deci *Botoşani*, nu Ipoteşti. Data e cea greşită din psaltire. Credinţa mea e că, în psaltire, ori e trecut locul de naştere Botoşani, ori nu e precizat de fel. Deci încă odată: unde este acea psaltire? Cum e redactată însemnarea?

Se va găsi, ori nu se va găsi psaltirea, pentru noi rămâne actul oficial de *naştere şi botez* întocmit de Iconomul Ioan Stamate; rămâne mărturia maicei Fevronia, care a luat parte la botez; rămâne declaraţia scrisă a preotului Dumitru Stamate, prin care se adevereşte că a slujit la botez, ca diacon; rămâne un pasaj din scrisoarea dela 10 Iunie 1888 a Henrietei, sora poetului, care se plânge că Mihai „a părăsit oraşul *natal* cu atâta uşurinţă".

Titu Maiorescu este primul care a răspândit versiunea greşită. In prima ediţie a poeziilor lui Eminescu (1887) el scrie că s'a născut la 20 Decembrie 1849 la Ipoteşti. Din această cauză, chiar pe soclul bustului din Botoşani, data naşterii e săpată greşit.

După el s'au luat biografii de mai târziu. Totuşi, Maiorescu şi-a îndreptat greşeala, deoarece, în *Critice* vol. III din 1908 p. 133, recunoaşte că Eminescu e născut în Botoşani.

Cine mai susţine azi versiunea Ipoteşti, dovedeşte că nu e în curent cu cele ce s'au scris în această prea mult desbătută chestiune.

Prin urmare: Redactorul Paginii Literare a „Universului" poate fi liniştit. Academia şi Ministerul Artelor să nu se mai deranjeze. Chestiunea e tranşată definitiv.

Imi pare rău că, până la publicarea monografiei oraşului Botoşani, nu pot da documentul în facsimile. Posed însă, la *Muzeul N. Iorga* din Botoşani, o splendidă reproducere fotografică a acestui document, pe care o poate examina oricine.

CONSTANTIN IORDACHESCU

Atragem atenţia cetitorilor noştri că d. Lucian Blaga, îşi începe cu articolul publicat în numărul acesta o nouă serie, care ar putea purta titlul comun de „Paralelism istoric". Articolele se pot citi separat, formând fiecare un întreg. Citirea pe rând a seriei înlesneşte totuşi înţelegerea gândului central din care se desprind.

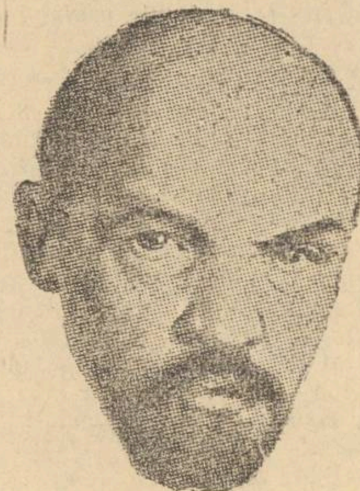
O operă asupra lui Lenin

Gloria lui Lenin n'a dispărut odată cu el. Sau cel puţin moştenitorii şi prietenii lui şi-au luat sarcina să-i întreţină cu pioşie cultul gloriei.

Au creat de curând un fond... de douăzeci de milioane de franci, destinat unei opere, menită a contribui la propagandă în favoarea bolşevismului.

Opera a fost distribuită în cele patru colţuri ale lumei. Ea e compusă dintr'o scriere a d-nei Krupskaya, văduva lui Lenin, un volum de Staline, unul de Zinovief, un altul de Preobrajensky. Se spune de asemeni, că şi Trotsky lucrează la o „biografie monumentală" a ilustrului lui tovarăş.

Starea sănătăţii lui Trotsky întârzie apariţia biografiei, care va cuprinde mai multe volume. Bine înţeles toate informaţiunile şi documentele furnizate de aceste cărţi, trebuesc primite sub beneficiu de inventar. Este interesantă însă tendinţa acestor biografi, de a „umaniza" figura marelui lor amic. Legenda însă nu lipseşte. Figura

Lenin

lui Lenin apare în mijlocul unui Olimp roşu, insensibilă, şi indiferentă sentimentelor zbuciumate din juru-i.

Par'că ascultând cu toţii unui cuvânt de ordine, biografii, încearcă să-l scoată din măsura comună.

D-na Krupskaya, în mare măsură de a vorbi de Lenin, se ridică împotriva legendei că Wladimir Ilici, încerca asupra poporului sistemul său aşa cum îşi încerca Cleopatra şerpii pe pielea sclavilor ei. Din potrivă, afirmă ea, Vladimir Ilici, nu era un „ascet fără inimă", aşa cum se pretinde. El iubia viaţa şi ştia s'o aprecieze în ce avea bun. La rândul lui Iaroslavsky crede a fi găsit taina prestigiului lui Lenin în faptul că isbutise a cumula „calităţile unui mare şef cu simplitatea omului comun".

Pe acest om comun îl analizează şi Staline în volumul lui.

Zinovief ca şi d-na Krupskaya, pretinde că Lenin iubea poporul cu pasiune. La Londra, Paris, Munich, frequenta cartierele populare, observa viaţa celor de jos şi se interesa de ce fac şi gândesc ei. D-na Krupskaya afirmă de asemeni că „Lenin adora natura"; iar Zinovief spunea că era om vesel şi prieten nepreţuit: „Cum eşeam din oraş, spune Zinovief, Vladimir Ilici, era cel dintâi care începea să cânte. Vara umbla pe bicicletă, iarna patina. Adora excursiile, şi prin păduri de câte ori dădea de vreun râuşor se desbrăca şi se arunca în apă".

Cu aceste idilice amintiri se inchee biografia asupra lui Lenin.

„Mia Madre" de Marino Moretti

Critica literară străină a socotit literatura italiană, ca trecând printr'o epocă de desordine şi chiar imoralitate.

Sub pretextul de a glorifica energia, s'a imputat că literatura italiană a celebrat orgoliul şi a preconizat violenţa.

Marinetti şi d'Annunzio au fost cei vizaţi în primul rând de această imputare a criticei.

Sub acest aspect însă, aceiaşi critică înregistrează, cu multă satisfacţie o îndreptare ivită din rândurile tinerei literaturi italiene.

Mario Puccini, apreciatul critic literar italian, remarcase el însuşi această îndreptare a literaturei italiene şi în prefaţa pe care o scrie cărţei lui Moretti spune:

„Ca şi bolnavii, cari, după ce au încercat diferite poţiuni, revin la apa curată de fântână, tot astfel revenim la milă şi la bunătate, chiar în artă, după multe şi orgolioase rătăciri".

Originalitatea ultimei cărţi a lui Mario Moretti o formează esenţialmente căldura cu care sunt exprimate sentimentele.

Romanul este intitulat **„Mia Madre"** (Mama mea) şi este povestea foarte simplă a raporturilor infinit de tandre ale romancierului cu bătrâna şi buna lui mamă.

Unii au imputat autorului celebrelor Puri di cuore şi Voce di Dio, că relevă publicului un tablou prea intim, că desvălue sentimente unei uniuni sufleteşti prea intime şi personale.

Publicului, în general, îi place să pătrundă în viaţa privată a oamenilor celebri, dar impută în acelaş timp autorului că se desvălue cu prea multă complesenţă.

Imputarea făcută lui Moretti e însă deplasată. E atâta simplitate, atâta sinceritate în tabloul pe care l-a făcut asupra vieţii lui. Bătrânei lui mame i-a făcut un portret într'adevăr mişcător. Este un adevărat miracol de tandreţe, de adoraţie şi atâta nobleţe în sentimentul pe care autorul îl arată fiinţei venerate.

Romancierul povesteşte viaţa mamei lui, şi dragostea ei pentru fiul ei. Amintirile sunt stropite de lacrimi. O tristeţe de nedescris învălue paginele acestea consacrate totuşi unor istorioare, în fond amuzante.

D-na Moretti, mama autorului a fost, mult timp, directoarea Şcoalei Cosenatico. Acolo a învăţat şi autorul, mai mult pe genunchii mamei, decât pe băncile şcoalei.

A fost în urmă elevul multor maeştri iscusiţi, dar singurul lui profesor adevărat a rămas totdeauna mama lui. Ea l-a apărat împotriva tuturor şi mai ales, a tatălui lui, care îi destinase pentru viitor, cariera de farmacist.

Era un monument de bunătate şi de afecţiune această mamă, care mai târziu n'a avut altă bucurie, decât să privească, în vitrinele librăriilor, volumele scumpului ei fiu.

Din nefericire idila n'a ţinut mult. Suferindă de plămâni, bătrâna s'a stins, în culmea tandreţei ce o avea încă pentru fiul ei ajuns celebru. Paginele în care Moretti povesteşte moartea mamei lui, în mijlocul imensei lui sfâşieri de suflet, atinge tragicul.

El încununează demn romanul, destul de dureros, dar plin de sentimente generoase, pure şi înalte. Idealismul italian, are astfel în Marius Moretti, mai mult de cât o nădejde, o realitate care îi face cinste.

MARUNTE:

— Casele Naţionale îşi încep şezătorile culturale, seria de primăvară, la data de 18 Februarie a. c. Seria şezătorilor va fi deschisă printr'un festival artistic ce se va da în sala Ateneului Român.

— Deschiderea expoziţiei *I. Teodorescu-Sion*, va avea loc Duminică 1 Februarie ora 11, la „Cartea Românească".

— A murit la Praga scriitorul *Emil Prochaska* — directorul publicaţiei periodice „Moderni Rèvue".

— La 1 Aprilie 1925 va avea loc deschiderea solemnă a cursurilor Universităţii ebraice din Jerusalim. Şi-au anunţat participarea la această mare sărbătoare: Lordul Balfour, dr. Chades, etc...

— Anul acesta, marele „Premiu literar al Algeriei", pe care juriul instituit de guvernorul general algerian îl oferă în fiecare an unei lucrări franceze inspirate din Algeria, a fost dat d-lui Louis Lecoq pentru romanul său „Cinq dans ton oeil" care va apărea în curând.

— Teatrul maghiar din Cluj va reprezenta în curând comedia „Paiajenul" de d. A. de Herz.

— La 15 Februarie apare în Bucureşti revista literară, critică şi socială „Ritmul Vremii" sub conducerea unui grup de tinere talente.

— A apărut No. 3—4 din revista râmniceană „Machina" la care colaborează d-nii: Octavian Moşescu, George Baiculescu, Victor Dimitriu, N. Protopopescu, G. Lazăr-Demetrescu, I. Măgârdiceanu, Th. Zernoveanu şi Virgil Sotirescu.

— Ultimul număr din revista „Flamura" (Ianuarie 1925) aduce colaborarea d-lor *M. Dragomirescu:* Ibsen şi critica noastră; *Horia Furtună:* Numele florilor; *T. Ulmu:* Către Leuconoe (Horaţiu); *Al. Lascarov-Moldoveanu:* Cameleonul; *Radu Gyr:* Toamnă olteneascâ; *N. I. Herescu:* Către Torquatus (Horaţiu); *T. Ulmu:* Humorul lui Hogaş; *T. N. Paulian:* Puţul cu plopi; Dealuri, râpe; *Radu Bardeş:* Trandafirul roşu (Li-Tai-Po); *Adrian Pascu:* Om cinstit; *N. I. Herescu:* Ad amicos; *Gr. Vâja:* Involburări de toamnă. In rest: rubrica măruntă semnată: Horia Igiroşanu, Radu Gyr, etc...

— La Teatrul Popular se repetă „Comedia încurcăturilor" de Shakespeare cu A. Pop-Marţian şi Lulu Cruceanu în rolurile principale.

— In afară de cursurile regulate şi conferinţele de fabrici ce Universitatea Populară ţine zilnic în Capitală, ea a organizat pentru populaţia cartierelor mărginaşe un *ciclu de conferinţe şi concerte religioase.*

Primele 4 conferinţe vor fi ţinute de *Preotul scriitor Gala Galaction*, misionarul sfintei Mitropolii în ordinea de mai jos şi având următoarele subiecte în sala „Locomotiva", Calea Griviţei No. 213:

Joi 29 Ianuarie *Cristos între gloate;*
Joi 5 Februarie *Cristos între prieteni;*
Joi 12 Februarie *Cristos şi cei săraci;*
Joi 19 Februarie *Cristos şi cei bogaţi.*

Corul Bisericii Amza, sub conducerea d-lui Stoicescu va executa diferite concerte religioase.

— A apărut No. 3 din „Foaia pentru Popor" la care scriu d-nii I. Dongorozi şi Al. P. Telega.

— Ultimul număr din „Săptămâna literară" dela Ploeşti, aduce colaborarea d-lor St. V. Ionescu, Dem. Bassarabeanu, Const. Goran şi Petrescu-Vrancea.

CITIŢI şi RASPÂNDIŢI

Almanachul Şcolarilor

Pe anul 1925

UN ELEGANT VOLUM

CU COPERTA FRUMOS ILUSTRATA CARE NU TREBUE SĂ LIPSEASCA NICI UNUI ŞCOLAR

Preţul Lei 20

Clasicismul proletariatului:

Panait Istrati

de H. SANIELEVICI — Preţul Lei 30

Din Viaţa Universitară

AMINTIRI

de G. T. POPA — Preţul Lei 15

Citiţi:

Biblioteca „DIMINEŢII"

ANUL VI. — No. 718

5 LEI EXEMPLARUL IN ȚARA
10 LEI EX. IN STRAINATATE

Duminică, 8 Februarie 1925

Adevĕrul Literar şi Artistic

FONDATORI: { AL. V. BELDIMAN 1888 1897
CONST. MILLE 1897 1920

FONDAT în 1893

Cum plăsmuia Eminescu

PROLEGOMENA

de D. CARACOSTEA

Nevoia de o sinteză a întregii creațiuni poetice pe care ne-a dăruit-o Eminescu este adânc simțită. Propunându-mi să o încerc, s'ar cădea, în bună ortodoxie științifică, să încep cu istoria scrisului de până acum cu privire la Eminescu, să cercetez critic izvoarele, să adun cât mai numeroase fapte în jurul vieții poetului și, în sfârșit, să arăt desvoltarea creațiunii. Munca aceasta este departe de a-mi fi străină. Intr'un curs, am stăruit îndelung asupra ei și voiu continua-o. Dar când înfățișezi o clădire, schela trebuie să fie dată la o parte. De aceea nici nu voiu împrăștia documentarea amănuntelor, așa cum e obiceiul, prin note în josul paginilor, ci le voiu concentra în lămuriri și note finale. Cine știe să meargă la izvor poate controla singur în ce măsură am străbătut și cum am selecționat materialul; pentru cine nu o poate face, e zadarnic să-i dau la tot pasul indicațiile bibliografice, etalându-le ca pe o marfă.

Mihail Eminescu

Aici vreau să înfățișez sufletul lui Eminescu privit în temperamentul lui și urmărit în treptata desvoltare a plăsmuirilor lui poetice. Atât scrisul de până acum cât și cel ce se săvârșește sub ochii noștri îmi arată clar că trebue să dau întâietate acelei părți de care cititorul are mai multă nevoie și care se întâmplă să fie și cea mai puțin cercetată: istoria creațiunii poetice în ce are mai adânc și mai individual. Prin aceasta chemarea istoricului literar se deosibește esențial de aceea a istoricului culturii, a filologului și a criticului, fie impresionist, fie dogmatic.

Spritul care înviorează azi tot mai mult studiul literaturilor moderne este caracterizat nu numai prin străduința de a deschide căi nouă în problema formei dar și prin chipul deosebit cum privim legăturile poeziei cu viața din care a purces: dela studiul textului, până la cercetarea izvoarelor și la interpretarea poetică totul e însuflețit de înțelegerea genetică. Prin aceasta cercetarea literaturilor moderne se deosibește în chip fericit de aceea a literaturilor vechi.

Cu privire la text, cercetătorul literaturilor vechi este nevoit să se mărginească la critică de text, reconstituind cât mai exact forma originală. Pentru filologul clasic, întrebarea cum a ajuns poetul la textul definitiv rămâne din lipsă de material, nedeslegată. Altfel în cuprinsul literaturilor moderne. Aici bogăția neasemănat mai mare a materialului îngădue să stabilești adesea istoria scrisului: pe lângă critică de text ai acum geneză de text. Spiritul care conduce în Apus unele recente ediții critice ale marilor scriitori moderni (pe care, la noi, nu-l vedem apărând nici în prima ediție a poeziilor lui Eminescu dată de un cercetător de talia d-lui Bogdan-Duică) arată clar foloasele acestei îndrumări: impresiile cu privire la intențiile artistice capătă un însemnat mijloc de control; poți să urmărești înfiriparea și treptata creștere a motivului.

De altă parte, adâncind geneza, pătrunzi tot mai adânc în viața factorilor plăsmuitori, în puterile creatoare, descifrate nu din viața încunjurimei (așa cum se făcea până nu demult), ci contemplate în chiar sufletul plăsmuitor. Nu mai e vorba de a stabili o dependență a poetului de încunjurime și nici de a explica opera în chip cauzal, ca în științele naturale, — ci de a arăta cum în actul de creațiune poetul trăește și transfigurează datele împrumutate, ridicându-le la valoare de poezie, potrivit temperamentului, personalității. Aici fiind puterea care hotărăște, în jurul ei se cuvine să adunăm toate faptele chemate să lămurească geneza. Astfel nu mai suntem expuși să alunecăm spre biografismul fără orizont, iar studiul izvoarelor, arătându-ne cum poetul își însușește, trăește și preface, potrivit polarității temperamentului, motivele înfrățite cu simțirea lui) încetează de a fi o searbădă înșirare de amănunte paralele.

Felul acesta de a vedea pornește dela W. Dilthey. Indrumarea acestui mare deschizător de căi, puțin cunoscut și înțeles cât a trăit, e azi confirmată, continuată și întregită de o întreagă pleiadă de istorici literari, care, plecând dela experiența adânc umană a personalităților creatoare și adâncind plăsmuirile poetice atât în ele cât și în istoria lor, găsesc, în sfârșit, dreapta perspectivă pentru istoria poeziei, înțeleasă ca problema esențială a istoriei literaturii.

Firește, dacă admiți, așa cum credea dogmatismul estetic german în floare pe la 1820 și cum crede încă azi la noi d. Dragomirescu, de pildă, că poezia este o intrupare independentă de spațiu și de timp și independentă de experiența adâncă a creatorului, că poetul e un „mediu" care nici el nu știe cum și de ce a plăsmuit, atunci nu-ți rămâne decât să te mărginești la vechiul fel de a lămuri: înțelegerea unității organice. Dacă însă vezi că această străveche îndrumare este incomplectă, pentrucă privește numai o față a problemei, atunci ești nevoit să aduni și să cercetezi tot materialul care-ți poate îngădui să privești și să trăești plăsmuirea poetică cu ochii celui care a creat-o. In spiritul acesta se impune lămurirea genetică a intregii atmosfere sufletești din care a răsărit și a crescut plăsmuirea poetică.

Această înțelegere integrală, ferindu-ne de exagerări curente și dându-ne un bogat material de control, e chemată să îndestuleze nu numai un firesc interes științific, dar și unul practic, de orientare în viața literară. Cel care privește poezia în ea dar și sub aspectul genetic, ca desvoltare a personalităților creatoare, se deprinde să deosibească mai sigur necesitatea adâncă de exprimare de simpla podoabă, cerută de jocul instinctului gol al formei, lipsit de razim adânc în viața sufletească. Indeosebi în o literatură a cărei vârstă de aur stă nu înapoia, ci înaintea noastră, ce ar putea oare să ne izbăvească mai mult de micimea curentă (pe noi toți, public și scriitori) decât luarea aminte la luptele prin care marii creatori au cucerit bunurile supreme?

Inteleasă ca desfășurare și afirmare a valorilor omenești, istoria este creatoare de viață. Desvăluind genetic factorii hotărâtori, ea pune în lumină izvoarele de viață, care ne-au dăruit un plus de înălțare, de frumos. Și dacă e dela sine înțeles și firesc să guști și să adâncești frumosul e tot atât de necesar să urmărești căile străbătute până la dobândirea desăvârșirei pe care o admiri.

Astfel istoria literară duce la o mai largă orientare în viata literaturii: pe lângă valori de admirat, ea înfățișează puteri creatoare în desvoltarea lor. In reprezentanții ei de seamă, ea devine azi tot mai mult specialitatea chiemată să lămurească în primul rând istoria lăuntrică a poeziei neamurilor. Dacă n'ar îndestula această cerință, ea și-ar pierde dreptul de a fi, s'ar pulberiza fie în istorie, fie în filologie, fie în critică. Un istoric ar putea mai documentat și mai bine decât istoricul literaturii, să-ți dea o biografie în cadrul vremei; un filolog ar putea alcătui o ediție, un bibliograf, un repertoriu, tot atât de bine ca și istoricul literar. Dacă deci istoria literaturii s'ar reduce la îndestularea acestor cerinți, ea și-ar pierde autonomia și dreptul la existență. Apariția ei târzie se explică prin numeroasele cerinți de pregătire în istorie, filologie, estetică, pe care le presupune îndestulate. Numai cel care n'are această pregătire multiplă sau e lipsit de chemarea necesară pentru a înțelege condițiile speciale de viață ale poeziei, numai acela se poate împăca cu gândul comod de a bășcălui ceeace în fapt nu poate fi separat: istoria poeziei și adâncirea ei ca poezie sunt două fețe ale aceleiași realități, chemate să se întregească reciproc.

Felul acesta de a vedea nu vine să strice aceea ce toată experiența de până acum a dovedit că e firesc și legitim: deprinderea de a privi plăsmuirea dată ca un tot organic având în el însuși măsura și legea lui; el vine să împlinească unele lipsuri evidente, care apar cu necesitate, atunci când izolezi poezia de experiența adânc umană și când nu înțelegi că adunarea oricărui material intru atât este îndreptătită întrucât îți desvălue mișcările sufletești, istoria internă a poeziei.

Concepute astfel, studii de geneză nu avem. Unele cercetări pe care le-am dat până acum atât în domeniul literaturii poporane cât și al celei culte au fost întâmpinate, cum era și firesc, cu o aproape unanimă tăgăduire, fie a tăcerii, fie a neînțelegerii, fie a răstălmăcirii. Nici lucrarea de față nu e menită să deștepte aprobări.

Cititorul este astfel prevenit. Cine este îndestulat cu felul curent de a studia la noi literatura, să nu se mai ostenească cetind ce înfățișez eu. Cine însă e însetat de altceva și a văzut la tot pasul ușurința impresionismului, îngustimea dogmatismului și uscăciunea, ca să nu zic mărginirea, pozitivismului, cine simte nevoia de o înțelegere integralistă a valorilor literaturii naționale și știe ce se cere pentru aceasta, — acela să ia aminte: poate va găsi aici o parte din orizontul spre care năzuim.

Spitteler şi Freud

de PAUL ZARIFOPOL

La douăzeci de ani i se întâmplase lui Carl Spitteler să aibă o dragoste fără noroc. Din această supărare el a scos o temă literară și planul unui roman, — era literat prin vocație irezistibilă. Planul acesta din tinerețe, l'a executat poetul la vârsta de șaizeci de ani. O jumătate de secol aproape l-a preocupat subiectul. Romanul intitulat **Imago**, apărut în 1906, este rodul copt atâta vreme.

Carl Spitteler

Un tânăr, plin de calități rare, iubește; femeia nu se arată vrednică de dragostea lui. Tânărul sufere adânc, dar cu demnitate, și se adăpostește mândru în împărăția senină și aspră a gândirei și a poeziei grave. Povestea intelectualului hypersensibil și mândru (fiindcă e nestrămutat convins de eminența lui în ierarhia umană) care se îndrăgostește plin de așteptarea nediscutată că trebuie să devie idolul femeiei, este o temă foarte mult purtată prin literatura vremilor noastre. Ingredientele psihologice ale situației sunt diverse. Vanitatea naivă, timiditatea și stângăcia intelectualului nematur, prepară acestuia o înfrângere erotică și o jignire usturătoare a amorului propriu. Așa numiții oameni dintr'o bucată nu pot uita asemene suferinți; viața toată le poartă cu ei, neîmpăcați cu lumea aceia pe care „în cercul ei strâmt, norocul o petrece". Bănuiesc că în aceste profunde supărări fără leac să arată puerilitatea specifică intelectualului. Aproape oricine a observat copii, știe cât de îndărătnic se supără ei când sunt nebăgați în seamă, cum nu vor să vie la masă și resping îmbufnați prăjitura după care suspină în ascuns, cum se închid în tăcere îndărătnică și se ascund în fundul grădinii. Această revoltă mândră a copiilor care au fost trecuți cu vederea tocmai când le ardea grozav să ocupe atenția afectuoasă, ori poate și admirația celor mari, se regăsește, cu aspectele proprii sufletului adult, în psihologia poeților și gânditorilor certați cu lumea cea absurdă și rea în distribuirea bunătăților ei. Slăbiciunea intelectualului în domeniul practic îl face să fie un pasiv iritabil care ajunge să-și închipuie că bunurile și onorurile de orice fel i se cuvin de agata printr'un drept exclusiv fundat în excelența naturii sale. Aici ia originea puerilității radicale a intelectualilor afectați de o sensibilitate și un orgoliu hipertrofic. E posibil ca la unii din ei dezechilibrul să ia naștere cu preferință în viața erotică. In cazul acestora interpretările sexualiste ale lui Freud pot fi la locul lor.

Spitteler spune singur că romanul său este o confirmare a teoriei lui Freud: In tinerețe, eroul n'avusese îndrăzneala, nici putința să-și lege viața cu femeia pe care o iubea. Mai târziu o întâlnește măritată cu altul; și atunci se desvelesc amintirile dragostei fizice, năbușite atâta vreme. Dar eroul e om prea serios; femeia îi pare lui prea frivolă. Ispita sexuală este învinsă de o chemare sublimă — omul serios se devotează Artei și meditației solitare. Nu-i întâmplător, poate, că pe erou îl chiamă Victor, **invingătorul**; Spitteler e omul simboalelor cu înțeles moral, până la alegorie inclusiv.

Semnificativ este numele pe care poetul îl dă artei și inspirației sale: **Stăpâna cea aspră.** Unul singur din poemele lui, **Primăvara olimpică**, are mai mult de 18000 de versuri, — Iliada are mai puțin de 16000. Și acel colos metric e pătruns de adânc pesimism, masa aceasta de versuri este hrănită de un statornic dispreț pentru omenire. Fără îndoială numai o muză foarte severă poate inspira așa formidabile monumente. A scris Spitteler și lucruri mai puțin sumbre, **Fluturii** de pildă, operă publicată pela mijlocul carierei sale poetice; dar aceste erau, zice el însuși, numai un intermediu — ca să se întărească pentru continuarea operei maxime.

Poetul acesta era din neam de pastori, învățase teologia, a fost chiar el pastor scurtă vreme. Este explicabil ca viața sexuală a unui copil cu fantezie și nervi iritabili, crescut în astfel de casă și în asemenea învățături să fie turburată de conflicte grave. Suflete ca acestea sunt focare de probleme și evenimente morale. Acolo așa numitele deziluzii în dragoste, mai exact: ofense ale mândriei sexuale, întâmplări altminteri banale și nelipsite aproape în viața oricărui debutant în erotică, pot fi dezastre care nu se mai repară. Pentru un tânăr cu o viață interioară excesivă, constatarea că lumea nu-i nici măcar atât de logic și drept întocmită încât, cu necesitate oarecum divină, cea dintâi femeie care-l turbură, să-l și adore imediat, nemărginit și perpetuu, îl surprinde zguduitor și îl rănește incurabil, ca un blestem nepătruns al naturii sau ca o monstruoasă nelegiuire a oamenilor. Atunci se poate ca energia și demnitatea sexuală, ofensate mortal, să se transforme în energie poetică și să rodească în multe zeci de mii de versuri. Pote că în cazul acestor tipuri extreme care nu vor să primească dela viață, în nici o parte a ei, decât ori tot ori nimic, construcțiile lui Freud își află potrivită, dar totuși relativă aplicare. Fiindcă nici aici nu e de înțeles ca erotica perturbată să fie izvorul unic al producției poetice.

Pansexualismul doctorului vienez este o obsesiune personală costumată ca teorie medicală cu pretenții filozofice. Autorul acestei doctrine, la constituirea căreia a contribuit poate și simplismul grăbit caracteristic disciplinelor empirice care ar vrea să fie exacte, este probabil el însuși „cazul" clasic din care a ieșit „teoria". — Afară de specificii bolnavi erotici oamenii sunt mânați mult mai violent de apetituri economice și de setea supremă a stăpânirii și a gloriei decât de pofte și ambiții sexuale. Pentruca să nu ia seama la această eclatantă evidență, observatorul trebuie să fie robit cu totul unei idei fixe.

Mulțimea oamenilor se consolează lesne și simplu de primele insuccese erotice, ca și de cele următoare. Puțini au memoria sexuală așa de nenorocită ca Spitteler și eroii lui. Puțini rămân cu sufletul zdruncinat și nemângâiat pe urma primelor întâmplări de dragoste, pân'într'atât, încât să fim reduși a explica viața lor toată prin astfel de perturbări disproporționate și unilaterale. Obstacolele pe care viața civilizată le pune în calea instinctului de reproducție iau proporții grozave numai pentru câteva suflete, uneori de elită, dar mai adesea simplu bolnave din născare printr'o nenorocită împerechere a orgoliului cu timidatea și stângăcia socială. Lumea mare este mult mai sănătoasă și rezolvă greutățile psihologice și sociale ale activității erotice mult mai lesne și mulțumitor decât își închipuiesc psihiatrii bolnavi de obsesiuni, fie ele cât de original și amuzant manifestate

Eu vreau să mor atuncea...

Eu vreau să mor când înflorește crinul.
De sterpe anotimpuri mă 'nspăimânt, —
Nu vreau să merg cu ele în mormânt, —
Eu vreau să mor când înflorește crinul.

Eu vreau să mor cu mintea îmbătată
De firea 'n jurul meu îmbălsămată,
Ce 'mbată-așa cum nu îmbată vinul, —
Eu vreau să mor când înflorește crinul.

Căci am trecut și-am cunoscut și chinul
Durerii ce tânjește spre miresme,
Când nu mai sunt în drumu-i decât iesme.
Când a pierit, ucis pe brazde, crinul.

Vreau să vă strâng atunci, o flori suave
La pieptul meu în ultimu-mi suspin,
Ca din potop scăpatele epave:
O lacrimă în ochi și 'n brațe-un crin.

Atunci să simt mireasma 'nbătătoare
A albelor petale ce-am iubit, —
Să simt cum împreună s'a 'ntâlnit
Parfumul lor cu sufletu-mi în drum,
De-atunci, de mult, de ieri și de acum,
Ca 'n neființă gemene să sboare, —
Să simt cum împreună se topesc...
„Eu vreau să mor atuncea, când crinii înfloresc".

ION GORUN

Părul tău

Imi place cum te pieptini! Ce minunat te prinde!
Mi-e drag cum porți în bucle înfipt un trandafir!
Mi-e drag când bate vântul și părul ți-l desprinde
Și fluturând printr'însul destramă fir cu fir...

Și-atunci privesc șuvița de păr ce cochetează
C'o geană, ce nervoasă, se apără clipind,
Și firele răslețe cum sburdă și dansează
Și 'n hora lor nebună se prind și se desprind.

Și-apoi, când dimineața, plimbându-ne 'n grădină,
Trec razele de soare prin frunzele de măr,
Pe cap porți o cunună 'mpletită din lumină
Și fire de beteală sunt firele de păr.

Iar seara, pe divanuri, stând tolăniți alene,
Când arde focu 'n sobă, pândesc ca un satrap,
Cum flacăra ispita ți-o leagănă 'ntre gene...
Și-atunci desprind un pieptene, apoi un ac de cap..

Iar mai târziu, când somnul pe ochi ți se așterne
Și părul tău, șuvițe-șuvițe despletit,
Brodează cu fir negru olanda de pe perne,
Când focu'ncet se stinge și lampa-a ațipit,

Când ultima scânteie cu umbrele se 'ngână
Incet, fără să tulbur nici visu'n drumul s...
In buclele-ondulate înfig timid o mână
Și-o las pitit'acolo să doarmă 'n părul tău.

V. STOICO...

PE APELE DUNARISULUI

de LIVIU OPRIŞ

Barca aluneca uşor pe ape. Sălciile se oglindeau verzui şi tremurătoare. Soarele înclina spre apus şi lumina se strecura printre frunze pătând cu solzi de aur trunchiurile de pe mal şi apele.

Cei doi sclavi în mişcări ritmice lopătau tăcuţi. Un pescăruş alb-cenuşiu zbură spre cuib. La o cotitură apele se aprinseră de lumina soarelui şi în zare se iviră ridicate malurile galbene ale câmpurilor scytice.

Valeriu Valens tresări. Visele lui se risipiră. Cum sta la pupă, lumina îi năvăli în ochi şi părul lui negru şi lung răsfrângea sclipiri de aramă. Muşchii lui puternici se încordară. Avea înaintea lui toată splendoarea sălbatică a Dunarisului, care curgea liniştit.

— Apollo nu te iubeşte. Lumina lui te-a adus într'o clipă, din Roma, aici pe apele acestea barbare.

Marcu Satyrion Istrianul surâse. Cu privirea ascunsă îl cerceta atent pe nobilul dac, care rămase înfiorat de atâta lumină. Bătrânul râu părea de argint. Câteva fâşii de nori aveau sclipiri opaline.

Valeriu Valens îşi aduse aminte de plimbările de pe Tibru şi de curtezanele din Roma. Aurul cu care plecase din Troesmis, l-a risipit acolo, la Roma, unde tatăl său îl trimise ca să cunoască splendorile oraşului lumii. In bărcile înflorite cu stofe scumpe, pe râul strâns în îmbrăţişarea cheiurilor de marmoră, viaţa se scurgea leneşă şi îmbelşugată. Grădinile îşi înălţau chiparoşii. Scările de piatră urcau uşor spre vilele cu portice elegante, sprijinite pe coloane svelte. Valeriu Valens îşi aduse aminte de furnicarul acela străin, de oamenii aceia adunaţi din toate hotarele lumii de belşugul şi mizeria, de virtuţile şi păcatele, cari s'au îngrămădit acolo, ca o esenţă divină a vieţii. Legiunile, cari se luptau eroic în Germania şi cari veneau acasă obosite şi cu rândurile sparte, erau primite la porţile Romei cu flori, de curtezanele, cari îşi căutau adoratori, şi cu strigăte de bărbăţie, de negustorii, cari aşteptau clienţi bucuroşi de risipă.

Roma trecea păgână peste dureri şi hohotea.

Când vânturile umflară pânzele galerii şi când în zare se pierdeau în urma lui ţărmurile italice. Valeriu Valens din pieptul lui larg cât un scut respiră adânc aerul mării şi răzimat de tritovul de lemn de la proră, plin de doruri despica zarea fără margini cu privirea, visând ţărmurile galbene ale Dunarisului scytic şi dealurile Troesmisului acoperite cu holde de grâu.

Marcu Satyrion aştepta răspunsul.

— Apollo mă iubeşte. Mi-era dor de apele acestea bătrâne. Zidurile Romei mă înăbuşeau. Patul mi-era prea moale, iubirile prea trecătoare şi circul prea strâmt. Mi-era dor să călăresc liber peste câmpuri fără de hotar şi să săgetez din zbor păsările pădurilor de sălcii...

Iachetav, lopătarul din stânga îşi sprijini vâsla drept cârmă şi barca coti încet pe-un canal. Deasupra lor sălciile se îmbinau umbroase şi apa era o oglindă de smaralde.

* * *

— Credeam, că nu vei mai veni de la Roma, credeam, că te va prinde vârtejul.

— Ştii bine că nu mi-e teamă de vârtejuri.

— Iţi laşi iar părul să crească lung?

— Da. Il tăiasem la Roma pentrucă îmi ziceau că sunt barbar. Dar aici vreau să-l port ca străbunii mei.

Se făcu luminiş. Stuful uşor, în valuri verzui ritma bătut de vânt. Barca se strecura lin. Vâslea numai Sisin. Atingea apa fără zgomot şi stuful se îndoia făcând loc bărcii. Valeriu şi Marcu îşi pregătiseră arcurile şi îşi traseră tolbele cu săgeţi în faţă. Incă două vâsliri uşoare. Ajunseră pe marginea unui lac. Se opriră acoperiţi de o străvezie perdea de stuf. Departe doi stârci, pescuiau solitari. La o aruncătură de suliţă un stol de raţe sălbatice înota leneş. Marcu Satyrion grăbit îşi încordă arcul. Săgeata şueră scurt şi se implântă în apă, dincolo de stol, stropind. Un fâlfâit de aripi tulbură liniştea şi raţele îşi luară zborul. Valeriu îşi încordă şi el arcul, dar rămase uimit. O săgeată vâjâi de undeva din stufiş şi străpunse în plin o raţă sălbatică.

Marcu Satyrion făcu un gest de mânie. Iachetav tăcut îşi zvârli hainele şi se lăsă nesimţit în apă. Dispăru. Apoi după o clipă reapăru în locul unde căzuse pasărea săgetată şi reveni la barcă înotând pe sub apă.

— Cineva râde de noi...

Valeriu răspunse surâzând:

— Da, cineva care aruncă săgeata mai bine decât tine.

— ....Dar care nu va îndrăzni să stea, fără să tremure, în faţa arcului meu.

Ochii lui Marcu Satyrion avură sclipiri adânci de răutate. Profilul grec al figurii lui îşi pierdu claritatea. Mâinile lui se încleştară violent pe câteva fire de stuf şi le rupse. Iachetav scoase săgeata de sub aripa pasării ucise şi o privi cercetător. Era o săgeată simplă, făcută fără artă...

Soarele arunca o lumină târzie şi obosită pe apele liniştite ale lacului. Pe-o margine pădurile de sălcii se umplură de o umbră tăcută. Stoluri de păsări sălbatice se lăsau ici-colo pe ape. Miresmele singurătăţii tulburau adâncurile.

Barca intră iar în stuf şi plutea domol. Valeriu Valens urmărea vânatul cu arcul pregătit. Iachetav pătrundea adâncul umbrelor cu privirea. Toţi tăceau. Apele lovind pântecele bărcii clipoceau blând. Vâsla lui Sisiu se încurcă o clipă în stuf...

Valeriu Valens se ridică în picioare. O lebădă singuratecă trecu în zbor. Arcul se îndoi puternic. Săgeata şueră ca un fulger şi lovi pasărea albă în plin.

Cu ironie Marcu zise:

— Ai lovit-o uşor.

Lebăda ţipă de o durere sălbatecă. Păru că se lasă, dar aripile ei se zbătură cu furie şi îşi luă iar zborul. Dar din umbra verzuie a stufului o altă săgeată vâjâi şi lebăda căzu lovită în plin.

Iachetav care tot timpul urmărise cu ochii desişul, vâsli puternic. Stuful şi florile apelor se striveau de loviturile aspre ale vâslei. Valeriu se înălţă sprijinit pe arc şi privi în partea de unde pornise săgeata. De odată ieşiră în larg. Era un ochi de lac care răsări în faţa lor neaşteptat. Apa unduia şi în fund cârmind spre gura unui prival, într'o luntre mică şi ascuţită, cioplită dintr'un trunchi de stejar o femeie vâslea îndemânatec şi repede. O clipă ea privi înapoi şi amurgul îi lumină faţa de nimfă şi părul. Ochii îi străluciră veseli. Se auzi un hohot de râs cristalin.

— Diana!...

Luntrea se strecură prin prival. Un vântuleţ de seară aducea ecouri de râs voluptos şi sălbatec.

— Diana! Diana!...

Linişte. Amurgul aurise lacul. Minunea dispăru. Un stol de grauri zbucniră dintr'un tufiş.

— Era frumoasă ca o zeiţă...

Marcu răspunse încet şi întunecat.

— Da, era frumoasă ca un vis.

Porniră înapoi. Se însera. Nici unul nu mai vorbi. Gândurile fiecăruia rătăciau în voie.

Apele Dunarisului curgeau liniştite. Sălciile, acoperite de umbrele serii păreau că-i străjuiesc malul.

Târziu în noapte se zăriră luminile dela Troesmis.

* * *

— Iachetav! Iachetav!

Zorile se iviră albăstruie. In cetate era încă linişte adâncă. Spre răsărit răsuna corul străjerului, care anunţa deschiderea porţilor cetăţii.

— Iachetav!

Valeriu Valens aştepta nerăbdător în fereastra cu obloanele deschise. Câţiva cocoşi conversau prin vecini. Iachetav apăru în curte. Sandalele lui de lemn loviră în cadenţă sonoră pavajul. Un câine mare cu urechi de lup, se gudura pe lângă el.

— Iachetav, mergem!

— Tot acolo, stăpâne?

— Da, tot acolo.

Valeriu îşi încheia pieptarul şi îşi legă sandalele. Cocoşii cântau prin vecini. Iachetav aduse sacul plin de merinde. Aurora păru o rodie strivită de noroi.

Bătea vântul rece al dimineţii. Porniră cu paşi repezi.

— Valeriu Valens, salve!

Era decurionul Pomponiu.

— Să te binecuvinte zeii.

Când se aprinse cerul de lumină, Iachetav vâslea puternic. Câinele sta cu urechile ciulite la prora bărcii şi Valeriu Valens visă.

Intrară iar în umbra pădurilor de sălcii.

* * *

Ochii ageri ai lui Iachetav se opriră pe mal. Vâsli în partea aceia. Erau urme de picioare pe nisipul de pe ţărmul lacului.

Iachetav zise tăinuitor:

— A trecut ieri pe aici.

— Aşi vrea să vie şi azi...

— S'o aşteptăm.

Căutară un culcuş ascuns de unde puteau veghea. Traseră barca într'un tufiş. Iachetav făcu un umbrar din crengi de sălcii. Se aşezară. Era o zi caldă. Lumina lui Apollo cădea fierbinte. Sălciile îşi tremurau frunzele. Departe o barză filozofa într'un picior pe marginea apelor. Păsările de apă cântau în limba lor şi zburdau răsfăţate de prea multă lumină. Era cald. Era sălbatica viaţă a naturii. Aici nu erau ziduri de cetate, cari să-ţi oprească zborul şi nici edictele pretorilor, cari să te înveţe să trăieşti. Era cald, era lumină şi erau doruri fără astâmpăr.

Iachetav mângâia câinele, care cu gura deschisă şi cu limba afară răsufla adânc şi rar. Valeriu Valens întins pe verdeaţă, închise ochii şi aştepta. Neliniştea îi opri gândurile.

De odată câinele îşi ciuli urechile. Iachetav îl prinse în braţe şi-i porunci să stea liniştit.

— Stăpâne!

Valeriu tresări. Ascultară. Se auzia din ce în ce mai tare în ritm molatec un cântec de dor.

— Vine, Iachetav, vine!

Şi mâna puternică a lui Valeriu apucă braţul sclavului. Acesta surâse cu bunătate. Printre crengile sălciilor o văzură. Era plină de soare, într'o haină albă, încinsă peste mijloc. Cu picioarele goale călca uşor. Inaintea ei mergeau leneş şi înţelepte câteva capre. La cingătoare purta o tolbă cu săgeţi şi în mâna stângă ţinea un arc barbar.

Ajunse pe ţărm. Caprele păşteau. Femeia privi în zarea apelor. Razele soarelui îi cădeau în faţă, o îmbrăţişau şi o sărutau voluptos. Ochii îşi opri privirea pe ape. In mijlocul lacului plutea un trunchi de copac. Un zâmbet i-se ivi în colţul buzelor. Scoase din tolbă o săgeată, întinse arcul şi săgeata zbură înfigându-se în trunchiul ce plutea pe ape. Apoi se descinse, îşi aruncă haina... Lumina o săruta toată, pe sâni, pe coapse, pe ochi. Valeriu Valens îi strângea braţul lui Iachetav ca într'un cleşte.

— Iachetav, e Diana.

— Nu, stăpâne, e o fecioară frumoasă.

Apele rotiră în unde largi. Sânii ei sfărâmau undele. Braţele ei tăiau ritmic apele şi o apropiau de trunchi. Câteva păsări zburară speriate. Ajunse. Smulse săgeata înfiptă în lemn şi o prinse în dinţi.

Apollo îşi trimetea lumina tremurând de emoţii. Ea se lăsă răsfăţată de stropii apelor cari se jucau cu stropii de lumină. Incălică pe trunchi. Toată era numai stropi de apă, stropi de lumină, stropi de râs... Se ridică ca o statuie pe trunchi în mijlocul apelor, soarele o sărută iar fierbinte, şi-i îmbrăţişă coapsele, sânii şi linia arcuită a umerilor. Apoi vrând să scape de atâtea mângâieri se aruncă în apă şi înotă înapoi.

Porniră pe urma ei tiptil. Când le bănui paşii tresări şi vru să fugă. Valeriu Valens însă o ajunse.

— De zece zile te caut într'una. De ce fugi?

— Nu ştiu.

— Cum te cheamă?

— Marena.

— Eşti din neamul Dacilor?...

Mergeau alături. Iachetav şi câinele în urmă.

— Vrei să vii cu mine în Troesmis?

— Nu. Eu nu cred în zeii Romei

— Ai fost vre-odată în cetate?

— Nu.

— Zeii noştri te învaţă să trăieşti.

— Viaţa adevărată nu-i aici.

Valeriu Valens o privi în ochi. Erau atâtea sălbatice doruri în ei şi era atâta voluptate de lumină în jurul lor...

— Vino la Troesmis. Vino.... Zeii noştri sunt buni. Viaţa e un zbor de săgeată în lumina soarelui. Aici e totul. La capăt nu sunt apele Lethei, apele uitării...

Marena tresări. Ochii străinului aveau tulburarea apelor mari. Simţea bucurii noi. Sânii ei tremurau. Amintiri vagi o înfiorau. Par'că dureri străbune, dureri înăbuşite îşi cereau răsplata în bucurii sălbatice. Ea nu stinse de cât poveştile trecutului, pe cari în serile de iarnă i-le povestea în lumina focului tatăl ei, bătrânul Dada. Erau lupte aprige, trădări şi înfrângeri, şi bucuriile morţii, care izbăveşte...

Marena răspunse sfios:

— Mi-e frică de cetate....

Spre seară Valeriu plecă. Marena privi pe urma lui. Apele Dunarisului erau înfiorate de lună. Porni spre casă încet. Se gândi la cetatea cu ziduri înalte, cu temple şi bucurii necunoscute. Zefirii serii o mângâiau uşor pe frunte. Părea că aude în ecouri blânde ultimile vorbe a le lui Valeriu:

— Aşteaptă-mă mâine. Zeii mei să-ţi dea visuri frumoase, Mareana. Aşteaptă-mă...

In faţa casei, acolo în cuibul singurătăţilor nesfârşite se aşeză în prag. Era o seară blândă. Pădurile de sălcii dormeau sub lumina aurie a lunii. Bătrânul Dada se aşeză lângă ea. O pasăre de noapte ţipa deasupra apelor. Barba lui Dada părea un fuior de argint.

— Tată, dacă neamul nostru s'a risipit, de ce nu mergem şi noi în cetăţile romane?

Bătrânul tăcu. Privirea lui se întunecă şi îşi aduse aminte de altarele prăbuşite şi de tovarăşii morţi în faţa legiunilor vrăjmaşe.

* * *

Veni toamna.

In port era lume multă. Galerele erau legate la mal. Sute de sclavi le încărcau cu provizii pentru Roma. Catargele se înălţau dese ca o pădure de suliţi. Soldaţii veneau să încredinţeze marinarilor veşti pentru cei de acasă. A doua zi, cu pânzele umflate, năvile trebuiau să plece, ducând în pântecele lor pline, peşte sărat şi grâu. Spinările sclavilor se încovoiau adânc pe punţile înguste. Dunarisul curgea liniştit. Toamna îi întunecase apele. In deal cetatea Troesmisului părea tristă.

Valeriu Valens se despărţise de Marena, o lăsase neliniştită, acolo pe malul apelor. Frunzele sălciilor uscate şi galbene, cădeau ca un vârtej în jurul ei. Valeiu Valens privise în urma lui şi o văzu acolo, nemişcată şi părea că-i vede ochii înlăcrămaţi.

Când a întrebat-o:

— De ce eşti tristă, Marena?

I-a răspuns în şoaptă, lăsându-şi capul pe umerii lui:

— Nu ştiu de ce sunt tristă. Gândurile mele nu mai îmi sunt limpezi. Zeii tăi sunt buni, mi-au dat iubirea ta, dar tot mereu îmi spune, că zeii tăi ne dau bucurii trecătoare şi să nu mai cred în amăgirea lor. Şi eu m'am învăţat cu darurile lor şi am uitat, că viaţa e durere şi trecere grozavă spre bucuria veşnică. Uite pleacă păsările călătoare, cad frunzele pădurilor de sălcii şi mi-e teamă de iubirea noastră. Gândurile nu mai îmi sunt limpezi şi pare că ne învăluie umbrele morţii.

Şi Valeriu Valens nu îi răspunse. Iachetav vâslea liniştit. Când privi înapoi o văzu nemişcată pe malul apelor şi frunzele sălciilor cădeau ca un vârtej în jurul ei.

Soarele arunca o lumină aurie şi limpede.

Furnicarul din port îi alungă tristeţa. Grâul stă în grămezi mari pe lespezi de piatră. Nişte copii se jucau, luptând ca gladiatorii. La prora unei nave, încărcată, gata de placare, un adolescent cânta din flaut. Câteva curtezane trecură, râzând de gluma marinarilor.

Cineva îl prinse de braţ şi-l opri:

— Valeriu Valens, ne ocoleşti. O să te certăm.

Decurionul Pomponiu era vesel.

— Mi-am adus vasele cu vin dela Noviodunum. Vino la mine. Amicii mei ne aşteaptă să-l cinstim pe Bacchus cum se cuvine... Nu, nu se poate, trebuie să vii. E şi Marcu Satyrion.

— Nu l-am văzut de mult.

— Eu credeam, că mergeţi împreună la vânat. In fiecare dimineaţă îl văd şi pe el pornind în jos spre Dunaris... In anul acesta am un vin!... Nectarul Olympului nu e mai bun.

Intrară în cetate. Era linişte. Câteva fete cu ulcioarele de lut pe umeri, aduceau apă dela râu. Pomponiu le aruncară o glumă. Un dac venit din munţii Dacici, purta pe umăr două piei de urs. Le aducea să le vândă pentru arme şi pânză.

Valeriu mergea tăcut. Gândurile lui repetau:

— Marcu Satyrion vânează în apele Dunarisului.

Par'că înţelegea neliniştile Marenei şi umbrele cari o tulburau le cunoştea. Fără să vrea, pumnul lui se strânse puternic pe umărul pumnalului şi sângele îi umflă vinele.

In curtea casei lui Pomponiu, sub stejarul bătrân şi ruginit de toamnă îi aştepta cupele pline cu vin.

* * *

In noapte târziu, poveştile se domoliră.

Doi sclavi ţineau facle aprinse, cari fumegau risipind o lumină de purpură. Vinul dela Noviodunum moleşise sângele. Marcu Istrianul termina povestea unei vânători de mistreţi.

Iachetav în spatele stăpânului său, zâmbi.

Valeriu Valens îl întrerupse:

— Dacă şi aici, săgeata a plecat din mâna dibace a altuia, sufletul lui Orion, nu s'a risipit în tine.

Marcu Istrianul lăsă cupa de vin pe masă şi răspunse râzând întunecat:

— Bacchus îmi va fi martor, că săgeţile mele vor merge în plin...

Trecu de miezul nopţii când porniră tăcuţi spre casă. Iachetav şi Sisiu luminau drumul cu facle.

La despărţire Valeriu Valens îl prinse de umăr pe Marcu şi ochii lui străluciră în lumină faclelor bătute de vânt. Şi umărul Istrianului se lăsă într'o parte, încovoiat de durere.

— Te sfătuiesc, amice, să-ţi cauţi vânatul în alte părţi....

Marcu Satyrion privi umilit. Apoi, pe neaşteptate se smulse din încleştarea ce-l năruia, mâna lui dreaptă se ridică asemenea unui fulger, pumnalul lui sclipea roşiatic şi se cobori puternic. In zbor însă Valeriu îi prinse încheetura pumnului, îl strânse, îl suci şi lama cuţitului căzu, izbindu-se metalic de pietre. Marcu Satyrion căzu în genunchi înfrânt.

— Acum cred că înţelegi mai bine. Apele Dunarisului sunt ale mele. Jupiter să-ţi ducă paşii înapoi spre portul Euxin.

In urma lui Valeriu, în reflexul roşu al faclelor, ochii Istrianului, mistuiau lumini răsbunătoare.

* * *

La un colţ de stradă, un câine mare cu urechi de lup, urla dureros. Zorile se iveau albăstruie. Stelele păleau. Obloanele caselor se deschideau larg, ca să pătrundă lumina dimineţii. Troesmisul se deştepta din somn. Vânturile scytice scăpate din burdufele zeilor barbari din câmpiile Tyrasului, suflau rece, purtând frunze uscate şi praf.

— De ce urlă câinele?

— E semn rău. Să-l gonim.

Femeia lăsă ulciorul jos, luă o piatră, şi se apropie de colţul străzii.

— Vai, e un om mort!

— Cine-i? Cine-i?

— E Valeriu Valens.

— L-au lovit din spate...

— Zeii să-l aibă în paza lor.

— Cine l-a omorât?

Se adunară oameni mulţi. Câteva femei boceau. Vânturile scytice suflau aspru prin pletele mortului şi buzele lui erau pline de sânge închegat.

* * *

Trecură câteva zile. In pădurile de sălcii faunii cântau trist din flaute, apele Dunarisului crescură furtunoase şi ultimele stoluri plecau.

— S'au năruit bucuriile mele, Iachetav.

— S'au năruit.

— Zeii Romei mint.

— Da, mint, Marena.

— Vreau să-l ajung, Iachetav, vreau să-l ajung acolo în grădinile veşnice ale morţii. Acolo toamna nu se scutură de frunze, pădurile şi iubirea e o flacără, ce nu se stinge. Săgetează-mă, Iachetav. Uite aici, aici e inima. Mă doare ca o rupere sălbatică de viaţă. Săgeteaz-o... opreşte-o să mai cânte durerile pământului.

Marena îi întinse arcul şi îşi desveli pieptul. Sânii ei palpitau goi şi slabi ca nişte păsări înfrigurate. Frunzele toamnei cădeau reci. Dunarisul curgea întunecat şi cu un zvon surd.

— Voi fi singură. Intinde bine arcul şi săgetează-mă...

— Nu, Mareana, să-l răzbunăm. Istrianul trebuie să vie şi azi.

Ochii ei se aprinseră. Ii smulse lui Iachetav înfrigurată arcul şi săgeata. Se ascunseră pe mal. In liniştea aşteptării simţea prăbuşiri grozave.

Târziu, Istrianul îşi trase luntrea pe nisip şi venea râzând. Paşii lui se auziau fâşiind în ierburile uscate. Pe faţa lui tresăreau mulţumiri. Azi va prinde în braţe pe Marena şi va fi stăpânul ei, singurul ei stăpân....

— Intinde bine arcul...

Marena hohoti. Săgeata plecase ca un fulger. Marcu Satyrion îşi opri zâmbetul izbânzii, îşi duse mâinile la piept şi se prăbuşi străpuns.

— Valeriu m'aşteaptă. Acolo în grădina iubirii veşnice m'aşteaptă...

Iachetav se apropiă de Istrian. Scoase cuţitul, îi spintecă pieptul. Săgeata pătrunse în mijlocul inimii. Ii smulse inima cu săgeată cu tot, şi o aruncă în undele galbene săgetată şi fâlfâi din aripi îndepărtându-se.

Un vultur se repezi în zbor, prinse în ghiare inima ale Dunarisului

Brăila 15 Iulie, 1924.

Berzele

In pădurea — abea 'nverzită
Şi în cântecul de cuc,
Te ţineam înlănţuită
Şi păreai aşa smerită.
Dar azi berzele se duc.

In livada încărcată
Şi sub umbra unui nuc
Mi te-am frânt întâia dată
Şi-ai fost toată sărutată.
Dar azi berzele se duc.

In odaia stacojie
Cu perdele de nansuc,
Ai venit şi 'n nebunie
Mi te-ai dat întregă mie.
Dar azi berzele se duc.

In grădina cea uscată
La fântâna cu uluc,
Mi ai dat gura în plâns udată
Pentru cea din urmă dată.
Dar azi berzele se duc.

Şi în via desfrunzită
Lângă putredul butuc,
Mi-amintesc, cum rătăcită,
Ţi ai tras mâna ta grăbită.
Dar azi berzele se duc.

Dan Ciocârdea şi Aurel Şerbănescu

Surâsul amintirilor

Surâs! Ca roza s'a desprins din ceaţă
Şi tremură în ochiul tău senin,
Şi-l simt pe buzele atinse 'ntr'un suspin
In lung fior de viaţă.

Cu zâmbet de lumină ne privim
Răsfrânţi în noi, ca în oglinzi —
Cu braţul gol când mă cuprinzi,
Pe-aripele iluziei plutim.
De muzica simţirilor treziţi
Senini de gânduri şi 'ndumnezeiţi.

In clipe neuitate,
Cu strângeri dulci de mâni înfiorate,
In fiecare şoaptă, un avânt;
O ploaie de săruturi

Pe umeri cad, în repezi ploi de fluturi;
Cu ochii 'nchişi, te văd, te simt...
Şi sufletele noastre, atât de-aproape sunt,
Că par'că s'au topit într'un cuvânt.

Şi clipa trecătoare,
Din sboru-i întârzie;
Deschide 'n noi potirele de floare
Şi 'n văluri de lumină străvezie
Ca o fluidă mantie uşoară,
Iubirea ne 'nfăşoară.

Fecunda rază caldă din privire
Uneşte 'n noi etern şi efemer
Şi-apropie într'un suspin pământul bun de cer;
Iar zâmbetul rămâne 'n amintire.

MARIA HINNA

CHIPURI DIN VREMEA MEA

Principiile Domnului Ciucă

— SCHIŢA —

de N. I. HERESCU

D. Marin Ciucă este un paşnic negustor din bătrânul nostru oraş cltenesc. Ţine magazin de vechituri pe uliţa cojocarilor, într'un colţ, având vecin în stânga pe d. Dinuţă, alt onorabil „comersant", şi bun prieten cu d. Ciucă. Dar greşesc când zic că d. Marin Ciucă este un om paşnic. M'am lăsat şi eu furat de opinia curentă asupra tagmei negustoreşti. D. Ciucă este socialist, socialist înfocat. Fiindcă, mă rog, priveşte toate lucrurile, după propria expresie, „prin prizma dreptăţei".

Pentru d. Marin nu e nici o contrazicere între principiile socialiste şi situaţia lui de negustor de vechituri, adică de burghez. M'am încercat să i-o arăt odată, pe când îmi administra, după obicei, o doză puternică de tirade, înveştmântate în cuvinte „radicale".

— „Bine nene Ciucă, i-am zis, nu vezi că revendicările proletariatului muncitor se compromit definitiv, cu un apărător ca d-ta, care eşti burghez sadea, cu guşe şi pântec mare ?..." (adică, să fiu sincer: atributele din urmă nu le-am rostit, le-am gândit numai).

D. Ciucă s'a uitat chiondorâş la mine, fruntea i s'a brăzdat cu tranşee adânci, şi mi-a spus, cu răbufneli de vifor în glas :

— „Adică, cu alte cuvinte, „mneata" *exprimi opinia* că eu aş fi *refractar* socialismului, mda?... Că *mediul* meu de existenţă n'ar fi în *concordanţă* cu principiile *promotoare* ale lui, aşa ?... Păcat de tine !... Te *taxasem* băiat intel'gent!... Degeaba te lauzi că scrii !... Vax !... (Termenul acesta mai mult decât popular vă arată cât de înfuriat era d. Ciucă, fiindcă asemenea termeni nu-i întrebuinţează d-sa, decât la mare năcaz, când nu-şi mai caută cuvintele. Dar aceste momente de uitare sunt scurte. D. Ciucă se observă repede). Mi-ai *procurat o deziluziune*, a continuat d-sa, judeci *superficial...*

Şi — vehement şi patetic — îmi aruncă apostrofa :

— „Cum, dom'le, eu nu muncesc ?

— „Grozavă muncă, am răspuns eu cam acrişor, grozavă muncă !... De dimineaţă şi până seara stai pe scaun şi te tocmeşti. Asta muncă e ?... Meşteşug ?... Curat samsarlâc !...

Roşu ca miezul de lubeniţă, când e copt, d. Marin Ciucă mi-a adresat următorul *„ultimatum"*, gata-gata să mă înşface de umeri şi, având în vedere proporţiile d-sale homerice faţă cu plăpânda mea persoană, vizibilă şi apreciabilă după o singură dimensiune, să mă arunce, ca pe o svârlugă, în stradă :

— „Să-mi declari momentan categoric, dacă ai avut intenţia să mă insulţi !..

Am tot interesul să nu mă stric cu d. Ciucă. Printre alte vechituri, d-sa vinde şi cărţi vechi şi eu îi sunt client obişnuit la acest articol, pe care mi-l vinde cu apreciabile „rabaturi". Şi cum *Primum vivere...*, pentru a nu rupe relaţiile „diplomatice" cu o persoană aşa de importantă, am retractat imediat :

— „Vai de mine, frate, cum crezi una ca asta ? Imi pare rău... Ba, când mă gândesc bine, văd că poate să ai dreptate... Da, da, uite, m'am convins chiar, ai dreptate...

Patronul magazinului de vechituri m'a bătut prieteneşte pe umăr şi mi-a zis, potolit :

— „Ei, aşa mai vii de-acasă...

Şi a rămas omul convins că între socialism şi speculantul negustor de vechituri nu este nici o incompatibilitate.

De altfel, d. Ciucă nu pierde nici o ocazie ca să-şi afirme „principiile". Ba, în fiecare Duminică dimineaţa (că după masă ese pe calea Unirii — strada principală a oraşului nostru — la plimbare, cu Madam Ciucă) îşi adună câţiva prieteni în prăvălie şi, printre tot felul de vechituri, discută la un păhăruţ de vin, chestiile la ordinea zilei, expuse în „Tribuna socialistă", la care d. Ciucă e abonat.

De câte ori te duce nevoia să-i calci pragul, spre a-i cumpăra ultima noutate în materie de vechituri sau spre a te descotorisi de vreo altă vechitură, nu pierde nici un prilej ca să-ţi strecoare, în straiul câtorva fraze emfatice, „principiile" d-sale.

Acum câteva zile vrând să mă scap de o asemenea vechitură, care în cazul meu era un ceaslov cât o zi de post, mă prezentai, cu volumul subsuoară, în prăvălia d-lui Marin Ciucă, din uliţa Cojocarilor. Innăuntru mai era d. Dinuţă, vecinul din stânga, care, desigur, neavând muşterii, venise să stea la taifas cu prietenul său, şi un necunoscut, tot negustor după înfăţişare. Când intrai eu, d. Ciucă era tocmai în mijlocul unei fraze bombastice : explica prietenilor, pentru a suta oară, principiile sale sociale şi politice. Indispus că îl întrerupsesem cu sosirea mea, îmi arătă un scaun şi decretă :

— „Nu eşti grăbit, nu-i aşa ?... Să mai stai...

La întrebarea afirmativ-imperativă a burghezului socialist nu erau posibile două răspunsuri. Mă aşezai pe scaun, dând din cap, în semn că, în adevăr, nu eram grăbit şi ascuţindu-mi răbdarea, aşteptai. Fără să se mai ocupe de mine, d. Ciucă urmă discuţia cu prietenul :

— „Prin urmare, cum îţi spuneam, neică Matei, noi privim totul prin prizma dreptăţei. Dar într'o societate organizată după principiile noastre, atâta nu este suficient. Noi mai privim lucrurile şi prin prizma cinstei şi a moralităţei. Prin urmare, un om trebue să fie, după concepţiunea noastră, drept, cinstit şi moral. Dar când zic drept — şi aci d. Ciucă duse arătătorul la frunte — nu înţeleg numai să nu calce dreptul altuia, ci şi să susţie şi să ajute, cu cuvântul şi cu fapta, pe cei mici şi oropsiţi. De aceea noi socialiştii susţinem proletariatul, care trăeşte în sărăcie şi în mizeriune (sic). Şi când zic cinstit, nu înţeleg numai să nu furi, ci în toate raporturile tale să fii cinstit. Şi tot aşa când zic moral".

Aci, d. Ciucă făcu o mică pauză pentru a constata efectul ce făcuse tirada d-sale. Cei doi tovarăşi o ascultaseră în tăcere. D. Dinuţă, obişnuit de mult cu asemenea discursuri, îşi scobea măselele cu o scobitoare de os, impasibil şi indiferent. Celălalt stătea cu capul în pământ, obidit, rugându-se pe semne lui D-zeu să-l scape din ghiarele d-lui Ciucă. Căci toţi cei ce-l cunosc, ştiu că nu scapi uşor, odată ce-a pus mâna pe tine, până nu isprăveşte de discutat toate „principiile" Şi fiindu-i teamă că d. Ciucă, după obicei o să continue, cel numit „neica Matei" se sculă brusc de pe scaun, profitând de momentul de linişte ce se făcuse şi spuse hotărât, cu hotărârea desperărei :

— „Mă duc neică Marine, că mai am treabă... La revedere.

Neica Marin, iritat de această bruscă dezertare, se răsti :

— „Da' ce e graba asta, frate ?... Să stăi colea, să mai vorbim...

— „Imposibăl. Am treabă.

Şi fără să mai aştepte răspuns, eşi repede în stradă.

Binecuvântai, în gând, pe curajosul necunoscut, şi uşurat de corvoada discuţiei cu d. Marin, care, la mine, fervent muşterеu, a devenit o obsesie, vream tocmai să-i arăt motivul vizitei mele, când, în magazin intră, venind din oraş, venerabila jumătate a d-lui Ciucă.

— „Ei, ce-ai făcut? o întâmpină dela uşe, bărbatu-său.

— „I-am vândut-o.

Scoase din geantă trei hârtii de câte o sută şi i le întinse.

— „Păi cu cât ai vândut-o, madam ?

— „Cu trei sute, dragă, nu vezi ?...

Faţa omului se congestionă deodată şi furios se răsti la nevastă :

— „Ce, madam, eşti nebună?... Trei sute pe caseta aia?... Ce ?...

Madam Ciucă a sfeclit-o. Vezi că, d. Ciucă deşi socialist, nu e feminist, ci, dimpotrivă, afirmă totdeauna că femeia este „poale lungi şi minte scurtă" şi nu uită să adaoge, cu intenţie, că „bătaia e ruptă din rai".

— „Ce, dragă, crezi că e puţin ?...

— „Poftim !... Poftim acuma !... Vă place?... Pe caseta aia puteam să iau pe puţin cinci sute toantooooo... toanto !

— „Bine, dragă, n'am cumpărat-o, nu sunt nici două săptămâni, cu trei poli ?

— „Şi cine te întreabă, madam, cu cât am cumpărat-o? Puteam s'o am şi gratis, pentru asta trebuia s'o dau de pomană ?...

Madam Ciucă argumentă :

— „Eu am crezut că 240 de lei câştig la 60 e destul... Nu era să jupoi omul...

— „Aşa ?... Nu era să-l jupoi ?... Să faci bunătate să mă slăbeşti cu ce crezi d-ta, m'ai înţeles ?... Cap sec de muere !... Cât poţi să jupoi după om, atâta să ei !

— „Vai, dragă...

— „Vorba ! Poftiţi la bucătărie şi vedeţi ce vă fac cratiţele. Madam Ciucă a eşit plouată de tot, pe uşa din fund. D. Ciucă îşi varsă necazul în cuvinte :

— „O să mă aducă în sapă de lemn! Au o scântee de ţâcneală în neam. Aşa a făcut frate-său de s'a sărăcit.

— „Gheorghiţă Ciubotarul ?... întrebă d. Dinuţă.

— „Da, frate-său, cismarul. El e lucrător bun şi ia mai puţin dela client decât un cârpaci, că, vezi d-ta, „e ruşine să jupoi lumea". Ba odată a făcut şi două perechi de ghetuţe gratis copiilor Ştefăneaschii, când au rămas orfani. Şi dacă au rămas orfani ?... Ascultaţi colea la mine, că sunt om cu „schepsis" la cap: Nu merge decât pe jupuială, că e lumea rea de tot. Cât poţi să storci după muşterеu, atât să ei". Şi întorcându-se către mine, mă apostrofă :

— „Spune, dom'le, că eşti om cu carte: n'am dreptate ?...

Răspunsei, înciudat :

— „Dacă mă gândesc bine şi privesc lucrul prin prizma întreită a dreptăţii, a cinstei şi a moralităţii, văd că ai toată dreptatea !...

Zăpada

Pe când oraşul tot dormea
A nins; a nins şi alba nea
A pus pe drum, pe-acoperişuri,
Hermina-i albă, prea curată;
Şi creanga mică din stufişuri
E'mpodobită şi'ncărcată.

Şi s'a făcut grădină iară,
Căci arborii se-apropiară!
E bolta cerului opacă
Şi cenuşie, parcă-i seară!
De-atâta alb o să se facă
Paloarea nopţilor de ceară

Incet merg oamenii pe stradă,
Ca visătorii'ntr'o livadă.
Dar pasul lor, poteca trasă,
E plină de noroi, murdară!
Vai! omul pretutindeni lasă
O dâră de pământ, ocară!

I-o linişte, ca'n altă lume;
Nici adiere, nici parfume,
Lumina, mică şi egală,
Nu vine, s'ar părea, din soare;
Şi totuş e o zi de gală,
De-atât omăt, de-atâta floare!..

Nepământene, vagi speranţe
Infiripează'n suflet stanţe
Serafice. Dar muritorii
Nu înţeleg apropierea,
Făgăduinţa şi tăcerea,
Ce vin de unde nu sânt norii!

Poetul, sgribulit, aude
Şi printre genele lui ude
De frig, scântee amintirea
Cântărilor neprihănite,
Care'i fuseseră menite,
Când Dumnezeu creiase firea.

V. Demetrius

Siluete pe zăpada

I

Seara priveşte cu ochi mari
Deasupra culmilor de munte
Copacii trişti şi solitari
Cu tâmplele cărunte
In cadru 'ntârziatei ierni!
Zăpada are albul unei perini
Pe care sufletul naturii a adormit
Visând o clipă,
Ca 'n zorii zilei, măreţ şi liniştit
Să 'ntindă imensa lui aripă
Spre infinit

II

Pustie, tristă, fără nume,
E-a romantismului cărare
Pe care,
Poeţii treceau la braţ cu cele mai frumoase din copile.
Se pare
Că toţi amanţii au murit în lume
Odată cu-ale toamnei zile.

III

Din zări
Coboară noaptea 'n estompări
Cu transparente violete,
Când pe covorul de ninsori
Mai alb ca varul de perete
Se proiectează fantomatic doua siluete
Invăluite 'n neagră catifea,
Ţinându-se de subţiori:
Sunt eu, vagabondând cu umbra mea.

D. KARNABATT

Provincie

Plouă !
Oraşul pare-un cimitir,
Uitat şi mut...
Abia un car cu coviltir
S'a'ncumetat şi a trecut;
Şi'n urma lui păşeşte liniştit
Un câine ud şi sgribulit...

Cu carul ce-a trecut acum
Muri şi viaţa de pe drum;
Apoi tăcerea — ca un cort —
Invăluie oraşul mut,
In care ploaia a'nceput
Să prohodească 'ncet un mort..

Plouă!
Un paznic, lângă felinar îmi pare,
C'ar fi un cioclu cu o lumânare
Şi 'n jurul lui trec morţii 'n şir,
Ielind pe viul ce-a rămas,
In cimitir...

ION AL. OVEJA

Patima creaţiunii şi romantismul

de LUCIAN BLAGA

Am scris în numărul trecut al „Adeverului Literar" despre patosul mişcării în romantism. De astă dată vom complecta caracterizarea romantismului cu o altă notă comună celor ma multe din apariţiile sale: patima creaţiunii. Dragostea, setea de creaţiune se împleteşte fireşte cu oroarea de orice receptivitate pasivă: spiritul să vrea între orice împrejurări şi în orice tărâm — în isbucnire creatoare, fântână săritoare ce aşterne curcubee multicolore peste realitatea din jurul său. Năzuinţa constructivă, ce tăgădueşte simpla atitudine oglinditoare, se poate urmări ca un substrat aproape obştesc al fenomenelor romantice. Putem începe—întâmplător— cu filosofia. Pentru Fichte „eul absolut" e în ultima sa esenţă „acţiune creatoare." La început — dacă se poate vorbi despre un început—a fost fapta, constructivă. Existenţa derivă din acţiune. Ori ce substanţă statică e un derivat al unui dinamism primar. Ca să se poată manifesta „activ" eul absolut îşi creează singur rezistenţa asupra căreia să poată lucra, un non-eu pasiv şi plastic. Eul absolut, infinit (sau dumnezeirea cum îi zice Fichte mai târziu) e conceput în vădită analogie cu omul în acţiune practică, iar pentru acesta lumea simţită şi văzută e „materialul sensibil al datoriei" sale. Lumea palpabilă a simţurilor e făcută ca să acţionăm asupra ei, să o prefacem; ea e material de construcţie. „Lucrurile sunt în sine ceeace noi trebuie să facem din ele". Datele simţurilor, realitatea imedată n'au alt rost decât acela de a fi prelucrate prin nenumăratele euri individuale în care se divizează eul absolut. —In toate aceste gânduri speculative accentul cade pe „creaţiune". Romanticul nu se mulţumeşte niciodată cu ceeace e „dat". Patima pentru creaţiune de care se pătrunde romantismul în diversele sale manifestări ,nu-şi găseşte nicăiri o mai adevărată expresie ca în metafizica lui Fichte, simfonică alcătuire cu variaţiuni pe un singur motiv muzical: ideea creaţiunii. Pasiunea aceasta elementară tradusă într'un sistem de noţiuni abstracte nici nu poate să dea alt rezultat decât o filozofie fichteană. Sistemul lui Fichte era începutul unei flore întregi de sisteme pe care romantismul, cu aversiunea sa instinctivă faţă de datele imediate ale simţurilor şi cu exaltarea sa născocitoare, a produs-o. Singur Schelling a clădărit o jumătate de duzină de sisteme.

* * *

Ştiinţele exacte, oricât de exacte ar fi, urmează ritmic când o tendinţă mai constructivă, când una mai mult de înregistrare a faptelor. Credem că nu greşim afirmând că tendinţa constructivă în ştiinţă a fost evident mai pronunţată în partea primă a veacului al nouăsprezecelea, adică odată cu romantismul, decât în partea a doua —a realismului detailist şi înregistrator. Marile idei constructive ale ştiinţelor exacte din veacul trecut datează din vremea „pasiunii creatoare". Amintim în Fizică „principiul conservării energiei" rostit întâia oară în graiu articulat nu de vre-un fizician de meserie, ci de un doctor genial— în multe privinţe avut o soartă tragică de poet romantic— de Robert Mayer, un om de-o extraordinară imaginaţie constructivă, care pornind din observaţii agere dar nu hotărâtoare, şi din experimente primitive faţă de ale contimporanilor săi, îndrăzneşte saltul decisiv pentru desvoltarea mai departe a Fizicei; formula enunţată de el avea să devină cel mai rodnic principiu ştiinţific al veacului.—Alte exemple: din acelaş timp al „pasiunii creatoare" (aproximativ 1800—1840) datează teoria atomilor chimici a lui Dalton. Indiferent dacă e o ficţiune sau o ipoteză plausibilă, ideea atomilor a creiat o ordine imaginară în toate descoperirile ce s'au făcut în câmpul vast al Chimiei timp de un secol după apariţia ei. — In Astronomie teoria cosmogonică a lui Laplace a secat par'că imaginaţia tălmăcitoare de obârşii planetare a astronomilor pentru o sută de ani.—Matematicianii Lobatschewsky, Bolyai, Gauss — rupând tot într'un fel romantic cu tradiţia clasicistă—arătau că postulatul lui Euclid*) nu se poate demonstra şi că se poate înlocui cu altele: astfel se creiau în spaţii imaginare alte geometrii tot atât de logic legate şi de o structură arhitectonică nu mai puţin convingătoare ca a lui Euclid. Apariţia geometriilor neeuclidice sunt un strălucit exemplu de paralelism istoric: ele sunt contimporane cu construcţiile metafizicianilor, cu fuga artei romantice de realitatea nemijlocită cu sistemele născocite din belşug de reformatorii sociali pentru îndreptarea şi schimbarea radicală a actualităţii lor istorice.

In ce priveşte arta—nu va trebui să stăruim prea mult asupra pasiunii creatoare de care s'a pătruns. Realitatea se ocolea principial, închipuirea se refugia în trecut, în viitor, în depărtări exotice: exuberantul, utopia, aventura hrăniau deopotrivă imaginaţia artiştilor şi poeţilor profund nemulţumiţi cu ceeace era „dat". Realitatea era considerată simplu material, „un material sensibil al datoriei de artist"; cam aşa ar fi putut să parodieze un poet romantic moralismul lui Fichte. Lucrurle erau în sine — ceeace artistul putea să facă din ele.

Alături de poeţi şi artişti teoreticianii mişcărilor sociale se gândesc la o temeinică prefacere a societăţii: aceeaşi generală nemulţumire cu ceeace era „dat" — pe câre am subliniat-o şi în celelalte „fenomene romantice". Intâiele sisteme ale socialismului modern apar odată cu ivirea romantismului, iar deplina închegare teoretică a socialismului (marxismul) coincide cu sfârşitul romantismului, cu revărsarea acestuia în apele naturalismului. In deplină concordanţă cu înclinările ocolitoare de realitate ale romantismului, socialismul are în începuutrile sale un caracter utopic (Fourier, Cabet, Proudhon, Godmin, Owen); trecând peste orice consideraţii de evoluţie istorică ei cred în posibilitatea unei răsturnări raţionale a ordinei existente şi în înlocuirea ei printr'o ordine mai mult sau mai puţin paradisiacă.

* * *

Pasiunea creatoare reduce la un numitor comun—sau cel puţin leagă într'un întreg organic fenomene istorice atât de disparate cum sunt: apariţia metafizilor constructive, născocirea geometriilor neeuclidice, ideile deschizătoare de rodnice perspective în fizică şi chimie, dragostea artistică de transcedent, de aventură, de exuberant, de exotic, de tot ce depăşeşte „datul", visul utopiilor sociale. „Pasiunea creatoare" dă tuturor acestor apariţii profilul unui mare val de viaţă istorică.

*) „Printr'un punct poţi duce o singură dreaptă care să fie paralelă cu o dreaptă dată".

LITERATURA STRAINA

ANATOLE FRANCE

Cum am ajuns academician

Anul şcolar se apropia de sfârşit. Pentru noi, elevii clasei de filozofie, era ultimul an de şcoală. In bucuria noastră de a deveni în sfârşit liberi, se amesteca melancolia pricinuită de pierderea vechilor obiceiuri. Maxime Denis, neîntrecut în versuri latine şi de o natură afectivă, ne spuse într'o zi, sub salcâmi, în timpul recreaţiei de prânz:

— Vom intra în curând în lumea largă şi ne vom despărţi pentru a urma fiecare cariera sa. In colegiu am legat prietenii pe care nu trebue să le pierdem. Prieteniile tinereţii trebue să dureze toată viaţa. A le lăsa la poarta colegiului, părăsindu-l ar fi să lăsăm cel mai preţios bun al nostru. Nu vom face această greşeală. Eşiţi din colegiu trebue să creăm imediat un centru în care să ne putem reuni. Ce ar putea fi acest centru, un club, un cerc, o societate, o academie? Decideţi voi, camarazi.

Această propunere fu bine primită. O discutarăm imediat şi nu întârziarăm să recunoaştem că fondarea une societăţi, a unui cerc sau a unui club necesită fonduri considerabile, o muncă de organizare enormă şi cunoaşterea legii, tot lucruri pe care nişte retoricieni şi filozofi nu le puteau da. Fontanet se însărcină, e drept—să organizeze în trei luni un cerc de primul ordin, dar seducătoarele lui oferte fură respinse. In mare majoritate ne pronunţarăm pentru academie, fără a şti însă prea bine ce însemna aceasta. Ne măgulea numele.

După o discuţie lungă şi confuză, Isambart, elev la filozofie, ne propuse să redactăm statutele. Fu aprobat, dar sarcina păru grea şi nimeni nu şi-o luă credeam că am făcut destul hotărând că academicienii se vor alege dintre retoricieni şi filozofi şi că şedinţele, care urmau să aibă loc la intervale neregulate, vor fi consacrate lecturilor şi conferinţelor plăcute, însă serioase.

Aleserăm douăzeci de academicieni, rezervându-ne să mărim numărul dacă va fi nevoie. Mi-ar fi greu să-mi amintesc numele acestor douăzeci. Să nu vă surprindă însă, căci se spune că există o academie celebră a cărei patruzeci de titulari, nimeni nu este în stare să-i numească.

Eram grăbiţi să dăm un nume academiei noastre. Se propuse pe rând:

— Academia prietenilor.

— Academia Molière. Şi vom juca comedii.

— Academia Fenelon.

— Academia de retorică şi filozofie.

— Academia Chateaubriand.

Fontanet vorbi cu un ton convins:

— Camarazi, un om dotat cu geniul cuvântului a slujit, în timpul unei lungi existenţe, cauza celor slabi. Să onorăm acest frumos exemplu punând academia noastră sub patronajul lui Berryer.

Această părere fu primită cu râsete şi huidueli, nu pentru că un mare avocat ne păru nedemn de onoruri; dar ne aminteam că Fontanet care se dedica baroului îşi propunea cu neobrăzare să înlocuiască pe Berryer.

Maxime Denis strigă:

— Să dăm imediat academiei numele de Fontanet.

Vocea lui Laboriette porni ca din puşcă:

— Propun: Academia franceză.

Un mare hohot de râs îi răspunse. Dânsul nu înţelese şi se supără, căci era o fire violentă.

La Berthelière, care avea autoritate, spuse cu o voce hotărâtă:

— Dacă m'aţi crede, v'aţi pune sub patronajul lui Blaise-Pascal.

Această propunere fu admisă în unanimitate cu entuziasm.

Academia noastră avea acum un nume. Ne dădurăm imediat seama că n'avea domiciliu.

Rusticul Chazal ne oferi, pentru a ne ţine şedinţele, hambarul unui negustor de grâne din rue du Regard.

— Vom fi foarte bine, spuse el, dar va trebui să nu aprindem lumânări de frica incendiilor.

Acest sediu, mai atrăgător pentru şoareci de cât pentru academicieni, nu plăcu. Fontanet fu de părere să ne reunim în camera mea pe care o declara spaţioasă, aerisită şi situată pe cel mai frumos cheiu al Parisului. Ingrozit de a avea să adăpostesc o academie, jurai că ceeace el numea camera mea nu era decât un mizerabil cabinet de toaletă în care nu te puteai mişca.

Mouron oferi un atelier de dantelărie, Izambart o odaie în dosul unei librării, Sauvigny apartamentul unchiului său Maurice. Nu rămânea decât să se asigure dacă aceste diferite localuri erau disponibile. A doua zi de dimineaţă apartamentul unchiului Maurice, odaia din dosul librăriei şi atelierul de dantelărie dispăruseră ca prin minune. Au dispărut ca palatul lui Aladin sub bagheta magică a vrăjitorului. Desperasem de a mai găsi un adăpost când Savigny se însărcină să ne obţie camera lui Tristan Desrais. Tristan Desrais era acel camarad pe care l'am iubit cu pasiune timp de trei luni pentru eleganţa sa şi pe care m'am supărat pentru că nu m'a luat în echipa lui într'o zi când juca cu mingea. Camera sa, în al doilea etaj al unei case vechi din rue Saint-Dominique, era despărţită de apartamentul familiei sale printr'un coridor lung. Sauvigny, care văzuse această cameră, o numea superbă. Desrais, ocupat la această oră într'o partidă de bare, părea inabordabil. Dar Sauvigny îndrăzni să-i vorbească. Dacă Desrais era, ca să zicem aşa, Saint-Cyr-ian, Sauvigny aparţinea aproape echipagiului de pe Borda. Cuvintele ce fură schimbate cu această ocazie între tânărul soldat şi tânărul marinar n'au fost păstrate. Dar Sauvigny, înalt cât o cizmă şi mândru ca Artaban, veni să ne comunice că Desrais îşi bătea joc de Academia Blaise Pascal, dar împrumuta bucuros camera sa academicienilor. Indată ce acest răspuns fu cunoscut, Sauvigny fu însărcinat să exprime lui Desrais mulţumirile Academiei. Refuzai să le adaug şi pe ale mele; nu-i iertam lui Desrais de a-l fi iubit prea mult. Avui prostul gust de a cere să fie ţinut în afara academiei noastre. Confraţii îmi răspunseră într'un glas că nu e posibil să ţii în afară de academie pe acel care o adăposteşte. Profetizai că din instalarea în rue Saint-Dominque va veni ruina unei atât de frumoase instituţii. Şi această profeţie îmi era inspirată de cunoaşterea profundă a caracterului prietenului meu de o zi. Se făcu lista membrilor academiei, înscriind în frunte numele lui Tristan Desrais.

Noufflard şi Fontanet fură însărcinaţi să cumpere în primele zile de vacanţă, un bust al lui Blaise Pascal, destinat a împodobi sala noastră de şedinţe.

* * *

Mouron fu numit preşedinte. Se hotărî ca discursul de deschidere să fie pronunţat de mine. Această alegere mângâia dulce vanitatea sufletuluimeu şi mă făcu să găsesc gloria plăcerilor pe care trebuia să n'o mai gust de atunci. Nu mai eram pe pământ. Chiar din aceiaşi seară începui să-mi compun cuvântarea pe un ton serios dar plăcut. Continuai în zilele următoare. Trebuia să adaug până în ultimul moment. Nici odată un discurs n'a fost atât de încărcat; nu lăsai nimic la o parte, nimic nu era superficial; totul era ornament.

In ziua hitărâtă cei doi delegaţi găsiră la un negustor de statui din rue Racine un bust al lui Blaise Pascal în gips, mai mare decât în natură, cu o expresie meditativă şi o înfăţişare lugubră, pe care îl trimiseră la d. Tristan Desrais, rue Saint-Dominique. Spiritul instituţiei noastre se anunţă grav, sever şi chiar puţin întunecat.

In seara fixată pentru inaugurare ploua cu torente, şuvoaiele acopereau străzile şi trotoarele, apa din canale revenia în străzi; pe un vânt furios umbrelele se întorceau pe dos. Era atât de întunerec încât nu ştiai unde să pui piciorul. Eu îmi strângeam cu amândouă mâinile discursul la piept pentru a-l salva de furia potopului. In sfârşit ajunsei în rue Saint Dominique. La etajul al doilea un servitor bătrân îmi deschise uşa şi mă îndreptă în tăcere pe un coridor întunecos la sfârşitul căruia găsii sediul academiei. Nu veniseră încă decât trei academiciani. Dar mai mulţi, unde ar fi şezut? In toată camera nu erau de cât două scaune şi un pat pe care Sauvigni şi Chazal se aşezaseră alături de Desrais, gazda noastră. Pe dulapul înalt cu oglindă se vedea bustul lui Pascal, singurul lucru care vorbia sufletului în această încăpere împodobită pe toate zidurile cu florete, spade şi arme de vânătoare.

Desrais mă interpelă pe un ton mohorât arătându-mi bustul:

— Dacă crezi că e plăcut, când te culci să ai în faţă capul acesta stupid!

In trei sferturi de oră veniră doi academicieni, apoi încă unu, Izambart, Denis şi Fontanet. Şi părerea generală era că nu vor mai veni.

— Dar Mouron, preşedintele noastru! strigai eu cu emoţia unui orator care-şi vede auditoriul redus la câţiva oameni.

— Ce eşti nebun? replică Izambart. Vrei să-l lase pe străzi pe ploaia asta, pe vântul ăsta pe Mouron care e tuberculos. Ar însemna să-l omori.

Ne mai aşteptând un preşedinte care să-mi dea cuvântul, mă decisei să mi-l iau singur şi începui cetirea discursului pe care-l socoteam frumos, fără însă să-mi dau seama că nu era tocmai în tonul care convenia circumstanţelor.

Cetii:

— Domnilor academicieni şi scumpi prieteni,

„Este o mare onoare pentru mine de a fi chemat să expun intenţiile care v'au călăuzit când aţi fondat această academiei literară şi filozofică, pusă sub patronajul marelui Pascal, al cărui chip ne surâde aici. Două intenţii, ieşind ca două fluvii feconde din inimile voastre şi din spiritele s'au revărsat..

Aci, Desrais, care salutase începutul discursului meu cu aplauze ironice, îmi spuse:

— Ia mai las'o Nozière! Cred că n'ai să te bărbiereşti multă vreme!

Câteva protestări se ridică în favoarea mea. Dar cât de slabe erau. Ele impresionară foarte puţin pe Desrais care continua să mă apostrofeze:

— Aşează-ţi mai bine hârţoagele şi închide-ţi ciocul. De altfel iată şi ceaiul.

Intr'adevăr, o femeie bătrână intră ţinând o tavă pe care o puse pe masă. Când ieşi, Desrais spuse cu o mutră dispreţuitoare:

— E un ceai trimis de familie.

Apoi râse maliţios:

— Eu am unu mai bun!

Şi scoţând din dulap o sticlă cu rom, anunţă că va face un punch şi că, neavând bol, îl va face în lighean.

Făcu cum spuse, puse romul şi zahărul în lighean şi, după ce stinse lampa, dădu foc punch-ului.

Mă gândii autnci că va trebui să renunţ la cetirea discursului meu, a cărui urmare — de altfel — nimeni n'o cerea, ceea-ce îmi pricinuia o umilinţă crudă.

Imprejurul punch-ului academicienii dansau ţinându-se de mâini şi în horă, Fontanel şi Sauvigny, ca doi pitici îndrăciţi, înspăimântau prin frenezia lor. Deodată o voce strigă:

— Bustul, bustul!

Pe dulapul său, luminat de flacăra lividă, bustul era verde, era spăimântător şi teribil. Avea aierul unui mort care iese din mormânt. Aprinserăm lampa şi băurăm punch-ul, fiecare cât putu mai mult.

Desrais, liniştit, scoase floretele şi întrebă cine vrea să facă un asalt cu el.

— Eu, strigă Chazal.

Fără să fi ţinut vreodată o floretă în mână, dânsul ataca cu furie, scoţând urlete şi lovi destul de tare pe Desrais, care-l numi brută, sălbatec, animal feroce. Dar acest băiat îi plăcea. Il sfidă să ridice un scaun, cu braţul întins, de susul spetezei şi să-l ţie orizontal timp de un minut. Chazal primi pariul şi câştigă: Desrais începu să-l stimeze. Le plăcea amândurora să-şi arate forţa.

— Hai să luptăm, spuse Desrais.

— Haidem, răspunse Chazal.

Se dezbrăcară amândoi până la mijloc şi se apucară cu mâinile de corp. Chazal, osos şi negru, tăiat ca din topor, forma un contrast perfect cu Desrais, făcut ca un atlet de Myrhon sau ca un „fellow" din Cambridge sau Eton. Acesta, totdeauna cu sânge rece, păstra o corectitudine perfectă, în timp ce Chazal, necunoscând regulile se lăsa prins de trucurile adversarului său şi dădea lovituri nepermise.

Astfel apucă cu amândouă mâinile pe Desrais de cap şi-l răsuci de câteva ori, cu toate protestările sale indignate.

— Eşti descalificat, îi strigă Desrais, lovitura ta e o nebunie.

— Se poate, replică cu un surâs naiv rusticul Chazal, dar tu eşti învins.

Desrais turna într'una punch. Luă cărţile şi începu să joace „écarté" cu Sauvigny. In acelaş timp, în prada unui delir subit, academicienii ultragiau pe acelaş Pascal pe care mai înainte îl aleseseră de patron. Ii insultau bustul. Fontanet aruncă în el ghetele pe care le găsise într'un dulap. Desrais, cu toate că juca într'una, observă, rugă pe Fontanet să-i lase în pace ghetele şi-i zise:

— In ce priveşte bustul, mi-ai face plăcere dacă mi-l'ai lua de aici.

Indrăcitul Fontanet nu aşteptă să i se spună de două ori. Se urcă pe un scaun şi, trăgând pe Blaise Pascal de baza pe care abia putea s'o atingă, îl aruncă pe podea unde se sparse în bucăţi cu un zgomot infernal. Academia izbucni în urale în onoarea iconoclastului. Tumultul şi dezordinea erau în culme când femeia care adusese tava apăru din nou în odaie şi spuse tânărului ei stăpân:

— Tatăl dv. vă roagă să poftiţi imediat afară pe prietenii dv. care fac un zgomot nepermis după miezul nopţii.

Desrais, cu tot curajul său, nu protestă contra acestei injoncţiuni şi tăcerea lui ne turbură. Plecarăm fără a cere urmarea şi ajunserăm în stradă unde regăsirăm vântul şi ploaia.

Academia Blaise Pascal nu se mai reuni niciodată.

Tradusă de ED. LAZARD

Paul Gèraldy

Tristeţe

Trecutul tău!... Căci şi tu, ca toţi, ai un trecut!
Da, un trecut cu chinuri şi fericiri mărunte...
Adesea mă gândesc c'această frunte
Ascunde viziuni ce nu le-am cunoscut.
Şi-atâtea griji şi-atâtea bucurii
Pe cari poate nici tu nu le mai ştii!
O, spune iar aceste lucruri scumpe pentru mine.
Sunt amintiri ce nu ţi le cunosc îndeajuns de bine
Ah! Inapoia ochilor atât mister şi noapte ai!
Fu aşa dar un timp — un timp la care cuget îndelung —
In care tu săreai şi te jucai
Cu părul despletit şi lung
Ca pe fotografia asta, dacă nu mă 'nşel.
Spune-mi. E-adevărat? E-adevărat?
Ai fost cu-acest portret la fel?
N'ai fost frumoasă precum m'aş fi aşteptat.
Explică-mi. Ce făceai şi ce gândeai pe-atunci?
Şi ce spuneai şi cui te indurai priviri s'arunci?
In viaţa ta ce s'a întâmplat mai însemnat?
Grădina asta care-o văd acu
Avea grilajul ăsta, oare?
Eşti sigură c'ai fost chiar tu
Fetiţa asta înspăimântătoare?
Această pălărie demodată
Eşti sigură c'a ta erea?
Şi toate-aste figuri de altădată
Sunt oameni ce te-au cunoscut 'naintea mea?
Le datoreşti lor primul drum şi prima vrajă
Mersul în tren când ziua şi cu noaptea se îngână
Prima pădure, prima plajă?
Le datoreşti lor prima strângere de mână,
Şi ei pe umeri te-au purtat domol
Şi ţi-au grăit: „Priveşte!...?
O, oamenii aceştia, fireşte,
Nu se gândiau să-mi lase mie acest rol?
Eu te-aş fi dus cu mine cu-atât drag într'altă parte
Şi pentru tine aş fi mers cât de departe
Născocind noui itinerarii!
Ţi-aş fi revelat serile şi verile
Te-aş fi 'nvăţat să trăeşti sau ca solitarii
Sau prin oraşe şi prin sate-a colinda,
Şi ţi-aş fi arătat ţinuturi noui pe cari
Eu le-aşi fi cunoscut 'naintea ta.
Şi când urechea ta ar fi putut s'auză
Atâtea taine 'n depărtare
Când orizonturile-s splendide în zare,
Poate puţină glorie ar fi căzut pe călăuză.
Ah, oamenii aceştia, iubita mea,
Ştiu ei ce mi-au luat ca înapoi să nu-mi mai dea?
S'a sfârşit totul. Da, nimic nu se repară.
Nu m'aşteptam atâtea gânduri să-mi agiţi.
Şi totuşi oamenii aceştia încep să-mi pară
Că-s prea comuni şi prea obişnuiţi
O, între noi al ne 'nţelegerii isvor
— Ţi-o spun cu siguranţă —
E din pricina lor, numai a lor
Ce sub pretextul de vacanţă
Te-au dus ici-colo, şi şi-au imprimat
Pe viaţa ta, toţi, urma lor fără să ştii.
Să nu mai vorbim de-asta: prea sunt întristat
Pune la loc aceste fotografii.

Incercare

Voioasă-mi povesteşti că la bal, ieri,
Tu ai râs mult, ai râs ca o nebună.
Şi mi te plângi că n'am azi voe-bună
Şi nu-ţi mai cer aceleaşi mângâieri.

Da, de mâhnire astăzi sunt cuprins
Şi totuş, n'aş voi ca să-ţi par trist
Imi spui că sunt un veşnic egoist
Şi asta mi-o spui numai dinadins

Tu m'ai pândit clipită cu clipită
Ca să-mi zăreşti in ochi ascunsul chin
Şi de-aş fi fost voios cât de puţin,
N'ai mai fi fost, desigur, mulţumită

Meditare

Deapururi, viaţa 'ntreagă... Un glas ca de trompetă
Aş vrea vorbele astea să-ţi sune 'n orice zi.
Să ne părăsim! Oare... Cum?... Noi ne-am părăsi?
O, spune că aceasta e monstruos, repetă!
Vreau să te-aud spunându-mi că 'n veci ne vom iubi.
...Şi totuş, un prieten când mi-a grăit apoi:
„Tovărăşă pe viaţă, pe dânsa ai s'o ai
Şi numai o iubire avea-veţi amândoi"...
Rămas-am amăgit şi fără grai.

Trad. de IOAN CIORĂNESCU

ALEXANDRU KUPRIN

Fericirea

Un rege a chemat la el pe toţi poeţii şi înţelepţii din ţara sa. Şi după ce se adunară toţi laolaltă, îi întrebă:

— In ce stă fericirea?

— Să poţi vedea veşnic — răspunse cu grabă primul — să poţi vedea veşnic strălucirea divinului tău chip, şi pururea să poţi simţi...

— Să i se scoată ochii! — porunci regele, nepăsător. Altul.

— Fericirea este puterea. O rege, tu eşti fericit! — strigă cel de-al doilea.

Dar regele răspunse cu zâmbet sever:

— Cu toate acestea eu sufer de hemoroizi şi sunt neputincios să-i vindec. Să se smulgă nările acestei canalii! Altul!

— Fericirea e bogăţia! bolborosi cel de-al treilea.

Dar regele răspunse:

— Eu sunt bogat şi totuşi caut fericirea. Te-ai mulţumi să ai un bulgăre de aur greu cât capul tău?

— O, rege!

— Il vei avea. Atârnaţi-i de gât un bulgăre de aur greu cât capul său şi zvârliţi pe acest cerşetor în mare.

Şi regele nerăbdător, bătu din picior.

— Al patrulea!

Veni un om cu ochii aprinşi, cu hainele zdrenţuite, târându-se pe pântece:

— O prea înţeleptule! murmură el. Eu nu doresc mare lucru! Mi-e foame! Satură-mă şi voi fi fericit, şi numele tău îl voi preamări spre cele patru vânturi.

— Hrăniţi-l, zise regele cu dispreţ. Şi după ce va fi murit de indigestie să-mi spuneţi.

Veniră alţi doi. Unul — atlet puternic cu corpul roz şi fruntea joasă — suspina.

— Fericirea stă în puterea de a crea.

Iar celălalt, slab şi palid, un biet poet cu obrajii aprinşi de două pete roşii, afirmă:

— Fericirea e sănătatea.

Dar regele surâse cu amărăciune şi declară:

— Dacă ar fi în puterea mea să vă schimb soarta, într'o lună, tu poete, ai cerşi zeilor un grăunte de inspiraţie, iar tu, Hercule desăvârşit, ai alerga la toţi doctorii pentru a cere pilulele întăritoare. Mergeţi amândoi în pace. Al cui e rândul?

— Muritorule! vorbi mândru cel de al şaptelea, încununat cu narcise. Fericirea e în neant!

— Să i se taie capul! ordonă despotul, nepăsător

— Iertare, o rege, iertare!... — bolborosi condamnatul care se făcu mai palid decât petalele narciselor. N'am voit să spun asta.

Dar regele făcu un gest obosit, căscă şi porunci scurt:

— Luaţi-l de aci... Tăiaţi-i capul. Cuvântul unui rege e solid ca agatul.

Mulţi alţii veniră la rând. Unul din ei nu spuse decât un singur cuvânt:

— Iubirea!

— Fie, — aprobă regele; daţi-i o sută din cele mai frumoase femei şi fete. Dar să i se dea şi o cupă cu otravă. Şi când se va sfârşi, veniţi de mă chemaţi: voi merge să-i privesc hoitu!

Iar un altul zise:

— Fericirea stă în imediata realizare a dorinţelor mele.

— Şi ce doreşti tu în clipa aceasta? întrebă regele cu răutate.

— Eu?

— Da, tu.

— O rege... întrebarea e prea neaşteptată.

— Să-l îngropaţi de viu... Ei ce e? încă un înţelept? Apropie-te... Ştii tu oare în ce stă fericirea?

Iar înţeleptul — căci era un adevărat înţelept — răspunse:

— Fericirea stă în farmecul cugetării omeneşti.

Sprâncenele regelui se încruntară şi el răcni mânios:

— A! a! Cugetare omenească! Ce e acela cugetare omenească?

Dar înţeleptul — căci era un adevărat înţelept — avu un surâs de milă şi nu răspunse nimic.

Atunci regele îl închise într'o temniţă întunecată, până la care nu veneau sgomotele de afară.

Şi după un an de zile, aduseră în faţa regelui pe om, surd, orb şi de-abia ţinându-se pe picioare:

— Ei bine! întrebă regele, eşti fericit?

Şi înţeleptul răspunse cu linişte:

— Da, sunt fericit. In adâncul temniţei am fost puternic, bogat, iubit, însetat sau înfometat totdeodată, — aşa cum cugetul meu a vrut-o.

— Ce e fericirea? întrebă regele nerăbdător. Peste cinci minute te voi spânzura şi-ţi voi batjocori hoitul scuipându-l! Te va consola oare cugetarea ta de aceasta? Şi ce se vor face atunci cugetările tale semănate în toate colţurile lumii?

Dar înţeleptul — căci era un adevărat înţelept — răspunse fără teamă:

— Sărmane prost! Cugetarea e nemuritoare.

In româneşte de ALEX. POPOVICI

Din săptămână'n săptămână

de VICTOR EFTIMIU

Circulatia si teatrul

Criza financiară se răsfrânge şi asupra bunului mers al teatrelor ; prea puţini sunt cei ce câştigă mai mult decât strictul necesar vieţii cotidiane. Arta este un lux. Prisos de bani n'are nimeni, iar cel ce-l are, caută alte satisfacţii, mai violente, mai imediate, decât satisfacţia pasivă a lectorului, spectatorului sau cercetătorului de expoziţii.

Şi mai este o cauză a lipsei de prosperitate a teatrelor noastre; greutatea deplasării pentru cetăţeanul ce nu locuieşte în raza centrului. Bunul mers al spectacolelor este legat în deobşte, de bunul mers general al gospodăriei oraşului.

Vremea rea, lumina puţină, lipsa de vehicule... A te hazarda până'n inima Bucureştilor, din mahalaua dumitale, este o aventură care se ridică la măreţia Cruciadelor.

De ajuns, ajungi la teatru, dar cum te întorci de acolo?

Automobilele şi trăsurile le-au luat cei cu mulţi bani, iar tramvaiele sunt insuficiente, sunt rău întreţinute, sunt respingătoare... Rămâi, nedumerit, în lapoviţă şi beznă,— şi juri să nu mai ieşi din casă.

Cetatea lui Bucur este un conglomerat oriental de uliţi şi de case, peste care s'a suprapus o viaţă intensă, de capitală occidentală... De-aici, toate neajunsurile de cari suferim în această epocă de prefacere.

In ziua când tramvaie şi metropolitane vor străbate oraşul, multe, multe, luminoase şi alegre, altfel va fi viaţa în acest colţ al Europei şi mult mai mare va fi numărul celor scoşi din bârlogul lor şi aduşi să se înfrupte din ospăţul îmbelşugat şi sufletului folositor al vieţii teatrale.

Sunt, de cel puţin trei ori mai mulţi bucureşteni ce s'ar duce la teatru, dar n'au cum.

Inainte de a ne gândi la clădirea de noui localuri de spectacol, să ne gândim la noui mijloace de comunicaţie.

Răsboiul cultural

După războiul independenţii, după războiul unirii, românii sunt datori să ducă războiul cultural, dezrobirea de birul pe care-l plătim astăzi Occidentului, după ce, secole întregi, am plătit bir de bani şi de copii, celor din Răsărit.

Prin război cultural, nu înţeleg lupta cu popoarele minoritare din ţara mărită, ci o nobilă scuturare, în măsura posibilă, de ceiace ne impune prin prestigiul ei secular, civilizaţia apuseană.

Acest război e mult mai greu de dus, căci trebue să ne luptăm cu noi înşine, cu dispreţul instinctiv pe care l'avem fiecare pentru tot ce e românesc. Când nu e dispreţ, e indiferenţă, e neîncredere, ceiace este şi mai grav.

La Paris, opera de artă franceză trece înaintea oricărui lucru străin, înainte de a se discuta măcar, calitatea. La noi, orice lucru străin trece înaintea creaţiei naţionale, înainte de a se discuta calitatea : ştim dela început, că ceiace e străin, e bun.

Printr'o ciudată orbire am ajuns să un mai vedem ceiace face prost străinii.

In teatru de pildă, s'a înrădăcinat credinţa că o piesă românească trebuie să fie proastă. Se citează cu duiumul, piesele căzute.

Recomand însă curioşilor să răsfoiască arhivele teatrelor şi vor vedea că este mult mai mare numărul piesel străine căzute. De acestea nu vorbeşte nimeni. In ultimii cincisprezece ani, începând cu „Apus de soare" al lui Delavrancea şi sfârşind cu „Mărgeluş" al lui de Herz, cele mai mari succese teatrale, au fost înregistrate de lucrările originale. Pe acestea, însă, le uităm întotdeauna.

Şi ceiace se petrece în teatru, se petrec în toate celelalte manifestări ale vieţii româneşti. In ziua când vom căpăta încredere în noi, vom face multe lucruri frumoase.

Taina spovedaniei

Neputând să moară, o femee de la ţară a chemat preotul şi i s'a spovedit : îşi omorâse bărbatul, cu patru ani înainte şi remuşcările nu-i lăsau trupul să se odihnească de veci.

După mărturisirea păcatului, ţăranca şi-a dat sufletul. Omorul îl făptuise cu ajutorul tatălui ei, acum arestat, odată cu alt ţăran, care ar fi fost ibovnic femeii şi nu e deci străin de nelegiuita faptă.

Treaba autorităţilor să se descurce cum vor şti, cu supravieţuitorii crimei, — o crimă ca ori care alta.

Ceeace ne interesează e felul cum a fost descoperită : denunţul preotului.

Ştiam, par'că, de demult, că preotul, ca şi medicul, ca şi avocatul, e ţinut să apere tainele ce i se încredinţează.

E mai mult decât o obligaţie profesională — e un jurământ. Ciudată mi se pare purtarea acelui preot care a călcat taina spovedaniei şi a dat de gol pe vinovaţi.

E drept că dela răsboi încoace se manifestă o tendinţă generală de delaţiune. Fiecare îşi simte o vocaţie de agent secret ; e un apostolat sui generis, de care siguranţa statelor ar avea o imperioasă nevoie.

Se prea poate ca interesul justiţiei să ceară aflarea şi prinderea tuturor ticăloşilor de pe pământ şi nici un mijloc nu e rău, pentru aceasta.

Ni se pare totuşi că se iroseşte ceva din autoritatea mistică a slujitorilor altarului, atunci când, din proprie iniţiativă, ei se preschimbă în poliţişti.

E consolarea supremă care se răpeşte muribunzilor : misterul ultimei confesiuni, iluzia că „păcatul mărturisit e pe jumătate iertat".

Şi nu ştiu dacă mulţi rău făcători vor mai avea de acum încredere în duhovnicul lor şi-i vor cere iertare în ceasul morţii, cum se face de atâtea veacuri, fără ca aleşii Domnului să părască.

Eu, cel puţin, aud întâia oară că un preot a nesocotit taina spovedaniei.

Troglodltul

Inainte de Prometeu, nu erau pe pământ decât semizeii şi troglodiţii.

Mă întreb dacă şi azi n'ar trebui să împărţim lumea tot aşa.

Şi, bine înţeles, în politică, în literatură, în teatru, cei mai mulţi sunt tot troglodiţii.

Asemeni strămoşului său din caverne, troglodítul modern stă pe brânci, în bezna ignoranţei sale. Vizunia îi pare centrul universului. Dincolo de ea nu mai e nimic. Sau, dacă mai este ceva, n'are nici o importanţă.

* * *

In artă, troglodítul îşi suge propriile labe, ca ursul, şi se hrăneşte din ceeace ele-i dăruiesc.

Poet, el şade trist la cafenea şi la Cişmigiu, nu realizează nimic căci e trist, şi fiind trist, eşti poet. Şi eşti şi mai poet, dacă eşti nemulţumit. Dacă te plângi mereu şi îţi acoperi contemporanii cu dispreţ, eşti cel mai poet...

* * *

Actor, troglodítul se bâlbâe, e răguşit sau are gâlci. Nu vrea să le scuipe căci e „verist".

Stă strâmb, în atitudini vulgare: e verist.

Dacă e femeie, trebuie să aibă nasul trist şi picioarele beţe: cele frumoase n'au talent, nefiind veriste.

E plin de el. Nu vrea să înveţe nimic. I se pare că ajunge să iasă în scenă, să-şi recite rolul „omeneşte", fără nici o sforţare, ca să fie extraordinar. Iar dacă nu se prea înţelege ceeace spune, n'are importanţă, el e verist, vorbeşte şi joacă natural, adică de loc.

Nu vrea să citească nimic, contestă tot ce este, în alte ţări, elan şi cercetare. E verist.

Acum, a ieşit un gen nou: omul de teatru, Revoluţionarul, reformatorul. Lucrează numai cu genii necunoscute. Tot ce s'a făcut până acum, nu există.

Am întrebat, deunăzi, pe unul din ei:

— Ştii să cânţi din vioară?

— N'am încercat, mi-a răspuns el, dar poate să ştiu...

...In teatru, toată lumea ştie să cânte din vioară, fără măcar să fi încercat...

* * *

Căci nu numai neştiinţa aparţine troglodítului, dar şi suficienţa. Dispreţul pentru ceeace este împrejurul său, sub cuvânt că dincolo de orizont sunt lucruri şi mai frumoase, este una din formele renunţărilor de cavernă: te dispensează să-ţi lucrezi propriul ogor, fiindcă departe sunt câmpii semănate gata cu holde bogate şi rodii de lumină. Acesta e troglodítul şiret, care-şi dă seama de nimicnicia lui şi cum n'are curaj să iasă dintr'însa, mai adânc se cufundă în băltoacă. E troglodítul vizionar, negativ şi agresiv, mai periculos decât bunul său strămoş, placidul troglodit autentic.

Şi sunt sute şi sunt mii şi sunt greu de urnit aceste turme anonime, cari fug de tot ce e drum drept şi larg. Forţa lor e marea lor mulţime, e comunitatea de instincte, e teama de necunoscut, de vânturile generoase ale zărilor, e mireasma de mucegai aspirată laolaltă, din epoca beatitudinilor primordiale. E nostalgia materiei informe şi familiare, e voluptatea protoplasmei nerealiste.

Dar, din fericire, mai sunt şi semi-zeii.

Pe vârf de stânci, la margini de abise, pândind geana aurorei, ei cântă în noaptea de argint albastru şi cerul le înmulţeşte sonor şi înmiit clamorile, în vibraţiuni alegre.

Soarele care răsare le aruncă umbra uriaşă din culme'n culme, punte a zeilor, între cer şi pământ, până la grotele umile, unde zac pe brânci mulţimile neştiutoare.

Şi această umbră, proectată pe caverne, e intermediară şi fecundă.

Căci, împletită cu firele de aur ale dimineţii, câte conştiinţe embrionare nu poate dânsa înmuguri ?

Câte minunate recolte nu poate ea îmbelşuga, chiar în besna celor blestemaţi să-şi adore noaptea lor imensă, imensa lor nefiinţă?

ALBUMUL

(Feciorul lui Nenea Tache Vameşul)

— „Nedelcu al Cotoesii !"

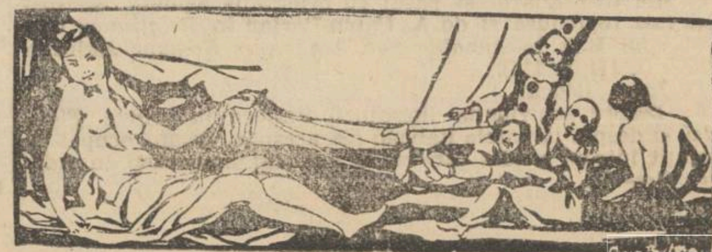
Smerit şi clăpăug, bălăbănindu-şi craniul smead pe gărgălanul supt al gâtului, în inima căreia, mărul lui Adam ţopăe mărunt ca un gărgăune tras printr'un fir de ibrişim, Nedelcu al Cotoesii trimite prin mărgelele ochilor scurşi, zâmbetul radios al omului gătit de sărbătoare, în maşina fotografului.

— Măsa creştea pisici streine şi mahalaua o poreclise Cotoiasa ; fisu, Nedelcu, sta în gazdă la Mălăeru, ca un vitrig, trăgând dintr'o fărâmă de lefşoară, sus în turn la meteorogie, ajutând din ea şi pă măsa cu cotoi cu tot ! S'a făcut prieten cu Victoraş al meu, la arşice ; îl aducea şi în casă. A murit în miliţie. L'a plâns ce l'a plâns Cotoiasa, aşa mai mult de ochii lumii şi la urmă, pustie pă lume, s'a lăsat şi dă pisici cu moartea lui fi-su. La urmă a luat un băiat de suflet ; îl culca în magazie. Purta păru mare şi citea cât era ziua de mare, când în prun, când în pod, când pă deaiu Filaretului, ca filosofii. La un timp s'a făcut profesor de armetică. Nedelcovicioaia şi-a pierdut urma. Ia rămas latcu aci lângă Măngăroaele, pustiu şi parcă tot miorlăia cotoii în el. Şi acum stă lipit pă geam, bilet de închiriat. Cine să însereze în borniţa aia ? Cotoii !

Şi între sobă, în locul Linei lui Madam Fane, se înalţă, într'o apatie voluptoasă, un cotoi, aducând spre noi cocoaşa lui imblănita, amintirea eroilor felini, a căror faimă s'a stins în catacomba Nedelcovicioaei. Inserarea aşterne în ferestre, umbre viorii, înseilând în locul lor lent, spectrele adormiţilor de-apururi în inema Albumului. Şi foile plescăe în rostogolirea lor uscată, desgropând şi îngropând la loc, obraze şi priviri din cari nu au mai rămas de cât umbra paliadă şi stereotipă a fiinţelor firimiţite în scoarţele unui caet. Vin şi trec, rând pe rând, pe undele amintirilor, feţe şi obiceiuri, prăbuşite în mucavaua mincinoasă a imaginei în ruină, alcătuind pe brodite, isprăvi şi epizoade, preferate migălos prin besna reveriei mamei şi fotografiate din nou, la întâmplare, cu fantezia ei şugubeaţă şi optuză, schimonosindu-le numele, exagerându-le faima, or cufundându-le legenda. Şi se înghesue năuce, „poze" peste „poze" între degetele de pergament ale mamei, alunecând apoi pe foi mucegăite, una peste alta, în pantheonul de rotogoale al abumului.

— „Tache din Piteşti, dă la „tutunuri" fotografiat pă valea Jiului cu Zaharia de la intendenţă: uite, îi întinde o tabacheră cu ţigări ; Gheţu al Nedulesii, culegător la „tipografia cărţilor bisericeşti" cu capul adus ca o pepenoaică — nu'i l'a prins bine moaşa — rostogolindu-se în cercul unui guler, „Sady-Carnott" ale cărui margini vin în linia urechilor blegi ; Titi al Rusoaicii, mort în ochii mei de hemoptizie, sub salcia babii; petagog la şcoala de comerţ, lăsându-şi neisprăvit, visul lui de profesor în bucătăria lui Ghiţă brutaru, unde îl găzduisem ca să-şi „dea" diploma : tuşa Tinca, logodită cu Fane dă la „Societatea birjarilor". Ţine capu în poala bunichi-ţi Tarsiţa, grăbită să vâre mai curând formele în primărie ; cu blidurile boneţii ţanţoşe în ocheanu fotografului şi cu ochii în ochii fisi şi fisa, cu ochii în ochii lui Ştefan; bunică-tu Alecu, cu mondir de aba, adus cu ştreangu la „pozat", o clipă înainte de sfânta împărtăşanie şi două înainte de a-şi da sfârşitu, proptit în bâta lui dă vişin, cu moartea înfiptă în ochi, cu o rămăşiţă dă păr în moţu capului putrezit pă jumătate, ţuguindu-şi buzele supte dă zăcere, spre meşterul care îi ţipa în urechi să urmărească atent obiectivul ; mama Safta care ne punea pahare, potolită în barisul ei de miambal, păstrând în extremităţile buzelor supţiate pe lopeţile dinţilor falşi şi împrejmuite de două murse îndârjite, repertoriul descântecelor; Mirca lui Ianache tapiţeru, strecurându-şi printre dantelele reveului înzorzonat, nişte frumuseţi mitocăneşti ; Coana Manda din Tabaci care a pus la cale logodna mătuşii Nastasia cu Buja dă la închisori, cu egreta boccelei înfiptă în stânga, aşa cum o purta... Doamna Efor Blaremberg; Iriniţa lui Văraru din curtea bisericii „Radu Vodă" care mi-a gătit lumânarea dă botez, răţoindu-şi cârnia nasului spre fotograf, între bandourile înbâcsite de cosmetic şi filate îngrijit, cu fierul proptit în globu lămbii ; Evgheniţa, călugăriţa caterisită — patroana fabricei de gofrat din podu-Galiţii, lângă „cocoşatu cu mere" cu o mână risipită galeş pe epoletul drept a lui Mieiţă, reangajat la manotanţă, reîntoarsă, în fund la Căruţăşoaia, în iatacul plin cu scatii, pentru a se hrăni, tot din sudoarea lui galonată, după ce speriase cu chilhamurile ei de pomină, mânăstirea Tânganu ; Chiosea, moaşa ălor mai cu moţ din mahalaua „Flămânda", al cărei vis, în toată văduvia ei în care trăia ademenirea tandră a unui declin prematur, nu a fost altul, de cât străduinţa neclintită de a „strica„ casa lui Linaş şi a se remărita, cu Căpitanul Costache, care se „brodise" la... ondulaţiile părului, întocmai cu... răposatul dântâi ; Ivăncioaia care n'a eşit o viaţă din fasole sleită, în cruci, murind cu câteva mere posmongite sub căpătâi, şi cu un tistament prin care lăsa ecaratele, „bonurile" şi broşa de matostat, bisericii „Săraca" cu „obligaţiunea" soroacelor, până la... „şapte ani" ; Mama Leanca din Tabaci exagerând inutil, o seriozitate nesăbuită, prin maltratarea anostă a buzelor, adânc înpungite sub maxilarele căzute şi care semăna mai mult a sperietură de cât a „boerie" aşteptând cu o încăpăţânare titanică, „feţi frumoşi" pentru cele două... demoazele, fanate de atâtea mofturi, printre nalbele din grădina bisericii Bucur ; Coana Mariţa Eneasca sugrumată în caşneul de tratidan untos, spart sub bărbia ţuguiată de mândrie, de o agrafă de urmuz pe care dormea coclită, o viespe de mărgean. Din curtea ei, din fund, de la o perdea a unei săliţe „mobilată" ţinută de o englezoaică de la pension, sub mărul, în crăcile caruia am împărtăşit florii celei dintâi idile amoroase cu fata Eneaschi, s'a ivit, pe vremuri, scânteia care a dat foc Bucureştilor. Ghiţă Vieru, student la... „mişcare" cu gâtul însăcsănat ca într'un bandaj de un guler lustruit, cu cioc, care şi-a dus tinereţea în pământ „dă focu" tăbăcioaicii... de peste gârlă, care fereca şi desfereca amoruri la toată Dobroteasa ; Nenea Iancu Ravaşol dela telegraf, păstrând pe figura-i de aristocraţie chinezească, zâmbetul unei adolescenţe vestite, din care, a rămas amintirea unui bacalaureat luat cu revolverul şi a unui... chilogram de orez crud, mâncat sub ameninţarea morţei, până la ultimul bob, în anticamera unde femeia urmărită de unchiul Iancu, căzuse la picioarele bărbatului, care hotărâse această osândă ; Oteasca, Nicopol, Moţuleasa ; Domnu Otescu, Paraschiva Nicopol şi Moţea toptangiu, târând spre scoarţa de la spatele albumului, toţi cu toţii în dansul promiscuităţii lor apusă, firimiturile amintirilor neamului şi a cunoscuţilor şi necunoscuţilor lui, întemniţaţi de bună voe în pecingini infecte de urme de degete şi molii, printre plescăviţele de mucava, profiluri şi mumii ,imortalizând pe egrasia unsuroasă a cartonului, nesăbuinţa şi ridicolul unei antologii vulgare, de mutre şi grimaze, păstrând la infinit pe ramele pinacotecei ăştia de nulagii de hârtie, vanitatea şi caraghioslâcul unei întâlniri de oameni nechemaţi de nimeni, plecaţi din toate răspântiile culoarei de Albastru pentru a'şi nemuri în colectivitatea asta de suflete şterse şi anoste, ambiţia unei relique, aci în poala mamii, în careta asta greoae şi seacă, roasă de urechelniţe şi îmbâcsită de urme de amprente, păftăluită în hălci mucegăite de alpaca, cari îşi fulgeră reflexele coclite în îmbrăcămintea cărămizie a pluşului. Ea este evanghelia eroilor micimei, turnaţi în tuş, citită la zile mari de „ai casii" şi aşezată apoi, cu sfinţenie pe horboda de eleotrop de sub lamba din tavan la locul ei de umilinţă seculară — „albumul casii", rigid şi legendar, peste care surveiază privirea de sfinx orgolios a vameşului Tache, încătuşat în redingota de pluşă castanie, ticluindu-şi lanţul noduros al remontoarului, pe abdomenul mulţumit şi urmărind dulceţele zaharisite plimbate pe la buzele cucoanelor şi degetele mosafirilor în căutarea vre-unei „poze" favorite.

SARMANUL KLOPŞTOCK

Anotimpurile

de Mircea Gheorghiu

RONDELUL DE AZUR

Trei sferturi din acest tablou
E-azur adânc, e cer senin,
E aer limpede şi plin
De soare auriu şi nou.

Câmp verde, câmp smălţat, câmp lin,
In care paşte alb un bou;
Trei sferturi din acest tablou
E-azur adânc, e cer senin.

In zarea fară de ecou
O cumpănă schiţează fin
Un plastic gest, de-un calm deplin.
E aur şi albastru nou
Trei sferturi din acest tablou...

RONDELUL GRÂNELOR

Işi clatină grânele'n vânt
Blond, aurul spicelor grele,
Iar aurul viselor mele
Se clatină'n ritmuri de cânt.

Viu, soarele verii, în ele,
Sărută fecundul pământ;
Işi clatină grânele'n vânt
Blond aurul spicelor grele.

E zumzet în aer — şi sânt
Miresme'n suave reţele;
Iar mintea-i străină de rele...
...Eu lira mi-o'nstrun ca să cânt:
Se clatină grânele'n vânt...

RONDELUL STRUGURILOR

Strugurii şi-au copt ciorchinii:
Boabele de chihlibar
Şi de ametiste par
In căderile luminii.

Florile îşi pleacă'n dar
Arcul palid al tulpinii;
Strugurii şi-au copt ciorchinii,
Boabele's de chihlibar.

Peste liniştea grădinii
Trece'n taină-un suflu-amar
Şi o schimbă'ntr'un bazar,
Veşted, de culori şi linii...
Strugurii şi-au copt ciorchinii.

RONDEL ALB

Albul cer al albei ierne
Ce-şi întinde'n câmp hermina,
Ne-a închipuit grădina
In divan cu albe perne.

Fulgii limpezi ca lumina
Peste lume lin îi cerne,
Albul cer al albei ierne
Ce-şi întinde'n câmp hermina,

O visare se aşterne
Albă peste tot, senina —
Şi învălue ruina
Toamnei, cu tăceri eterne, —
Din alb cerul albei ierne..

Ion Budai-Deleanu și Petru Maior

de C. RADU

Un teolog care renunță la haina preoțească 1) fiind scârbit de atitudinea unor pretinși propăvăduitori ai lui Christ; un profesor care renunță la catedră 2) și preferă să fugă din patria unde a văzut pentru întâiaș dată lumina zilei, decât să stea cu niște colegi nedemni „ce prodesc binele de obște al poporului", — iată cine a fost Ion Budai-Deleanu. Adânc jicnit în demnitatea lui de om și de *român,* fuge din mijlocul acelor *ethnoctoni* de la Blaj, vrând să trăiască retras, departe de dânșii. Dar între două situații rele e mai de preferat să-ți alegi pe aceea care crezi că e mai puțin rea: și Ion Budai-Deleanu își alege pe aceea de a rămâne pentru totdeauna printre străini. Nevoia îl silește să primească pâinea din mâna acestora: când 4) i se oferă, la Lemberg, postul de secretar de tribunal 5) el nu-l refuză și se statornicește în capitala Galiției unde va rămâne până la sfârșitul vieții. E avansat apoi la rangul de judecător provincial 6) sau cum se mai intitulează el „chesaro-crăesc sfetnic la județul nemeșilor". Și totuși... ce mulțumiri mai poți avea, chiar dacă ai o situație socială mai deosebită — când trăești departe de cei ce ți-au dat viața, departe de locurile unde ai petrecut cei mai frumoși ani ai copilăriei, — când te vezi silit să cunoști, cum spune Dante:

si come sa di sale
lo pane altrui, e com'è duro calle
lo scender e il salir per l'altrui scale
Parad., XVII, 53.

Timpul pe care slujba i-l lăsa liber, judecătorul cel cuminte și fără părtinire dela Lemberg, îl consacra fie lecturii operilor poetice străine în care-și găsia o hrană sufletească în sensul vederilor și gusturilor lui literare, — fie studiilor lui de predilecție: filologia și istoria, — fie corespondenței cu Petru Maior, căruia îi destăinuia atât bucuriile cât și năcazurile lui.

Corespondența cu un prieten așa de bun ca Petru Maior, îi procura o mulțumire sufletească deosebită. Simția parcă mai ușoară povara străinătății când știa că mai există cineva care să fie însuflețit de aceleași sentimente ca și dânsul:

„Scrisoarea prea sinției tale"— îi scria el — am primit-o cu multă bucurie și înțelegind dintr'însa că nu te va supără *corespondența cu mine în cercurile literare,* mi-a părut că m'am născut din nou și, ca și când aș fi în mijlocul patrioților mei; crede-mă sau ba, amice, că *din acel ceas nu mă mai îngreunează străinătatea,* căci având un amic asemenea însuflețit spre procopsirea neamului, mă socotesc mai fericit..." (6).

Din nefericire nu prea știm în ce constă această corespondență în „lucrurile literare". Probabil că printre manuscrisele inedite ale lui Petru Maior trebuie să fie și unele din scrisorile lui Budai-Deleanu. Totuși, din cele vreo două scrisori ce se află printre manuscrisele lui Budai, dela *Academia Română,* ne vom putea da, întrucâtva, seama de discuțiile referitoare la unele probleme gramaticale și filologice.

In scrisoarea păstrată în ms. miscelaneu No. 2427, Budai îi scria lui Maior:

Prea cinstite Părinte!

„Scrisoarea Prea Sinției-Tale din 13 maiu anul curent cu dragoste am primit-o, *bucurându-mă că am aflat în urmă un soț a năcazurilor, cu asemenea tărie* de suflet!... Știu eu foarte bine, că toate acele urgii purced din culcușul nevrednicilor de numele rominesc ce s'au încuibat la Blaj. Mai mult de treizeci de ani domnesc acești *ethnoctoni* și ca să-și vecinicească stăpânia, prodesc binele de obște al poporului; făcându-se organ vrăjmașilor spre avilirea lui. Cunoscutu-i-am eu atunci foarte bine, când i-am părăsit, și fugind, mai bine am ales nemernicia decit sîmbra cu dînșii. Insă veniva vremea și doară nu e departe, cînd vor eși la lumină toate răsfățatele rușinări ale Hierusalimului acestui nou". (7).

El, un iubitor al trecutului țării sale, decăzută pe mânile unor nemernici; un „odiator" al tiranilor, mâhnit de imaginea urâtă ce-i oferea prezentul; el care-și adunase atâta amărăciune în suflet, — izbucnește, la un moment dat, și caută să săgeteze cu ironia sa pe cei ce i-au picurat în suflet otrava durerii. De aceea, după modelele ce i le ofereau literaturile străine și în special literatura italiană 8) el scrie *Țiganiada,* un poem cu acțiune epică, un poem însă de ură și iubire, vesel în aparență, dar trist în fond. Astfel, acei „ethnoctoni" cari „prodeau binele de obște al poporului", cum spune el, „n'au scăpat de pana lui".

Scrisoarea din care am citat mai sus un fragment, se continuă cu următoarele rânduri:

„...Fiindcă din puține ce v'am plăcut a arunca împotriva ortografiei mele, *am priceput că nu m'ați înțeles,* sau că n'ați vrut să mă înțelegeți, voiu să vă tâlmăcesc odată pre scurt chipul scrisorei mele cu litere latinești; că să slujească depreună și în loc de apologie, vrînd adică ca însuși ortografia să se apere dacă se va putea, căci eu după multă meditare și osebite cercetări am aflat-o cea mai proprie pentru limba noastră, și nu sînt în stare de a o apăra împotriva fiecui năvălitoriu în deosebi. (9).

Din aceste rânduri reiese următoarele:

1. Budai-Deleanu avea corespondență cu Petru Maior nu numai în lucrurile literare" cum aflarăm dintr'o altă scrisoare, ci și pe temeiu filologic.

2. Petru Maior nu voi, la început, să primească ortografia pe care o propusese Budai și pe care „după multă meditare și osebite cercetări" o aflase „mai proprie pentru limba noastră". 10)

Petru Maior i-ar fi vorbit împotriva ortografiei — după interpretarea însăși a lui Budai — fiindcă „nu l-a înțeles" sau „n'a vrut să-l înțeleagă". Aceasta îl determină pe Budai să transcrie la sfârșitul acestei scrisori *Teoria ortografiei românești cu litere latinești.*

Referitor la teoriile filologice ale lui Budai-Deleanu, trebuie să relev o chestiune care a cam fost trecută cu vederea în unele din istoriile noastre literare precum și în *Istoria filologiei române* a lui Lazăr Șăineanu 11). Se spune că dintre învățații noștri din Școala Latinistă numai Petru Maior punea la originea limbii române *limba latină vulgară.* Ori, această teorie o susține și Budai-Deleanu în *Kurzgefasste Bemerkungen über Bukowina* pe care a scris-o cam între 1807—1810, deci mai înainte de apariția *Istoriei pentru începutul Românilor în Dachia* (Buda, 1812) și a *Dialogului între nepot și unchiu* (tipărit la Buda în 1819, dar cunoscut mai mult din *Dicționarul de Buda* din 1825) unde Maior își expusese teoriile lui cu privire la originea limbei române.

Budai-Deleanu spune în *Kurzgefasste Bemerkungen:*

„Limba lor (a Moldovenilor) este *vechea limbă romană populară,* amestecată cu felurite cuvinte slave, grecești și albaneze; dar cuvintele luate din celelalte limbi abia fac o treime..." (12).

iar în *Fundamenta Grammatices linguae Romaenicae...* (Leopoli anno 1812):

„Mihi jam pridem persuasit... idioma quo hodie Romaeni utuntur a *lingua vulgi Romani promanasse...*" (13).

Aceeași teorie o susține Budai-Deleanu și în prefața *Lexiconului Românesc nemțesc și nemțesc românesc,* (Liov. 1818, 14).

Acest paralelism între ideile unuia și altuia ni l-ar putea explica corespondența lor, prin care-și schimbau vederile lor în materie de literatură, de filologie etc. Suntem chiar ispitiți să dăm prioritate lui Budai-Deleanu în unele din aceste chestiuni, bunăoară în privința neologismelor. Budai-Deleanu, dându-și seama de „neajungerea limbei românești", caută să introducă neologisme fie din limba franceză, fie din cea italiană în prima redacțiune a *Țiganiadei* sale, care era gata — după cât se spune — pe la 1800, precum și în a doua redacțiune din 1800—1812. 15) La Maior găsim expusă teoria neologismelor în *Istoria Bisericii Românilor,* apărută la Buda, în 1813:

„Unde întru științele cele înalte nu ne-ar ajunge unele cuvinte, precum Grecilor le este slobod în lipsele sale a se împrumuta de la limba elinească și Sârbilor și Rușilor de la limba slovenească cea din cărți, așa și noi toată cădința avem a ne ajuta cu limba latinească cea corectă ba și cu surorile limbei noastre, cu cea italienească, cu cea frâncească și cu cea spaniolească". (16).

Față de ceilalți învățați ai Școalei latiniste, Budai-Deleanu avea idei mai înaintate în domeniul filologiei. Distinsul nostru filolog, d. Ovid Densușianu, 17) recunoaște că „investigațiunile lui (Budai) cu privire la alcătuirea limbei române au mers mai departe decât ale celorlalți filologi ai școalei latiniste, așa că îl vedem căutând cel dintâi să deosebească diferitele elemente care au pătruns în limba noastră și acestea nu erau, cum își dădea bine seama, numai slave, ci de altă proveniență: albaneză, greacă, ungurească...

Idei mai îndrăznețe a avut Budai în ceeace privește *italienismul,* fiind, în acest sens, un premergător al lui Ion Eliade-Rădulescu 18). El traduce un fragment dintr'o piesă de-a lui Metastasio *(Temistocle),*

„...ca o probă cu care se arată că limba noastră prin cultură să poate cu vremea alătura celii italienești". (19).

iar în *Kurzgefasste Bemerkungen über Bukowina* afirmă că

„*limba moldovenească și în genere romîna, are toate calitățile pentru a deveni cu timpul o limbă egală în cultură și cu cea italiană*". (20).

Petru Maior era numai un teolog, istoric și filolog, pe când Budai mai era și un poet care căuta să-și potolească setea lui de cultură la isvoarele literaturilor clasice (latină și greacă) și moderne *(italiană, franceză și spaniolă).* Avea vederi mai largi în ceeace privește *limba literară* despre care vorbește în *Dascălul Românesc pentru temeiurile gramaticii românești:* Limba poesiei nu e decât:

„limba norodului de obște, numai că este mai curată și curățită de toate smintelile ce se află la limba de obște a gloatei, cu un cuvînt este limba lămurită și adusă la regule gramaticești, apoi și *înmulțită cu cuvinte obicinuite la învățături* care nu se află la vorba de obște... Atunci de bună seamă nu putem vorbi cum vorbește OPREA cu BUCUR în pădure... (ci trebue) ca voroava noastră să fie așa dreasă și rînduită ca din period în period și din cuvînt în cuvînt să aibă nu numai legătură firească ci și măsura după care se-au așezat graiul omenesc". (21).

C. RADU

1). Cf. P. MAIOR, *Istoria pentru începutul Romînilor în Dachia* p. 204:.... Alți iscusiți barbați săvîrșind învățăturile cele teologicești nici nu voiră a primi preoțeasca hirotonie: dintre aceștia e *Ioan Budai* consiliarul de la Liov".

2) Cf. Dr DIACONOVITCH, *Enciclopedia Română.* Sibiiu, Krafft, 1898, t. I, p. 620.

3). După d. Gh. Bogdan-Duică *(Despre Țiganiada lui B. D.,* in *Conv. Lit., XXXV (1901)* p. 440). Budai a plecat la Lemberg în 1787, sau cel mult pe la începutul lui 1788". Cf. GH. BOGDAN-DUICA, *Notiță biografică* despre Budai în *Gazeta Bucovinei* (Cernăuți) IV (1894) No. 8, p. 2.

4). In mențiunea despre Budai din *Geschichte...* I, 136, Engel îl numește *Landgerichtssecrëtär.*

5). In prefața *lexionului rom. nemțesc (Bibl. Acad. Rom.* ms. 3728)) se iscălește: *K. K. Landrat.*

6). Am transcris acest pasaj cu ortografia actuală. Scrisoarea a fost reprodusă și de A. Papiu-Ilarian în *Relațiunea* despre Mss lui B-D. în *Annalile Soc. Academice Romane* sesiunea an. 1870 (t. III, p. 114).

7). Idem, ibidem.

8). Despre contribuția literaturii italiene în geneza *Țiganiadei* și despre isvoarele italiene ale acesteia, ne-am ocupat amănunțit într'un studiu care va fi publicat în curând în *Adevărul literar.*

9). Ms. 2427, ff. 44-45; Cf. A. PAPIU-ILARIAN, *loc. cit.*

10). Pe tema ortografiei Petru Maior a avut discuții aprinse nu numai cu Budai, ci și cu Ioan Corneli. Scris. lui Corneli către Maior se găsesc la Bibl. din Oradea-Mare Ms. 19: Cf. Dr. IACOB RADU, *Manuscriptele din Bibl. Episcopală unite din Oradea-Mare.* Buc., Cult. Națion. 1923 (Acad. Rom. Mem. Sect. Ist. s. III t. I).

11). Ed. II, Buc., Socec, 1895 .

12). *Scurte observări asupra Bucovinei* trad. de GH. BOGDAN-DUICA, în *Gazeta Bucovinei* (Cernăuți), IV (1894) No. 13, p. 1.

13). Cf. *Archivu pentru filologie și istoria* al lui Cipariu, No. XXXVI din 5. VII. 1870. p. 708.

14). *Bibl. Acad. Rom.,* Ms 3728.

15). Vezi în ediția lui Cardaș (Buc., Ed. Casei Școalelor) introducerea și glosarul.

16). *Loc. cit.,* p. 183.

17). *Literatura Română Modernă.* Buc., Alcalay, 1920 t. I, pag. 121.

18). E foarte probabil ca Eliade-Rădulescu să nu fi cunoscut operele lui Budai-Deleanu rămase și azi în ms. Idea italienismului, Eliade a luat-o însă de la scriitorii italieni dintre cari cu unii (Mezzofanti) avea chiar corespondență. Vezi C. RADU, *Ceva despre italienismul lui Eliade-Rădulescu* în *Adevă. Lit.* No. 216.

19). Ms. 2427, f. 36

20). Vezi nota 12.

21). *Dascălul Românesc,* tot în Ms. 2427, ff. 3, 4 și 5.

Grevist...

De ce nu mai lucrează tata —
Uzina-a fluerat prelung și tare
Și 'n calendar nu-i nici o sărbătoare,
Se întrebau băiatul lui și fata!

Incă din zori de zi i-au tot strigat
Tovarășii să meargă la uzină
Dar el le-a spus că n'are să mai vină
Și 'n ochii mamei lacrămile-au dat.

Când ne 'nchinam aseară de culcare
El a izbit cu pumnul lui masiv
In pieptul mamei căci i-a zis: bețiv!
Și a 'njurat-o fără de crutare.

Pe masă fumega o lumânare
Și în genunchi noi ne-am rugat pios
Să nu mai fie tata mânios
Pe mama noastră-atât de iubitoare

Dar Dumnezeu atuncea asculta
Din cerul lui de aur pe-alți copii
Făgăduind atâtea jucării
Cu care toată viața s'or juca.

Murdar de fum pe haine și pe față
Azi tata șade tot cu pumnii strânși
Și ochii mamei noastre sunt tot plânși
Căci a bătut-o iar de dimineață.

In casă para focului s'a stins
Și frigul a pătruns la noi în pat
Și triști privim prin geamul înghețat
Cum pe la toate casele a nins.

Și foamea biciue în noi răbdarea —
Dintr'o icoană, Christ însângerat
Pe cei ce-l răstigniră i-a iertat
Dar credincioșii n'au găsit scăparea.

De ce nu mai lucreaza astăzi tata?
Uzina-a fluerat prelung si tare,
In calendar nu-i nici o sărbătoare
Si plâng, tăcuți, băiatul lui și fata.

SAVIN CONSTANT

Unitate

Sânt ore când în mine piere
Ecoul crâncenelor lupte;
Se'nchid ca florile, bolnave
Răni, lacom de himere supte

Și oboseala curge'n vine
Purtând fiorii mângâierii,
Iar peste cuget se întinde
Năframa neagră a tăcerii.

Mi-s năzuințele-adormite
In legănarea nepăsării,
Se adâncesc în suflet, lente,
Si rădăcinele uitării...

...Dar simt că din abisuri noui
Elanul vieții urcă'n mine, —
In altă formă, vechi dorințe
Renasc flămânde și feline.

Tresar atunci în umbra mea:
Sânt urmărit de un blestem;
De mine însumi sânt legat
Pe veci!.. Nu vreau! nu pot! — mă tem...

Și stăpânit de o grea poruncă,
Nu las uitarea să se 'nfigă —
O smulg: — răni vechi se redeschid
Și sufletul vrea iar să 'nvingă!

EUGEN RELGIS

UMORUL MEU

Cum ar scrie Ion Minulescu:

Romanță pentru altădată

Tu ești
O melodie-uitată
Pe placa unui gramophon
Tu ești
Ce n'ai fost nici-odata,
Și totuși ți se zice: Om.

Tu ești
O albă 'mperechiere
De sunete din trei trompete,
Un leit-motiv *din* Misserere,
Trei raze ultra-violete..

Dar cine ești și ce-ai fi vrut
Vre-odată să fii,
Noi nu vom ști.

In spleenul *zilei ce-a trecut,*
Ești încrustat ca o fosilă
Albastră
Mauve
Și pestriță,
Și 'n juru-ți cântă 'n foi de viță
Violete glasuri de sibylă.

ȘAȘA PANĂ

Cum ar scrie Camil Baltazar

LITANIE DE TOAMNĂ

In seara asta când picură gălbejiți runigei
pe aleele de drumeți întârziați prăfuite,
eu te aștept în odăiță la mine
prietenă, tovarășă de boală a caselor cu alb polghețuite.

Vei veni cu gândurile blajine
și purtând acelaș auriu de șuvițe pe frunte.
Mânele tale: lumânări sfioase
vor voi în zadar întunericul nopții să 'nfrunte

De ce ar mai pâlpâi dânsele în odaie?
Ca niște căprioare însângerate
care aleargă prin pădure
vor scânci așezându-se pe mine cu frățietate

Să vii cu sufletul ca și mai înainte
îmbrăcat în fire de borangic și mătase
ca inima mea adânc-săgetată de toamnă
în fâlfâirea lui să se lase...

Ochii tăi: naive și gureșe păsări
vor cânta melodii și vor plânge
iar sufletele noastre de amintiri durute
vor fi sfâșiate și pline de sânge...

Te voi lua de mână atunci
și ieșind amândoi tăcuți din odaie
vom rătăci pe străzi mohorâte
pe unde stângaci clipocesc dughenele cu straie...

Toate vor parea neschimbate,
dar ca 'n sideful ochilor de copil nu vor fi încodată
și târgul va zăcea într'un pârâu de noroi și de ceață
prin noaptea de frig înjunghiată...

Așa vom pași mereu prin băltoace
și privind trupurile noastre obosite
ne vom lua rămas bun și ne vom despărți
pe ulițile murdare și încâlcite...

VIRGIL HUZUM

Adeverul Literar și Artistic

Prețul abonamentelor:

In țară:
Lei 250·— pe timp de un an
„ 125·— „ „ „ 6 luni
„ 65·— „ „ „ 3 „

In străinătate:
Lei 500·— pe timp de un an
„ 250·— „ „ „ 6 luni
„ 130·— „ „ „ 3 „

A apărut — în românește
EDIȚIA II-a
Chira Chiralina
de PANAIT ISTRATI Prețul Lei 50

A APARUT
Alte cercetări critice și filosofice
de H. SANIELEVICI
Editura „Cartea Românească"
Un volum de 400 pagini. — Prețul 65 Lei

Din Viața Universitară
AMINTIRI
de G. T. POPA Prețul Lei 15

CARŢI ŞI REVISTE

Henriette Yvonne Stahl: „VOICA"

Roman, — Tip. „Răsăritul" — Bucureşti

S'a pus în repetate rânduri în discuţie, şi mai ales în timpul din urmă, chestiunea romanului românesc. Unii au soluţionat-o increzători în tot ceeace a putut aduce anul din urmă, alţii au murmurat sceptic. Intr'o cronică tardivă cineva separa astfel romanele din ultimul timp: *bune* („Oameni din lună" de M. Sadoveanu, „Conservator & C-ia" de N. Davidescu şi „Roş, Galben şi Albastru" de Ion Minulescu) şi *de mâna a doua* („Cucoana Olimpia" de Lucia Mantu şi „Voica" de Henriette Yvonne Stahl). Nu ştiu prin ce sunt bune cele din categoria întâia şi prin ce sunt de mâna a doua, cele din a doua categorie. Afirmaţia confratelui n'are nici un punct de susţinere.

E adevărat că romanele de astăzi, — am spus-o şi noi şi-au spus-o şi alţii, — sunt numai simple cronici. Că poartă întinse tendinţe spre roman, este iarăşi adevărat, după cum tot adevărat este că nici unul nu s'a ridicat până la realizarea artistică. Romanul-cronică, nu e un produs al lui 1924. Incă cu 3 sau 4 ani în urmă, i s'au urzit firele: cu „In cetatea Idealului" de Dem. Theodorescu, cu „Strada Lăpuşneanu" de Mihail Sadoveanu, cu „Pădurea Spânzuraţilor" de Liviu Rebreanu; scriitorul din urmă, a urcat scara valorilor prin amplitudine sufletească şi ideologie, însuşirea din urmă nelipsind totuşi nici din opera d-lui Dem. Theodorescu. *Ion*, da: un accident fericit.

Neîmpărtăşind părerea confratelui nostru, trecem romanul d-rei Stahl în categoria întâia, a celor bune. Nu este în primul rând, o cronică, deşi autoarea stă în dosul evenimentelor, descriindu-le sau luând parte la ele. Şi nu e o cronică tocmai prin coloritul viu al descrierilor, prin siguranţa şi vioiciunea fixării personagiilor. Intr'o cronică — cel puţin aşa ne-au spus-o romanele din urmă — personagiile sunt sau şterse, sau cunosc numai aparent înfăţişarea realului; în „Voica" ele trăesc intens, într'un mediu în care viaţa omului pare aceeaş, sau se confundă cu viaţa robustă a naturii întregi, deşi el nu e decât un atom din nesfârşita ei întindere. Ceeace face ca romanul d-rei Stahl să fie trecut printre celelalte cronici ale anului, este — o recunoaştem — repeziciunea evenimentelor, tonul grăbit cu care sunt ele descrise (n'am zis stil de cronică), scurtimea scenelor. Şi cu toate acestea, nu un film cinematografic este romanul d-rei Stahl. Acţiunea, subiectul în sine, e numai un crâmpeiu din marea viaţă a satelor şi oamenilor simpli cari le locuesc. Cronica este limitată, chiar aparent, între date fixe: amintiţi-vă de „Conservator & C-ia" sau „Roş, Galben şi Albastru". In „Voica" nici măcar aparenţa nu este.

Voica — personagiul principal al romanului — e soţia lui Dumitru, ţăran desgheţat la trup şi la minte, asupra căruia războiul a avut două înrâuriri: una bună şi una rea. Cea bună: desgheţarea, într'o oarecare măsură, a minţii, cea rea: lipsa de dragoste pentru Voica, soţia legitimă, care-i păstrase, în tot timpul războiului, grija de avutul lui. Pornirea rea din sufletul lui Dumitru s'a accentuat în Moldova, când a avut legătură cu o „ţigancă d'alea turbatele, căţea de se 'ntinde cu toţii şi-şi leapădă copiii" — dela care i-a rămas şi lui Dumitru un copil: Ion. Reintors, se naşte cearta pentru copil. Dumitru vrea să-l aducă acasă şi în sprijinul acestei porniri aducea, dealtfel, o raţiune binecuvântată: Voica era stearpă şi el vroia un copil. Copilul lui. Aceasta s'ar fi învoit cu o singură condiţie: să-i facă pe numele ei o parte din pământ, ca să aibă sprijin la bătrâneţe. Toată înrâurirea bună a războiului, nu i-a dat lui Dumitru pe cea mai bună: un pic de înnobilare a sufletului. E un încăpăţânat. Voica la fel; cearta, mai apoi bătaia şi în cele din urmă, aceasta-şi părăseşte casa, refugiindu-se la mamă-sa.

Rămas singur, Dumitru îşi aduce copilul şi-i pune ca dădacă pe Stanca, o fetiţă sărmană, proastă şi veşnic cu frică de bătaie. Cu adâncă durere pentru munca ei de-o viaţă întreagă, Voica se întoarce la Dumitru — după multe tocmeli neisbutite — cu care duce aceeaş viaţă de neînţelegeri şi certuri.

Romanul se sfârşeşte act, deşi pare—ca technică—a nu fi sfârşit. Portiţa viitorului însă rămâne deschisă. Este descrierea realistă — izbutită — a unui colţ din viaţa aceasta uriaşă şi sălbatec de simplă, în care oamenii acţionează puternic, ale căror pasiuni şi instincte se deslănţuesc întregi. Nu e nici o exagerare în analiza sufletelor, nici o afectare a descrierii. Totul apare motivat: când prin gestul omului, când prin puterea implacabilă a destinului. Ideaţiunea operei stă în această condiţiune de viaţă: o idee realizată prin avântul sufletesc şi ritmul lui. Romanul nu poate să aibă sfârşit, în sensul „loviturei" din romanele naturaliste. Prin aceasta îşi capătă însemnătatea-i înaltă: e o copie artistică după un peisagiu pururea viu, pururea acelaş. Sfârşitul e semnificativ; pânza amurgului se lasă încet-încet, domoală, pentru ca dimineaţa să svârle iarăşi din adâncuri, suliţele aurii ale soarelui, la apariţia căruia reîncep iarăşi luptele şi frământările.

„Din loc în loc, singur porumbul e înalt, încolo, neted, tuns de toate semănăturile, câmpul calm, matur, odihnindu-se după atâta muncă, stă culcat şi liniştit. Şi cerul, cu o privire blândă de ochi albaştri, îl acopere. Soarele e în apus şi atât de roşu, înfierbântat de căldura lui, încât par'că se topeşte, mânjind cerul în juru-i. Nori uşori, ca pânze de păianjeni, trec sfioşi, se îmbujorează, apoi se sting. Lacul Călniştea Neajlovului, înfrigurat de unda lui rece, se încălzeşte la cele din urmă raze de soare. Când trece mângâierea vântului, fiori îi sbârlesc trupul într'o tremurare uşoară. Spre pădurile de teiu, copacii, copleşiţi de frunziş, încrezători în bogăţia lor, stau liniştiţi, nebănuind că în curând frunzele vor fi împrăştiate de nebunia vântului de toamnă. In zare, colo şi colo, sate mici, albe, unde s'au cuibărit oameni, cu durerile, bucuriile şi frământările lor...."

Adăogându-i limba de mai sus, stilul înflorit şi proaspăt, socot lucrarea d-rei Henriette Yvonne Stahl, ca pe cel mai isbutit roman al anului trecut.

N. D. PETRESCU-ZOIŢA: *Studiu literar asupra operei „Pro Milone" a lui Cicero.* Tipografia „Dacia", Sighişoara, 1924.

„Pro Milone", al patruzecelea din cele 57 de discursuri, acuzări sau apărări pe care Cicero le-a rostit în tot cursul vieţii sale, a fost ţinut în anul 52, înainte de Is. H., cu şase zile mai înainte de Idele lui Aprilie, ceeace ar veni în ziua de 8 ale lunei. Subiectul acestui discurs îl constitue apărarea lui Titus Annius Milo, care omorise pe amicul său Publius Claudius Pulcher, ce-şi schimbase numele în Clodius, pentru a linguşi poporul şi a face să se uite originea sa patriciană. Lupta dintre Milo şi Clodius este destul de interesantă şi ocupă un loc destul de mare în istoria romană. Pledoaria lui Cicero pentru Titus Annius Milo este unul din cel mai bune ale sale discursuri judiciare. Tot ceeace putea fi evocat din viaţa şi activitatea de cetăţean a lui Milo, a fost scos la iveală, subliniat, glorificat. Cicero cunoştea logica, judeca drept şi-şi exprima gândul cu căldură.

Studiul d-lui N. D. Petrescu-Zoiţa, urmăreşte — răbdător — mersul ideilor din pledoaria lui Cicero, analizându-le. Este o isbutită încercare de a stabili — pe temeiu istoric — înalta valoare a discursului.

* * *

LIA HARSU: *Impărăţia de zăpadă.* Poveşti, Editura „Eminescu", Bucureşti, 1924.

Literatura pentru copii, departe de-a fi cea adevărată, se scrie astăzi numai pentru câştiguri materiale. Pentrucă, orice s'ar zice, cea mai căutată literatură, este aceea care se adresează copiilor. La cele două mari sărbători ale anului, cartea unui autor care scrie „de dragul celor mici", se desface cu mult mai mult decât s'ar desface în tot timpul unui an, să zicem, un volum de Brătescu-Voineşti sau Cezar Petrescu. Tocmai din cauza aceasta ar fi de datoria celor cari scriu pentru copii, să-şi pună în repetate rânduri întrebarea: pot să scriu pentru copii? Le cunosc sufletul? Mă pot coborî la naivitatea lor? Intrebările acestora au răspuns mai bine în literatura noastră, d-nele Elena Farago şi Lia Hârsu. Restul e artificios şi copilului nu-i trebue decât ceeace e mai aproape de natură, de intimitatea lui sufletească. Jocurile de imaginaţie, pot deveni de multe ori, periculoase. Şi aceasta e o literatură, de care nu prea s'au ferit scriitorii noştri de istorioare pentru copii.

Ceeace răsare din cele şase istorioare şi poveşti ale d-nei Lia Hârsu, este tocmai naturalul care se potriveşte vârstei fragede ale copilului. „Impărăţia de zăpadă", „Povestea cucoşului" sau „Ţiganul isteţ", sunt bucăţi cari se citesc cu deosebit interes. Copilului trebue să-i dai o ideologie simplă şi cunoscută: biruinţa *răului* prin *bine*. Şi dacă ai putut închiega, cât mai cu artă, o povestire în care partea morală, chiar dacă nu e accentuată, să plutească dela un capăt până la celălalt al povestirei, scopul este atins. Iată dece volumaşul d-nei Lia Hârsu, este una din contribuţiile cele mai bune.

* * *

FLAMURA (Ianuarie) Un număr excepţional: 48 pagini, hârtie velină, reproduceri de pe picturi originale. Dacă aceasta constitue frumuseţea exterioară a revistei, frumuseţea internă, cea sufletească, e cu mult mai mare. Alături de studiul judicios al d-lui Mihail Dragomirescu despre „Ibsen şi critica noastră": — două schiţe bune: Al. Lascarov-Moldovanu (Cameleonul) şi Adrian Pascu (om cinstit) şi articolul-fragment: „Humorul lui Hogaş" de T. Ulmu, pe care d-sa îl subliniază în felul următor:

„Ingroşând contrastele până la maximum de exagerare — pe care totuşi o primeşti din cauza artei rare cu care e potenţată — râsul lui Hogaş, isbucneşte masiv. Un humor nuanţat în anumite părţi din „Floricica" de o duioşie şi gingăşie rară— iar în alte părţi ţâşnind pur, în adevărata lui haină. Astfel momentul când priveşte pe Floricica extaziat; deodată în vraja contemplaţiei „cum era ea de cufundată în acul şi aţa ei", i se pare că vede pe Venera împletind la colţun"....

Ne vine greu să vorbim despre bucăţile în versuri. Greutatea stă în alegere: toate versurile numărului sunt bune, prin ceeace le e caracteristic: „Numele florilor" de Horia Furtună, „Puţul cu plopi" şi „Dealuri, râpe" de T. N. Pauian, „Involburări de toamnă" de Gr. Vêja. Rămânem totuşi la „Toamnă Oltenească" a lui Radu Gyr: o poemă lungă, lirico-descriptivă, cu vers sonor şi rimă bogată:

..Şi în dosul micei staţii, câmpu-ar fluera din trişcă
i şi-ar ploconi căciula, surugiul meu din brişcă...
Şi cum patru-aţi fi, în brişcă v'aş îngrămădi pe toţi
când cu hohotu-aţi întrece râsul celor patru roţi...

sau:

.. Drumul cu stejari şi dafini v'ar bolti în faţă peşteri,
peşteri mari în bronz săpate, ca de dalta unor meşteri...
Iar deasupra voastră—aţi crede,—cum atârnă crăngi din bolţi,
că ciorchini de stalactite, pică aurul în volţi....
Şi 'ndearânduri, surugiul uşurându-şi greul ploştei,
ne-ar aduce 'n gând caleaşca, şi-am cânta: „căruţa poştei".

din care nu lipsesc totuşi fragmente de poezie înaltă:

„Gutue,
gălbue
ce pici de pe ram, —
pârg proaspăt de aur, tomnatic balsam ,
tu nu ştii, surioară bălae, ce mult
în suflet căderea din pom ţi-o ascult,
şi cât de culeasă în mine te am
când pici de pe ram!...

sau:

Gutue, surioară, ce tristă pici azi,
Pătând cu lumină năframa de brazi,
aşa că îmi pare — gândire neroadă—
că astăzi gutuiul îl văd şi-l ascult
cum plânge o lacrimă vie de roadă,
o lacrimă de-aur, pe vechiul „de mult!"..

Traduceri din Horaţiu publică: T. Ulmu (Către Leuconoe) şi N. I. Herescu (Către Torquatos); din Li-Tai-Po Trandafirul roşu) de Radu Bardeş. Cronica foarte bogată: plastică, Horia Igiroşanu; rimată: Radu Gyr.

* * *

ŢARA DE JOS (Ianuarie) Ceeace aduce bun numărul acesta sunt mai întâi cele trei bucăţi în versuri semnate *Zaharia Stancu* (Albina), *C. Goran* (Victorie) şi *C. Zancu* Rugă sfioasă). Trei miniaturi, de câte opt versuri fiecare, în care se fixează o imagine, o stare sufletească. Transcriem din C. Zancu:

... Şi-s singur că mi-e frică să te strig —
Apleacă-ţi mângâerea ta blajină
Spre sufletu-mi ce tremură de frig...

Şi pentrucă veni vorba de imagine, relevăm strofa ultimă din poezia: „Şes" de Petre Strihan:

In liniştea de aur care arde
îşi lasă bariera arcuşul la canton
şi cântă telegrafu 'n vânt, pe patru coarde,
pe toate patru pe acelaş ton...

O faptă bună face d. G. Rânzescu recomandând atenţiei noastre volumul de nuvele „Feţe" al scriitorului uitat Ion Manolache-Holda, mort încă tânăr, acum vreo 21 de ani. Despre „Regionalism şi valoarea lui socială" scrie G. Vlădescu- Răcoasa. In rest: articole şi note critice de I. Valerian, Profesor G. Taşcă şi I. Gr. Oprişan.

CONVORBIRI LITERARE (Decembrie 1924) Aduce o nouă versiune a „Cântării Cântărilor" în traducerea poetului Marcel Romanescu. Reproducem ca model câteva versete din care se va vedea că frăgezimea originalului e redată cu tot farmecul ei:

XXIV

Frumoase-ţi sunt picioarele 'n sandale!
Ingemănarea şoldurilor tale
săpată e ca un colan de aur
cioplit de cel mai straşnic meşter faur;

răspântea lor e cupa mea rotundă
din care tămâiosul curge undă;
iar pântecu-i grămada mea de grâu
cu crini împrejmuită ca de-un brâu.

Ţi-s sânii feciorelnici, nentinaţi —
pui gemeni de gazelă 'ngenunchiaţi,
Ţi-e gâtul turn de fildeş pe cetate;
Iar ochii tăi par iazuri luminate
ce la Hesbon, în poartă Bat-Rabîm,
dau zâmbet sub aripi de heruvim.

Ţi-e nasul drept ca turnul din Liban
privind spre al Damascului liman;
sus creştetul ca muntele Carmel;
cosiţa ta cu purpura la fel:
un rege în şuviţa ta s'a prins....

D-nii N. Petrescu şi P. Constantinescu-Iaşi publica două studii interesante: „Reorganizarea socială a României" şi „Bizantinismul în România". Poezie bună: „Chemare" de Dimitrie Nanu. Cronica, după obiceiu, redusă.

* * *

MACHINA (Dec. 1924, Ianuar 1925) Este „revista culturală şi de interes local" care apare la R.- Sărat sub conducerea d-lui *Octavian Moşescu*. După titlu, revista pare a fi purtătoare de nerv polemic. Intr'adevăr, în cele 36 pagini ale numărului de faţă toată partea măruntă şi unele articole aparţin polemicei. Dar revista depăşeşte interesul local atunci când problemele discutate sunt de ordin general şi când publică literatură bună.

O problemă la ordinea zilei: „Invăţământul limbilor clasice" discută d. *Victor Dimitriu*, care nu prea se arată îndrăgostit de „hic, haec, hoc"-ul monoton al uneia din limbile moarte: „Romanii au excelat în ştiinţa dreptului, iar Grecii în artele plastice. Avem toată admiraţia pentru spiritul juridic al latinilor şi pentru estetica artelor plastice a Elenilor. Dar, pentru a admira o statue de Phidias sau nemuritorul Panthéon al Eladei, nu e nevoe să înveţi şase ani gramatică greacă, după cum nu e nevoe de a-ţi însuşi mecanic morfologia şi sintaxa latină pentru a te iniţia în cultura juridică romană. O traducere integrală perfectă e de ajuns pentru realizarea acestui deziderat..."

Şi mai departe: „Mentalitatea modernă ,cu orizonturi noi şi concepţii vaste, reclamă imperios o altă cultură. Şi nu de dragul unui dascăl pedant de latină şi greacă, anchilozat în gramaticile lui neînsufleţite de milenii şi de o ignoranţă în adevăr „clasică" în celelalte discipline şi arte, vom chinui zadarnic minţile generaţiilor tinere de azi şi de mâine".

* * *

CUVANTUL LIBER (31 Ianuarie) *Dem. Theodorescu:* Pan-Ortodoxismul, *N. Davidescu:* Un capitol de istorie literară, *T. Teodorescu-Branişte:* Pentru abecedar, *Camil Petrescu:* O statue lui Eminescu.

* * *

MIŞCAREA LITERARA (31 Ianuarie) *G. Cardaş:* Ramiro Ortiz, *Perpessicius:* Revistele şi ziarele româneşti, *I. Slavici:* Firea lui Eminescu, Eminescu la Junimea, Eminescu şi Regina Elisabeta, Un om greu de înţeles: Caragiale, Creangă chibzuitul, O şcoală de superficialitate, Omul imposibil, Artă şi Politică.

* * *

CLIPA (1 Februarie) *N. I. Herescu:* Bilanţul literar pe anul 1924, *Teofil Codreanu:* Simple consideraţii cu privire la critica literară.

* * *

RAMPA (2 Februarie) *Gh. Brăescu:* Flagrant delict, *George Rosin:* Marele scriitor spaniol Vincente-Blasco-Ibanez vorbeşte „Rampei".

GEORGE BAICULESCU

— PAGINI ALESE —

„VOICA" de Henriette Yvonne Stahl

CAP. VIII.

— Dreg, dreg tigăi, dreg! Spoi ceaunuri, spoi!"

Doi ţigani trec pe drum. Unul bătrân, cu părul şi barba albă ce-i lasă faţa şi mai neagră, altul tânăr, vioiu, umblând repede, cu mult naintea bătrânului şi aşteptându-l din când în când, să nu-l piardă parcă. In drum câinii, asmuţiţi asupra lor, le fac reclamă, căci de atâta hărmălae, ies femeile în poartă să vadă cine trece.

Floarea chemă ţiganii. După o tocmeală de un ceas, se învoiesc să dreagă şi să spoiască toate tigăile lui Dumitru.

Fac ţiganii o gaură în pământ, aşează lemnele pentru foc cu o adevărată artă, cum numai ţiganii ştiu să facă.

Ion, în picioare, lângă ei, îi priveşte foarte atent.

Scot toate uneltele cu care au să lucreze, dintr'un sac care poate că o fi de pânză, însă e aşa de murdar, scorţos şi unsuros în cât pare de piele.

Ţiganul cel tânăr vine la Floarea şi-i zice:

— Fa! Ai tingire multe şi n'avem cositor de-ajuns. Mă duc eu până la Bucureşti şi ţi le facem mâine. Să laşi fa, pe tată-miu să stea acişilea că la noapte dormim locului şi mâne în zori lucrăm.

— Bine, da' să mănânce dela el, că eu n'am ce-i da.

— Şi dacă hai să-i dai n'oi muri!

— Da păi vezi, ţigane!

— Hă!

A plecat cel tânăr şi a rămas bătrânul.

Cu multă încetineală, aproape cu o voluptate misterioasă, şi-a aprins luleaua, s'a întins pe pământul gol ,lângă gard, ca o potae, la lumina bălaie a soarelui. Puse căpătâiu sacul cu uneltele şi căscă prelung, sgomotos. Acum pufăia din lulea, rar, a lene, cu ochii la cer. Luleaua s'a stins. — A adormit. Se auzea până departe respiraţia lui puternică, ca de foale.

Ion se uita la el mirat, fără să îndrăznească să se apropie prea mult. In sfârşit, după multă chibzuială, se hotărî. Il văzui cum, cu paşi înceţi, tiptil, cu un băţ în mână se apropie de ţigan şi-l atinse uşurel, cercetându-l. Ţiganul sforăia horcăind. Ion ridică cu amândouă mâinile băţul şi-l pocni odată din toate puterile pe mijlocul trupului... Ţiganul sări, cu braţele în vânt, înjurând. Ion, înspăimântat, ţipă, scăpă băţul şi fugi.

— Haoliu, afurisenia! Fa copile! Te-ai smintit?

Se sculă ţiganul de jos şi se întinse să crezi că vrea să-şi desprindă braţele, căscă lung de câteva ori cu un „hăăă hăăăit" de câine flămând, bău apoi o cană de apă, şi, cu toată căldura soarelui la amiezi, se întinse mai la soare, aprinse luleaua şi începu să fumeze cu privirea pierdută, stupidă, spre infinit. Căsca lung, lung de avea timp Ion, care se întorsese, să se uite până în fundul gurii lui. Arare ori scuipa printre dinţi până departe. Ion, lângă el, cu mâinile la spate, îl privea cu admiraţie. Sfârşi luleaua, căscă odată mai tare, scuipă mai departe şi se lungi din nou în plin soare şi într'o clipă adormi.

In căldura mare a soarelui sudoarea îi curgea şiroaie pe obraz. Rar, câte un câine venea şi-l mirosea. Unul s'a culcat colac lipit de ţigan, adormind. Până seara, s'a mai sculat de vreo trei-patru ori; ca să bea apă şi să se mute iar la soare.

De mâncat n'a mâncat nimic şi nici n'a vorbit cu nimeni până seara, când i s'a întors băiatul de la Bucureşti. Atunci au aprins un foc, au făcut mămăligă într.un ceaun ce trebuia să-l dreagă, au cerşit ţigăneşte de la Floarea lapte şi ouă, şi au mâncat.

In noapte, lângă focul ce-şi trăgea sufletul, îi vedeam pe amândoi culcaţi aşa, pe pământul gol şi neacoperiţi.

In întuneric bătrânul încă pufăia. Atunci i se lumina luleaua ca o stea somnoroasă căzută jos.

CAP. XV

Dumitru a tocmit slugă lui Ion. Ştie tot satul: „O fi vrând să-l înveţe ca pe boieri", spun sătenii.

Sluga lui Ion e o fetiţă de nouă ani, o copilă orfană. O cheamă Stanca. E slabă, blondă, cu pistrui pe faţă, cu ochi mari albaştri, spălăciţi, cu gene lungi încovoiate. E sălbatecă cum n'am mai văzut încă copil. Când o chemi, fuge, iar când te apropii de ea, brusc îşi apără faţa cu cotul: mişcarea copiilor nenorociţi, învăţaţi cu bătaia. Când îi dai de mâncare, pleacă cu ea în grădină ca un câine care a furat un os. Aşezată jos, înghite grăbită; apoi se întoarce cu strachina şi o pune la loc, tot fără să vorbească. Nu vrea să se spele nici să se pieptene. La două-trei zile numai îşi trece pe obraz cu mâinile apă din băltoaca murdară de lângă puţ. Se şterge cu haina-i zdrenţăroasă, îşi despleteşte cozile mici şi subţiri, se scarpină, apoi trece degetele răsfirate în formă de pieptene prin păr şi se împleteşte din nou. Şade ore întregi în curte, ghemuită într'un colţ, urmărind cu ochii mişcările fiecăruia. Ion n'o poate suferi. Chiar din ziua întâia l-am surprins cu un lemn în mână lovind în fetiţa care răbda, cu spinarea încovoiată, neîndrăznind să se mişte. Când mă văzu, Ion se opri o clipă ruşinat, apoi ridică din nou băţul şi mai dete una. Se întoarse către mine şi spuse: „hi caii" şi râse mulţumit.

A trebuit să-l ameninţ că-l bat şi eu pe el, ca să nu mai dea, căci la toate celelalte ameninţări — aşa mic cum era — se uita la mine nepăsător, aşteptând să plec ca să înceapă din nou.

Fetiţa, sgribulită jos, aproape de picioarele mele, mă privea mirată şi cu teamă. Nu înţelegea bine ce se întâmplase şi cine era vinovat. Citeam în ochii ei frica bătăii. Ii spusei blând:

— Să nu mai laşi să dea în tine Stanco! Auzi Stanco?

Stanca tăcea, cu ochii în pământ, apoi, încet-încet, întinse mâna până la pantofii mei şi îi pipăi, trase iute mâna înapoi şi rămase nemişcată, mută, cu pleoapele plecate, de parcă ar fi adormit locului.

Stanca s'a mai învăţat cu noi. De vorbit însă tot nu vorbeşte decât cu boii şi cu câinele. Nouă ne răspunde la întrebări prin mişcări repezi ale capului. Dumitru şi Maria o înţeleg uşor, eu însă nu, căci încă nu pricep felul curios de a răspunde cu capul al ţăranilor. La ei mişcarea capului pentru a nega ori afirma e inversă de cea a târgoveţilor; de vor să răspundă „da" mişcă de câteva ori capul dela dreapta la stânga, iar pentru a a nega, îl ridică în sus şi-l lasă apoi în piept.

De câteva zile Stanca duce boii la păscut. Merge singură, căci Ion nu vrea s'o urmeze, cu toate că-l ceartă tată-su zicându-i: „D'aia îţi plătesc eu ţie slugă? Ticălosule!"

La prânz Stanca se întoarce ca să mănânce şi să ducă boii la adăpat. Pleacă apoi iar şi vine tocmai seara, să se culce.

Ieri, ca de obicei, a plecat cu boii la păscut. La prânz s'a întors, seara însă nu. Au venit boii singuri încet, mâncând buruieni de pe marginea şanţului, şi, cuminţi, au intrat în şopron.

Dumitru zise:

— Să ştii că a fugit la Ţigani, că altfel n'are unde să tragă.

Şi, eşind la poartă, întrebă de ea pe copiii care treceau pe drum cu boii:

— Bă! n'aţi văzut-o pe Stanca?

— Ba da.

— Unde?

— Păzea boi.

— După amiezi?

— Iaca zău: a plecat cu ei spre casă, acum, cu noi, seara. Şi apoi nu mai ştim unde e.

Dumitru se scărpina gânditor în cap: Măi, unde să fie?

Dintre copii, unul mic, mic de-o şchioapă, care tăcuse până acum, zise încet, cu mândrie, sâsâind: „Eu ştiu unde e!"

— Unde-i mă? — întrebă Dumitru, răstindu-se la băeţaş, ca şi când ar fi fost el de vină de cele întâmplate.

Speriat, copilul răspunse cu glasul pe jumătate:

— E în colcodusul ăla mae.

— Care corcoduş?

—Ala mae, bade, că a zis: vino cu mine că-s dau şi sie.

— Şi nu te-ai dus blestematule? — îl luă de scurt Dumitru, apropiindu-se de el.

— Nu.

Şi copilul se dete un pas înapoi, ferindu-se.

— De ce?

— Iacă. Şi a mai zis: „să nu-i spui!"—şi arătă pe Dumitru cu degetul — „că te bat cu o valgă de te fac sîndze". Da' eu spun, că e fată şi mie nu mi-e flică.

Iş încurajat de spusele lui, ridică ochii căutând privirea lui Dumitru.

— In care corcoduş măi, n'auzi? Că acum te reped! — răcni Dumitru.

— Ala mae, bade, cu galbene, coapte, ştii colo în livadă, la biserică.

Şi copilul, înspăimântat, roti ochii căutând să fugă.

Dumitru înjură de toate cele sfinte, apoi se duse în casă ameninţând: „Las' că-i arăt eu ei corcoduşe! Ii rup oasele. Eu îi plătesc şi ea lasă boii ?! Să vie numai!

Ii spusei:

— Dumitre să n'o baţi că mă supăr.

— Iacă vorbă, să n'o bat! Da' de ce să n'o bat?

— E copil orfan. Cine s'o fi învăţat la bine? Dacă rămânea Ion al dumitale în străini, ştia el ce e bine? Ce ziceai de-l băteau oamenii?

Dumitru se uită speriat la mine, cu ochii aţintiţi, se roşi puţin, necăjit de mila ce i se născuse deodată în suflet. Imi întoarse spatele şi plecă. Se aşeză pe buturuga dela poartă, îşi trânti căciula de pământ, înjurând din nou.

Se înoptase aproape de tot, când a sosit Stanca. Dumitru o pândea.

A venit pe furiş, pe lângă uluci, uşoară ca un puiu de pisică, cu ochii strălucind de frică. Când trecu pe lângă Dumitru, se lipi de gard. Ei se sculă, Stanca ridică cotul să-şi apere faţa.

— Căţea! Acu' vii?... Uite, vezi — şi m'arătă pe mine care stam să n'o bată — de nu se ruga de mine... te omoram... căţea!

Vorbea printre dinţii încleştaţi, cu pumnii închişi, furios, stăpânindu-se să n'o lovească. Stanca, înspăimântată, o rupse la fugă, intră în curte şi, ca o săgeată, se vârî în staul. Acolo a dormit în noaptea aceia, chircită, pe vine, lângă paele din care mâncau boii, sub răsuflarea lor caldă şi a doua zi, dis de dimineaţă, fără s.o vadă nimeni, a plecat cu ei la câmp.

S'a întors la prânz. Era cald, din căldurile acelea copleşitoare, înăbuşitoare ale câmpului. Boii veneau agale. Stanca în urma lor, păşea încet. Deschise larg poarta. Intrară în curte. Când ajunse în faţa mea, ea se opri sfioasă, apoi hotărându-se deodată, îmi întinse un mănunchiu mic de flori ce le ţinea ascunse după rochie, îşi ridică pleoapele cu gene lungi descoperind albastrul dulce al ochilor şi zise scurt: „na ţie!"„ şi fugi.

ÎNSEMNĂRI

Sufletul Ardealului (O colecţie de nuvele ungureşti)

Editura Ludwig Voggenreiter din Berlin are o secţie specială pentru tipărirea cărţilor ungureşti. Editura Voggenreiter a tipărit până acum mai multe cărţi ungureşti: O serie de poveşti, nuvele de Iuliu Farkas, D. Kovacs; iar mai în urmă a publicat trei cărţi: **Sufletul Ardealului** (o colecţie de nuvele), volumul de schiţe al lui D. Gyallay, unul dintre cei mai de seamă prosatori unguri din Ardeal, versurile d-lui **I. Walter**: Vorbă lumei...

Volumul „Sufletul Ardealului" vrea să fie o operă reprezentativă.

Editorul a rugat pe profesorul de limba şi literatura maghiară dela Universitatea din Cluj d. dr. G. Kristof, ca să scrie o prefaţă. Profesorul dr. Kristof s'a achitat de datorie, a reuşit să tipărească un prolog estetic, din care ne vom putea convinge, că supremaţia politică a românilor nu a ameninţat de loc desvoltarea literară a maghiarimei din Ardeal, care are astăzi o bogată mişcare intelectuală în România, având mai multe teatre, reviste, ziare, ca în timpul, când stăpânirea maghiară persecuta regionalismul ardelenesc, cum îl persecută şi azi unii politiciani intoleranţi şi şovini. Doctrina d-lui dr. Kristof se manifestă în dictonul: ardelenismul se ridică la valoare literară, numai prin valoarea-i artistică... Cel mai reprezentativ scriitor al generaţiei bătrâne d. A. Benedek, pare că documentează realitatea acestui punct de vedere artistic.

Volumul adună la un loc diverse personalităţi şi caractere literare: alături de proza infantilă a povestitorului Benedek, se găseşte scrisul realist, inspirat de manierismul rusesc al lui D. Kovacs. Profesorul Kristof găseşte talent şi în opera lui Samuil Sebesi, unul dintre vechii publicişti maghiari din Transilvania, şi prezintă şi scrisul d-nei Maria Berde (o distinsă poetă) şi al d-lor D. Gyallay, E. Balogh, A. Makkai, C. Molter, I. Nyirö. I. Nyirö este cel mai de seamă talent al literaturei maghiare din Ardeal, proza i se aseamănă cu a lui Sadoveanu, fără de fecunditatea şi sensibilitatea acestuia. Colecţia de nuvele „Sufletul Ardealului" cuprinde adevărate giuvaere.

Nuvelele d-lor Kovacs (Doamna se pregăteşte de drum...) D. Gyallay (Vipere în corfa cu flori...) şi A. Kacso (A crescut dealul între noi...) sunt bucăţi de-o excepţională frumuseţă. Profesorul Kristof putea însă alege o nuvelă mai bună din opera admirabilului prozator I. Nyirö, şi credem, că nu păcătuia, dacă omitea unele nume de scriitori, ca să tipărească şi nuvele de autori, cari nu pot lipsi dintr'o Antologie, d. e...:

Daniil Nagy, D. Sipos, E. Ligeti, ca să nu amintim decât pe trei dintre cei mai de forţă reprezentanţi ai literaturei moderne maghiare din România. Regionalismul literar maghiar, este un element util de propagandă politică mai ales pentru noi, românii, căci documentează toleranţa regimului românesc şi posibilitatea de desvoltare a unei culturi specifice, în cadrul Statului român

D. profesor dr. Kristof însă ar trebui să aducă la suprafaţă şi valori contestate de şoviniştii maghiari, cari se găsesc şi azi numeroşi, şi sensualismul unui D. Nagy ori E. Ligeti, împerechiat de-o desăvârşită manieră a scrisului, nu putea fi ignorat într'o Antologie de literatură maghiară din Ardeal.

Suntem convinşi, că însfârşit, şi scriitorii unguri din Ardeal, vor apuca pe calea înţelegerei cu noi românii, şi în loc să tipărească la Berlin... opera reprezentativă a Ardealului, vor încerca, să-şi găsească posibilităţile de manifestare prin Bucureşti, incontestabil azi mai sigure, decât prin protecţia şi directiva, nu de puţine ori vinovată a tiparului german.

„Occitaniana" lui Goethe!

E pare că un destin al oamenilor mari de a inspira pasiuni profunde, la o vârstă, la care muritorii ceilalţi nu mai pot nădăjdui să placă.

Destin fericit sau nenorocit, se poate vedea mai bine, din ultima aventură a marelui Goethe.

Ziarul parisian „Figaro" a desvăluit de curând detaliile intime ale împrejurărilor care au inspirat „Occitaniana" lui Goethe.

Sunt documente, de curând intrate în muzeul din Weimar şi care desvăluesc relaţiunile lui Goethe cu d-şoara de Levetzow, ultima iubită şi inspiratoare a marelui poet.

Ulrike de Levetzow, fica unui mareşal al Curţei ducale din Mecklemburg, s'a întâlnit cu Goethe, prima oară la Marienbad în 1822. Tânăra Ulrike, în toată splendoarea frăgezimei ei, era întovărăşită de surorile şi mama ei, — aceasta din urmă o veche cunoştinţă a poetului.

In toată viaţa lui Goethe n'a fost o pasiune mai sinceră şi mai profundă, ca ceea născută din chiar prima întâlnire cu Ulrike.

„Pacea Domnului, s'a lăsat asupră-mi", afirmă el într'o scrisoare către un prieten. „Ea m'a făcut bun şi tare."

Şi în ce consta această pace?

In simpla prezenţă a frumoasei copile, şi a surorilor ei, cu care făcea lungi plimbări la câmp. După excursii, serile în familie. Copilele citeau şi Goethe le dădea directive intelectuale. Câte odată Ulrike vorbea, atunci genialul îndrăgostit, asculta transportat: „drăgălăşenia ei naturală, care avea atâta farmec".

Aventura a ţinut două veri şi s'a terminat în Septembrie 1824 de când poetul n'a mai văzut pe adorata lui, şi n'a primit decât rari scrisori dela familia Levatzow şi câteva rânduri dela Ulrike. Totuşi relaţiile între ei pare că s'au întărit şi Goethe aştepta cu nerăbdare febrilă reîntoarcerea orelor fericite, de odinioară.

In iarna 1822 s'a îmbolnăvit grav, şi nu s'a restabilit decât în primăvară când şi-a reluat pelerinagiu de dragoste. In ceea de a doua vară pasiunea lui Goethe pentru tânăra Ularik era şi mai arzătoare. Acum la Marienbad steteau chiar sub acelaşi acoperiş; fericirea lui s'a terminat însă la 5 Septembrie, când a avut loc separaţia pe care poetul o presimţea definitivă, pentru că, deşi mereu aprins, vedea că trebue să se resemneze şi să renunţe, la speranţei lui irealizabile.

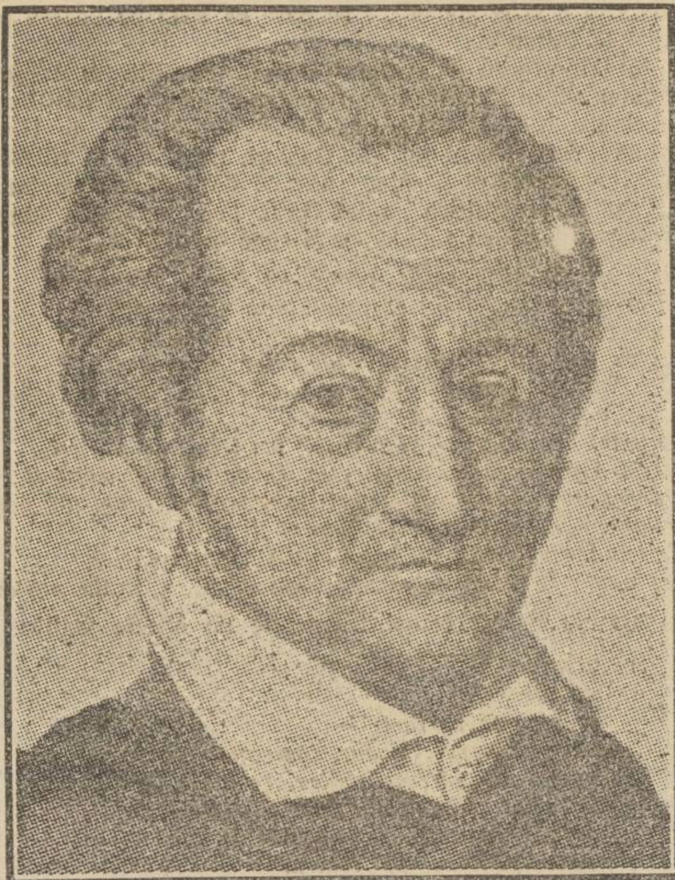
Pasiunea a lăsat însă în sufletul lui, trăsături adânci, pe care le-a transpus în acele Elegii dureroase din **Trilogia pasiunei.**

„Vedeţi aci, scrie el însuşi, comentându-şi opera, produsul unei supreme stări pasionale. Cât am fost sub imperiul ei, n'aşi fi voit să'mi lipsească pentru nimic în lume.. Am scris acest poem imediat după plecarea mea din Marienbad, şi în timp ce eram încă sub impresiunea vie a evenimentelor.

Am început la orele 9 dimineaţa; am continuat să scriu pe drum, în diligenţă şi să transcriu prin staţii, ceeace compusesem în memorie, aşa încât în aceiaşi seară terminasem.

Poezia are deci un caracter evident de spontaneitate, a apărut ca dintr'o singură ţâşnire".

Interesantă mărturisire, căci s'a servit într'adevăr aci de toate imaginele proaspete, excluzând orice convenţional, ne dând expresie decât sentimentelor sincere.

Goethe

Acesta a fost sfârşitul aventurei lui Goethe, cu d-şoara de Levetzow. N'a mai revăzut-o niciodată şi nici nu se ştie dacă ea a cunoscut vreodată, elegia care a rămas în sertarul poetului până în 1827, când şi-a publicat opera completă. Supoziţia aceasta o întăreşte şi tonul celor două bilete pe care eroina elegiei le-a trimis, în urmă lui Goethe. E tonul afectuos şi respectuos al unei tinere fete, bine crescut, către o rudă sau pusă. I se adresează „Prea Stimate, Domnule Consilier" şi termină „prietenă devotată".

Cu totul altul e tonul scrisorilor pe care le trimetea, chiar după trei ani Goethe, familiei Levetzow.

Intr'una din ele, el scrie mamei Ulrikei, făcând aluzie la trecut: „farmecul acelor momente a fost atât de puternic încât ele vor rămâne deapururi în amintirea meu".

Şi faptul a fost adeverit, cu toate afirmaţiile unui editor, care publicând o corespondenţă amoroasă a lui Goethe cu o doamnă, ar contrazice adevărut că Ularik a fost ultima pasiune a lui Goethe.

—— ——

Scrisori inedite ale lui Voltaire

Revue de Paris publică în ultimul său număr 28 de scrisori inedite adresate de Voltaire, d-nei şi d-lui de Meuthon. Sunt scrisori de afaceri, din care se desprinde spiritul precis şi practic al lui Voltaire.

Marele scriitor, nu era dintre aceia care nu pricepe nimic din „chestiunile de bani". In scrisorile reproduse recent, Voltaire se interesează de Compania Indiilor, de furnizorii armatei, de loteria Desfortes şi chiar de Comerţul cu America

Speculaţiile de diferitele naturi i-au adus autorului Zaïrei, o creştere a rentei, dela 4250 de livre, — cât îi lăsase părintele său, — la 150.000 livre, în 1759.

In acel an baronul de Meuthon îi ceru un împrumut de 20.000 livre. Voltaire împrumută cu plăcere pe gentilomi, socotind că va câştiga tot ca şi cu bancherii, şi că prietenia lor îi poate fi de mult folos.

Astfel a dat şi baronului suma cerută, nu fără a avea grije să-şi ia toate garanţiile de restituire a sumei. Nu numai că se înscrie ipotecar în rangul întâi asupra unei moşii a baronului, dar are grije să se subtitue în drepturile cesionarului acelei moşii.

Dar după încheierea contractului şi vărsarea sumei, Voltaire bagă de seamă că nu e încă în posesia unor hârtii făgăduite de d l de Meuthon. Aci începe o vie corespondenţă în care Voltaire pune toate insistenţele pentru obţinerea hârtiilor, anunţând chiar că în urma sfatului juris-consulţilor din Geneva, cuvântul de onoare al baronului nu-l poate satisface.

In sfârşit Voltaire obţine hârtiile, dar acum încep întârzierele la plată, şi creditorul sugerează d-lui de Meuthon plata în natură. Baronul acceptă să înlocuiască bani cu ovăz, şi insistenţele lui Voltaire pentru a obţine plata şi pe această cale sunt, din cele mai spirituale şi curtenitoare Scrie „Am 20 de cai care se recomandă bunătăţei d-lui baron, ca şi stăpânul lor, care nu-i mai gras decât ei". Şi altă dată: „Nu ştiu dacă librarii mei se îngraşe, dar ştiu că bieţii mei cai slăbesc". Sub presiunea scrisorilor lui Voltaire baronul se execută, nu fără a mai prilej scriitorului să trimeată şi alte epistole spirituale.

In 1763 d. de Meuthon moare. Voltaire trimite imediat văduvei o scrisoare de condoleanţe. „Curaj, Doamnă, viaţa aceasta e plină de nenorociri, este doară soarta umanităţei

Aceasta însă nu-l împiedică pe Voltaire ca în scrisoarea următoare să-i amintească din nou de ovăz.

Cu multe insistenţe în sfârşit şi cu mult spirit al afacerilor, care se evidenţiază din aceste 28 de scrisori, a reuşit Voltaire să-şi asigure o rentă de 200.000 de livre sumă pe care nu puţini „oameni de spirit" au avut norocul şi priceperea să şi-o asigure.

——

Un breviar Sören Kierkegaard

Foarte puţini cunosc în România numele şi scrierile lui Sören Kierkegaard, marele filosof şi moralist danez, — Editurile care grăbesc să publice operele tuturor aventurierilor literari, s'au ferit să tipărească paginile emoţiunei sufleteşti şi ale „curăţiei" de S. Kierkegaard. Luptător pentru emanciparea sufletului din robia formulelor tiranice ale politicei, S. Kierkegaard, nu-şi are încă traducătorul în româneşte. Lumea întreagă apreciază şi se emoţionează de sufletul gigantic al acestui minunat creator, şi la noi înaintea porţilor literaturei se milogesc clowni şi farsori, panoramagii streini, aducători de senzaţii profane şi brutale. „Garsona" a fost tradusă cu asiduitate, şi Cartea Judecătorului, Spaimă şi Suspin, Fărâmături filosofice (Enter. Eller; Frygt og Boeven; Philosophike Smuler, etc...) de Sören Kierkegaard aşteaptă tălmăcitorul în româneşte.

Marele filosof danez, persecutat atâta vreme de oficialitatea eclesiastică şi teologică, ale cărui opere sunt cele mai frumoase confesii ale idealismului proselit, va fi glorificat în forma unui „breviar Kierkegaard". Breviarul este sinonim cu Cartea de rugăciuni şi dacă editorul Eykeen s'a gândit, să tipărească un compendiu al operelor lui Kierkegaard, (în aceeaşi bibliotecă în care au apărut Mahabarâtâ, Cântecile lui Saul, versurile cristaline ale lui Sf. Francisc de Assisi şi imnurile Renaşterei...) înseamnă că, Kierkegaard va trece în conştiinţa umană ca o mare forţă de regenerare a credinţei.

Breviarul Kierkegaard va cuprinde cele mai frumoase pagini din opera nemuritorului filosof şi moralist, pe care Dania oficială l-a persecutat şi l-a profanisat în pamfletul „academicianilor" din Kopenhaga: „Corsarul".

Operele lui Sören Kierkegaard au apărut traduse în aproape toate limbile lumei, şi mai ales în America, Anglia şi Germania, sunt foarte răspândite. România însă, care adoră pe Renan, puţin ori chiar de loc n'a auzit de Kierkegaard, care se amue cu estetul francez ca aurul cu... fierul. Poate după apariţia breviarului, gastronomii noştri literari şi lovineştii, se vor opri în faţa unui luminos suflet necunoscut, şi vor încerca să documenteze geniul nordic şi atât de omenesc al lui Kierkegaard.

—— ——

Elisabeth de Heyking

A murit, de curând, scriitoarea germană Elisabeth de Heyking, un talent delicat, elegant şi rafinat.

Numele ei e puţin cunoscut dincolo de hotarele Reihului, căci n'a publicat, decât un roman, sub pseudonim: **Scrisorile pe care nu le-a primit".** Tradus în toate limbile, romanul a avut un succes imens, datorită nu numai calităţilor literare, ci şi împrejurărilor în care autoarea s'a inspirat. Soţie a unui diplomat care a ocupat diverse posturi la Peking, Mexico, Washington, Valpareso şi Belgrad, baroana de Heyking se complăcea în această viaţă rătăcitoare, cu moravuri mereu noui, şi exotism pitoresc.

Elisabeth de Heyking nu era numai dotată cu o sensibilitate profundă, un dar de observaţie pătrunzător, şi un stil personal: ea însă trata problemele cele mai grave, de politică externă, cu o competenţă, şi o perspicacitate cu totul rară unei femei.

Talentul d-nei Heyking e datorit unei ironii superioare şi unui scepticism condescendent foarte gustat.

Minunate pagini sunt descripţia serbărei de Crăciun la consulul german din New-York, care era atât de mândru de prăjiturile şi mezelurile, aduse direct din patria mumă.

In cosmopolitismul ei, comprehensiv şi despreţuitor d-na de Heyking, merge până la a vorbi cu uşurinţă de ţara ei: „Ni se spune popor de cugetători, şi de fapt nimic nu facem cu mai puţină plăcere, decât să gândim".

Sunt multe aprecieri de acestea pline de ironie şi de adevăr, la adresa defectelor a lor ei. Germană, nu era însă şovinistă. Nepoată a acelei Bettina d'Arnim, care publicase în 1843, volumul celebru intitulat: „Această carte aparţine regelui" şi care dădea preţioase sfaturi monarhiei prusiene, d-na de Heyking moştenise ceva din umorul isteţ al bunicei sale. In chestiunea recentului războî, nu învinovăţeşte însă Germania, deşi a fost crud lovită de marele cataclism şi-a pierdut, pe câmpul de luptă doi fii. Intr'o bună zi i-au sosit în castel, rude apropiate originare din provinciile baltice, şi care fuseseră victime ale bolşevicilor. Pentru ajutorarea lor a scris atunci un nou roman **„Dragoste şi diplomaţie"**, care n'are însă nimic din strălucirea primei sale opere. Motivul de familie şi filantrop îi scuză însă vina acestei scăderi.

—— ——

MARUNTE:

— In revista **„Erkenntnis und Befreiung"** (no. din 18 Ian.) care apare la Viena sub conducerea lui Pierre Ramus, s'a publicat un foileton al scriitorului Alfred Saueracker, intitulat: **Eugen Relgis und die humanitarische Bewegung.**

In acest articol, larg documentat, e expusă întreaga activitate literară şi socială a colaboratorului nostru. In acelaş număr, se anunţă publicarea în traducere germană a **„Principiilor umanitariste"** ale lui **Eugen Relgis**, cari au provocat interes prin conciziunea şi amploarea lor.

— Afară de premiul obişnuit în Franţa, Panait Istrati a mai obţinut anul acesta şi unul din cele 5 premii acordate de către Consiliul ordinului Universal al meritului uman din Geneva.

— A murit cunoscutul desenator englez : Harry Furnis. In timpul din urmă s'a relevat ca autor de scenarii de cinematograf.

— A apărut revista Năzuinţa (pe Ianuarie) cu următorul sumar : Al. Popescu-Telega : Spiritul damunzian ; Marcel Romanescu : Fraţilor (versuri) ; Ion Dongorozi : Răsbunare, Mircea Florian: Kant şi geneza criticismului, N. Milcu : A pornit un om la drum (versuri) ; George Mihail Zamfirescu: Cuminecătura (comedie tragică).

— Universitatea Analelor din Paris îşi redeschide zilele acestea porţile la „Colisée" cu prima conferinţă a lui Maurice Donnay cu „Les précieux ridicules". Săptămâna viitoare va urma : „Dama cu camelii" conferinţa ţinută de Henry Bidon şi „O călătorie în ţara zânelor" de Hélène Văcărescu.

— A apărut, în biblioteca „Dimineaţa" (No. 19) volumul de poezii intitulat **„Poeme"** de **Ştefan Petică.**

— Numărul pe Ianuarie din „Revista generală a învăţământului" aduce un preţios articol al d-lui G. G. Antonescu : „Necesitatea studiului evolutiv al problemelor pedagogice".

— A început la Fundaţia Carol ciclul de conferinţe al Sindicatului artelor frumoase. Conferenţiarii sunt d-nii : Al. Tzigara-Samurcaş, D. W. Ciseck, Ştefan Neniţescu, N. Iorga şi Const. Banu.

— Cunoscutul şi apreciatul „Roman des Quatres" scrie, după cum se ştie, sub formă de scrisori, de d-na Gerard D'houville şi d-nii Paul Bourget, Henry Duvernois şi Pierre Benoit, va avea o urmare datorită aceloraşi scriitori. Acest nou roman se va publica întâi în „Les Aunales" şi apoi în volum. Titlul lui nu e încă cunoscut.

— Noui membri ai Academiei franceze sunt un romancier, un savant şi un pictor : Georges Lecomte, Emile Picard şi Albert Bernard.

— Un manuscript al lui Stevenson s'a vândut la New-York cu 10.000 dolari.

— La 1 Martie apare la Iaşi „Revista de artă şi literatură".

— Fundaţia Culturală „Principele Carol" organizează un ciclu de conferinţe săptămânale, asupra vieţii şi operei lui Mihail Eminescu. Ciclul se va inaugura Sâmbătă seara, 7 Februarie, în sala Sindicatului Ziariştilor cu conferinţa d-lui G. Bogdan Duică : Viaţa lui Eminescu

Vor urma în aceiaşi sală, în fiecare Sâmbătă :

D. Caracostea : Personalitatea lui Eminescu ; Tudor Vianu : Poezia lui Eminescu ; Emanoil Bucuţă : Proza lui Eminescu ; Mircea Florian : Influenţa filosofică în opera lui Eminescu ; Pamfil Şeicaru : Eminescu, gânditorul şi ziaristul politic; G. Bogdan-Duică: „Luceafărul"; D. Caracostea : Momentul culminant în poezia românească.

— Comitetul S. S. R. în şedinţa de la 29 Ianuarie a ales, pentru decernarea premiilor mai însemnate (două a 20.000 lei şi unul de 10.000 lei) o comisiune compusă din d-nii : **Sextil Puşcariu** (Cluj) din partea universităţii, **Bogdan Duică** din partea criticei literare, **O. Goga şi Liviu Rebreanu** din partea societăţii Scriitorilor români. Celelalte premii se vor decerne direct de către comitetul S. S. R.

— A apărut **„Revista ideilor"** an. I No. 2 cu articole semnate de d-nii I. Al. Brătescu-Voineşti, din lucrările lui V. Anestin, Em. Boutroux, Voltaire, Tolstoi, Anatole France, R. Rolland, R. Tagore, C. Flammarion.—3 lei No.

— La Paris a apărut „La Revue Juive". — o revistă care-şi propune să fie o manifestare a judaismului intelectual. Primul număr al revistei cuprinde 136 pagini şi comitetul ei de redacţie e format din **Georg Brandes**, cunoscutul critic literar, **Albert Einstein** autorul teoriei relativităţei, **S. Freud**, descoperitorul psicho-analizei, **Ch Gide** cunoscutul sociolog şi economist, fruntaşul sionist **Weizmann** şi marele rabin al Franţei **L. Zadoc Kahn.** Prim redactor este Albert Cohen care în articolul program spune că revista a fost fundată de bărbaţi cari au conştiinţa că aparţin unei rasse vii, a cărei operă spirituală nu e încă îndeplinită, care are o operă de îndeplinit şi trebue să lucreze la recunoaşterea ei. Colaboratorii primului număr sunt : **Max Iacob, André Spire, Pierre Benoit, Jacques de Lacretelle.**

— Cea mai instructivă lectură pentru cunoaşterea literaturei şi filosofiei ruseşti o oferă volumul nou apărut **„Scriitori ruşi" de D. Merejkovski,** cel mai mare scriitor rus în viaţă.

Volumul **„Scriitori ruşi"** tradus de **d. C. Săteanu,** care în cursul anului trecut ne-a dat admirabilele „Siluete Literare" ale scriitorului renan H. Eulenberg, cuprinde studii despre:

Puschin, Goutsarov, Turgheniev, Dostoievschi, Tolstoi, Gorki, filosoful Rozanov, precum şi alte studii şi amintiri despre Jean Jaurès, Anatole France şi A. Strindberg.

Cu deosebire interesant şi de actualitate este studiul **„Dostoievschi profet al revoluţiei ruseşti"** în care Merejkovski expune doctrina revoluţionară prin Ortodoxie şi înfrăţirea popoarelor prin Biserică.

Volumul de 300 pagini nu costă decât 32 lei.

Având în vedere însemnătatea acestei opere şi tirajul restrâns în care ea a fost imprimată, domnii librari vor face comenzile din timp la administraţia **Tipografiei „AAlbina" Iaşi strada Seulescu No. 1.**

A APARUT
PAIAJENUL
comedie în trei acte
de A. de HERZ
Editura Librăriei „Universala" Alcalay Lei 30

O oră de distracţie încântătoare
— OFERA TUTUROR —
„Lectura"
Floarea literaturilor străine
care apare în curând
Numai 3 Lei — 32 pag. mari

Ziarul DIMINEAŢA
PUBLICA IN FIECARE MARŢI
Pagina Teatrului

ANUL VI. — No. 219

8 LEI EXEMPLARUL IN ȚARA
10 LEI EX. IN STRAINATATE

Duminică, 15 Februarie 1925

Adevĕrul Literar şi Artistic

FUNDATORI: AL. V. BELDIMAN 1888-1897
CONST. MILLE 1897-1920

1893

Cum plăsmuia EMINESCU

Perspectivă spre opera dominantă

de D. CARACOSTEA

Știința fiind o lucrare colectivă, e firesc lucru ca istoria literaturii să crească în primul rând din nevoia de a adânci creațiunile marilor poeți. Nu e deci de mirare că, la noi, cele mai numeroase și mai stăruitoare contribuții de explicare istorică și de interpretare literară sunt cele făcute cu privire la M. Eminescu. Printre acestea întâlnești și unele afirmări în legătură cu geneza unor poezii Dar privite în total, ele sau se mărginesc la indicarea unor izvoare, care câteodată n'au nimic comun cu opera dată, sau repetă unele păreri naive.

Unele sunt intemeiate pe afirmări făcute de Mateiu Eminescu, fratele poetului, și necontrolate de critică. Din ce îndemn a scris Eminescu *Făt Frumos din teiu?* Pentru că a auzit dela Eminovici-tatăl povestea unei întâmplări petrecute în familia Balș din Dumbrăveni: cum nepoata soției boerului ar fi fugit cu un țăran din Vercești. Gheorghe Hodoroabă.... Iar prima formă ar fi fost un fel de epigramă-inscripție pe care copilul Eminescu ar fi scris-o cu creta pe poarta castelului din Dumbrăveni: catrenul care arată cum calul se întoarce a doua zi în spume la castel iar stăpâna rămâne pierdută în lume. Intre atmosfera de idilă cavalerească din poezia amintită și între anecdota și epigrama cu Hodoroabă e atâta distanță în cât naivitatea explicării este evidentă.

Alt tip de lămurire genetică, tot atât de simplistă, circulă pe baza unei alte afirmări a căpitanului Mateiu Eminescu. Cum a ajuns poetul să scrie minunatul poem *Călin?* A auzit la o șezătoare de călugărițe din schitul Agafton unde se afla mătușa lui, maica Fevronia, un basm, pe care apoi l-a versificat. Dar Eminescu a auzit în viața lui atâtea alte basme, care nu s'au ridicat la înălțimea de capodopere.

Acelaș fel neintemeiat de a vedea îl întâlnim și la unii citici care s'au ocupat de izvoarele poetului. Dacă ar fi să crezi pe detractori, mai nimic din ce e prețios în Eminescu nu-i aparține. Pentru A. Grama, tot ce e gândire la poetul nostru, vine, firește, dela Schopenhauer; sonetul *Veneția* este luat din Platen; *Povestea codrului* vine deadreptul din *Hirtenknabe* a lui Heine; sonetul *Ori câte stele* purcede din *Der Indifferentist* de Lenau, etc. Atitudinea lui Grama era determinată de motive de ordin religios și pedagogic. Eminescu trebuia să fie doborît, pentru că, datorită influenței lui, tineretul începea să iească din frânele normelor și a mentalității îndatinate....

Altele erau resorturile unui alt detractor, sincer și el urmărind un alt ideal: Aron Densușianu credea că însuflețirea naționalistă a poeziei române de până atunci va înceta, dacă ar spori înrâurirea lui Eminescu. Era deci necesar să arate cât mai multe elemente străine care să înnegrească opera inovatorului. Și o face, cu înverșunare. A. Densușianu credea că numeroase motive eminesciane vin deadreptul din Heine, în deosebi poeziile de iubire ale poetului român sunt „un reflex slab și monoton" al poetului german. La Eminescu nu aflăm propriile sentimente ci pe acelea ale modelului. Dacă la Eminescu întâlnim, de pildă, peisagii pustii, păr bălaiu, flori de teiu, nopți cu lună, cuvântul basm, cerul sur sau albastru,—toate acestea nu înfățișează momente trăite ci sunt împrumutate dela Heine. Ceva mai mult, motive însemnate și chiar poezii întregi își au izvorul în opera poetului german: *Singurătate* și *Melancolie* ar fi parafraza unei poezii în care Heine amintește în două versuri, de șoareci și de cari. *Venere și Madonă* vine dintr'o strofă în care Heine spune că alții pot adora pe Madona, el însă vrea să adore numai pe iubita lui. Poezia căreia, dacă ar fi să-i căutăm o păreche străină, ar avea-o numai în ultima dorință a lui Taras Șevscenko, minunata *Mai am un singur dor*, cuprinde, după Aron Densusianu, ideile poeziei in care Heine, întrebându-se unde va fi locul lui de odihnă, închee cu gândul că mormântul lui, fie el la Sud, la Rin, in pustie sau la mare, va avea totdeauna deasupra cerul și, ca lampă mortuară, stelele. In sfârșit, finalul din *Călin* cu încântătorul alai de nuntă, plin de duhul poeziei noastre poporane, ar veni din *Die Laune des Verliebten*, peste care planează surâsul ironic al lui Heine.

Toate aceste imitări și „plagieri", prin care Eminescu ar fi „jumulit" pe Heine și pe alții; cât și unele apropieri neintemeiate de Leopardi și de Lenau *(A. Silvia; An der Bahre der Geliebten*, etc.) sunt departe de a învedera lipsa de originalitate a poetului. Și tocmai exagerăi ca acestea au înlesnit munca ieftină de a discredita cercetarea izvoarelor.

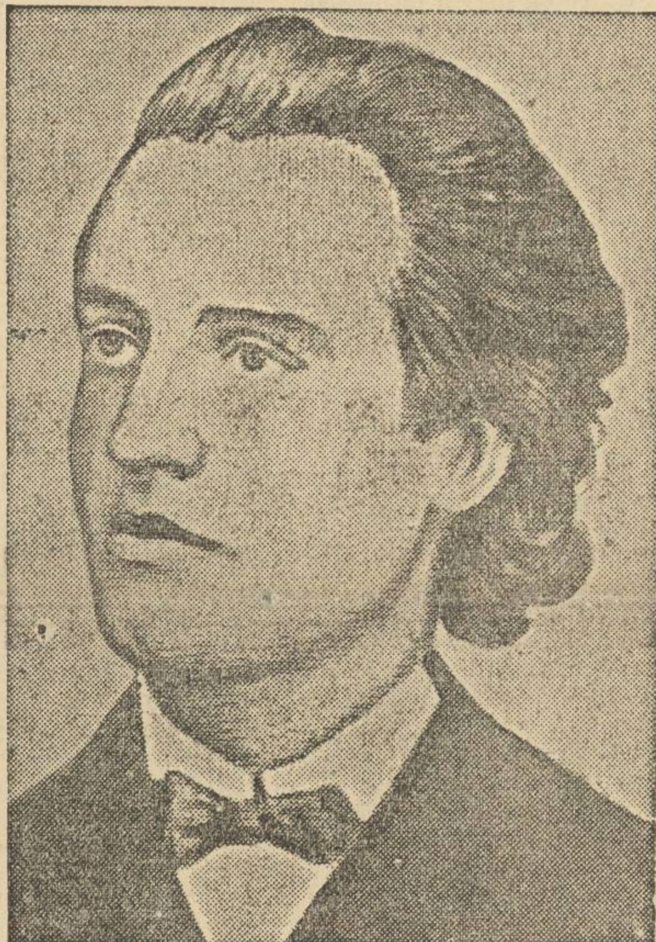
Prima contribuție temeinică în direcția de a scoate la lumină unele izvoare o găsim în studiul puțin cunoscut dezinteresant și bine scris publicat în 1893 de Anghel Demetrescu. Aici vedem clar cum prima parte din *Scrisoarea a III-a*, visul sultanului, e împrumutată din *istoria imperiului otoman* a lui I. Hammer. De atunci, n'am mai putea releva decât conștiinciosul comentar pe care ni l-a dat A. Bogdan cu privire la *Strigoii*. Deși încărcată cu prea multe amănunte de prisos, lucrarea aceasta este până acum cea mai însemnată contribuție la studiul izvoarelor poetului. In sfârșit, mai amintim cunoscutele lămuriri cu privire la legătura dintre sonetul lui Gajetan Cerri. *Venedig* și acelaș motiv la Eminescu apoi apropierile dintre *La steaoa* și poezia înrudită a lui G. Keller.

Dacă la acestea adăogăm unele apropieri de literaturile orientale, relevarea spiritului idealismului german și aspecte din atmosfera generală romantică, trebue să recunoaștem că încheem tabloul celor spuse până acum cu privire la izvoarele literare ale lui Eminescu.

Dar de aci până la geneză mai este drum. Căci aceleași pagini au putut trece pe dinaintea ochilor atenți a numeroși poeți: de ce unele în deosebi au vorbit poetului; de ce el s'a oprit îndelung asupra lor și a scos cunoscutele accente; ce nevoie internă l-a condus la forma dată și nu la alta? Cât timp întrebări de felul acesta și altele care decurg din ele rămân fără răspuns, nu poate fi vorba de adâncire genetică. Studiul izvoarelor e de mare însemnătate, nu se poate însă mărgini să înșire asemănările dintre un poet și altul ci e chemat să fie un mijloc prețios cu ajutorul căruia pătrunzi mai adânc în procesul de creațiune și poți defini în chip comparativ o individualitate creatoare.

* * *

Interesante totdeauna, întrebări de felul acesta capătă o însemnătate hotărîtoare, atunci când e vorba de momentul culminant al unei creațiuni. A arăta cum un mare poet ajunge la capodopera lui este a învedera căile pe care pășește ca să-și îndeplinească destinul. Punând în lumină factorii care au chemat la viecață o astfel de plăsmuire, pătrunzi ce a fost mai adânc și mai statornic în sufletul creatorului. De aceea, capodopera apare ca o cupolă centrală, ca o culme care imprimă caracterul ei întregii creațiuni, desvăluindu-ți înțelesul adânc al desvoltării poetului. Intregul drum străbătut de el se luminează și capătă înțelesul deplin din înălțimea aceasta. De aceea nici nu este un mijloc mai potrivit ca să pătrunzi o personalitate poetică decât acela de a concentra o intensă lumină asupra capodoperii, privită în ea și în legătură cu desvoltarea întregii creațiuni.

M. Eminescu

Lăsând la o parte cunoscutele cuvinte de osândire ale lui A. Densușianu și pe acelea ale lui A. Grama, cât și unele rezerve ce s'au făcut și s'ar mai putea face, există azi un acord aproape unanim între critică și publicul cititor: *Luceafărul* este considerat ca cea mai aleasă plăsmuire a poetului nostru. Ceva mai mult; după cum *Miorița* rămâne cât va dăinui neamul acesta floarea cea mai prețioasă și mai caracteristică a poeziei lui poporane, *Luceafărul* înfățișează cea mai aleasă înălțime din câte s'a învrednicit până acum poezia noastră cultă.

Dar dacă exclamații și intrepretări admirative avem destule, amănunte în legătură cu geneza sunt prea puține. E locul să le amintim aici.

Mai întâiu apare, cum era și firesc, treapta cea mai simplă dar nu și cea mai însemnată a explicării: un amănunt cu caracter biografic. In cunoscuta bucată *Amintiri despre Eminescu*, publicată în *File rupte* de A. Vlăhuță, amintind crâmpee din o conversație cu Eminescu prelungită până noaptea târziu, notează și următorul moment: „îmi povestește o dragoste a lui, o întâmplare curioasă, care i-a inspirat poezia *Luceafărul* și care nu se poate spune aici". Evident e vorba aici de un amănunt biografic care ar fi plutit în vag prin discuția lui Vlahuță, dacă n'am fi aflat în urmă că ar fi vorba de o aventură în care poetul ar fi fost Hyperion, „o cocoană din București—Cătălina și un fecior de casă ferches-Cătălin"....

Cei care pun temei pe orice amănunt biografic vor regreta că nu pot ști mai mult cu privire la această anecdotă. După ei, problema ar fi simplă: Eminescu a scris *Luceafărul* pentru că întâmplarea aceea l-a îndemnat să scrie. De asemenea, cei care cred că pot scobori poezia lui Eminescu, arătând că ea vine din izvoare turburi ale vieții lui, vor regreta că nu au un argument întemeiat pe fapte mai precise, ca să-și ilustreze teoriile.

Dar pierderea amănuntelor unei astfel de anecdote și chiar completa ei ignorare sunt departe de a însemna o lipsă pentru cel care vrea să stabilească geneza *Luceafărului*. Dintru început, te izbește nepotrivirea de atmosferă dintre întâmplarea cu lacheul, întâmplare „care nu se poate spune" și tonul înalt, simțirea adâncă și orizontul larg al poemei. Dacă o astfel de întâmplare a jucat un rol, ea n'a putut însemna mai mult pentru geneza poemei noastre decât a însemnat, în descoperirea legilor gravitației, mărul putred care se zice că l-ar fi lovit pe Newton. Sau, ca să transpun eroarea felului acesta de a vedea in un alt domeniu al poeziei noastre, o explicare a genezei *Luceafărului* pe temeiul unei întâmplări ca cea la care face aluzie Vlahuță ar cântări metodic tot atât de mult ca o încercare de a lămuri geneza *Mioriței*, plecând dela unele fapte diverse, așa cum de pildă, face d. Densușianu, amintind omorîrea cutărui sau cutărui cioban, ilustrată, pe bază de documente....

Ceea ce deosibește cercetarea genetică, așa cum se impune azi, de felul stăpânit de metodele științelor naturale, cum se făcea până nu de mult, este că ne pătrundem de natura internă adâncă a plăsmuirilor poetice și știm să deosebim ceeace este nevoie de exprimare, experiență adânc umană, de ceea ce poate fi, după împrejurări, simplă asociație de idei, întâmplare sau anecdotă.

De fapt, mărturisirea lui Vlahuță trebue să fie privită nu numai cu rezerva critică față de confesiuni ale poeților cu privire la opera lor de și cu rezerva provenită din împrejurarea că mărturia a fost făcută în spre amurgul conștiinței poetului. Insuși Vlahuță dă, în acelaș articol, unele amănunte cu privire la starea ciudată a lui Eminescu în seara aceea, adăogând: „pentru prima oară poetul mi-a dat de gândit".

Dar dacă momente biografice ca cel pomenit ar rămânea pierdute, înseamnă că am pierdut fapte din istoria literaturii noastre, și că trebue să renunțăm la înțelegerea genetică? Răspunsul atârnă de felul cum concepi biografia și rostul amănuntelor ei.

D. CARACOSTEA

Casa ostașului

de D. Nanu

Te-au jefuit dușmanii, căscioara mea iubită!
Sub tot aceleași streașini cum te-au zidit bătrânii
Aștepți, să ți se 'ntoarcă din pribegii, stăpânii,
— Pustie în ograda pe vremuri înflorită!

Canaturile ușii abia se țin în cue,
De vânturi, larg deschise, de ploae ruginite..
Incet, cu trepte rupte, o scară-abia se sue
Să urce în pridvorul cafelelor tihnite.

Prin geamul spart, un zurzăr uimit, a 'ntins un ram....
Se uită lung prin colțuri, — pe ziduri nici o cadră.
Nu mai mă vede 'n jilțul în care calm, visam....
Afară, streșini ude, lin, picură 'ntr'o vadră...

Sunt lacrimile tale, sărmana mea căscioară!
Ca un oftat, prin goale odăi, adie-un vânt.
Deși e slab, el totuși pătrunde, înfioară,
Și-ajunge 'n deal, sub piatra bătrânului mormânt:

— „Hristodore, te scoală, vezi cine plânge-acasă?"
— „Se vede că mai vine vre-unul lângă noi.
— „Intâia oară plânsul ce-aud colo m'apasă!
Dac'am lăsa mormântul și-am merge amândoi?"

Și-atuncea, din odihna și 'nghetul împietririi,
Ca flacări verzi se urcă două năluci în sus,
Iubirea mea se vede, — căci granițe iubirii
Nici moartea, între mine și umbra lor n'a pus!

Cobor din deal bunicii și tremurând alături,
Se duc mânați de dorul străvechiului cămin,
Pe-o noapte 'n care ceața s'așterne 'n pături-pături,
Și-auzi pe prunduri apa cum luncă 'n suspin...

Ajung, și trec de-arândul prin sălile deșarte,
Prin scunde, prăfuite și strâmte coridoare
Ce jale, părăsire! Și cât e de departe
Gospodăria plină de rod odinioare!

— „Ce liftă, Păunico, bătu pe-ai noștri, bieții,
De n'a rămas nici piatră în loc?.. Vârtejul lumii!"
...Și tresărind de primul fior al dimineții
Se 'ntoarseră bunicii înspre culcușul humii...

D. NANU

Helmstedt, 1918.

O nouă toamnă

Au început castanii prin parc să-și svârle banii
Și toamna iarăși vine și astăzi ca 'n toți anii...

Din văgăuni păcloase pe norii de cenușe,
Coboară toamna 'n curte la fiecare ușe.

Pe ziduri în rugină, din iedera pe moarte
Atârnă brațe stoarse, și gâște-auzi departe.

Pe drum plutesc ghirlande, de funigei, mărunte,
Și 'n picuri moi lumina mă mângâe pe frunte...

Și-așa cum stau pe bancă în parcul tot mai gol,
In sufletu-mi deodată se 'nalță alb, un stol.

Sub colonade-albastre, stropit de zări senine
Vâslește — iar noianul de vise arde 'n mine.

Când cea din urmă jertfă se răsucește 'n fum,
Țâșnesc din mine însumi și pier cu stolu'n drum.

Iar jos pe lutul care rămâne trist în parc
Se 'ndoaie palid toamna în spate-i ca un arc

Și hohotind nebună în seara care plouă,
Pe lut asvârle frunze cu mânile-amândouă...

T. ULMU

S[illegible]nuia

de Ion Vinea

Focul sună în căminul ars; e ca o floare pasionată a cărei parfum se mistuie în explozii repezi. Atât. Incolo, cei patru pereți sterpi și masa de scris pe care zadarnic cearcă a pune ordine: cărțile se amestecă, se prăbușesc, închise sau rânjite —osuariu sufletesc. Pe deasupra, o zaharniță goală de argint vechi, creioane, cerneală, pagini albe sau însemnate. Și printre toate, lampa de petrol, cu lumina galbenă ca arama, și neclintită,— lampă insensibilă, mută, făcută să asiste la mari plictiseli, la desnădejdii nocturne, solitare, din cele cu priviri reci și țigări peste țigări și părul nițel vâlvoi.

Cine ar putea spune, potrivnicia dintre aceste două făpturi de aceeași esență: lampa lugubră și căminul plin de patosul unui tenor de operă. Lampa mizantropă și nordică, urăște, de sigur, cu o ură concentrată și ursuză pe tovarășul petulescent dintre cărămizi.

Când pătrunde în această atmosferă de vrajbă, Stăpânul se interpune o clipă între efluviile lor nesimțite. La început încearcă un intim fior de siguranță, fiorul jivinei întoarsă la vizunie. E o apropiere care-l face voios aceea de a se ști atât de înfrățit cu lupul, de pildă, și departe de gândul deșert al descedenței sale divine. Singură amintirea că sunt alte dobitoace cari merită mai deplin asemănarea cu omul, îl cufundă iarăș în melancolia lui stătătoare. Câinele în lanț și calul înhămat, fără să se întrebe cum și ce fel, rechiamă în el suferința. El are totuș superioritatea putinței de sinucidere, prin care scapi de corvoadă de a face cauză comună cu zăvodul și calul. Și iată-l deci prăvălit la piciorul lămpii și torcând firul negru al gândului.

Din toate astea, care sunt cele mai simple dintre toate și atât de umilitor, ar putea ieși, își zice, o pagină de artă. Consolarea e relativă și problematică și când intervine, imperios, obiceiul publicării: ești întrebat dacă te-ai jeluit după regula stabilită..

Și femeile cari dau busna, cu o curiozitate estetă printre toate aceste hârtiuțe.... Pentru a sfârși pe patul soldățesc din colț, după ce au semănat pe podele, pantofii scobiți și rochiile smulse.

— Desnădejde crâncenă și hapsână, când îți oferă, apoi, sufletul să te consoleze. Stăpânul tocmai scufundă într'al său, ciutura întrebărilor neumplute. Și în rămășița vremii trage de frânghia asta de care nu spânzură decât clipe, clipe după clipe. Și figura lui își însușește o expresie superioară și magnammă, deasupra propriei turgescențe, lângă ființa care-și petrece, cu svon mătăsos, jaretierele.

Singur. Au rămas lampa și tezaurul spart în roșu al focului. Stăpânul suflă și dă drumul întunericului. Un râu sângeros îl străbate, urcând din gura rănită a căminului.

Incepe acum vechea citanie în jăratec. Ține câteva ceasuri până când cocoșii strigă afară plecarea primelor stele. Vatra e albă.

Omului îi e somn.

Inceputul și sfârșitul e la fel în fiecare seară.

Inchinare

Din depărtarea-a patru veacuri,
prin care-ți prizărești lumina
în ciuda umbrelor de lut, —
o, Shakespeare, te salut!

Eu te salut adânc,
deși n'am leacuri
să-ți fac mai de-aproape cunoștința,
fiindcă criticii, acerbii,
strângându-și toată știința,
n'au lămurit de-ai fost actor
sau conte Derby
și, neputând ca să-ți străpungă-anonimatul
au decretat că tu ești vinovatul.

In vălmășagul luptei sufletești,
de bună seamă vreme n'ai avut
să-ți scrii biografia;
sau poate nu ai vrut:
ai socotit
că e zadarnică trufia,
când tu, trăind, te-ai risipit:
nu carne, în odrasle mici, cărnoase,
ci suflet ce ne tremură în oase.

Te simt arzând în varnița simțirii,
cum mistui sgura trupului plăpând,
doar sângera-va 'n zarea nemuririi
sughițul cald al sufletului blând.

Te simt murind, măreț sinucigaș,
ce-ai sdruncinat și vlaga ta, și nervii,
ca să 'nmulțești un suflet pătimaș
pe scena unde și-azi, trufaș,
domnește zâmbetul Minervii.
Iar dacă astăzi te resfiri
pe noi — balsam de trandafir, —
când, tragic ca o roză sângerie,
când, liric ca petala lunii, —
mă 'ntreb de ce-or mai sta nebunii
să-ți scormonească pașnica cenușă
când tu ai hotărît să fii o ușă
în lumea unde criticii, acerbii,
se ceartă dac'ai fost actor
sau conte Derby.

MARCEL ROMANESCU

GURA IADULUI

de MIHAIL LUNGEANU

A prins rădăcini obiceiul ăsta de multicel. Pe seară se strâng fruntașii 'n fața primăriei mici, dărăpănate, de lângă capul podului, ce duce șoseaua târgului în cele două părți ale satului, mare, întins între dealuri și râu, citesc veștile noui din gazetele, sosite cu poșta, fac politică, glumesc între ei și mai mult pe seama trecătorilor, aruncă câte o 'nțepunsătură celor cari nu sunt „d'ai lor", până ce, băgând de seamă, că n'au ce să mai îndruge, deputatul duce mâna la chelie și 'ndeamnă pe tovarăși la „o idee". Și pleacă grămadă, întâi capul legii, c'o nuca de alun în mână, lovind pietrele, ce 'ndrăsnesc să stea nepăsătoare 'nainte-i, după el primarul, căruia lumea-i zice „schiofârlă", căci calcă cu piciorul stâng îndesat și mai alături, apoi notarul, cu pălăria pe spate, cu ceva hârtii într'o mână și c'un băț noduros, cu țepi în cealaltă, descheiat la vestă, d'abia pășind cu pântecele-i cât un sac de mălai, zorit mereu de șeful de jandarmi și de agentul dela poștă, să meargă mai cu inimă. Se îndreaptă spre cârciuma deputatului, se opresc o clipă afară și dau să vază cine face cinste. Deputatul scoate batista din buzunar, îi înoadă un colț, așa ca să vază toți, adună și pe celelalte la un loc, le trece vârfurile printre degete și lăsând în jos podul palmei cu vârfurile dosite subt el, pune pe fiecare din cei patru, să tragă câte unu: cine are partea de nod plătește rândul.

— Să vie câte o spânzurată, Bicule, strigă deputatul. Plătește unchiașu! și bate pe primar peste spate.

— Mă pășcu și azi norocu! îngăimează sortitul „la rând", par'că râzând, par'că strâmbându-se ciudos.

— Las' că-i drept! zice notarul, ca să-l mângâie, clipind șiret.

— De, ca mai bătrân! dă s'o dreagă șeful de jandarmi, închinându-i-se în față.

— Și mai cu dare de mână! întărește agentul, mătăhăindu-se.

Primarul moțăie din cap, măgulit și rușinat, că se vorbește atâta pe seama lui și întinde gâtul, căznit, ca și când ar înghiți cu greu o vorbă ori un gând numai cei mocoțește în minte ori de câte ori se pomenește de avutul lui, ce, la urma-urmii, gândește el, vorba lumii, e al tuturor, agonisit împreună, în scurt timp și păstrat doar de el, ca unul care poate să facă asta, fără să bată la ochi și fără teamă de înstrăinare la copii ori la nepoții, pe care nu-i are.

Cârciuma e în mijlocul satului, la drumul mare, aproape de primărie și de biserică, că altfel n'are haz și nu face nici un alișveriș.

E clădită de curând, cu ușe largă, cu ferestre mari, cu prispă la soare, așezată în podiș, pe o delniță fățoasă, smulsă cu procese grele și cu afurisanie dela o biată văduvă.

Deputatul ținea local cu chirie peste drum unde avea și banca. Satul strâns, cu case multe și dese, cu pălmași lipsiți de pământ, trăind doar din lucratul șiței, nu îngăduia omului nostru s'ajungă, ca să cumpere cu bani în mână nici un petec de loc la vad bun, pe care să-și trântească o cârciumă, cum doria d'atâta vreme. Dracu învață însă pe creștin, ce să facă ca să-și impace gândul. Il ia la o parte, îi șoptește ceva, îi gâdilă inima c'o momială dulce, îl întărâtă mereu și nu-l slăbește cu dragostea, până ce nu-i împlinește voea.

Așa a pus el ochii pe căminul văduvei. Și mi s'a sucit, s'a învârtit; dar femeia a înfruntat toate ispitele lui și nevoile, venite de sus, și nu și-a călcat pe inimă, să rupă o bucată cât de mică din grădina după care hrănea cinci-șase guri, câte un purcel și o văcuță. He, dar necuratul ce nu iscodește, când ține să piarză pe un om și să înalțe pe altul? S'a dat de urma unei surori a femeei, dusă de mult în lumea largă. A fost luată pe departe, prin iscoadă trimisă anume, căreia i-a făcut ca vânzător dreptul de moștenire dela părinți, la care nici nu se mai gândea, ca una ce se înstrăinase și trăia mai înlesnită decât nevoiașa de soră-sa. Cu actul la mână, cumpărătorul a pornit procesul, având pe deputatul la spate. Și, când ai proței ș'oleacă de drept, ce nu se face pe pământul lui Dumnezeu și în țara noastră, bună și a toate îngăduitoare?

Primarul și notarul i-au fost ajutoare bune, i-au dat actele trebuincioase, martori a găsit câți a voit și procesul s'a câștigat. Lotul cumpărătorului a căzut tocmai unde era casa văduvei, ce i s'a dărâmat, fără să poată s'o mai ridice nici azi. Așa și-a împlinit visul deputatul, cu cârciuma nouă dela drumul, ce se întinde pe toată valea, ca o panglică lată și leagă două județe peste mușcele multe, greu de urcat și greu de scoborât. E mare și veselă, cu albul lucitor al varului curat, cu pervazurile și cercevelele ferestrelor văpsite în culoarea frunzelor de salcie din marginea ei, cu odae largă, să încapă lume multă, cu mese destule și înăuntru și pe afară în umbrar.

Când au dat năvală, cei cinci, — în seara aceasta, un ajun de sărbătoare, în mijlocul verii, cu căldură moleșitoare și muncă trudnică pe holde, — în cârciumă erau doar câțiva săteni. Cum zăresc căpeteniile în prag, se scoală ei toți în păr, luându-și pălăriile, numai unul, Ion al Liții, zis Soare Sec, beat turtă, abia ținându-se pe picioare, se îndreaptă spre el, bălăncănindu-se și cântând:

„Foae verde de 'nalt plop,
Peste mine a dat potop,
Imi veni în ușe biru,
Vândui vaca, plătii biru,
Vătășelul cu turbare,
Imi luă doniță, căldare.
Am sfârșit orice parale,
Tot plătind la angarale,
Și d'o fi să mai plătesc,
Pierz și locul părintesc".

Se oprește la fiece pas, își îndreaptă luleaua și sughiță lung.

Ceata bate palma cu toți — vorba aceea, să-și facă mână bună, pentru vremuri de nevoe — până vine la Soare, care se ținea de ei, cu toate că-l cam ocoliseră. Se întinde și el, smucește dreapta deputatului, să i-o scrântească din cot și când da s'o apuce și p'a primarului, îi lunecă picioarele și vine grămadă jos. Dar starostea clicii se face, că nu-l vede și caută să intre în vorbă cu ceilalți, cari s'au pus p'un râs, de se țin cu mâinile de 'mpovăeli. Soare, rămas cu mâna întinsă și rezemat cu spatele de piciorul unei mese, îl ia la suceli:

— Ce, mă tu ești primar, ha? și dă să scoale, dar nu-l ajută puterile. Și dacă ești, ce, nu ne mai bagi în seamă? Apoi cine mi te-a ales mă, nu eu? Aci, dă din mâini și flueră: E hei, neică, ți-ai tăiat craca de sub picioare! Vin ele alegerile ca mâne! Par'că te văz iarăși la poarta mea, c'o fi, c'o păți, să fac și să dreg. I, i, neiculiță, nu mai sunt eu prostu d'al'dată! Te-ai ras pe botișor de primărie! și suflă'n podul palmei. O mai veni rându' și la alții! Poate și mie! Adică de ce nu? Or numa'ție ți-a căzut laptele 'n păsat, să te 'mbogățești din nevoile altora? Ha, ce zici? Fugi?

Și iarăși dă să se scoale, dar cade 'n nas, bolborosește ceva, făcând pe toți să râză!

Șeful de jandarmi, subțiratec, uscățiv la față, tușind din când în când, se uită aspru, omul pătimaș, îl mustră clătinând capul în dreapta și stânga, îl amenință cu degetul să tacă. Și el, râzându-i în față, îi trântește una bună:

— Mai bine beat, de cât ofticos, domnule șef, nu e așa?...

Primarul cu ai lui, după ce au poruncit „spânzuratele" și după ce au scăpat de cicălitul lui Soare Sec, s'au așezat pe un scaun lung de afară, la băut și la tăinit. Vin și ies într'una copii, băeți, femei, cumpărând, care tutun, care pâine, care rachiu în câte o sticlă, vârâtă subt mânecă. Hangița prăjește pe grătar niște fleicuțe și rinichi pentru cinstitele fețe, Bicu cârciumarul se luptă să dea preduf unui butoi cu vin mai de soi.

In odaea mare, largă, cu mese și cu scaune multe de brad, s'a lăsat vorba mare de mai 'nainte:

— Ce-i pasă lui Schiofârlă de votu' tău! începe un bătrân legat, lat în frunte și cu plete sure. Cu dibăcia lui prinde cloșca pe ouă, când vrea și de câteori o avea gust. Ș'apoi, ce mai încolo-încoace, cu banii ce are poate s'apuce și pe Dumnezeu de picior, da'mi-te să pue mâna p'o pârdalnică de putere lumească? Cu rachiu găsește destul ca tine și tu, de nu te-i ține de căruț și n'ii orăcăi la un loc cu toate broaște din lac, rămâi sughițând în sec, cu gâtlejoru' uscat.

— Da câtă bogăție are, ce o fi mai umblând după primărie? se vâri 'n vorbă altul ghindoc, negricios.

Și bătrânul îi răspunde:

— S'a 'nvățat cu ea, ca bălan cu traista după urechi și-i vine greu să se vază așa d'odată făr' de. Ș'apoi nici n'are ce face! Așa, își mai omoară vremea și are unde să se ducă, când îl gonește din casă mellța femeii!

— Fie c'amară viață mai duc amândoi! I-a dat Dumnezeu destulă pedeapsă pentru bogăția, câștigată de la necuratu! vorbește ghindocul.

Și unchiașul lămurește:

— Dacă n'au copii, cum ciuma să fie 'mpogodială 'ntre ei? Copilu' doar mai leagă pe om de femee, știți povestea bulgărului de aur!

— Știm, dacă ni-i spune-o, vezi bine! se 'nfig în el cei de p'alături.

Și unchiașul începe vorba:

— Apoi dacă-i așa, hai să desfac sacu', c'așa stă bine bătrânilor — ca drumețului cu bățu'n mână și calului cu maldărul de fân înainte, — să tăinească 'n tihnă, duhnind din lulea! Și-i pune un cărbune 'n gură, să ia foc și să-i ție tărliuța în îndrugarea domoală.

Cic'au fost odată, — când o fi fost să fie, eu nu știu — doi vecini: unu' bogat putred, ca primaru' nostru, ș'altu' sărac, lipit pământului, așa ca Secu' ăsta, — Doamne iartă-mă, că m'a luat leopa pe dinainte, — și se bate cu palma peste gură, — ca Ion al Liții, am vrut să spui!

Soare ridică ochii, clatină din cap, trage o 'njurătură și unchiașul urmează:

Acu bogatul, de câte ori venia acasă, duhnia la nevastă, nevasta la el, se culcau de vreme posomorâți, se sculau hăt târziu bosumflați, își vedeau de treburi peste zi, tot tăcuți, supărați, pe când la sărac, în toată sara și dimineața și de multe ori peste zi, se auzia ghiluș.

Odată, bogatul, tare nedumerit, se opri 'n poartă și 'ntrebă pe sărac:

Da'bine mă, ce e la tine, de răsună casa mereu de voe bună și de râs, că de, slavă Domnului, așa bine nu-ți prea merge, să huzurești într'una, ca și cum nu ți-ai mai încăpea 'n piele de gras? Uite, că eu stau altfel, cum bine știi, trăesc acolea, ca tot omu' amărât și'n necazuri.

— Ei ce să fie? îi răspunse săracu'. Am și eu un bulgăr de aur, și când dau să mă culc sara și când mă scol dimineața și de câte ori intru 'n casă peste zi, îl iau de la locul lui, îl arunc la nevastă, ea la mine, și d'aci tot râsu' nostru!

Bogatu' holbase ochii mirat, și săracu' l-a luat de mână: „Nu crezi? Vino de vezi!"

Cum a intrat 'n casă, Sărăcilă s'a îndreptat spre patu' gol, pe care sta ghemuit un copilaș: Uite bulgăru' de aur! zise el, mândru nevoe-mare. Dumneata n'ai așa ceva și d'aea toată bogăția nu-ți ține de cald, ci te răcește pe zi ce trece de toți oamenii, pân'și de nevasta, pe care ți-a dat-l Dumnezeu, să duci cu ea și binele și râu'!

Oamenii moțăe din cap, ciocnesc, mai cer câte o fele. Pe ușe intra mereu alții, veniți dela muncă de câte undeva și chemați de pe drum de ceata d'afară, care nu pierde din vedere nici o clipă și nici o 'mprejurare, ca să sporiască mușterii, punând la cale fel de fel de 'nvârteli și de rosturi noui, aducătoare de venituri grase.

Au sosit și niște lăutari, că fără ei nu-i rost de chef, și 'ncep să cânte și pe coarde și din gură. Intre ei e unul cu clarinetul. Deputatul și cu ai lui, ca să facă puțin haz au dat scaunul mai în fața ușii, în dreptul tarafului, au cerut pe furiș o lămâie, și, luând fiecare câte o bucată din ea, lipăesc și pleoscăesc din buze. Cântărețul cu clarinetul suflă tot mai tare și mai des, dar îi lăsa gura apă, i s'a roșit fața, nu mai poate.

Bicu, cârciumarul, înalt, slab, ca un bou costeliv, cu mustățile lungi, lăsate 'n jos ca două aripi, urcă și scoboară mereu scara pivniței, făcută lângă tijghea, ca să fie la 'ndemână, poartă des ciocanul cu ața legată, îmbledegărită pe după gâtul lui, pentru cinstitele fețe, toarnă la țuică, amestecată cu apă pentru norod, mai cară și vinișor, acru oțețit, — el zice însă că-i tămâioasă, — și nevastă-sa, Voichița, subțiratică, bălăioară și guralivă până la Dumnezeu, aleargă ca o sfârlează de colo până colo, râde, dă din mâini, se mai necăjește, și tejgheaua zornăe mereu.

Sătenii se strâng roată, tot mai mulți pe lângă mese, vorbesc între ei încet, cu capetele plecate, mai de oboseală, mai de iuțiala băuturii.

Și poveștile se țin tamja. Spune fiecare câte ceva, pe seama bogaților or p'a săracilor și'n deosebi p'a celor d'afară, până ce Alexe Modragă, un român voinic, ca o lospatură de stângă, sare cu gura:

— He, acu să vă spui și eu una. A mea se potrivește de minune cu povestea hanului ăstuia, numa' ascultați, he n'auzi, mă ăla, ce te lupți să 'nghiți și sticla? Dacă nu mai e nimic în fundu' ei, ce să mai alunece pe gâtlej?

Apoi, a fost odată, mult nu crez să fie d'atunci, un om ca toți oamenii, într'un sat, ca al nostru, și omu' ăsta a fost având doi feciori. Pe unu' l-a dat la școală, și p'altu la meserie. Acu, ăl cu carte a ajuns dascăl; iar ăllalt s'a făcut cismar. Işi duceau amândoi traiu' cinstit, unu' mai bine, altu' mai rău, unu' mai chinuit, altu' mai ușor, după cum li-era munca și norocu'.

Meseriașu' fie c'avea casă mai grea, fie că era mai puțin chivernisit, — neputând să câștige pe cât îi cereau nevoile și apucăturile, — se 'nglotase rău în lipsuri și datorii, pe când dascălu' sălta mereu.

Acu' 'ntr'o zi de la Dumnezeu, cum sta el amărât, că n'avea 'n casă pic de legume, nici mălai să orbiască un șoarece, și frate-său 'ncepuse să-l cam depărteze de la ușe, iar tat-său închidea ochii la văicărerile lui, îi iese 'nainte sarsailă, că asta 'i treaba lui, să ție calea la omenii necăjiți, să-i ducă la rău.

— Vrei să scapi de sărăcie, creștine? îl întrebă nichipercea.

— Vreau, păi cum! răspunde el.

— Omoară pe frate tău!

— Au! strigă omul, și se cutremură din tot trupul!

— Bate dar pe tat-tău, să-ți dea bani! îl îndeamnă împelițatul!

— Intr'una cu capul nu!

— Atunci apucă-te de băutură, că numai ea alungă și lipsa și necazul!

— Așa ceva mai merge! zise românul și se puse pe băut.

Bea el azi, bea mâine, paralele, câștigate cu sudori se strecurau ușor de tot printre degete, nu mai lucra ca lumea, ajunsese să nu mai lege două 'n tei, pe când frate-său ăl mare, cu muncă și cumpătare neîntreruptă, își făcuse o gospodărie, de îți era mai mare dragul să stai să te uiți la ea!

Și-a vândut acum nevoiașul nostru căruța și calul, și-a vândut vaca, porcul, și-a pus zălog casa și pământul, de sub ea, și-a chiuit toți banii. Când nu mai avea pe ce să mai prinză o roajbă de para, și-o fi adus aminte poate de sfatul necuratului, ori că l'a mai fi tras el de mânecă, destul că s'a dus la tat-său, și, nici una, nici două, l-a luat la bătae, să-i dea și mai multe, nu numai bani de băutură.

Frate-său dascălul, când a văzut una ca asta, a sărit ca să-și scape părintele; da nevoiașul înfuriat l'a străpuns cu cuțitul și l'a ucis, cum ai ucide un vierme sub călcâi. Se împliniseră acu toate ale ălui din scorburi.

Când a fost să-l pornească la huștină, s'a oprit el în dreptul păcatului de cârciumă, unde-și băuse banii și mințile, s'a uitat lung-lung, a măsurat-o mult din ochi; s'a rugat apoi să-l lase un pic, să-și ia rămas bun dela ea.

Și, ce i-a vin't, a cerut un stânjen, s'a 'ndreptat spre ușe, l-a 'ntins pe ea, da din cap și vorbia așa singur:

„O juma'te 'n lat și unul 'n lung și p'aci a intrat tot avutul meu și casă și pământ!

Apoi zgâlțâind-o din țâțâni, trântind-o cu putere —, a strigat tare, să răsune satul:

— Pe tine a apucat și cinstea mea de fiu și de frate, tu mi-ai deschis drumul spre pușcărie și spre focul de veci, pârdalnica ușe, tu ești cu adevărat gura iadului!

— Taman povestea cârciumii ăștia! vorbi ghindocul!

— Ș'a lui Soare sec, spuse 'n râs unchiașului!

Soare sec se ridică dela masă, țâșnește printre dinți, se mătălăește de colo până colo, înjură, se 'ndreaptă spre ușe, tot dibuind mesele și pereteie. Se oprește 'ntr'un prag, mozolește luleaua 'n dinți, scutură din cap și 'ncepe să cânte, strâmbând buzele 'n colț, în chip de râs:

„Foaie verde a bradului!
Nevasta primarului
Plânge și se jelueşte,
Că pe primar îl pornește,
Il pornește 'n pușcărie,
C'a luat banii din cutie,
Să-i facă salbă și iei!"

Primarul închide ochii verzi, își dă părul lung pe spate și se face că zâmbește, înghițind în el necazul. Ca să-l îmbuneze, îl cinstește c'un cinzec de țuică.

Soare sec se ridică, ciocnește, hohotind și strigând cât poate:

— Așa, Primarule! Așa vreau să mi te văz! Să nu te zgârcești la băutură! Să dai mereu, să desbăeri punga, să se ducă toată agoniseala pe ușă, așa cum s'a dus ș'a mea, ș'a altora atâția ca mine! Că doar n'ați fi făcut cârciuma asta numai pentru noi, sărăcimea și prostimea? Știi vorba aia: „Cine sapă groapa altuia cade tot el întâi în ea" și: „Azi joacă ursul la mine, mâine la tine", că: „Roata morii se 'nvârtește mereu" și: „Calul la arie merge tot spre par", iar, „Ce e dela dracul, tot la dracul se duce". Hai, Primarule, tu n'ai auzit povestea, să știi, că n'ai să scapi de „Gura Iadului" tu și cu toți ai tăi! și bate tare cu pumnul în pragul de sus al ușii și cu piciorul în cel de jos: „O s'o măsurați și voi ca ăi din poveste și ca mine!

Primarul înghite 'n silă, deputatul clipește șiret din ochi, jandarmul face semn pe hârtie, că scrie proces, notarul amenință cu degetul; iar Soare Sec, părând că n'aude, nu vede, strigă, chiuie, urlă 'n urma lor: „Așa, așa! O să vă înghită pe toți gura asta a Iadului! și cuprinzând ușorii ei amândoi cu mâinile, cade 'n brânci pe scară, horcăind lung.

A fost ca o profeție vorbele lui Soare Sec, căci cârciuma aceasta, aleasă de atunci cu zicala de „Gura Iadului", a dus la pușcărie pân'la anul pe primar și pe notar, — prinși cu bilete de vânzare pentru vite de furat, ticluite 'n ea, subt imboldul duhului sfânt din butia fără fund —, și cu toate că mulți jandarmi s'au tot schimbat, mutați și dați afară, pierzându-și slujba, c'au cercat să creazâ și să facă altfel, ea atrage tot mai des clica satului, mereu înoită, întinerită par'că 'ntr'una, în frunte cu fostul deputat, sărăcit și el, dar tot veselnic, și curge băutura, în vorbe aruncate aci mai abitir ca 'n sfatul țării, se scurg în ea banii cu nemiluita, se 'ntinde și se țin lanț cheful și desfrâul, făcând să se stingă, să piară orice pic de omenie. Și albul ei, mângâiat de curciumăriță cu pămătuful la sărbătorile mari lucește 'n toate verile între Paști și sfântul Dumitru, la drumul mare, printre verdeața bogată a pomilor; iar ușa-i, vecinic deschisă, răbufnește sunet de ciocane și miros dulceag, momitor de fudulii fripte și de vin de Drăgășani, ispitește necontenit, ca o cursă, pe trecători, plămădindu-le în suflet urziala tuturor relelor, furându-le mințile și pungile, cununându-i cu iadul și căsnindu-se să întreacă în căscătura ei fălcile de balaur, zugrăvite pe brâul bisericii d'alături, ce 'nghit nedumicate noroade întregi de judecători, cu popi, cu episcopi și para-episcopi în frunte.

Mihail Lungianu

Viscol

Ninge.. ninge...
Cerne iarna ploae de hurmuz...
Pe la colțuri se strecoară,
Ca un șarpe,
Crivățul ursuz...
Șuerând cu'nfiorare
Și plesnind mereu din coadă,
Zvârle'ncoaci și zvârle'ncolo
Nouri de zăpadă...
Trecători cu iarna'n suflet
Și cu ochi de ghiață,
Cu mustățile de frișcă
Și de crivățul sălbatic
Biciuiți pe față,
Rar mai vezi pe strada moartă,
Aici unul, colea altul
Vânturați de soartă!...
In coliba zdrențuită;
La săraca masă,
Noaptea grijilor cernite
Și-a durerilor mocnite
Zgribulit se'ndeasă!...

. . . .

Victor Hortopan

Insomnie de anemic

In cupa verde-a văii
Noaptea se topește rece și degrabă
O boare răcoroasă dar prea slabă
M'a trezit prin ușa deschisă a odăii...

Lumina limpezită-a zorilor
A început să pue sfios și cristalin în luncă.

E timpul minunat de muncă.

Cu toate că șoseaua doarme încă
Sub plapoma greoaie de praf neînceput
Pe sub stâncă
Au și pornit spre munte potecile înguste.

Se 'ntinde 'n mine proaspătă viața
Mi-s gândurile sprintene
Ca saltul de lăcuste
Și sângele înviorat mi-aleargă 'n vine
Cum șerpuie, prin ierburile mărunte
Apa de șuvoi.

Soarele se urcă poate dincolo de munte...

Dimineața e proaspătă ca aerul din peșteră

Pe culme sclipește verdeața
Pe care -o aurește, cu chenar, din ce în ce mai mult
Lumina crudă dar destul de meșteră.

Nevasta cu carne voinică
Imi întinde cana de lut cu lapte
Și-mi întinde brațul gol și plin
Fii binecuvântată, binecuvântată noapte...

CAMIL PETRESCU

Sonete

SCRISOARE

Nu știi să spui cuvinte pe alese,
Că dragostea ți-e simplă, ca o floare;
Dar te 'nțeleg și 'ntr'un amurg de soare,
Vin iar la voi cum am venit adese.

Tu să m'aștepți ca 'n zi de sărbătoare,
Cu flori, cu cânt, cu doruri ne'nțelese,
Cu sărutări pe gură neculese
Și cu nădejdi în viața viitoare.

Așa ți-am zis... Iți mai aduci aminte?
Era un cer senin, cu lună plină
Și cu miros de-aglică și sulfină.

Azi, am venit la voi ca mai 'nainte;
Dar, am găsit căsuța la pustie
...Și cât am plâns, doar inima mea știe.

ICOANE STERSE

'Mi-e sufletul un cimitir de jale.
In care dorm uitate și cernite
Icoane dragi și vise ne'mplinite,
Pe care le-am călcat o dată 'n cale.

Stau ca un șoim cu aripe rănite,
Care-a căzut, s'a prăvălit în vale;
Dar, nu mă plec; pornesc din nou, agale,
să prind ce-a fost 'n vremuri fericite.

Imi trec prin gând imagini prăfuite,
Chiemându-mă spre clipele trecute,
Cu scânteieri din alte lumi venite.

Cu ochi 'nchiși, mă mistui în tăcere;
Dar, nu mă plâng că vremile-s pierdute
...Și râd pe-ascuns de propria-mi durere.

IN PRAG

Au înflorit narcisele 'n grădină
Și crinii albi din glastre stau să 'nfloară;
Din trandafiri un stol de vrăbii sboară
Și de parfum e toată casa plină.

Mă uit în zări cum soarele coboară,
Incet, încet cu fruntea pe colină;
S'aprinde 'n sat o rază de lumină
Și nici un svon din văi nu se strecoară

Tu, stai în prag, mlădiță de răchită,
Cu ochii triști, cu mintea frământată
De-un dor strein, ce nu-l spui nici-odată.

Și plângi pe-ascuns, cu inima rănită,
Când sus răsar atâtea mii de stele,
Ce par'că râd de lacrimile tele.

CONST. A. GIULESCU

Opera lui Anton Pavlovici Cehov

de AURELIU WEISS

Cei câţiva ani ce s'au scurs dela terminarea războiului, dacă n'au putut aduce o orientare morală şi socială definită, au contribuit să fixeze din nou fenomenul care se manifestase în literatura dinainte de războiu: nemulţumirea de prezent.

Literatura ce urmase imediat războiului, tindea să arate, în mod sensibil, prăpastia ce se deschisese între făgăduinţele de justiţie socială, cu care se întreţinuse îndârjirea maselor, şi spectacolul dureros al ruinilor îngrămădite de violenţa urii. Barbusse, Romain Rolland, Andreas Latzko, Dorgelès, Ernest Toller, ... în operele care au urmat încăerării sângeroase, au fixat momentele tragice ale luptei şi dezastrul distrugerilor şi al prăbuşirilor necurmate.

Acţiunea lor socială se exercita, însă, în momente neprielnice. Organismul european, abia scăpat din groaza frământare a isbucnirilor urii înarmate şi de apăsarea privaţiunilor impuse de războiu, simţea nevoia unei destinderi largi, în care să palpite tot dorul de viaţă şi toată bucuria existenţei celor rămaşi nevătămaţi. Conştiinţa dezastrului nu putea împedica să isbucnească imnul bucuriei existenţei şi omenirea aştepta, cu încrederea încă vie, realizarea prefacelor făgăduite.

In această stare de spirit, în acest provizorat al acţiunii, literatura vaetului dureros al luptei putea reţine, cel mult, atenţia celor mai greu încercaţi de soarta armelor. Marea mulţime a celor întorşi din prăpădul luptei şi a celor care avuseseră bucuria să-i primească din nou la sânul lor, căuta în plăcerea reîntoarcerii, diversiunea sufletească necesară şi uitarea momentană a suferinţelor îndurate.

Acestei stări de spirit, care ocoleşte spectacolul realităţii triste, spre a-şi găsi refugiul în atracţiunile unei lumi de fantezie şi de aventuri, sunt datorite produsele unei literaturi, care mai păstrează încă şi astăzi o parte din succesul începutului de după războiu. Amestecul de senzaţional, de imaginaţie, de psihologie pasională şi de aventuri, care caracterizează, de pildă, opera unuia Pierre Benoit, era menit să arate lipsa unei orientări literare şi sociale a momentului şi alcătuirea provizorie a unei existenţe, compusă din fărâmiturile trecutului, fără o alegere şi organizare serioasă. Succesul acestor manifestări corespundea nevoii de diversiune şi de uitare, dar nu putea acoperi desvoltarea, tot mai ameninţătoare a răului social şi a dezechilibrului moral produs de prăbuşirea unor idealuri fragile, sugerate în căldura pornirilor războinice.

Pe măsura trecerii timpului, vălul vaporos al speranţelor întrevăzute, se risipea la arşiţa nevoilor apăsătoare. In frământările dureroase ale momentului, literatura socială păstra o tăcere prudentă, care ascundea nedumirirea şi lipsa definirii unui orizont social. Ciocnirea vehementă a pasiunilor, împiedica fixarea liniştită a orientării, şi durerea sufletească nu putea găsi o alinare în opera scriitorilor de azi.

Nemulţumirea creştea cu suferinţa şi, neputându-şi afla expresia în opera prezentului, privirile întrebătoare au trebuit să se întoarcă spre acel isvor nesecat de compătimire, de nemulţumire socială, de afecţiune şi de religie a suferinţii, care e literatura rusă a veacului trecut. Vechile ediţii de traduceri din operele lui Dostoiewski, Tolstoi, Gogol şi Turgheniev, începură a fi reînoite şi o atenţie deosebită se dădu lucrărilor lui Andreiev şi Gorki apărute în traducerea celor mai de seamă opere. Lucrările scriitorilor cari au contribuit atât de mult la fixarea nemulţumirii şi a nevoiei de reacţiune a spiritului rus, constitue şi astăzi refugiul sufletesc al Europei care sufere, care compătimeşte şi care se frământă în nevoia, aproape mistică, a unui ideal de transformare.

Acestui fenomen literar şi social îi datorim în bună parte răspândirea de după războiu a operei lui Cehov în ţările apusului. Claritatea concepţiei sale, limpezimea imaginilor şi a ideilor, discreţia sentimentului şi felul său, adânc omenesc, de a descrie viaţa, îl fac accesibil şi celor cari, printr'o înclinare naturală a spiritului nu se pot obişnui cu misticismul literaturii ruse.

Scriitorul de care ne ocupăm, Anton Pavlovici Cehov, a murit în anul 1904, în vârstă de patruzeci şi patru ani şi în plină înflorire a talentului său. Operele lui, cunoscute, prin crâmpeie publicate în traduceri diferite, n'au putut da o ideie completă despre valoarea lor, iar puţinele studii din apus care s'au ocupat de ele, au ajuns la concluziuni, de multeori greşite, asupra senzului şi conţinutului lor intelectual şi literar. Vogüé, care contribuise într'o măsură largă la cunoaşterea scriitorilor ruşi, a publicat *Romanul rus* în 1886, adică într'o vreme când Cehov, necunoscut, se afla la începutul încercărilor sale literare, iar Osip-Lourié, în *Psychologie des romanciers russes du XIX-e siècle*, ajunge la aprecieri şi concluziuni neverosimile şi supărătoare pentru reputaţia scriitorului rus.

Vom vedea cum fineţea gândirii şi a imaginaţiei lui Cehov, au fost cauza unor atacuri nedrepte pornite împotriva sa şi cum, printr'o înclinare nestăpânită a inimii sale, a trecut el însuşi peste rezervele pe care a voit să şi le impuie.

Natura intimă a convingerilor, neputând apare decât rar sub discreţia caracteristică expresiunii sale literare mulţi dintre criticii ruşi şi străini au afirmat că în opera lui Cehov nu e un singur cuvânt care să deplângă jugul sub care trăeşte societatea rusă. Citirea operei complecte a lui Cehov îngăduie, totuşi, un sentiment de nedumirire cu privire la caracterizarea de mai sus. Cum s'a putut scrie că nuvelistul rus n'a strigat către libertate, când i-a închinat cel mai zguduitor imn în *Sala 6-a?* Cum n'a tins cu înfrigurare spre lumină şi spre bucuria de a trăi, autorul piesei *Trei surori?* — Dacă Cehov a arătat că viaţa înăbuşe, de multeori, strigătul de bucurie şi întunecă lumina, nu înseamnă că a negat binefacerea bucuriei şi a luminei, sau că le-a dispreţuit.

Greşala acestor aprecieri am spus că e explicabilă prin felul de a compune al scriitorului rus. Cehov a fost un adversar hotărât al artei cu tendinţă şi a căutat, întreaga lui viaţă, să se învăluie într'o rezervă prudentă. Cenzura aspră, instituită de monarhia absolută, servise lui Cehov exemplul unor pedepse nimicitoare la predecesorii săi. Dacă sufletul său cinstit nu putea găsi liniştea în diformarea realităţii, ce temea de desvoltarea unor tendinţi cari ar fi putut duce la deportarea sa în *Casa morţilor*, atât de suggestiv descrisă de Dostoiewski. Această teamă, ascunsă sub aparenţa doctrinală a artei pentru artă, reiese dintr'o scrisoare, pe care o trimite unui prieten al său, poetul Plesceev: „Nu mă tem decât de acei cari, între linii, caută tendinţe şi care vor, cu orice chip, să vadă în mine un liberal sau un conservator. Ori, singurul lucru pe care-l caut, este de a fi numai un artist liber"....

Adevăratele sale credinţi le desvăluie în rândurile următoare ale scrisoarei: „Urăsc minciuna, forţa brutală, sub toate formele... Fariseismul, stupiditatea, arbitrariul, domnesc nu numai în societatea burgheză şi în închisori, ci şi în ştiinţă, în literatură şi, vai, printre cei tineri." — „In sfârşit, confesiunea mai conţine şi concluzia filozofică a operelor lui: „Templul meu e omul şi opera sa; religia mea: sănătatea, inteligenţa, talentul, iubirea, libertatea de spirit absolută, lupta împotriva oricăror tendinţi."

Cehov s'a străduit să aplice acest program întreaga sa viaţă, fără a vedea contrazicerea adâncă a ţelurilor. A duce lupta împotriva tendinţelor de orice fel în opera literară şi, totuşi, *a urî* activ, în acelaş timp, minciuna, forţa brutală şi fariseismul, înseamă a găsi mijlocul de a uni şi a armoniza ceeace se exclude, în mod necesar. Scrierile lui reflectă sforţarea energică de a stăpâni elanul inimei şi al criticii sociale directe, la vederea nedreptăţilor şi a mizeriei poporului rus. Străduinţa aceasta nu reuşeşte însă decât în momente de impresie mai puţin adâncă; pe alocuri, când privirea autorului pătrunde în mizeria, întunericul şi alcoolismul „mujicului" rus şi în corupţia administrativă, echilibrul impus de voinţă e răsturnat de elanul nestăpânit al dorinţei de prefacere, şi critica socială ţâşneşte cu putere.

Opera lui Cehov e o mărturie vie a constatării că el n'a privit viaţa şi suferinţa cu acea nepăsare pe care i-o atribuie cei mai mulţi comentatori. E adevărat că s'a ferit să treacă deschis drept un liberal înaintat şi de aceia Serghie Iablonovsky a putut scrie despre dânsul că toate partidele îl revendicau.

Acest concurs între partide nu dovedeşte la Cehov lipsa de iubire sau de duşmănie din opera lui Gonciarov, — pe care l-au putut lăuda, deopotrivă, şi liberalii şi conservatorii, — căci Cehov şi-a exprimat prin convorbirea personajelor, deşi de cele mai multe ori indirect şi cu multă discreţiune, ideile sociale înaintate pe care le nutrea.

Reluând călătoria lui Cicikof din *Suflete Moarte*, Cehov îşi îndreaptă, în primul rând, privirile spre marea pătură a populaţiei rurale ruse, liberată din şerbia care prilejuise accentele satirice din opera lui Gogol. Această ţărănime, în care reminiscenţele şerbiei mai dăinuesc încă, uşor colorate de romantic şi de regret, zace pradă celei mai negre mizerii morale şi fizice, ruinată de alcoolism şi cufundată în întuneric.

In *Mujicii*, fiul unui mujic, după ce slujise vreme îndelungată la oraş, se întoarce bolnav în isba părinţilor şi e impresionat adânc de mizeria vieţii lor. „In onoarea oaspeţilor, se pregăti samovarul. Ceaiul mirosea a peşte; zahărul era cenuşiu şi ros; insectele alergau pe vase şi pe pâine. Ceaiul era respingător dar şi conversaţia nu mai puţin: toată despre boale şi despre nevoi".

Promiscuitatea şi înghesuiala, atmosfera de deprimare şi de sărăcie, sunt descrise în trăsături scurte şi caracteristice. Cehov are darul de a face să trăiască, în câteva rânduri, un personaj sau un grup social, fără a forţa nota, şi cu o naturaleţă, care nu trezeşte la cititor ideea vreunei rezistenţe morale.

Una din laturile cele mai caracteristice ale mizeriei vieţii morale ruse, sub vechiul regim, era alcoolismul. Această patimă distrugătoare e evocată şi analizată în multe din nuvelele şi schiţele lui Cehov, dar ea capătă o însemnătate particulară în împreunarea elementelor din *Mujicii*.

Arde casa unui ţăran şi mujicii sunt chemaţi să dea ajutor: „Mujicii, cari o clipă mai'nainte beau la cârciumă, aduseră pompa. Toţi erau beţi, se clătinau şi cădeau. Toţi aveau sentimentul neputinţei şi lacrimi în ochi.

— „Fetelor, apă, strigă starostele, beat şi el".

Acesta e tabloul ţărănimii care bea, înnecându-şi nemulţumirile şi suferinţele în beţia distrugătoare. El aminteşte cele câteva rânduri cuprinzătoare şi tragice ale lui Dostoiewski:

— „Poporul e beat, mamele sunt beate, copiii sunt beţi".

In ignoranţa generală, religia e mai mult o superstiţie. Nimeni n'a instruit pe ţăran în privinţa ei şi cărţile de rugăciuni lipsesc, sau nu ştie nimeni să le citească. Atmosfera e apăsătoare şi orizontul întunecat. Oamenii şi animalele flămânzesc deopotrivă, fără nici un ajutor: „In staul noapte şi zi răsunau mugetele vacii, crăpând de foame; babei şi Mariei, li se sfâşia sufletul, auzindu-le".

Aici, Cehov are o observaţie fină: ca rezultat al decăderii morale, ţăranii se dispreţuesc între ei. In acest sentiment vede autorul marea primejdie a decăderii şi criticul social nu mai poate păstra stăpânirea de sine. Inapoia frazei întrebătoare se poate ghici violenţa frământării:

„Fuseseră, în cursul iernii şi al verii petrecute la Iukovo, ore şi zile în care viaţa locuitorilor îi păruse mai rea decât acea a animalelor şi în care traiul fusese îngrozitor cu ei. Erau grosolani, necinstiţi, murdari, beţivi, desbinaţi, certându-se fără încetare, pentrucă nu se stimau, se temeau unii de alţii şi se dispreţuiau. Cine ţine cârciuma şi împinge la beţie? Mujicul. Cine fură şi bea averile comunei ţărăneşti, ale şcoalelor, ale bisericei? Mujicul. Cine fură pe vecin, incendiază, jură fals pentru o sticlă de vodca? Mujicul. In adunările Zemstvei, sau în altele, cine combate cel dintâi pe mujici? Mujicul... Da, a trăi cu ei era îngrozitor, dar totuşi, *erau oameni;* ei suferă, plâng ca şi ceilalţi şi, în viaţa lor, nu e nimic, care să nu se poată justifica."

Deasupra tuturor coboririlor şi a decăderii morale, scriitorul vede sufletul omenesc, care trebuie salvat. El caută să trezească acel sentiment de compătimire, care e manifestarea particulară a pledoariei scriitorului în faţa suferinţei şi să determine, implicit, mişcarea necesară transformărilor sociale.

Intr'un domeniu, pe care-l explorase înainte geniul lui Gogol, se părea că nici un scriitor nu va mai putea adăoga nimic de seamă. Vogüé nu se sfia să-şi exprime deschis această părere în *Romanul rus:* „Cât despre ţăran toate monografiile viitoare vor adăuga puţin lucru la ceeace a spus despre el scriitorul care l-a pătruns cel mai bine." Şi totuşi, realismul sintetic al lui Cehov, a putut da o notă nouă şi deosebită descrierii sufletului ţărănimii ruse.

Citind Mujicii ai impresia că nu ţi se prezintă numai indivizi, cu temperamentele lor diferite, ci că ai necontenit înaintea ochilor masa imensă a întregii populaţiuni rurale ruse. Personajele devin astfel aspecte diferite ale corpului social, format de masa ţărănimii şi simţi că, oricare ar fi tipurile de ţărani pe care le-ai mai putea întâlni, vei regăsi trăsăturile lor generale şi specificul lor omenesc în aspectele vii din *Mujicii*. In acest senz, Cehov a realizat în literatura rusă, cu privire la ţărani, lucrarea de sinteză pe care Gerhardt Hauptmann a făcut-o în literatura germană cu privire la muncitori. Nemulţumirea autorului la aspectul trist al vieţii pe care o descrie, se poate citi printre rânduri şi, vom vedea, mai în urmă, cum isbucneşte deschis în alte lucrări ale sale.

* * *

Cu toate adevărurile grave pe care le expune în „Mujicii" Cehov se fereşte să provoace deprimarea pe care ar fi putut-o prileji uşor, natura subiectului tratat. Un zâmbet trist şi, de multe ori, compătimitor, însoţeşte descrierea scurtă şi precisă a evenimentelor. Cehov nu întârzie prea mult în evocarea unui aspect şi nu îl epuizează în felul cum ar fi făcut-o, de pildă, geniul unui Dostoiewski. El nu pune o străduinţă deosebită spre a pătrunde până în adâncul simţirii cititorului şi caută numai să-i impresioneze imaginaţia prin adevărul şi prin naturaleţa descrierii, şi s'o stimuleze să lucreze mai departe decât sfârşitul material al nuvelei sau al schiţei. Cehov nu încheie niciodată, în mod definitiv, cursul faptelor povestite, sau al vieţii personajelor. El coboară numai o perdea, uşor transparentă, asupra faptelor expuse, lăsând să se întrevadă în mod nelămurit, înapoia vălului, cursul viitor al evenimentelor. Acţiunea intelectuală asupra cititorului îşi prelungeşte astfel efectul şi după terminarea cititului, şi operele lui Cehov devin prilejul unui exerciţiu de stimulare a gândirii şi a imaginaţiei.

Această înclinare specială a temperamentului său, crează o graţie caracteristică lucrărilor, dându-le o nuanţă discretă, care le face accesibile celor mai dificile preferinţi literare. Cu ajutorul discreţiei, uşor învăluită în umor, cele mai grave probleme, fără a pierde ceva din seriozitatea lor, sunt tratate în limitele unui bun gust literar, care nu lasă să lunece expunerea pe panta melodramei, a senzaţionalului, sau a farsei groase (cu excepţia farsei propriu zise). Spiritul său critic desvoltat îl fereşte de acea exagerare, care transformă frământarea sufletească în *cazul* de conştiinţă, deşi, de exemplu, în *O neplăcere*, ar fi ajuns puţină lipsă a măsurii, spre a da o gravitate excepţională frământărilor conştiinţei.

Intr'un spital de provincie, necurăţenia şi insolenţa intendentului stârnesc furia medicului, care-l loveşte. Fără experienţă şi necunoscând obiceiurile puţin civilizate ale ţinutului, doctorul cade pradă remuşcărilor conştiinţei pentru gestul neuman ce îl făcuse şi aşteaptă să se reverse asupră-i sancţiunea aspră a legilor. Judecătorul îl face să priceapă însă că faptul său e natural în mediul unde se produsese şi îl convinge că e necesar să lucreze mai departe cu intendentul, care nu dăduse nici o însemnătate gestului.

Interesantă pentru adevărurile sociale ce conţine, această schiţă e caracteristică pentru felul de a compune al lui Cehov. Determinantele sufleteşti sunt atât de irezistibile în naturaleţa descrierii şi a comentariilor, încât nici nu s'ar putea concepe un alt curs al desvoltării faptelor. De o claritate care nu lasă nici un punct obscur în observaţia psihologică, Cehov este unul din rarii scriitori ruşi cari stăpânesc într'un grad înalt, arta de a compune. Citirea operei lui dă cititorului acea satisfacţie intelectuală, pe care o încearcă întotdeauna la expunerea armonioasă şi fină a ideii. Dar în această digerare uşoară a materiei, se simte, abia mai târziu, seriozitatea deplină a conţinutului. Acest caracter al artei sale l-a făcut să fie învinuit de uşurinţă. Cunoscându-şi temeinicia sentimentului şi a talentului, scriitorul rus trebue să fi zâmbit cu resemnare la auzul unor asemenea mustrări.

Iată, de pildă, uşoara schiţă de mai sus. Infirmierul alcoolic şi murdar, e *omul mediu*, ridicat din plebe, pe care o exploatează. Faptele ar fi putut desemna pe un individ. In mâna lui Cehov el devine *tipul* social: e omul simplu, fără instrucţiune, fără conştiinţă, care cumulează multe vicţii, fără a fi singurul vinovat de starea şi de mentalitatea sa. Caragiale, în *Scrisoarea pierdută*, ne-a redat figura celui „cu renumeraţie mică". Cehov defineşte complect categoria socială: „Omul mediu... nu e sigur. Il alungăm, îl certăm, îl lovim, dar trebuie să ne punem şi în locul lui. Nu e nici mujic nici boer... Trecutul său e greu; în prezent nu are decât douăzeci şi cinci de ruble pe lună, o familie flămânzită şi o situaţie subalternă; ca viitor, tot aceste douăzeci şi cinci de ruble, şi o poziţie dependentă, chiar dacă ar sluji o sută de ani. N'are nici o învăţătură, nici nu e curat; n'are vreme nici să citească, nici să meargă la biserică; nu ne înţelege, fiindcă nu-l lăsăm să se apropie de noi. Trăeşte de o zi pe alta până la moarte, fără nădejde de îmbunătăţire, mâncând puţin, temându-se să nu fie alungat din locuinţa Statului, neştiind unde să-şi ducă copiii. Atunci cum să nu fure şi să nu se îmbete? Unde poate să ia el principii?"

Spiritul adânc de înţelegere arată calitatea gândirii autorului. Intrebarea seamănă cu cea din *Mujicii* şi arată profundul omenesc al situaţiei, care nu poate fi alta. Priceperea unor împrejurări de viaţă aduce, de obiceiu, cu sine şi iertarea răului prilejuit de ele. Cehov înţelege pe deplin întinderea răului dominant, dar nu caută iertarea unor oameni nevinovaţi, pentrucă sunt amorali. El ţinteşte mai departe, la cei care cugetă, care văd, care ar putea schimba multe, şi, totuşi, se resemnează; dar mustrarea e atât de discretă, atât de învăluită în umorul uşor al întâmplărilor încât, pentru mulţi, ea e imperceptibilă. Relevarea acestor tresăriri ale conştiinţei autorului e necesară, de oarece vom vedea în urmă că ele se leagă unele de altele şi că formează valul care va rupe digul reticenţei.

(Continuare în numărul viitor)

Ritm de toamnă

O, ploaia măruntelor zile de toamnă
şi lungilor clipe de dor, —
trudite chemări mă îndeamnă
în cântecul lor,

In juru-mi tăcerea ritmează un vis
trăit într'o noapte de vară,
cu-o lună edilic svârlită 'n abis,
să prindă în ochiul ei palid, deschis,
decorul
şi dragostea noăstră barbară,

Azi jocul vrăjitelor raze de lună
şi visul meu stins
E-o clipă din veşnica lumii minciună,
trăită în peptu-mi învins.

O, ploia măruntelor zile de toamnă
şi lungilor clipe de dor, —
pe fruntea mea palidă 'nseamnă
Nuanţe de veşted decor.

LIVIU OPRIŞ

Femeia cu două suflete

Trei acte

de Ion Sân-Giorgiu

Actul II

SCENA II

DOMINO-UL GALBEN, DOMINO-UL ROŞ, DOMINO-UL VERDE, mai pe urmă UN PRINŢ BALCANIC şi DOMNUL CU ŢILINDRU

DOMINO-UL GALBEN

Plicticoasă seară...

DOMINO-UL ROŞ

Criză de bărbaţi...

DOMINO-UL VERDE

Eu am avut un succes nebun... Zece propuneri de supeu... E extraordinar. Nu-i aşa?

DOMINO-UL ROŞ

Credeam că găsesc aici pe cineva. Dar e pustiu.

DOMINO-UL GALBEN

Eu îmi caut flirtul... Vreau să văd cât de departe merge infidelitatea.

DOMINO-UL VERDE

Mai sunt vreo trei saloane cu orchestre de negri şi cu giaszband de femei... Nu mergem şi acolo?

DOMINO-UL ROŞ

Să mergem.... Ar fi păcat să pierdem seara fără să prindem ceva (ies prin stânga)

(Prin dreapta intră Domnul cu Ţilindru şi Prinţul Balcanic.)

PRINŢUL

Acordaţi-mi numai câteva minute!

DOMNUL CU ŢILINDRU

Două minute..... Fiindcă la petreceri nu discut afaceri...

PRINŢUL

Cum vă spuneam, sunt un prinţ din Balcani, care în chipul cel mai onorabil şi-a pierdut averea la cărţi. Insă fiindcă noi, semiorientalii, şi mai ales cei de rassă, suntem oameni de geniu, am descoperit un plan extraordinar, nu numai pentru a-mi reface averea pierdută, dar şi pentru a cuceri nemurirea...

DOMNUL CU ŢILINDRU

Aţi băut multă şampanie?

PRINŢUL

Enorm... Poate oferiţi? Vom vorbi astfel mai pe îndelete.

DOMNUL CU ŢILINDRU

Nu ofer şampanie decât la femei... Dar să revenim la invenţie...

PRINŢUL

E revoluţionară...

DOMNUL CU ŢILINDRU

D-ta nu prea ai aer de revoluţionar.

PRINŢUL

Revoluţionarii moderni sunt astăzi fii de prinţi şi dandy de cea mai bună calitate.... Costume tăiate la Londra, lengerie făcută la Paris, automobil la scară, revoluţionarul vremilor noastre e înainte de toate un perfect om de lume... Cuceritor de femei, cuceritor de relaţii mondene, cuceritor în lumea afacerilor, repede poţi deveni şi cuceritor de masse. Iar odată stăpân pe masse... Vă daţi D-vs. seama unde se poate ajunge?

DOMNUL CU ŢILINDRU (se uită lung la el)

Cu alte cuvinte, D-ta te simţi în stare să provoci o revoluţie mondială?

PRINŢUL

O, dar nu prin mijloace violente...

DOMNUL CU ŢILINDRU

Atunci cum?

PRINŢUL

Bine, să vă spun în câteva cuvinte afacerea. O revoluţie pe cale violentă ar costa prea multe vieţi omeneşti şi prea mulţi bani. Mijlocul cel mai bun însă ar fi să întindem asupra întregei Europe o largă amoralitate, un fel de nebunie care să disolve ca o boală umanitatea... Societatea va putrezi şi din acest putregaiu, din acest haos se va naşte o nouă lume... Oamenii anemici trebuie să dispară... In locul societăţei de azi vom clădi alta nouă. Acela care va şti să pună întâiu mâna pe noile forţe ce se vor naşte şi se va pricepe să le canalizeze şi să le stăpânească, acela va fi noul Christos al omenirei.

DOMNUL CU ŢILINDRU

Plan grandios... Concepţia vastă... Jumătate nebunie, jumătate farsă.

PRINŢUL

Scăpărare de geniu... Vă asigur...

DOMNUL CU ŢILINDRU (plictisit)

Escrocherie...

PRINŢUL

Afacerea se poate porni numai cu zece milioane franci.

DOMNUL CU ŢILINDRU

Aha, punctul vulnerabil!... Dar procedarea, organizarea ?

PRINŢUL

Simplu de tot... Mă voiu servi de presă, literatură şi cinematograf, pentru a întinde amoralitatea... Cenaclele dadaiste şi futuriste vor fi în frunte. Societăţile de teosofie vor avea şi ele rolul lor. Apoi voi avea concursul haosului german şi al farsei sovietice. Şi în cele din urmă vom da o deosebită desvoltare industriei de opium, cocaină şi morfină... Asta pentru rentabilitate.

DOMNUL CU ŢILINDRU

Sunteţi un original. (Reapar domino-urile). Dar iată deocamdată o mai bună distracţie... Trei domino-uri... După picioare, trei femei.

DOMINO-UL VERDE

Te asigur, foarte nostime toate trei...

DOMNUL CU ŢILINDRU

Caut o colombină. O sticlă de şampanie dacă-l găsiţi...

DOMINOURILE

E aici... Vino cu noi... L'am zărit adineaori... (Ies toţi prin stânga).

LITERATURA STRAINA

ARDENGO SOFFICI*)

Scenă comică într'un parc[1)]

La chair est triste, hélas!...
(Mallarmé)

Parc. O doamnă frumoasă, blondă şi un tânăr oacheş mai mult urît, stau jos lipiţi unul de altul, pe o bancă verde de sub un tufiş. In jurul lor e toată dezolarea nesuferită a lui Noembrie: cer fumuriu, crengi mohorîte şi despoiate, trunchiuri jilave, arbuşti amorţiţi, răzoare jupuite de brumă, şi frunze putrede peste tot. La câţiva paşi de bancă, într'un luminiş săpat de curând, un merloi negru-negru, saltă şi zburătăceşte pe brazdele violete. Când şi când îşi înfige pe negândite ciocul galben în ţărână, se opinteşte pe picioarele-i deşirate şi-şi arcueşte spinarea ca să scoată o râmă, pe care-o înghite cât ai clipi: pe urmă se repede ca o rachetă, străbate în goană luminişul, dă din coadă şi cârâie ciudos. Pentru o clipă, ţipătul lui sfâşâie tăcerea obtuză a locului pustiu, dar numaidecât, moare fără ecou şi totul amuţeşte iarăşi.

Tânărul, care pare foarte mişcat, ţine într'ale sale, o mână a doamnei care, şi dânsa, pare foarte mişcată. Se vede că ar voi să sărute acea mână, dar nu îndrăzneşte. In cele din urmă se apleacă peste ea şi-o întreabă cu glas şoptit: — Mă laşi?....

Dânsa, afirmând uşor din cap răspunde: — Da.

Dânsul, sărută cu lăcomie palma mânei, şi-o strânge cu frenezie la obraz, şi fără a i-o mai lăsa, întreabă din nou: — Ia spune-mi, ce-ai făcut în tot timpul ăsta? Te-ai gândit uneori la mine?

Dânsa: — Da, adesea; nu totdeauna însă!

Dânsul: — Nu ţi-a părut rău niciodată de timpurile cele frumoase de odinioară?... N'ai regretat că te-ai purtat aşa cu mine?...

Dânsa, suspinând: — Nu, dragul meu! Uneori m'am simţit tristă de tot, foarte nefericită; dar n'am regretat niciodată nimic: prea mult m'ai făcut să sufăr!...

Dânsul: — Dar dumneata, nu m'ai făcut oare să sufăr?

Dânsa: — Se poate; ba e chiar aşa; dar vina era a dumitale!

Dânsul, încruntându-se: — Ba nu, draga mea! era a dumitale!....

Dânsa ar voi să întrebe: — Iar începi?: dar se reţinu. Apoi schimbă vorba: — Fie, dar să lăsăm acest subiect; mai degrabă vorbeşte-mi de d-ta. Ce ai gândit, departe de mine? M-ai iubit? M-ai urît? (Şi un zâmbet fin-fin, ironic, îi şerpuieşte pe faţă), m'ai dispreţuit?...

Dânsul, cu melancolie: — Am făcut câte puţin din toate astea, dar mai presus de orice, am suferit şi m'am plictisit. Ah, cum m'am plictisit!

Dânsa, îngrijorată: — Dar sper că nu ţi-ai pierdut toată vremea plictisindu-te din cauza mea? Ai lucrat, ai scris ?....

Dânsul, candid: — Aşa e, am lucrat; dar puţin, rău şi desgustat!

Dânsa, mai liniştită şi abia-abia sarcastică: — Bine bine, — dar va să zică tot ai lucrat! Bravo! Lucrul face mult pentru un bărbat. Şi pe urmă? Pe urmă? Urmează, te rog.

Dânsul: — Aşteptam mereu momentul să plec şi să te revăd.

Dânsa: — Aşa ca acuma, eşti mulţumit?

Dânsul nu răspunde şi ţinând mereu mâna ei într'ale sale, o mângâie cu un deget şi o strânge uşor. In urmă exclamă: — Tu... dar se opreşte iute, încurcat şi: — Iţi pot spune *tu?* — întreabă cu un zâmbet trist.

Dânsa, privindu-l cu duioşie şi zâmbind la rândul ei: — Poţi....

Dânsul, cu inima bătându-i, dar prefăcându-se: — Ţi-aduci aminte de *Antibes?* şi de *Verona?* şi de Laura, servitoarea căreia-i ziceam Broasca Ţestoasă? şi de camera noastră din *Veneţia?*.... Ce zile!

Suspină şi rămâne pe gânduri. Ea pleacă ochii în jos, — amândoi privesc mierloiul care se căzneşte să smulgă o râmă, pierduţi în amintiri.

In parc liniştea e desăvârşită. Norii spânzură de-asupra copacilor bureţi cenuşii, îmbibaţi în apă. Trec multe minute.

In cele din urmă el, care, încet-încet, i-a coprins spatele cu un braţ, se aruncă puţin înapoi şi o trage la piept. Gurile li se lipesc cu violenţă una de alta, printre lacrămi, — în vreme ce mierloiul speriat, fâlfâie din aripi.

Totuşi, de-odată, tânărul se desface cu violenţă din îmbrăţişare şi-şi apucă fruntea între palme. Dânsa, surprinsă, îşi roteşte ochii de jurîmprejur; dar deoarece nu vede pe nimeni, se necăjeşte şi neştiind ce să facă, îşi aranjează părul despieptănat şi-şi lasă voalul albastru de pe pălărie.

Dânsul, puţin în urmă: — Nu, nu, dragostea noastră e moartă! Nu mai e nici o speranţă; am fi prea nefericiţi!

Dânsa, tace şi priveşte cu coada ochiului, pe tânărul aplecat, cu capul între mâini şi cu coatele sprijinite de genunchi.

Dânsul, fixează pe prundişul aleei, vârful de fier al umbreluţei prietenei sale şi repetă ca'n vis: — Nu, nu, de-acuma nu se mai poate; ar fi prea trist!.... Nouă pauză. Pe neaşteptate, ea se îndreaptă, palidă, şi cu voce clară, calmă, exclamă: — Nu ţi se pare, dragul meu, că, la drept vorbind, recităm o comedie?

Dânsul, vorbind cu gravitate: — Comedia o reciţi tu, draga mea; de altfel, mai mult sau mai puţin, ai recitat-o mereu, spunându-mi că mă iubeşti, că nu poţi trăi fără mine şi că eram pentru tine tot, dumnezeul tău, etcetera, ca pe urmă să te desparţi fără nici un motiv, aşa, din senin şi să stai atâta vreme departe de mine, fără măcar să ai remuşcări. Acuma dragostea noastră s'a sfârşit; şi e bine că s'a sfârşit şi că n'are să se mai întoarcă niciodată. Dacă, în schimb, eu încă mai ţin la tine, asta e un lucru care nu te mai priveşte....

Dânsa, tulburată: — Atunci de ce-ai vrut să mă mai vezi?

Dânsul, suspinând: — Ţi-am spus: pentrucă mi-eşti dragă!....

Dânsa, văzându-l că plânge, se emoţionează la culme; faţa ei ia o înfăţişare înspăimântată şi fără să mai aştepte, se aruncă pe el, îl strânge în braţe, îl sărută, îl alintă ca pe-un copil, îi spune mii de mângâeri. Ii declară că l-a minţit într'adins, că l-a iubit mereu; îi făgădueşte că-l va iubi veşnic-veşnic — până la moarte, şi că n'o să-l mai lase. Ii netezeşte gâtul, urechile, tâmplele, obrajii, cu buzele ei ude şi fierbinţi, îi caută gura...

Dânsul îşi dă seama că singurătatea e perfectă. Până şi mierloiul a dispărut. — Dar nu!

Se desprinde şi de data aceasta, cu mai multă gingăşie însă; o depărtează de lângă el şi caută s'o liniştească cu vorbe de speranţă.

— Ah, ar fi prea frumos, prea frumos şi prea grozav; dar nu trebue să ne înjosim sufletele pentru elanul unei clipe. Să lăsăm plăcerea ca o făgăduinţă pentru viitor. Dacă sufletele noastre se mai iubesc încă cu adevărat, vor trăi în veci mulţumite cu această nădejde. Cine ştie!...

Dar de-odată bagă de seamă că face literatură, şi încă de cea proastă, aşa că se potoleşte.

Dânsa, mereu mai emoţionată, îi apucă mâinile şi i le sărută. Apoi, după o bucată de timp ,se scoală: — Să mergem!....

Şi amândoi, tulburaţi, încurcaţi, palizi-palizi, ies din parc, cu paşi înceţi, pe aleile în care amorţeşte ceaţa rece a serei. La poartă se mai sărută odată, cu castitate, şi se despart. Ea se depărtează cu pasul împleticit, atingând zidurile şi întorcându-şi capul din când în când. El o urmăreşte din ochi şi când n'o mai vede, aprinde o ţigară şi reflectează: „Poate-ar fi trebuit... dar se putea să vină cineva: şi apoi afară.... totul e ud de ploaie, murdar. — In orice caz, ghiaţa e ruptă! De-acuma ea mă consideră ca pe un erou nefericit şi mărinimos, pe care trebue să-l înconjoare de adoraţie... Mâine, mâine, acasă la mine Ah!..."

Cu toate acestea, numaidecât reflectează la propriul său gând, şi zâmbetul ce-i alunecă pe buze, dispare; se simte trist, înjosit şi rămâne locului, ca vai de el, să privească în propriul său suflet, cu desgust.

In vreme ce noaptea coboară.

---

*) Futuristul Soffici ca scriitor (căci este şi pictor, mai ales pictor) — trebue pus la punct între ecranul opac al activităţii papiniane şi panglicăria încâlcită a electricianului Marinetti. Papini şi Marinetti: doi din cei mai buni prieteni ai lui Soffici, încă din epoca eroică a Futurismului italian (1909). Intre aceste două extreme (căci Papini, chiar când era „marinettist" era la antipodul lui Marinetti) — la întretăierea acestor două tendinţe, s'a manifestat arta coloristului Soffici, cea mai valoroasă achiziţie a Futurismului italian.

Fără a fi vorba de influenţe directe, ci de simple coincidenţe, scriitorul de care ne ocupăm apare înrudit şi cu Papini, dar şi cu Marinetti; cu primul, prin plasticitatea şi sinceritatea pur-toscană a stilului, prin evidenţarea la tot pasul a eului, mai ales prin obişnuinţa introspecţiunei; — cu secundul, prin abilitatea de-a jongla cu efecte surprinzătoare, de-a suggera perspective, sintetizând, şi mai ales de-a reduce elementele la esenţialul tipic. Rămâne însă numai a lui Soffici, eleganţa, fineţea şi rafineria.

S'a născut în Toscana *(Rignano sull'Arno)* 1879: are azi 45 de ani.

Biografia îi este plină de mici mizerii personale, dar lipsită de fapte mai importante: multe încercări, bani puţini, bătălii futuriste, succese editoriale limitate, — tablouri nevândute, căci pretinde prea mult, snobism şi viaţă de cafenea, prietenii originale, colaborări pe la reviste şi ziare, — fondator (cu Papini) al vestitei reviste *„Lacerba"*.

A stat în tinereţe şapte ani la Paris (1900—1907): acol s'a format ca pictor şi literat, frecventând cenacolele simboliste. Intors în Italia, deveni unul din fruntaşii Futurismului marinettist (1909), luând parte la cele mai zgomotoase manifestaţiuni, alături de Lazzi, Carrà, Papini, etc. (memorabilă, mai ales, şedinţa dela *Teatrul Costanzi* din Roma).

Soffici nu s'a mulţumit doar să experimenteze Futurismul dar l'a şi documentat în scrieri de doctrină: *Il casso rosso e l'Impresionism* (1909) — *Cubismo e oltre* (1913) — *Cubismo e futurismo* (1914). Din acest punct de vedere, e o derivaţie a Simboliştilor francezi: Baudelaire, Malarmé, Verlaine, Rimbaud (căruia i-a dedicat un studiu special).

Ca toţi „leonardiştii", Soffici urăşte şi combate: pe academicieni, pe filosofi, pe dogmatici în genere (G. Croce!); stimează pe Nietzsche (mai mult decât Papini) — deloc pe Dumnezeu: e de un ateism feroce (dar a rămas prieten cu Papini).

E apologistul „diletantismului" în artă: restul e pentru el „politică".

Pasionat de frumuseţile naturei toscane (locueşte la ţară, lângă Florenţa-Poggio a Cajano):

„Sunt (spune singur) poetul vagabond pe câmpurile deschise, în toate anotimpurile; plin de bucuria de-a saluta florile, soarele, animalele; de-a mă simţi viu în splendoarea ţarinei, de-a pricepe şi de-a iubi". De aceea, paginele sale cele mai vii, sunt idilele toscane.

Ca stil, e fin, elegant, colorat, — totul filtrat printr'un humorism aristocratic; vervă — cu aplecare spre sentimentalism nostalgic — mai puţin „riscat" în trivialităţi toscane decât Papini dar mult, mult mai personal decât Pavlieri.

Soffici e un liric (care se forţează să apară celebral); de unde Papini e un intelectualist (care ar da mult să treacă drept liric).

Scrierea care l'a consacrat se intitulează *„Giornale di Bordo"*; dar e inferioară reputaţiei. *„Lemmonio Boreo"*... e un roman refăcut... cu tendinţe „fasciste". Adevăratul Soffici îl găseşti însă în „fragmentele" din *Arlecchino* şi poate şi în cele din *Giostra dei sensi*. Dar frumuseţi netăgăduite deşi fragmentare vei descoperi în oricare din cărţile lui.

(m)

1) In vol. *La Giostra dei sensi*, Vallecchi, Fireuze, 1920 (2-a ed.)

HORAŢIUS

Către Sestius

In zări se pierde iarna şi iar zefiru-adie,
Pe ape prind năierii să cânte lopătând —
Se stinge 'n vatră jarul şi curtea e pustie,
Zăpada nu mai cade, livezile-argintând.
Când luna bate 'n codri, Venere cântă 'n luncă,
Şi Graţii voluptoase cu Nimfe ies la jocuri,
Pe când Vulcan împarte Cyclopilor din muncă
Şi 'n grabă în cuptoare aprinde iarăş focuri.
Ghirlande fruntea astăzi e vremea să 'n conjoare,
Sau flori culese proaspăt în verzile vâlcele —
Să-i dăruim lui Faun pe ruguri în umbrare
In fumul alb de jertfă, din iede sau din miele.
...Şi totuşi moartea crudă la toţi ne bate 'n poartă
Pe rând cu-aceeaş milă... O! Sestius fericite,
Viaţa noastră scurtă speranţe nu ne iartă.
Curând eterna noapte şi mari şi adâncite
Lăcaşuri te vor prinde — şi 'n umbră şi uitare,
Nu vei mai fi întâiul din prieteni la pahare...

(Cartea I, Oda IV).

Trad. în metru modern de T. ULMU

A. Petőfi

Un gând mă munceşte...

Trad. de **Ion Gorun**

Un gând mă munceşte pe mine de mult:
Să mor colo 'n pat, între perne!
Incet să mă sting, ca o floare pe câmp
Ce-i rod rădăcinile viermii 'n ascuns;
Sau ca o sărmană făclie
Al cărei slab suflet la capăt ajuns
Se stinge în casă pustie.

Nu moarte ca asta, o Doamne, nu!
Nu-mi da o astfel de moarte.
Ci arbor să fiu, de fulger lovit
Ori smuls de vifor din rădăcină
Stâncă să fiu, pe care un trăsnet
Jos s'o prăvale, — în vale,
Cu vuiet cutremurător de cer şi pământ.
...Atunci când s'o 'ntoarce coasa şi plugul
Şi orice popor scutura-şi-va jugul
Sătul de-atâta asuprire, —
Cu steaguri roşii şi faţa aprinsă
Şi cu lozinca sfântă pe steaguri:
„Libertate daţi lumii!"...
Şi va trâmbiţa-o aceasta,
Dela răsărit la apus, —
Şi tirania se va ciocni cu ele:
Acolo, 'n al luptei toi
Să cad pe câmpul de război, —
Acolo să sângere inima-mi jună
Şi vorba supremă ce buzele mele
Vor vrea de bucurie să spună, —
S'o 'nnece zăngănite de-oţele
Şi glasuri de trâmbiţi şi bubuit
De tunuri, — şi peste corpu-mi zdrobit
Să treacă în fugă sirepii
Nainte, spre marea izbândă!
S'acolo pe mine sfărmat să mă lase,
De-acolo să-mi strângă risipitele oase,
In ziua 'ngropării solemne
Când funebre cântări şi steaguri cernite
Vor petrece la groapa comună
Eroii ce pentru tine muriră
Tu sfântă libertate a lumii!

CH. BAUDELAIRE

Cugetări şi Paradoxe

POEZIA

1.

Nu vreau să spun că poezia nu înobilează moravurile sau că rezultatul ei final nu este să ridice omul deasupra nivelului intereselor vulgare, căci evident ar fi o absurditate. Susţin însă că dacă poetul a urmărit un scop moral, el şi-a micşorat forţa poetică şi poţi chiar să faci prinsoare că opera sa va fi slabă.

2.

In anumite stări sufleteşi aproape supra naturale, înţelesul adânc al vieţii isvorăşte întreg din spectacolul pe pe care îl avem înaintea noastră, oricât de obişnuit ar fi. El întrupează simbolul acestui înţeles.

3.

Ideea pe care şi-o face omul despre frumos se imprimă în toată fiinţa lui, îl mototoleşte sau îi îndreaptă haina, îi rotunzeşte sau îi aliniază gestul, şi — cu timpul — îi schimbă chiar trăsăturile chipului. Omul sfârşeşte prin a fi ceeace a voit să fie.

4.

In dragoste ca şi în literatură simpatiile sunt involuntare.

Adevăratele simpatii sunt minunate căci ele sunt doi în unul, — falsele, sunt de nesuferit căci nu fac decât în aparenţă unul.

Iată de ce admit şi admir camaraderia atât timp cât e întemeiată pe legături adânci de gândire şi de temperament. Ea e una din admirabilele manifestări ale naturei, una din numeroasele aplicări ale acestui sfânt dicton: unirea face putere. Acelaşi lege a sincerităţei şi a naivităţei trebue să cârmuiască antipatiile. Sunt cu toate aceste oameni care îşi creează duşmani din zăpăceală. Aceasta e o faptă foarte nesocotită, căci înseamnă să-ţi faci duşmani pe gratis.

Un glonte deviat să nu credeţi că nu răneşte inima duşmanului, fără să mai amintim că poate să rănească pe unul din martorii luptei.

5.

Marii artişti, când sunt critici, analizează şi laudă cu mai mare dragoste calităţile cari lipsesc mai mult facultăţii lor creatoare.

6.

Nu dispreţuiţi sensibilitatea nimănui. Sensibilitatea fiecăruia e propriul său geniu.

7.

Nu cunosc sentiment mai tulburător decât admiraţia. Prin greutatea de-a ţi-o exprima într'un mod demn, se aseamănă cu iubirea.

Unde să găseşti cuvântul care să corespundă acestui sentiment atât de ales?!

8.

Naţiunile n'au oameni mari decât fără voia lor, — ca şi familiile. Ele îşi dau toate silinţele să nu-i aibă. De aceea omul mare, ca să existe, trebue să dispue de o forţă de atac mai mare decât puterea de rezistenţă desfăşurată de milioane de indivizi. Deci, omul mare este biruitorul întregei sale naţiuni.

9.

Nu sunt decât trei fiinţe demne de respect: poetul, preotul şi soldatul; omul care cântă, omul care binecuvântează, omul care sacrifică şi se sacrifică. Restul e făcut pentru bici.

10.

Necesitatea de-a chinui isvorăşte din stratul păcătos al inimei omeneşti, însetat de voluptăţi. Cruzime şi voluptate, senzaţii identice ca frigul şi căldura ultimelor grade.

11.

Nimic nu-i mai interesant pe pământ decât religiile. Există o religie universală făcută pentru alchimiştii gândului, o religie care se desprinde din om, socotit ca un memento divin.

12.

Nu există amănunt de prisos când e să zugrăveşti caracterul unor anumiţi oameni.

13.

Omul de litere este duşmanul lumei.

14.

O lacrimă sau un surâs pe faţa unui uriaş este originalitate aproape divină.

15.

Orice idee este, prin ea însăşi, înzestrată cu o viaţă nemuritoare, căci forma este independentă şi nu moleculele alcătuesc forma.

16.

Omul de geniu se bucură de privilegiile unor anumite principii, numai să nu fie dăunătoare ordinei, care ne-ar scandaliza dacă le-am întâlni la simplul cetăţean sau la adevăratul părinte de familie.

17.

Oricât de puternic ar fi geniul unui om, oricât de mare i-ar fi avântul, — funcţia oficială îi soarele din puteri, îi înăbuşe libertatea, îi întunecă limpezimea judecăţii.

18.

Pe zi ce trece se măreşte prăpastia între spirit şi luptă.

19.

Precum omul poate să-şi extragă unele doctorii din unele otrăvuri foarte puternice, tot aşa poate să-şi extragă noui şi subtile fericiri chiar din durere, din fatalitate şi din dezastru.

20.

Poţi fi în acelaş timp un om de popor şi un spirit distins, precum poţi fi un prost şi totuşi înzestrat cu un geniu special.

21.

Puţini oameni îşi dau seama cât farmec şi cata vrajă adaogă bunătatea — forţei.

22.

Publicul în faţa geniului e un ceasornic în întârziere.

23.

Poate ar fi dulce să fii pe rând victimă şi călău.

24.

Revoluţia prin sacrificiu confirmă superstiţia.

25.

Superstiţele sunt rezervate tuturor adevărurilor.

26.

Sunt unii oameni care nu pot să petreacă decât în grup. Adevăratul erou se distrează singur.

27.

Sunt clipe în viaţă când timpul şi spaţiul sunt mai profunde şi sentimentul existenţei neobişnuit de mărit.

28.

Semnul caracteristic al adevăraţilor poeţi e să poată eşi din ei înşăşi şi să 'nţeleagă naturile deosibite de ale lor.

29.

Tinerii scriitori când vorbesc cu invidie de un tânăr confrate, spun: „Frumos debut, a dat norocul peste el!", negândindu-se că orice debut a fost totdeauna precedat şi că este urmarea a altor douăzeci pe care dânşii nu le cunosc.

Nu ştiu dacă cineva şi-a făcut reputaţia dintr'o dată. Cred însă mai curând că orice succes se află într'un raport aritmetic sau geometric faţă cu puterea scriitorului, sau că este rezultatul succeselor de mai 'nainte, pe care adeseaori nu le cunoaştem.

30.

Un corp slab e mai gol şi mai indecent decât unul gras.

31.

Ura e licoarea preţioasă, o otravă mai scumpă decât a vestiţilor Borgia, căci este făcută din sângenele nostru şi din două treimi ale amorului nostru! Trebuie deci să fim mai zgârciţi cu ea!

Culese şi traduse de AL. T. STAMATIAD

Din literatura maghiară

Ţară pierdută

de M. Vörösmarty*)

Să mă'ntrebaţi de ce sunt eu
Cu inima aşa'ntristată:
Copiii mei cei mai viteji
Sunt morţi în lupta'nflăcărată.

Pe cei rămaşi în viaţ'acum
Cumplita sărăcie-i strânge
Şi-o piatră n'au şi ei măcar
La care-un pic să poată plânge.

La sânul meu la care ei
Dormiau în calmul înserărei,
Acum la el se'ncolăcesc
Flămânzii şerpi ai desperărei.

Şi nici speranţă nu mai am
Să văd vr'odată zile bune,
Căci n'am putut să nasc un fiu
Invrednicit să mă răsbune.

Mihail Procopie

*) Poet maghiar mort la 1870.

Mişcarea culturală

de CONST. ŞAINEANU

„Din Trâmbiţe de aur", de Al. T. Stamatiad

Această culegere de versuri, apărută de curând în a treia ediţie, a văzut pentru întâia oară lumina zilei în 1910. Poetul era tânăr, avea numai 25 de ani. Vârstă frumoasă de sigur, când pentru cei mulţi de abia începe viaţa, cu cortegiul ei le iluzii, de planuri şi de speranţe în viitor. Atunci se simt fiorii dragostei celei dintâi, ai dragostei care nu se uită niciodată. Iar puţinii, aleşii lui Apollo, îşi înstrună lira, şi în accente înflăcărate sau duioase, ne cântă vraja inimei lor robite.

D. Stamatiad a fost mai precoce. A iubit cu putere şi a cunoscut toate gamele pasiunii amorului cu mult înaintea comunului muritorilor. Poeţii de obiceiu îşi trăiesc viaţa mult mai repede. La vârsta de 25 de ani, când alţii de abia încep a iubi, poetul Stamatiad e descurajat, cu inima sângerândă şi mutilată. In amor n'a găsit decât venin. Totuş el iubeşte încă pe aceea care, fără milă, i-a turnat în suflet otrava desnădejdei:

Dar rana mai profundă
Şi atât de dureroasă, ca 'n toamnă un apus,
Imi dă fiorii morţii, trecutul mă inundă:
Te simt atât de aproape, cu toate că te-ai dus!
(Agonie)

El nu o poate uita, gândul îi este tot la dânsa, şi va fi până 'n ultima clipă a vieţii:

Când voi muri, iubito, ah! mâna ta de ghiaţă,
Mai albă decât crinul — pe fruntea mea s'o treci
Uşor ca şi zefirul din nopţile cu lună,
Va fi o sărutare în somnul meu de veci.
(Ultima luptă)

Până şi amintirea iubirii îi face rău, căci ea îi reînvie întâmplări de cari îi este groază:

Azi văd numai morminte în zarea amintirii,
Şi mă 'mpietreşte gândul că ne-am minţit într'una,
C'am torturat iubirea, c'am scuturat cununa
De flori, a tinereţii.
(Uitarea)

El vrea s'o distrugă, să uite:

Uitarea — ca o rană aş vrea să se întindă
Şi 'n fiecare clipă să crească, să cuprindă
Trecutul, să-l distrugă...
Să nu rămâe-un zâmbet din calda 'nflorare,
Să nu rămâe-o notă din splendida cântare,
Să piară amintirea!
(Idem)

Şi poetul izbuteşte:

Dar rând pe rând pe toate le-a cotropit uitarea
S'au şters ca o părere, azi sufletul mi-e gol...

Şi se resemnează:

Trăiesc o altă viaţă pe care-o sorb cu setea
Invinsului ce poartă 'n piept o veche rană;
Trăiesc o altă viaţă şi lupt fără odihnă,
Cu ultima credinţă, cu ultima svâcnire,
Că voi găsi în fine dorita fericire...
(Apus de toamnă)

Nici accentele de pocăinţă ale iubitei nu-l mai mişcă. Intoarcerea ei îl lasă rece:

O, nu te mai întoarce!
Chiar dacă revederea
Ar reaprinde torţa aceloraşi dorinţe,
Şi inimile noastre ar palpita nebune
In ritmul adorării,
Ca 'n zilele trecute şi pline de avânturi,
Vor ţine doar o clipă
Şi iarăş se vor stinge ca orice amintire.
Azi nu mai am nici lacrimi, nici ură, nici iubire...
(O, nu te ma întoarce!)

Dar nici ameninţărilor, el nu cedează:

Zadarnică ţi-e ura, zadarnică ţi-e lupta —
O! s'a schimbat copilul ce 'n vremi l-ai cunoscut;
Nimic nu mă 'nspăimântă, nimic nu mă răneşte,
Regină mi-este arta, tovarăşe şi scut.
(Spre alte înălţimi)

In sfârşit, a triumfat. Dar iată că, într'o zi, el primeşte o tristă veste: departe, pe tărâmuri străine, iubita lui e în agonie:

Da, am aflat dezastrul
Şi mă 'ngrozeşte gândul
Şi 'mi sângerează pieptul
Că tu te stingi departe în floarea tinereţii...
(Azi s'a 'mplinit Cuvântul)

Profeţia poetului, a amantului părăsit, s'a realizat:
Dar azi totul e zadarnic: căci s'a 'mplinit Cuvântul.

Acum totul s'a isprăvit. Iubita, care a sângerat atâta inima poetului, nu mai este. In amintirea dragostei de altă dată, poetul ridică un templu iubitei sale:

Am ridicat un templu — minune din minune —
Intreg este din aur şi pietre nestimate,
Cu turnurile mândre, vederea ţi-o răpune...
(Templul iubirii)

E, într'adevăr, o minune acest templu „nepământesc tezaur":

Cu porţile de aramă, cu treptele de agată,
Icoane pretutindeni şi aceeaş în tot locul,
In miile de candeli sfios clipeşte focul,
Vibrarea de mirezme te leagănă, te 'mbată,
(Idem)

Dar iată că, năprasnic, o stranie fantomă se strecoară în templu, şi

...templu se preface cu 'ncetul în ruină:
Trecut-au ani şi totuş ruina o contemplu.
(Idem)

Aceeaş soartă o are şi *Palatul cu şapte coloane*. Descrierea incendiului atinge aci înălţimi omerice:

Dar vântul pornit-a deodată să sufle
Palatul feeric cuprins e de flacări,
Perdelele sumbre lucesc la ferestre,
Şi fumul în valuri mereu se ridică:
Tot cerul e-o pânză imensă de doliu
Şi vântul aleargă sălbatic şi o rupe,
Incep să trosnească balcoanele toate.
In parc e o lumină de basme, de vise,
Se 'nalţă într'una fantastice flacări
Şi zarea întreagă e-o pânză aprinsă.
E o sumbră ruină palatul feeric...
(Palatul cu şapte coloane)

Iubita moartă, templul ridicat amintirii ei distrus, nu-i mai rămâne poetului decât să-şi creeze o altă viaţă, cu orizonturi mai vaste, mai clare. In sfârşit şi-a găsit calea:

Lumea mea e fantazia,
O lume fără de hotare,
In ea mă simt avut şi mare,
Palatul meu e Poezia.
(Credo)

Poetul s'a pus pe lucru. Alte izvoare de inspiraţie îl atrag. Ingenunchierea trecătoare a Patriei îl va smulge accente duioase de dragoste de neam şi de umilinţă faţă de Atotputernicul. Iar imaginaţia sa fecundă ne va da acea artistică *Cetate cu porţile închise*, de care mă voi ocupa într'o zi. S'a convins că desperarea nu e unica raţiune şi preocupare a vieţii, şi că viaţa e scurtă. I-a spus-o de altminteri şi poetul Horaţiu, din care a tradus câteva bucăţi foarte reuşite:

Grăbeşte, moartea stă la pândă,
Deopotrivă cu piciorul
Loveşte casele sărace
Ca şi palate strălucite;
Grăbeşte, viaţa este scurtă
Speranţa este amăgire.
Soseşte noaptea, neagra noapte,
Duşmana viselor iubite.

Şi în altă poezie, tot Horaţiu:

Nu mai spera în visuri când ştii că timpul curge
Intocmai ca o apă
Şi viaţa ne-o îngroapă;
Trăieşte şi profită de fiecare clipă
Căci mâine — cine ştie? — chiar mâine poate moartea
Te va atinge în zboru-i cu neagra ei aripă.

* * *

Am căutat, pe cât se poate, să rezum diferitele faze şi nuanţe ale durerii poetului, durere sinceră, pornită din inimă şi profund umană. Nu încape îndoială că accentele pasionate ale simţirii sale, revoltele sufletului său, ca şi resemnările sale nestatornice, sunt ecoul unor suferinţi reale. Poetul a urcat cu adevărat Calvarul durerii omeneşti. Prin sinceritatea ei, suferinţa lui, din individuală, a căpătat un caracter mai general, a devenit omenească, a noastră a tuturor.

Un alt merit al d-lui Stamatiad este elegantul veşmânt poetic în care şi-a turnat impresiile sale dureroase. D-sa e stăpân pe vers, pe care-l mânueşte artistic, fie în ritmul rimei obişnuite, fie în acela al versului alb sau liber. Versurile sale sunt rareori banale sau prozaice, dar mai totdeauna pline de imagini frumoase, de simboluri.

Dar să nu cerem poetului mai mult decât se cuvine. Aşa, de exemplu, d-sa n'a redat decât o singură latura a pasiunii amorului, partea tragică; desnădejdea şi resemnarea, şi încă această văzută prin prizma amintirii. Latura cealaltă a ei, iubirea însăşi, cu nuanţele şi emoţiile ei variate, i-a rămas străină.

De altă parte, ceeace lipseşte poeziei d-lui Stamatiad este partea filozofică: şi anume vederi personale asupra existenţii, a morţii, a rostului nostru, sau descrieri ale naturii în aspectele ei diverse, bine înţeles trecute prin inteligenta şi temperamentul poetului. Poezia lui nu este rezultatul unei concepţii a inteligenţei, ci numai o descărcare a inimei lui îndurerate.

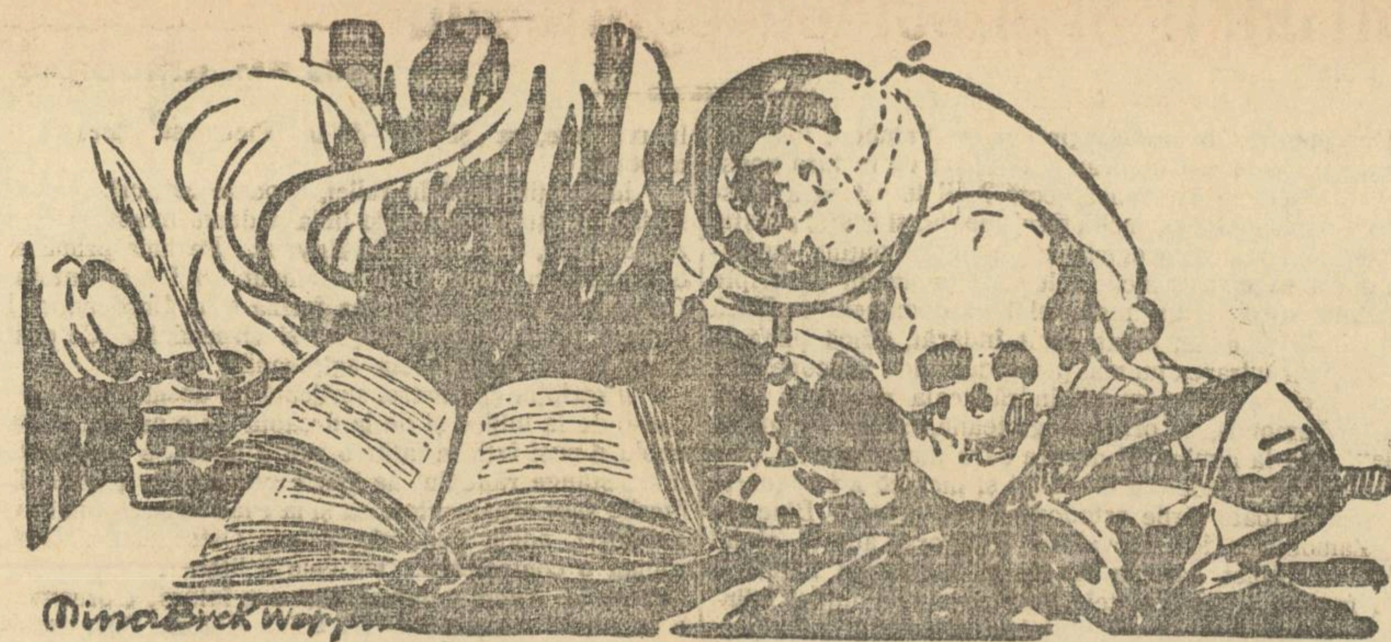
Aşa cum este, ea place şi emoţionează. Merit destul de mare.

CONST. ŞAINEANU

Zidul

Ţi-ai aruncat năvodul de moloz
Pe apa roşie de cărămizi
Unde sta reflectat un soare galben-roz
Şi unde se târau în chip de muşchiu verde, omizi.
Mereu prinzi în năvod vioii peşti
Ai sgomotelor care aeru-l despică
Şi 'n frunte o spărtură ca un as de pică
Iţi e singurul ochiu rămas ca să priveşti.
Ai strâns în aripe de lilieci
Noaptea care cade
Şi picioare de 'nvechite colonade
Ai întins pe răschiratele poteci.
Şi potecile — mâni harnice şi iubitoare —
Iţi legară la picioare
Strâns curelele dela sandale
Căci ai vrea ca să porneşti poate, devale
Isbucnind în vorbe — dărâmări
Aspre ca talazurile unei mări.
Vântul e atâta de puternic că-ţi agită
Creasta ta de pietre — o dantelă sdrenţuită —
Dar tu chemi spre pieptul tău de zid
Aripele ce se 'nchid şi se deschid.
Şi cum stau în preajma ta şi te deplâng
Abia azi văd că un zid înalţă 'n mine
Orice suferinţă şi sforţare spre mai bine
Şi că lacrimile care 'n urna ochilor le strâng
Făuriau în mine tari coloane
Ce urcau ca şi tămâia în spirală la icoane
Risipindu-se 'n tăcutele unghere
Spre-a-mi susţine zidul trainic de durere
Şi cum stau în preajma ta şi te deplâng
Tu te uiţi spre mine cu mândrie.
Vocile compătimirii 'n mine tac, se stâng,
Căci ruina zidului meu n'a putut să fie
Admirată cum a fost a ta
Pentru un trecut istoric
Ci, zidul meu nevăzut de nimeni sta
Inălţat în stilul de iubire doric.
Tu stai mândru 'n faţa mea şi mut:
Zidul meu e fără de trecut.

IOAN CIORĂNESCU

Din săptămână'n săptămână

de VICTOR EFTIMIU

Insemnări teatrale

La teatrul nostru Naţional — nu vorbesc de scenele particulare, cari n'au deocamdată nici mijloacele, nici obligaţia să facă spectacole de artă — la teatrul Naţional sunt peste o sută de actori şi, când cauţi, nu poţi să obţii o distribuţie cum se cade.

Acelaş lucru se petrece şi cu costumele: sânt mii şi mii de costume în garderoba vastă a teatrului, dar nu răuşeşti să îmbraci, cu oare-care aproximaţie, nici măcar zece actori, într'o piesă de epocă.

Această lipsă, crelază şi un mare avantagiu: nevoia te sileşte să faci costume noui şi, în felul acesta, pui la contribuţie imaginaţia pictorului şi abilitatea croitorilor teatrului.

O operă dramatică nu poate fi armonic reprezentată de cât dacă acelaş pictor a zugrăvit decorurile şi costumele. Căci, decât să joci cu costume de un stil, într'un decor de alt stil, mai bine pune pe afiş o piesă modernă, în care, cu contribuţia regisorului de mobile şi a croitoreselor la modă, poţi realiza ceva care să nu supere prea mult ochiul.

* * *

E drept că, pe oricine ar înfăţişa în piesa modernă actriţa care joacă rolul principal va veni totdeauna îmbrăcată luxos, ca să-şi întristeze camaradele. Că eroina e o femeie săracă sau modestă sau cu gusturi discrete, — aceasta n'are importanţă.

Actriţele noastre vor să fie, cu orice preţ, „frumoase": obrazul machiat, părul ondulat, genele făcute cu negru, iar rochiile după ultimul jurnal.

Ele poartă, chiar la ţară, pantofi de lac. Pantofii de lac sunt, în special, adoraţi de interpretele servitoarelor. Or la cine ar fi servitoare, chiar slujnică desculţă, la un mahalagiu, sau la un tânăr chiabur, artista română ese pe scenă cu părul ondulat, obrazul făcut cu roşu, şorţuleţ cu danteluţe şi pantofi de lac.

Iar actorul român nu se îmbracă decât la Gică, are totdeauna dungă la pantaloni, cravată impecabilă, unghiile făcute, gulerul proaspăt scrobit şi ghete noi, care-i fac picioruşul „o bomboană", cu toate că personagiul nu e decât vr'un biet secretar de avocat sau, funcţionar inferior într'o administraţie oarecare.

Poţi reuşi să muţi teatrul din loc — nu vei ajunge niciodată să convingi pe actriţă sau actorul român să renunţe la aceste cochetării de rău gust, artificiale şi inutile, cari degradează arta.

* * *

Fie în piesele „clasice", fie în cele contemporane, un regizor abil (să-i zicem „director de scenă", fiindcă e mai pompos) va căuta să facă scena accidentată, ca s'o poată însufleţi. Pe o scenă plată, costumele nu se prea văd, iar mişcarea personagiilor se realizează mai greu.

De aceia, după cum, sub orice pretext, va căuta ca pe scenă să fie lumină multă, exagerat de multă, căci nimic nu dă mai multă viaţă ca lumina — regisorul trebuie să inventeze trepte, scări şi galerii, — în interioare; iar în aer liber — dealuri, gropi, chioşcuri suspendate, balcoane şi terase...

Pe aceste înălţimi de tot felul, vor circula, liber şi voios, personagiile principale, precum şi membrii figuraţiei.

Căci figuraţia nu trebue să fie stagnantă, ca o baltă, ci sprintenă, şerpuitoare şi luminoasă ca o gârlă. Dacă statiştii sunt ţinuţi, mai multă vreme în scenă, încep să se plictisească şi caută să se distrize, fie netezindu-şi hlamida, fie examinându-şi peruca, fie numărând persoanele din sală şi comentând, între dânşii, calitatea publicului. In felul acesta, ei devin cu totul străini de acţiunea operei dramatice şi atrag în chip neplăcut, atenţia spectatorilor. *O figuraţie imobilă este un organism mort în corpul viu al unei reprezentaţii teatrale.*

De-aceia, regizorul va căuta în totdeauna să n'aducă mulţimea în scenă de cât în ritm impetuos şi numai când prezenţa ei este absolut necesară. S'o animeze, cât îi va fi cu putinţă şi s'o scoată din scenă imediat ce nu va mai fi utilă acţiunei.

La noi, toată lumea — directorul, regizorul, autorul, interpreţii principali — e indignată, la repetiţii, de mersul prost al figuraţiei.

Fiecare spune statiştilor:

— Pentru Dumnezeu, faceţi ceva, ce dracu!

Dar nici interpreţii principali, nici autorul, nici regizorul, nici directorul nu spun statiştilor cam ce trebue să facă.

Şi de-aci, marea încurcătură a bieţilor găzari, zarzavagii şi vânzători de ziare, din care sunt compuse curţile regale în teatrul nostru.

* * *

A anima o figuraţie nu înseamnă a da ordin celor două grupuri, femei şi bărbaţi, aşezaţi milităreşte, să-şi agite, uniform, mâinile şi să murmure anumite formule cabalistice. Nimic nu pare mai convenţional din sală, de cât gesturile mărunte şi stângace, de cât murmurele rău hrănite pe cari le scoate figuraţia, la un semn al regisorului din culise.

A anima o figuraţie înseamnă a rupe indivizi şi grupuri mai mici, din massa generală, a-i face să urmărească un personagiu din piesă, să se repeadă la uşi sau ferestre, să urce şi să coboare trepte, să se aplece, să ridice mâinile, — cu gesturi întregi, în linii largi nu timid şi neîndemânatec să revie la grup, să-l strice iar, să-l risipească, să-l refacă. In orice caz, nici un statist nu trebuie să se găsească la sfârşitul actului, acolo unde era, intrând.

Strigătele pe cari le scoate mulţimea să fie precise şi aruncate din diferite puncte, cu gradaţie, în creşterea sau descreşterea lor. După cum pentru ochiul spectatorului e absolut necesară mişcarea, tot aşa, pentru urechile sale, e neplăcută uniformitatea zgomotelor ce vin de pe scenă.

* * *

Până azi, *Cortegiile* intră, oficial şi solemn, ca la operă. La operă, unde orchestra subliniază defilările, intrările şi eşirile lor au ceva marţial şi impresionant.

La dramă însă, apariţia acestor cortegii face găuri în acţiune. Umplerea şi golirea scenei cere câteva minute, cari în teatru, par eternităţi. In public se produce o periculoasă destindere a nervilor. De aceia, vom umple şi goli scena spontan. Figuraţia va intra şi eşi repede, din toate părţile, mai ales că sărăcia noastră de costume nu suportă o mai lungă examinare a curtenilor şi boerilor din piesele româneşti, a nobililor spanioli şi a corifeilor din tragediile eline. Atenţia spectatorului o vom atrage printr'o cascadă de lumină asupra suveranului sau celorlalţi fruntaşi de cortegii, cari, e de presupus, ştiu să se mişte şi sunt îmbrăcaţi mai omeneşte. Actorul inteligent, care poartă un costum răuşit, va căuta întotdeauna să intre în bătaia razelor şi să scoată la iveală armonia gesturilor sale şi frumuseţea materialului bine tăiat şi bine colorat.

* * *

In teatru, nu suntem puşi să apărăm logica, ci să obţinem efecte de artă.

Efecte mari de artă se obţin cu ajutorul luminei, care va să fie cât mai puternică şi mai vie. Deocamdată, ne folosim de lumina egală, monotonă, săracă şi artificială, care vine de jos dela *rampă* şi de sus, dela *rivălţi*. Sânt o serie de ample mici, în diferite culori, întinse pe dungi, în tot latul scenei cari împrăştie, uniform şi lamentabil, razele soarelui sau ai lunei. Ele umplu cu aceiaşi intensitate plafonul şi ferestrele, podeaua şi uşile.

Aceste centre producătoare de egalitate, trebuesc desfiinţate şi înlocuite cu reflectoare, cari aruncă lumina de sus, din părţi din sală chiar, abondent şi cu vibraţii, aşa cum vine ea dela Dumnezeu.

Intr'un interior banal, raza albă şi puternică a unui reflector, proectată pe fereastră, va da viaţă şi adevăr personagiilor, cari vor evolua în lumina plină de fire de praf scânteietoare. Colţurile interiorului rămân în penumbră şi astfel, tot ce ne interesează, capătă relief.

Lumină multă şi un aer liber, pete de lumină, cari să arunce pete de umbră, din care vor eşi, în care vor intra actorii, după importanţa pe care o au în acel moment în acţiunea dramei. Şi această acţiune va fi susţinută de arta febrilă a actorilor, cari sunt datori să-şi ţină replicile într'un tempo vioiu, cu maximum de intensitate în joc, cu atenţia încordată, cu grija ca fiecare părticică a vorbei să se audă, clar, cu măsura fiecărei atitudini. Actorul conştiincios va elimina tot ce este inutil în mimica sa păstrându-se numai pentru marile efecte. El va căuta să fie altul, în fiecare rol nou şi va considera monotonia ca pe cel mai mare duşman al celei mai însufleţite dintre arte, arta dramatică.

* * *

Ca şi egalitatea în jocul şi dicţiunea interpreţilor, ca şi egalitatea în desfăşurarea masselor de figuraţie, egalitatea luminei este moartea teatrului, care nu poate trăi decât prin nerv, mişcare şi variaţie.

Teama de întunerec

Intunerecul !
Iar vine întunerecul ca un colos
Invârtoşat cu mii de chipuri de dihanii
Ce din însângeratele lor cranii
Rânjesc hidos
Hidos.....

Am auzit că fiecare om cunoaşte
Al întunerecului doliu ce s'aşterne
Pe fiecare suflet ce se naşte
Din pântecul durerilor eterne.

Mamă, mamă —
Incep să nu mai văd nimic
Aşi vrea să strig, aşi vrea să mă ridic,
Imi dau aşa de bine samă
Că întunerecul va creşte 'n jurul meu
Mereu
Şi tot mai greu
Şi îmi va copleşi curând
Viaţă, suflet, linişte şi gând.

El e aproape şi de mine...
Tu cheamă-mă cât mai curând la tine
Şi apără-mă, strânge-mă la piept
De teamă —
Alungă-l, împrejurul meu
El se va strânge tot mai mult şi tot mai greu
Şi vreau o lume plină de lumină
Mamă, mamă !

Dar iată-l
Intunerecul e gata ca să vină...

SAVIN CONSTANT

Barbarii şi biserica egipteană

de EM. GRIGORAŞ

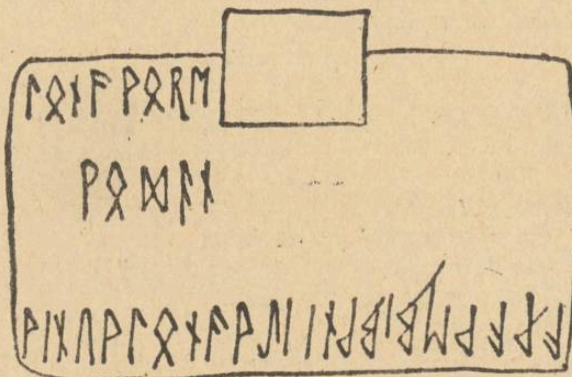
Descoperirea bisericei egiptene la Valahi a fost desigur o surprindere. Cine s'ar fi aşteptat ca în ţara noastră să fi existat o asemenea sectă ? Şi totuşi ea a existat. A existat mai ales în plin Evul mediu, şi graţie acestui fapt Istoria noastră înregistrează atât de puţine cunoştinţe din acea epocă, încât cele câteva duzini de cripte reprezintă aproape tot materialul ei documentar. Dacă privim însă, cum am făcut, mult îndărăt, adică până la Daci, desigur mirarea nu mai putea cuprinde descoperirea făcută. Trebuia totuşi multă îndrăzneală pentru a lega secta lui **Zamolxis,** de origină egipteană, cu acea „Igipsia Iglisia", dată la lumină, şi despre care nici acum nu ştim mai mult, de cât, doar că a existat şi încă că a fost foarte puternică în toate ţările ortodoxe de pe timpuri. Bine înţeles Zamolxis a fost elevul lui Pitagora, acesta al lui Thales din Millet, care la rândul lui a fost un iniţiat al sectei faraonice, după datele istorice ale evoluţiei ştiinţelor în antichitate. El a înfiinţat în dreapta Dunărei, cu mult înaintea lui Hristos, acea religie, în care rezurexţiunea se înfăptuise asupra persoanei sale. Desigur acea religie era o premergătoare a creştinismului şi era probabil monoteistă, după cum secta Faraonilor s'a probat a fi fost. Importanţa deci a descoperirii acestei secte în Evul mediu la noi nu poate desigur scăpa nimănui. Dacia a continuat a fi şi după Cristos un focar al unei religii tot atât de înaintată ca şi cea devenită oficială, iar consecinţele acestui fapt trebuiau să fie imense. Influenţa asupra evenimentelor din epocă nu putea să lipsească şi cea mai sigură era amestecul în treburile Imperiului. Am afirmat chiar, că întreaga anarhie din epoca creştină a Impărăţiei romane se datora amestecului sectei peste Dunăre, şi că Valahii au fost fermentul de descompunere a măreţei puteri mediteraneene. Am indus că Arianismul şi Nestorianismul, de provenienţă egipteană, la noi şi-ar fi găsit principalii susţiitori şi că Goţii au fost Arieni graţie convieţuirei cu Valahii din Dacia, sub impulsul cărora au şi plecat la distrugerea Romanilor. Desigur simplele inducţii, bazate pe câteva date, nu erau suficiente. Mai trebuiau documente. Simpla criptare a brăţarei din Tezaurul dela Pietroasa, cu cheia descoperită la secta egipteană, era o indicaţie precisă, dar nu un document. Trebuia deci acesta din urmă.

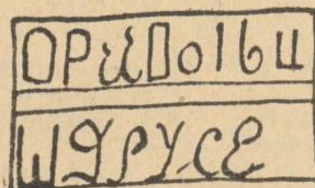
Norocul m'a făcut să descopăr şi acest, sau mai bine, aceste documente, căci sunt mai multe. In acelaş „Tezaur de la Pietroasa" a lui **Odobescu,** sunt o serie de inscripţii, aşa zise **runice,** dar cari, ca şi brăţara lui Atanaric, numai runice nu sunt. De altfel variatele lecturi făcute, sau cele nefăcute de loc, indicau drumul greşit al învăţaţilor nordici, pe cari numai dorul de a descoperi o civilisaţie northmană îi împingea la concluzii alături cu calea. Diferitele piese, adunate de Odobescu, serveau la probarea scoborârei Goţilor dealungul râurilor mărei Baltice. Ele erau mai mult sau mai puţin scrise cu aceleaşi caractere. Cu toate acestea mai multe alfabete au fost aranjate pentru cetirea lor. Bine înţeles brăţara lui Atanaric n'a putut utilisa aceste alfabete decât cu interpretări, cu toată asemănarea grafică a literilor.

Şi iarăşi, după cum s'a întâmplat pentru această brăţară, inscripţiile erau pur şi simplu criptografiate şi criptate cu aceiaşi cheie ca şi cele din plin Evul-mediu. Că sunt din timpul Goţilor o vor proba-o criptele însăşi.

Aşa dar legătura dintre **Daci** şi epoca medievală românească este făcută, până în sec. VIII, când cu certitudine Goţii au dispărut din Europa. De la data aceasta încep şi documentele noastre cu **Psaltirea Scheiană,** a cărei traducere s'a întâmplat la anul 823. Un document de **la Huni** şi altul de la **Avari** vor complecta epoca aceasta dintre sec. V şi IX, aşa încât vom putea zice că **biserica egipteană a Valahilor** a existat mereu, făcând **prozelitism şi printre Goţi şi printre Huni şi Avari** ceia ce s'ar explica în parte prin convieţuirea acestor Barbari cu poporul post-dacic. Deci, aruncarea celor mai mari duşmani ai Romanilor, în Dacia ar fi fost pregătită. Rolul poporului Valah ia astfel o proporţie de aşa natură în cadrul Istoriei eurpoeene, încât pare un basm, chiar pentru cei deprinşi cu Criptografia, atât de departe eram noi de asemenea descoperiri, atât de puţin pregătiţi eram noi pentru a le întâmpina. De unde până ieri nu ştiam nimic din Evul Mediu românesc, azi aflăm lucruri surprinzătoare, odată cu explicarea enigmei însăşi a neştiinţei noastre. **Secta egipteană era din dosul paravanului, care ne ascundea un rol de o importanţă deosebită.**

Dar să trecem la cripte însăşi.

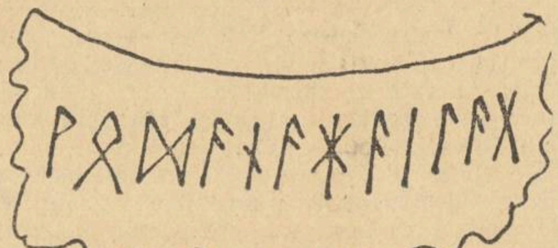

Criptul de pe fibula de la Nordendorf.

Să luăm Fibula de la Nordendorf (Bavaria), găsită într'un vechi cimitir **roman.** Ea are in relief o mică inscripţie, iar pe dos sgâriată, o inscripţie mai mare. Cea sgâriată, **Stephens** zice, că e **runică** şi înseamnă: **Odin recompensează scump amiciţia.** Caracterile seamănă cu cele de pe brăţara lui Atanaric de la Pietroasa. Fără a explica rostul acestei fraze pe un asemenea obiect, ea totuşi serveşte dimpreună cu altele la stabilirea coborârei Goţilor spre sud. Pe toate, de altfel, citesc Gotiştii fraze în cari intră numele lui Odin, Wottan ori Guttan. In realitate, ca şi cea de la Pietroasa aceasta este criptată.

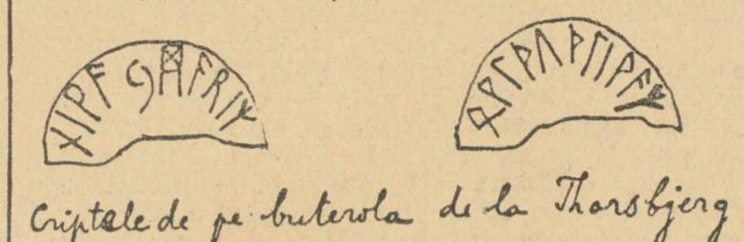
Inscripţia mică în relief, o poate ceti ori cine. Este scrisă în litere latine. Pe linia a doua, avem un E horizontal, **g, p, y, c, e,** adică **Egypse.** Pe linia primă avem **o, r** grecesc, doi e, d de ornament, **o, l b n** întors sau **Oreendobi,** probabil vechea formă a lui Nordendorf. Prin urmare fibula inscrie **Egiptul** şi **Oreendobi.** Ce poate fi acest Egipt, decât secta egipteană?

Inscripţia cea mare, scrijelită pe dosul fibulei, o vom ceti-o de la mijloc şi de la dreapta: **t; e** cu bucla spartă; dublu **d** puşi faţă în faţă; **o** sau **u** întors, **e** complect; iar de la stânga rândului de jos; **r** grecesc; **l; x** latin. Toate literile sunt ornamentate ca şi la Pietroasa. In total avem: Teodorix, adică **Teodoric,** regele Ostrogoţilor. Cimitirul roman o controlează. Iar cele 8 litere ce urmează, de asemenea. Avem **gamma; o** sau **u** întors; **t** ornamentat; **e** cu bucla spartă; **rho, N;** adică **Gotern.** Sus, deasemenea avem: Goterorn. Iar pe partea de jos, restul inscripţiei este întors şi sună **Orendobi,** ca şi cea în relief. Controlul este deci perfect. Ne aflăm în faţa unei fibule, care a aparţinut lui **Teodoric,** regele Goţilor, cel care a dat lovitura **Imperiului roman de occident.** Iar pe acest obiect este scris **Egipetul,** ceia ce îl leagă cu biserica egipteană şi Valahă, prin convieţuirea Goţilor cu Dacii, altă explicaţie neputând fi

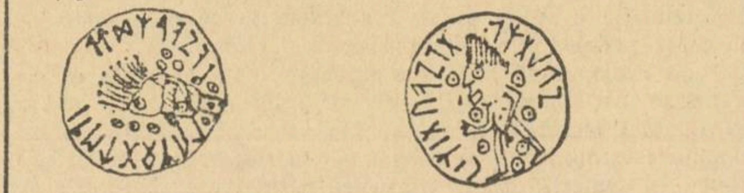
Criptul de la Kertich

Şi pentru a arăta, că cetirea noastră este bună, reproduc criptul descoperit la Kertich, pe care identic, cu aceleaşi caractere, stă scris: **Teodorikei rex,** adică **regele** Teodoric, şi exact cu aceeaşi formă, ca şi acea a lui Atanarihei rex, de la Pietroasa. Cuvântul **rex** este criptat cel puţin la fel. Nu va scăpa deci nimănui importanţa documentului. Teoria noastră primeşte astfel un argument preţios. Teodoric, got, face parte din biserica Valahilor şi distruge imperiul roman de occident. Goţii plecaseră din Dacia, după cum se ştie.

Criptele de pe buterola de la Thorsbjerg

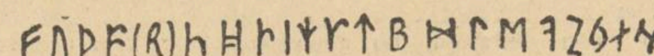
Acelaşi biserică egipteană, de data aceasta complect însemnată, o regăsim pe inscripţia, descoperită la **Thorsbjerg** (Danemarka). Scrisă cu aceleaşi caractere, şi totuşi rămasă necitită de către **gotişti.** Ea se află pe o buterolă (cap de spadă). Cea din dreapta, dă de la dreapta: **psi; e** cu bucla ruptă; **e; l; gamma; e; lambda; e, gamma; e;** o sau u întors. Primul cuvânt este **Egipsi** apoi Egle(o)ee, cu **o,** scris **s** din greşeală; adică **biserica egipteană.** Primul cuvânt este mai mult decât evident. Partea din stânga a acestei inscripţii, dă, de la dreapta: **tiregöeripsi** adică **Törspierg,** oraşul unde s'a descoperit, cu forma veche. Litera **g** este latină de ornament; un **r** asemenea: R. Iar germanica ö, este dată de semnul al şaselea, pe care îl vom regăsi.

Criptele de pe bracteatele din Danneberg.

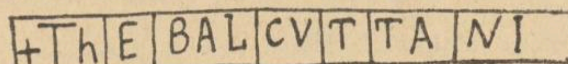
Alt document cu biserica egipteană îl regăsim pe bracteatele de la Danneberg. Bracteatele sunt nişte medalii de aur, cu monştri pe ele şi cu inscripţii exact de forma precedentelor. Sunt mulţime în ţările nordice. Până acum erau descifrate ca nişte talismane cu inscripţii de fericire; dar fiecare autor îşi are lecturile sale. Nici o legătură nu există între ele.

Dacă luăm pe cea din dreapta avem pe dreapta; **g, psi, hi, l, p, a = higipsia;** iar pe stânga ei: **l, l; psi; l; hi; g, l, e, z, g, hi = hipipsi higlizi.** Monstrul are opt cercuri împrejurul său (în cari intră şi ochiul). Dacă luăm bracteata din stânga, şi citim sus avem: **l, t, d;** apoi **psi, a, e; z, e, g;** iar jos (de la stânga spre dreapta) **g, a, psi, o; hi;** apoi **t, m, g, l.** In tot: **egeptiza, higapsi, dimigitt;** adică egiptul de două ori şi forma veche a oraşului în care a fost găsit. (Medalia are **12** cerculiţe.)

Criptul de pe cupa de la Toemmerup

Alt cript cu acelaşi inscripţie este cupa de argint de la Toemmerup, care se zice a fi din sec. XII, după anume lecturi. Iat'o: **Elae(s)gl, gipsia, t(b)örmenap,** ceia ce înseamnă: **Eglesia igipsia törmbernap,** al treilea cuvânt dând forma veche a oraşului unde s'a găsit.

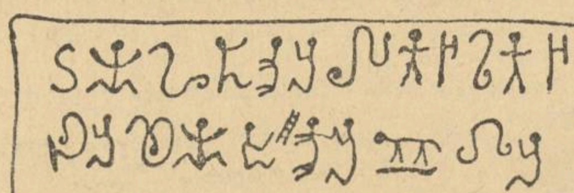

Criptul de pe inelul de la Lubeck

Iar pentru convingere absolută a celor ce citim şi pentru abandonarea totală a vechilor interpretări voi arăta documentul de la Lubeck, adică inelul de aur găsit acolo şi pe care **Lauth** a cetit numai sfârşitul, găsind pe sempiternelul Cuttani adică Wottan. In realitate avem **The Balcuttani,** adică, pe englezeşte, **The Tubalcain,** zeul făurarilor din Biblie şi veneratul societăţilor secrete. Această piesă este cel mai convingător document ce poate arăta criptografia.

Mai sunt de altfel vre-o **sută** de asemenea documente, **pretinse runice,** între cari multe cu pretinse **rune engleze.** Cum sunt o serie descoperite în turbierele Germaniei de Nord, cari după geologi ar data, ca formaţie, din secolii anteriori lui Crist, şi cum acelea sunt scrise cu **runice,** pretinse **scandinave,** adică semănând cu cele 5 decriptate de noi, am putea deci conchide că **Biserica egipteană făcuse într'adevăr prozeliţi în timpul Dacilor lui Zamolxis în tot nordul Europei, ba chiar şi în Siberia.**

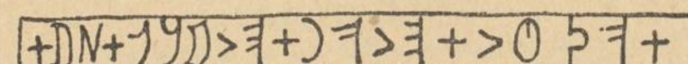
Pentru a complecta probele existenţei sectei acesteia până la formarea principatelor, vom mai arăta două documente. Unul dela **Huni,** altul de la Avari.

Criptul de pe cornul de la Tondern

Primul se află imprimat pe un corn de aur, descoperit la **Tondern** (Danemarka). E scris de data aceasta cu **litere de ornament,** în genul hieroglifelor egiptiene, adică cu oameni şi animale în diferite poziţii. El ne dă: **s, psi, a, l, k, l, o, e, g; a; e; g = Egikpsio Eglesia.** Iar dedesupt: **r, l, a, t, l, hi; k; l; n; o; l = Atili Khirino** adică **Atila Kirano, regele Atila.** Alfabetul este amestecat, din litere latine, greceşti, feniciene (scara=hi), hieratice egiptiene **(r şi a),** cu forme ornamentale. **Este cel mai complicat cript, ce am decriptat.** Ne aflăm prin urmare în faţa unui obiect, ce a aparţinut lui **Attila.** Acest rege a aparţinut **sectei valahe.** De altfel, se ştia, că, la curtea lui, Valahii au fost foarte numeroşi şi puternici. Astfel şi invasia lui în Zuperin s'ar explica. El dăduse lovitura înaintea lui Teodoric.

Criptul **de la Avari,** cum crede **Hampel,** se află pe un vas din tezaurul de la **Sân Miclăuş** (Banat). Acest faimos tezaur, care a stârnit atâta vâlvă, se compune din vreo 30 de piese mari de aur. **Criptul n'a fost cetit de nimeni.** Cred şi eu; cui ar fi trecut prin cap, ceia ce va urma

Criptul de pe tezaurul din Sân Miclăuş.

Avem DN adică Domini = Anno domini, între cruci. Apoi 790, cu şapte fără tăietură, în cifre arabe occidentale Apoi de la dreapta ornamentat: **l** (archaic grec); **g; o; e** (hieratic egiptean întors); **f** (întors); (s grecesc vechi) şi **e** (hieratic) — totul separat de **5 cruci** şi **trei unghiuri = 8,** numărul sectei pitagoriciene.

Cetirea dă **Egifseo 790 A. D.** Secolul este cel al **Avarilor,** de altfel şi arta tezaurului este barbar-asiatică. Avarii au trecut Tisa la noi la acea epocă. Ei au dispărut apoi. Ei ar fi aparţinut deci **sectei valahe** ca şi Hunii.

Fie că veniseră din Asia aduşi de sectă, fie că fuseseră convertiţi în Dacia, conclusia ar rămâne, că **Barbarii au fost toţi aruncaţi peste imperiul creştinat de către faimoasă sectă egipteană, a cărui sediu în Europa era ţara lui Zamolxis, adică Dacia.**

Aceste descoperiri sunt desigur cele mai senzaţionale din câte a făcut Istoria noastră până acum.

Em. Grigoraş

Toamna, din căsuţa dela vie

Prietenii

Duminică seara, prietenii noştrii de-aci, au venit pentru cea din urmă oară la masă,
Preotul surd şi bătrân căruia îi place vinul vechi şi pastrama grasă
Şi învăţătorul din sat care citeşte pe Musset şi te iubeşte în taină
Şi care, dacă îl întrebi ceva, răspunde frumos şi se pică pe haină.

Dupe masă — ca de obicei — ne-a adus cafelele în salonaş, fata din casă,
Părintele, care mâncase mult, şi-a mărturisit din nou că e destul de frumoasă
Iar învăţătorul dupe ce a înnumărat cu atenţie florile zugrăvite pe tavan.
Te-a rugat timid să cânţi, PENTRU ULTIMA OARA, ceva la pian,

Ai deschis pianul şi noi am tăcut câteşitrei,
Degetele tale — au ciugulit întâi clapele, ca nişte porumbei
Şi braţele-ţi goale s'au mişcat apoi alb şi graţios pe clape
Cu lunecări de lebede pe drumuri moi de ape.

Ai cântat în seara aceea, melodios şi trist, o romanţă demodată,
Părintele cu emoţie, ţi-a sărutat laic fruntea catifelată
Iar învăţătorul şi-a şters pe ascuns o lacrimă tremurătoare
Cu batista de borangic pe care o poartă numai în zi de sărbătoare,

Apoi — am jucat câteşipatru, la gura sobei, tabinet.
Părintele îşi potrivea mereu ochelarii pe nas, fiindcă nu deosebea Riga de Valet
Iar învăţătorul te lăsă să câştigi crezând că nu vedem
Şi repeta în gând privindu-te... „Si je vous le disais pourtant que je vous aime..."

Târziu prietenii noştrii, s'au ridicat să plece
I-am petrecut până la poartă şi i-am văzut plecând tăcuţi prin ploaia rece
Câinii din curte asmuţiţi, ne-au cunoscut şi s'au gudurat pe lângă noi
Mârâind încă spre şoseaua de unde se auzeau ritmic cismele părintelui lipăind prin noroi.

Tudor Muşatescu

Din Volumul „Toamnă" ce va apare în curând.

Pe Coasta-de-Azur italiană

Farmecele Rivierei Ligurice

de **M. Rossarol**

Acela care din ţările nordice — înveşmântate mai ales în lunga şi melancolica iarnă într'un giulgiu cenuşiu şi mohorât de ceaţă—coboară pe marile artere de căi ferate internaţionale peste Alpi, până la centrele de căpetenie din imensa vale a Padului, poate ajunge în foarte scurt timp (trei ore, cel mult, dela Milano şi dela Torino) în Regiunea Ligurei: amfiteatru vast şi măreţ care se deschide—într'o armonie de colori şi de miresme—peste imensitatea albastră a Mărei Tireniene.

Dela Genova—cetatea Sfântului Gheorghe, exuberantă de viaţă industrială şi comercială, veselă şi sgomotoasă, în varietatea panoramelor, în verdea frăgezime a pădurilor de măslini şi de palmieri, în fastul vilelor şi palatelor sale: oraş care păstrează încă în unele dintre cartierele sale înfăţişarea medievală iar în altele, întregul fast al oraşelor moderne—dela Genova se desnoadă în lungul celor două Riviere (de Apus şi de Răsărit), o cale măreaţă care ocoleşte marea şi care, chiar şi pentru automobilişti, rămâne una din cele mai frumoase şi mai lesnicioase, fără prea mari diferenţe de nivel, cu panorame încântătoare.

Cele două Riviere oferă aspecte felurite; ar fi greu de spus care dintre ele este mai interesantă: căci în vreme ce Riviera de Apus are sate şi oraşe culbărite pe povârnişuri înverzite care se apleacă lin înspre mare, prin plăji largi şi presărate cu nisip de aur, în vreme ce culmile impunătoare ale Apeninilor care se unesc cu Alpii Maritimi formează fondul acestui suggestiv tablou, Riviera de Răsărit se înfăţişează în schimb ca un lanţ nesfârşit de stânci prăbuşite în mare, înveşmântate pe de-antregul de măslini, castani, păduri de portocali şi de palmieri; iar satele şi târgurile stau agăţate peste mare, cu plăjile lor cele înguste încadrate în grădini de trandafiri şi cu calea ce duce dela Genova până la Spezia, scobită în munte, cu marea înspumată la picioare.

Pretutindeni, chiar şi în timpul iernei, temperatura este cât se poate de blândă, astfel că în vreme ce aiurea ploile toarnă în suflete un simţimânt de dureroasă melancolie iar vântul se deslănţuieşte năvalnic — întreaga Regiune Ligurică se împodobeşte cu o mândră slavă de soare şi de zâmbete pline de încântare şi voioşie.

Vara, în cel mai mic centru din cele două Riviere, fierbe viaţa balneară şi vilele cele pe jumătate ascunse între flori şi livezi oferă o reşedinţă plăcută, înveselită în unele localităţi de seamă prin tot felul de petreceri: câmpuri sportive, cercuri de lectură şi de conversaţie, teatre, ori casinouri.

O linie de cale ferată, străbătută de marile exprese şi de trenuri mai puţin rapide pentru serviciul local se întinde pe toată Riviera: de la Ventemiglia la Genova şi la Spezia şi este legată cu toate celelalte mari artere care duc la Torino, la Milano şi la Veneţia, la Florenţa şi la Roma.

Riviera-de-Apus. Plecând de la Genova, după Sampierdarena şi Sestri Ponente (devenite însemnate centre pentru feluritele lor industrii, mai ales pentru cele siderurgice), ajungem la Pegli: încântătoare plajă pe care colorile vii şi smălţate ale mărei se contopesc cu tonurile calde ale vegetaţiei. Printre măreţele vile de aci, zărim din treacăt pe aceea a vestitei familii Pallavicini: parcul vilei are fonduri pitoreşti şi uimitoare jocuri de apă.

După alte localităţi mai mărunte, iată-ne la Savona harnic centru marinăresc şi apoi la Noli, cu drumul suspendat pe viaducte, peste sălbatecul promotoriu Caprazoppa, dincolo de Loano, cu mândrul castel medieval al străvechei familii patriciene Doria. Şi nu departe, ne ies în cale monumentele medievale creştine şi podul roman de la Albenga şi din apropiata insulă Gallinaria.

Plaja de la Alassio—atâta de renumită — este locul de întâlnire al lumei cosmopolite, dornică de soare şi de linişte, în plină iarnă.

Iată Oneglia şi Porto Maurizio, cu minunatele-i alei de palmieri, cu portul lor de pescari şi corăbieri.

Iată Sanremo: cea mai veche dintre staţiunile climaterice ale Italei iar, astăzi, cea mai cunoscută. Bogăţie de vile ca în basme, grădini, hoteluri uriaşe, plimbări pe sub evantalii de palmieri şi tufe de trandafiri.

Taggia, centrul violetelor şi Ospedaletti, important târg de flori; Bordighera—orăşelul cel mai bogat în palmieri din întreaga Rivieră Ligurică, localitatea preferată de Regina Margareta — cu străzi largi, cufundate în ploaia de petale, cu treptele şi cu perspectivele monumentelor romanice profilate pe cerul de cobalt. Aci Riviera italiană se întâlneşte cu Coasta-de-Azur a Franţei.

Riviera-de-Răsărit. Luând'o în jos de Genova, iată istorica stâncă de la Quarto, locul de unde plecă Garibaldi cu voluntarii săi în expediţia din Sicilia, sfinţit astăzi de un monument pe care-l inaugură Gabriele d'Anunzio în 1915 printr'o memorabilă oraţie.

Iată Nervi cel ascuns între portocali şi palmieri. Iată **Portofino,** supranumit, „paradisul Rivierei"; şi iată-ne pe sub şirul de tuneluri întrerupte din loc în loc spre a ne lăsa orbiţi de sclipirea opusului pe marea sângeroasă. Peninsula de la Portofino, cu Portofino Ilare, cu castelul din Paraggi, cu S. Fruttuoso şi cu tot tabolul măreţ de sate, vile şi abundente grădini, formează un colţ de incomparabilă frumuseţe, fără pereche în lume. Panorama de-acolo, de sus, este uimitoare: vederea străbate dincolo de albastra Tireniană, până la coastele Corsicei şi la insulele archipelagului Toscan şi în lungul celor două Riviere. Cu un cuvânt este unul din punctele cele mai frumoase ale Italiei şi nici un turist n'ar trebui să-l ocolească.

Şi ne găsim în faţa portului S. Margherita Ligure, pentru a ne opri la Rapallo, cel cu neîntrecute împrejurimi şi la Zoagli, reşedinţa poetului Sem Benelli.

După Lèvanto, coasta se întinde, stâncoasă şi biciuită de mare, fără nici un interes deosebit pentru călători, până la Spezia: marele port militar, încununat de măreţul golf, presărat cu forturi. Alpii par a veghea asupra candidului oraş, care şi din punct de vedere industrial s'a afirmat cu produsele sale siderurgice şi cu construcţiile sale navale.

La cele două extremităţi ale golfului, două sate: Serici şi Portovenere, pline de poesie şi de încântare.

Cu ele se sfârşeşte acea mândră salbă de mărgăritare pe care le luminează Soarele cu scânteeerile sale de flacără şi pe care marea le leagănă cu mângâerile-i ritmice.

CARŢI ŞI REVISTE

George Cornea: Nebunia lumii

— Roman —

Bucureşti, Inst. de arte grafice „Poporul".

Departe de sgomotul obişnuit apariţiei unei lucrări literare, fără a lua legătură directă cu o parte din public spre a-şi mărturisi ideile şi preferinţele, d. George Cornea, un pseudonim sub care se ascunde unul dintre ofiţerii noştri cari au făcut războiul (nu la partea sedentară, de sigur), a dăruit de curând literaturii noastre un roman, a cărui acţiune războinică se petrece în a treia fază a crâmpeiului nostru de epopee: înaintarea spre Budapesta. Despre literatura „cu" sau „de" războiu, s'a scris, în deosebi în ultimul timp, destul de mult în critica noastră. Şi încă se va mai scrie de oarece soiul acesta de inspiraţie tinde să intereseze, prin tema ei nouă, sau in tot cazul puţin — şi nu totdeauna bine — întrebuinţată.

„Literatura războiului nostru — scrie prea bine undeva, d. Vasile Savel — a avut o soartă mai tragică decât însuş războiul pe care l-am purtat. Mărăştii şi Mărăşeştii noştri literari nu-i avem încă. Poate nici să nu-i mai avem. Inţeleg, prin literatura războiului, acea literatură zămislită sub impresia directă, căci eu nu sunt de părerea că între arme muzele trebuie să tacă pentru a justifica vorba romană... Dacă vom avea o literatură a războiului, pe aceea nu ni-o vor da decât acei cari au *trăit* războiul, dacă vor retrăi cu aceeaş intensitate momentele, trecutului"...

Faptul că d. George Cornea pledează în favoarea umanitarismului — prin chiar titlul romanului său — şi prin alte pasagii dinăuntru („— cine a spus că lumea-i un imens balamuc, a fost cel mai mare filozof al omenirii — murmură Emil. Azi am văzut nebunia lumii, şi de patru ani o văd mereu, ba chiar incepând de acum trei ani, iau parte la faptele acestei demente cu atât de groaznice efecte şi mă laud cu modul meu de a mă purta în această lume smintită!.. Ce mai de morţi!.. Ce mai de sânge!.. S'ar roşi tot globul pământesc. — p. 38. Sau: „Războiul nu aduce nimic bun. Omul îşi revine la starea primitivă şi calcă totul în picioare, ca o fiară sălbatică. — p. 99. Sau: „Nu, omenirea e nebună, e nebună de-a binelea şi dacă dai drumul să facă război acestor nebuni furioşi cari sunt oamenii, ştiinţa sau zisa civilizaţie nu numai că nu-i opreşte, dar se şi pune în serviciul lor. — pag. 100) — ne-ar putea îndrepta la părerea că lucrarea d-sale este numai un pretext spre a-şi putea plasa pledoariile umanitariste. De fapt lucrurile stau — într'o măsură — cu totul altfel. Romanul d-lui G. Cornea interesează mai întâi prin ceeace e *războl* într'însul, prin ideologia lui proprie, ideologie care este — în general — cea cerută de d. V. Savel, dar nu, şi în special, pentru că nu din toiul Mărăştilor e ruptă această părticică de viaţă a frontului. Ofensiva spre Budapesta a mers energic, dar calculat. Eroul avea timp să-şi revină, să cugete în voie. Faptele lui erau iarăş prea puţin controlabile. Adevărate pagini de epopee — suntem de altfel de aceeaş părere cu d. Savel — ni se vor servi numai atunci când autorul va şti să pătrundă în psihologia maselor, când va şti să zugrăvească, viu şi natural, toată grozăvia tumultului, când va şti să îmbine crâmpee de acţiune o idee centrală.

Numai în al doilea rând răsare teza: nebunia lumii, pe care autorul o ridică la rangul de ideologie, prin ajutorul acţiunii, care, deşi mânuită abil, interesează într'atât cât trebuie să scoată în evidenţă ideea nouă, supraordonată — în cazul acesta — celei dintâi. Romanul pune pe primul plan două personagii deodată: căpitanul Modrogan şi locotenentul Emil Olaru; două firi diametral opuse: un sălbatic şi un îndrăgostit. Aci e punctul slab al romanului: atenţia noastră reclamă drept personagiu principal când pe Modrogan, când pe Emil. Unul conduce, celălalt raţionează. Modrogan încarnează — mai precis — determină ideea, Olaru pledează numai.

In marşul de înaintare în inima Ungariei, Modrogan, la al cărui caracter încăpăţânat a contribuit în mare parte prigoana suferită de toată familia lui din Ardeal, ucide fără milă, bărbaţi, femei şi copii; Emil Olaru iubeşte. La intrarea în satul Târcany, Modrogan ucide pe contele Desjöffy; copilul şi fiica lui, Iulia, sunt luaţi prizonieri şi repartizaţi companiei lui Emil Olaru. Acesta prinde s'o iubească şi caută, pe cât e posibil, să-i îndulcească nenorocita ei stare. Modrogan simte şi stă la pândă. După un ospăt copios, la curtea unui conte refugiat, la care Olaru, scârbit, n'a luat parte, şi la care se petrec scene de soiul acelora din faimosul „Cezar Borgia", Modrogan, beat, cere trupul Iuliei, prizoniera şi iubita lui Olaru. Acesta refuză, se naşte un incident viu, se schimbă focuri de armă. Ura lui Modrogan contra lui Olaru se înteţeşte. Iulia e judecată şi condamnată la cinci ani închisoare. Ca s'a scape, Olaru caută să-i înlesnească fuga peste Tisa. Cad însă amândoi sub împuşcăturile mitralierelor lui Modrogan.

Dintr'un asemenea subiect, d. George Cornea a făcut o operă literară, remarcabilă mai întâi de toate prin descriere: sunt pagini de o plasticitate rară, în care autorul a izbutit să redea şi taina firescului şi atmosfera grea a luptelor. Dacă anecdota cere încă o şlefuire de maestru, puterile de construcţie şi analiză, autorul le are din belşug. Prin acestea, d. George Cornea se anunţă ca scriitor, dela care sunt de aşteptat opere de valoare.

* * *

A. STEUERMAN-RODION: *Cartea băiatului meu*. Autobiografie. Institutul de Arte Grafice „Viaţa Românească", Iaşi, 1924.

„Scrise în clipe de răgaz, cam pe la sfârşitul marelui războiu, cel mai ades noaptea la lumina tremurătoare a unei lumânări, aşa cum îşi scria însemnările sale din războiu, inedite încă, în preajma morţii care se făcea auzită prin bubuituri de tun — memoriile acestea aveau să poarte titlul generic de „cărţile băiatului meu", căci, deşi destinate marelui public, ele ţinteau, în primul rând, să ofere micului său copil (rămas acasă cu mama), pentru când va fi matur, povestea şi comentariile agitatei sale vieţi". Cu aceste rânduri, precizează d. *Enric Furtună*, care prefaţează cartea, rostul însemnărilor regretatului poet, luptător şi ziarist: A. Steuerman-Rodion. Autorul lor a schiţat planul lucrărei, dar n'a putut-o duce la sfârşit. Din fragmentul publicat în volumaşul acesta, se pot vedea toate problemele cari îi jucau în gând. Problema confesională, schiţată în „Autobiografie" şi rezolvată în parte în „Adăogiri", dă relaţiuni noui asupra tatălui poetului:

„Poseda vre-o „cultură" tata, în înţelesul sinagogal al cuvântului? Probabil, una relativă. Prin atavism însă i-o fi surâs, discret, muza inspiiratoare a epigramei, către care avea o adevărată predilecţie şi reale aptitudini. Vorbind destul de corect limba românească, destul, pentru neştiinţa lui de carte românească, isbutia uneori în reuşite jocuri de cuvinte ori glume, cari ar fi amintit pe Cilibi Moise..."

Dacă Rodion şi-ar fi terminat lucrarea, am fi putut avea toate desluşirile în privinţa legăturilor lui cu literatura şi ziaristica. Crâmpeiul publicat de d. Enric Furtună, vorbeşte numai despre debutul în literatură. E destul de preţios, şi-l reţinem.

* * *

REVISTA GENERALĂ A INVĂŢĂMANTULUI (Ianuarie) cu un foarte interesant articol al d-lui *C. Sudeţeanu*: „Şcoala şi educaţia naţională", din care desprindem câte-va rânduri referitoare la lărgirea noţiunii *şcoalei active* prin definiţia ei ca mijloc de activare a forţelor creatoare sau producătoare în sânul naţiunii.

„Să dublăm acest resort cu *aspectul social* pe laturea naţională, deşteptând neîncetat ideia acelui sistem socialnaţional, fără de care activitatea noastră rămâne ceva fragmentar şi fără legătură cu însuşi motivul fundamental al oricărei activităţi. Principiul şcoalei active să se întemeieze deopotrivă pe noţiunea societăţii ca şi pe aceea a personalităţii, spre a realiza echilibrul, prea tulburat astăzi *în favoarea personalităţii*. Cu atât mai mult ar fi de dorit aceasta, cu cât starea actuală a vieţii noastre sociale este departe de echilibrul necesar unei orientări sigure. Suntem deopotrivă în starea de dezorientare, în care lipseşte o disciplină socială. Iar starea de dezorientare într'o societate, cum spune Durkheim, vine când lucrurile vechi au dispărut şi cele noui nu s'a instalat; iar societatea se află în faţa vidului. Naţiunea românească trece de sigur — ca şi alte naţiuni — printr'o fază critică de acest soiu şi se află şi ea *în faţa vidului*. Pentru a ocoli acest vid, învăţătorii toţi în şcolile lor muncesc din răsputeri şi-şi fac datoria.... Dar atâta timp cât ei, nu se vor convinge deajuns de *câtul social*, prin care va trebui valorificată munca lor şi să lucreze necurmat în practica meseriei lor după această convingere, ei vor practica numai o meserie oarecare. Meseria de învăţător sau de dascăl — dela cea mai mică şcoală până la cea mai înaltă — este nedespărţită de *ideia naţiunii*, pe care ei o slujesc şi tocmai de aceasta şi profesiunea lor este cea mai plină de adevărată *spiritualitate*, căci naţiunea este sufletul veşnic care se manifestă în fiinţa trecătoare a membrilor ei. Iată de ce învăţătorii au să privească munca lor sub *specie nationis*".

Despre „Necesitatea studiului evolutiv al problemelor pedagogice" scrie, documentat şi convingător — ca totdeauna — d. G. G. Antonescu.

* * *

MIORIŢA (Ianuarie) publică deodată mai multe lucrări bune: „Măgarul verde" fragment de teatru de d. George M. Vlădescu, „Stanţe pe omăt" de Radu Gyr, „Mărturisiri" de Zaharia Stancu, din care scoatem strofa dela început:

Imi vântur gându'n soare să simt lumina bine
Şi mi-l adun în noapte să 'nchipui'un contrast
Râd crud de clocotirea ce stărue in mine
Şi mă inchin tristeţii ascunsă 'n cerul vast....

O admirabilă schiţă („Plecarea Magdalenei") publică de George M. Vlădescu. Reproducem începutul pentru a-i putea urmări desnodământul, care e atât de firesc:

„— Nu, nu! Sunt hotărât! Trebue să ne despărţim! După astfel de scene, împăcarea ar fi cel puţin o nerozie!

„Plimbându-se în lungul camerei, trăgând des, nervos, din ţigară, Vasile se simte strâns în cleştele unei îndărătnicii nebănuite şi mereu se 'ntreabă: „Cine ar putea alunga norul cuvintelor grele dintre noi?"

„Se opreşte apoi o clipă în faţa Magdalenei şi dând glăsului o ascuţime de pumnal, zice:

„— Şi-apoi, mă rog: Nici o intervenire! Să ştii că totul va fi de prisos. Cel mult ar trebui să afle şi alţii cele petrecute.

„Cuvintele îi curg aspre, sacadate. Ea îi răspunse:

— „Nu te teme.

„Iar el urmează morocănos:

— „Măcar despărţirea să fie frumoasă.

— „Te rog, sfârşeşte.

— „Am sfârşit"....

Şi Magdalena se pregăteşte de plecare; Vasile o însoţeşte pretutindeni, îi face cuferele şi, o duce la gară, o sue în tren. Fiorii despărţirii însă îi frământă sufletul. Finalul e plastic şi natural:

„Connducătorul suflă în goarna lui blestemată... Vasile se uită cu ochii bolnavi spre călători... Unul dintre ei se ridică.....

— „Poftim, aveţi şi dv. loc....

„El, străbătut până în măduvă de un fior, se aşeză repede, abia stăpânindu-şi un strigăt....

„Iar Magdalena, cuprinsă de valul acela care neteţeşte toate drumurile, zbucni în plâns.... Vasile îi cuprinse umerii, o bătu încetişor cu palma, apoi se întoarse spre călătorii uimiţi:

— „E o fire foarte duioasă... Nu şi-a văzut de mult părinţii... Ce zici Maud?... Aşa-i c'are să se bucure de sosirea noastră?"....

In restul numărului articole şi versuri de *Pompiliu Constantinescu*, Alexandrina Crăciun Fostini, Gr. Vâja, Virgil Cârstescu, G. Tutoveanu, Cornelia Buzdugan şi Horia Igiroşanu.

* * *

CELE TREI CRIŞURI (Ianuarie 1925) intră în al şaselea an de apariţie, asociindu-se Fundaţiei culturale "Principele Carol" din Bucureşti. Colaborează la acest număr d. *Mihail Dragomirescu* cu un articol: „Starea actuală a literaturii române" (nu e oare acel publicat în franţuzeşte în „Revue de l'Université"?) din care desprindem această sobră caracterizare a „Amintirilor" lui Creangă:

„Suntem departe de a avea o operă umoristică de proza epică, cum ar fi „Gargantua" şi „Pantagruel" de *Rabelais*; dar, revendicând odată pentru totdeauna pentru toate *capodoperile literaturii noastre* o cuviinţă în expresie şi atitudine, care contrastează cu libertinajul modern — şi cu deosebire tocmai cu această capodoperă a literaturii franceze, — noi avem în „Amintirile" lui *Creangă* o operă umoristică realistă, care poate fi considerată ca reprezentând un *nou gen poetic*. In deobşte amintirile, memoriile, deosebiţilor scriitori şi poeţi dela un *Goethe* până la *Renan* sunt scrieri de proză, cel mult de proză poetică. Dar — şi oricât s'ar scandaliza bolşevismul literar modern care amestecă genurile, pentru ca din toate scrierile să se facă o apă — nici proza, nici proza poetică nu trebue confundată cu poezia, care atrage contemplaţia cititorului nu atât prin ideologia autorului nici prin înfăţişarea sufletului, ci mai cu seamă prin înfăţişarea plastică a cadrului, personagiilor şi stărilor lor sufleteşti, care să formeze un tot de sine stătător. „Amintirile" lui *Creangă* au această însuşire. Ele sunt pură poezie. Intre cadrul rustic al vieţii lui copilăreşti, între diferitele personagii atât de vii şi adânci, şi între umorul lui, plin de ideologia unei filozofii ertătoare şi duioase, este o unitate firească şi desăvârşită. Lumina ce rămâne în suflet, după lectura acestei opere, este de-un farmec neajuns: e o lume luminoasă şi caldă ce ţi se sălăşlueşte în suflet ca o veşnică mângâiere: semnul artei perfecte. *Creangă* a făcut din „Amintirile" sale ceeace *La Fontaine* a făcut din fabula esopică!"

Dintre versurile numărului de faţă relevăm finalui din „Surâsul d-lui *Şerban Bascovici*:

O, darg surâs, nepriceput şi fin surâs,
Tu mi-ai stins ţipătul în pragul ieeriei,
Tu mi-l vei stinge dincolo de-apus;
Dar ca să nu te pierd în noaptea gliei,
'Am să te 'nalţ ca pe un crin din praful meu,
Căci fără straja ta în somnul veşnicei
N'aş mai putea zâmbi lui Dumnezeu....

Interesante „Scrisorile din Bucureşti" ale d-lui Vasile Savel.

* * *

RĂSĂRITUL (Ianuarie 1925) aduce un preţios articol al d-lui I. Gr. Oprişan: „Spre organizarea altruismului", în care d-sa încearcă o organizare a acestuia pe baza moralei creştine. Citim rânduri pline de îngrijorare: „Cinematograful bun, cuvântul rodnic, petrecerea sănătoasă ar sugera o orientare pentru totdeauna. Tineretul de şcoală şi cel care nu mai are putinţa de a învăţa, din orice clase sociale ar fi, înfrăţindu-se aici, ar pune temelia adevăratei democraţii de mâine. Asemenea reuniuni, pe cartiere —pentru uşurinţa copiilor —, ar fi inelele din lanţul de aur al unei temeinice civilizaţii. In minunea înmulţirii pâinilor ştim că un copil a fost izvorul de binecuvântare. Credem, cu toată puterea, că tot dela copiii aceştia trebue să aşteptăm minunea cea mare: să săturăm poporul înflămânzit de dreptate.

Pentru aceasta însă bătrânii neamului trebue să privească spre copii ca aparţinând nu părinţilor respectivi, ci naţiei însăşi. Pilda bătrânilor din Japonia, în jurul cărora se strâng copiii — lăsând toate pentru a-i asculta, este o mustrare care se poate îndrepta alor noştri şi un îndemn la înţelegerea altruismului revărsător de binefaceri.

Dar pentru atâţia copii, cari vor fi având a lupta numai cu mizeria morală, este o imensă gloată de alţi copii, cari se prăpădesc de mizerie fizică. Sunt cei săraci, cu sau fără părinţi. Ei sunt, în deobşte, copiii nimănui. Naţia dă anual o dajdie ca la război. Cine se mai gândeşte la copiii cei morţi pe front? O, sunt case în Bucureşti, unde moartea a arborat drapelul negru de patru ori într'un singur an! Cine cunoaşte tragediile acestea? Cine se interesează de copiii fără soare, fără hrană? Unde e doctorul trupului şi sufletului lor? Se ştie măcar, statisticeşte, grafica acestei mizerii fizice? E cum-va vr'o condică la paroh? Sau la vr'un minister al sănătăţii publice?".

Versuri bune publică d-nii: *Zaharia Stancu* şi *I. Valerian*; proză: *V. Militaru* şi *Dimitrie Nanu*. Cronica cuprinzătoare şi variată.

* * *

CUVANTUL LIBER (7 Februarie) *Perpessicius*: Moaşte politice.... şi alte câte-va soiuri; *Camil Petrescu*: In loc de cronică teatrală.

* * *

REVISTA IDEILOR (An. I. No. 2) *A. A. Luca*: O datorie; *I. Al. Brătescu-Voineşti*: Gânduri şi lumină; *Romain-Rolland*: Pan-umanismul.

* * *

MIŞCAREA LITERARĂ (7 Februarie) *E. Lovinescu*: Poporanismul şi civilizaţia română; *Perpessicius*: Mihail Săulescu; *Sc. Struţeanu*: „Nebunia lumii", roman de G. Cornea.

* * *

COSINZEANA (30 Ianuarie) *Sebastian Bornemisa*: Premierea lui Slavici, *T. Murăşanu*: Santinela, Gheonoaia, *Teofil Bugnariu*: Răzoarele copilăriei.

* * *

COMOEDIA (25 Ianuarie) *Gh. Savul*: Incercări asupra problemei individualului şi socialului în producţiunea artistică, *Radu Gyr*: Păpuşi, *George M. Vlădescu*: Măgarul verde (fragment).

GEORGE BAIÇULESCU

A APARUT
PAIAJENUL
comedie în trei acte
de A. de HERZ
Editura Librăriei „Universala" Alcalay Lei 30

Pagini alese

Nebunia lumii

(Fragment)

de George Cornea

Din altă parte a satului începeau să apară soldaţi, cari purtau uniforma ungurească. Era un batalion din ţinutul Beiuşului, format din voluntari români, foştii luptători în armata maghiară, cari la venirea Românilor le eşiseră înainte pe la Halmagi, şi care luptaseră tot timpul alături de ei până în Beiuş. Voluntarii se răspândiră în tot satul, trăgând focuri prin curţile părăsite de locuitori.

După ei trupa lui Modrogan continua să alerge către piaţa cu biserică la mijloc, iar în urmă colonelul eşi grăbit, dintr'o curte cu un pluton după dânsul.

— Olarule, ai perdut un om şi doi răniţi odinioarea? întrebă el pe ofiţer.

— Da, domnule Colonel, răspunse acesta privind în drum unde zăcea soldatul mort.

— Dac-aşa-i vorba o să le fac satul praf! răcni el.,

La un colţ de stradă se ivi căpitanul Modrogan, care privia chiorâş casele de piatră împrejmuite cu garduri de stejar şi porţi de fer gros, ghintuit.

— Modrogane! strigă colonelul zărindu-l; să reduci la tăcere pe civili, că-mi împuşcă oamenii, de prin curţi şi pe ferestre.

— Am înţeles! răspunse acesta cu un zâmbet de satisfacţie, care îi strâmbă obrazul stâng. Un soldat alergă pe uliţă după căpitan.

— Trăiţi don căpitan, din biserica de pe piaţă se trag focuri de mitralieră....

— Du-te cu un pluton acolo şi vezi ce-ţi porunci colonelul, care auzise raportul soldatului.

Modrogan adună repede un ploton din „compania de execuţie" cu o mitralieră, apoi plecă cu oamenii spre biserică. Ajungând la capătul străzei, se pomeni într'o piaţă largă cu prăvălii închise de jur în prejur şi cu o biserică nouă, cu un cocoş în locul crucei.

La ivirea primilor soldaţi, împuşcături dese porniră dinspre ferestre, iar din turla bisericei lătra cu o turbare o mitralieră. Ecoul caselor de piatră din jurul pieţei mărea sgomotul, gonindu-l în tot satul. Românii îndreptară un foc secerător de mitralieră asupra locaşului de rugăciuni, scrijelind zidurile din care săreau bucăţi de piatră ascuţită. Dinăuntru răspunseră alte împuşcături şi vre-o doi oameni căzură răniţi.

— Du-te Neagule la prăvălia de colo cu o grupă şi vezi dacă se găseşte gaz! se auzi vocea răguşită a căpitanului.

Un sergent cu opt soldaţi se strecurară pe lângă uluci, oprindu-se apoi la o prăvălie cu firma ungurească. Loviră cu tărie în obloane şi unul se rupse. Un soldat băgă mâna prin spărtură, trase zăvorul şi drugul proptit deacurmezişul în zid, apoi deschise şi cellalt oblon. Cu alte câteva lovituri ei sfărâmară geamurile în ţăndări, şi grupa năvăli în prăvălie frumos aranjată plină de tot soiul de mărfuri. Intr'o cameră din fund, soldaţii găsiră un butoi cu gaz şi altul cu benzină.

In grabă butoaele fură tăvălite până la ploton.

— Ce fel de biserică o fi asta mă Popescule? întrebă sergentul pe cărturarul plotonului, un ajutor de notar chemat la a doua mobilizare.

— Asta-i biserica rîformaţilor; se vedea eri de unde ne oprisem când bombarda cu artileria—îi lămuri cel strigat.

— Lăsaţi vorba şi împingeţi butoaele până la uşile din faţă şi înapoia bisericei. Nu uitaţi şi ferestrele! strigă căpitanul. Căraţi lemnele de colo—arată el o grămadă de lemne la uşa unei prăvălii—puneţi-le peste butoae şi daţi-le foc!

Grupa trecu prin gloanţe împingând butoaele la locurile arătate, iar alţi soldaţi aruncau în jurul butoaelor lemnele de fag dela prăvălie.

După câteva minute focurile din biserică încetară. Un cap speriat, cu părul vâlvoi se arătă în cadrul unei ferestre deschise cu o batistă albă în mână.

— Ala cere pace don căpitan! strigă un soldat.

— Aşa? după ce mi-au rănit doi oameni? Lasă că-i dau eu pace veşnică! tună căpitanul cu vocea-i aspră şi îndreptând carabina spre om, trase un foc. Solul păcei se rostogoli pe tocul ferestrei, rămânând mort, jumătate atârnat afară.

— Sbanghiu, dar ocheşte al dracului! murmură sergentul la urechea şefului de mitralieră.

— Vărsaţi butoaele peste lemne şi daţi-le foc, strigă ofiţerul către soldaţi.

In curând flacări albastre se ridicară cât biserica, înconjurând-o de toate părţile cu un brâu de foc.

Uşile de stejar masiv şi ferestrele cu perdeluţe de dantelă albă se aprindeau pe rând, scoţând un fum negru şi gros, care întuneca cerul limpezit de ploaia din ajun.

Dinăuntrul bisericei pornesc deodată glasuri disperate, de bărbaţi, ţipete de femei şi copii, cari se rugau într'o limbă neînţeleasă, amestecată cu cuvinte româneşti de iertare. Plânsetele umpleau văzduhul, înfiorând pe soldaţi. Aceştia ascultau îngroziţi ţipetele copiilor, amestecate cu pârâiturile lemnăriei, care ardea plină de grabă, cu flăcări vioae şi repezi.

— Ha! Ha! se auzi glasul lui Modrogan. Ţipaţi? Vă mai opuneţi? Mai împuşcaţi soldaţii? Na-vă opunere!

Un om sări prin pervazul ferestrii, apoi un altul şi după el o femee despletită, cu un copil în braţe, cu ochii tulburi, plini de disperare şi de nebunia groazei.

Câteva focuri de armă îi culcară pe vecie într'un lac de gaz care ardea. Copilul scăpă neatins de gloanţe. Soldaţii priveau mişcaţi spre el, când o grindă aprinsă căzu peste trupul lui şi hăinuţele îi luară foc, înconjurându-l într'un fum plin de scântei, apoi într'un cerc de flăcări. Soldaţilor li se părea că sunt jucăria unui vis înspăimântător. Priveau maşinaliceşte flăcările, fără ca mintea lor să mai judece ceva.

Alţi oameni încercau să sară pe ferestre, dar toţi avură aceiaşi soartă ca cei dintâi.

Toţi locuitorii satului s'au vârât în biserică! strigă un om privind îngrozit scena.

— Nu toţi, dar mare parte,—răspunse Modrogan— Trage cu mitraliera caporal! adăugă privind spre biserică.

Din nou se aruncară peste ferestrele arzânde câţiva bărbaţi şi femei cu copii în braţe. Toţi căzură seceraţi de mitralieră peste jarul de jos, mărind movilele de trupuri carbonizate, ale celor cari săriseră înaintea lor.

Altarul se aprinse. Ţipetele disperate dinăuntru se măriră prefăcându-se în nişte urlete prelungi. Cu un huruit spăimântător, turla bisericei se prăbuşi greoi peste înveliş, sfărâmându-l. Clopotele, căzând din înălţime se loviră de ziduri şi scoaseră vaete plângătoare, care se perdeau în larma glasurilor. Pe gaura făcută de turlă eşeau limbi de foc ce se înălţau la cer pârâind, împletindu-se unele cu altele. O parte din tavan căzu peste cei dinăuntru, cari pierea arşi şi îngropaţi de vii, înebuniţi de chinuri.

Un miros de carne friptă străbătea piaţa; zgomotul de glasuri din biserică se micşoră, apoi se stinse cu totul. Cu o pârâitură prelungă, toate resturile de înveliş, de tavan, căpriori aprinşi, cafasul şi amvonul de predici, se prăbuşiră peste zidurile de piatră înegrite de fum şi arse de flăcări. Jos la picioarele acestor ziduri rămase drepte, zeci de trupuri, unele peste altele, zăceau moarte în băltoace de sânge închegat, arşi pe jumătate sau în întregime.

Căpitanul Modrogan, mişcă de câte-va ori umărul diform, privi tabloul cu ochiul lui de plumb, apoi strigă cu satisfacţie:

— Aha! credeaţi că multă vreme o să vă bateţi joc de Români? Las'că mă răzbun eu!

ÎNSEMNĂRI

Contribuţiuni istorice şi literare

Maria Rosetti şi Proudhon

Era într'un timp când toată ziulica răsfoiam biblic tecele, arhivele vechi, mereu neastâmpărat, în căutare d documente inedite ce mi-ar fi înlesnit întocmirea tezei d doctorat în litere — vis, pe care nu 'mi-a fost dat să-l vă împlinit din pricina zeului Marte care, într'o zi, goni Mu zele de pe pământ. „Trebuie să cauţi ceva nou, prelucrăr avem destule", mă povăţuia în scris un mare profesor, mar învăţat, unul din cei mai mari din ţara noastră, şi, poate unicul învăţat de acţiune neînfrântă — cu atât mai folo sitor. De aceia, căutam lucruri noi, lucruri deosebite. Într'un rând îmi veni o ideie; repede şi o pusei în aplicare

La zece ore, dimineaţa, băteam sfios la uşa conducătorului unei mari instituţiuni de Stat, pe care îl ştiam din auzite şi din văzute. Cadrul în care îmi preparasem dela început să închег teza mea, era acela pe care 'mi-l oferea generos anul 1848 în ţările române. Ideia nu era rea, deci, adresându-mă, în adevăr, bătrânului Vintilă Rosetti, fiul marelui arestat „la cazarmă" în ziua de pomină 9 Iunie, fiul prefectului de poliţie din ziua de 11 Iunie. Bătrânul bolnăvicios, dar plin de bunăvoinţă extremă, îmi înfăţişă lucru demn de toată luarea aminte: o scrisoare adresată ilustrei Maria Rosetti, de către Proudhon, da, chiar de către Proudhon. Scrisoarea, arsă pe margini, scăpată dintr'un incendiu, trecut în istorie, o reproduc aci, cu credinţă că ea ar putea servi întru câtva celor cari, azi, se găsesc în neastâmpărul în care eu mă găseam atunci. Iată'i textul păstrat neatins de mine:

„Paris, 11 juillet, 1852.

„Madame,

„Conformement à votre obligeante invitation et à l'avis „de M. Charles Edmond, j'ai l'honneur de vous adresser „sous ce pli une lettre pour cet ami à qui je vous prie in„stamment de la faire parvenir sans rétard".

„M. Edmond ne sachant plus que croire à C-ple des „evenements auxquels il prend une part active, me de„mande quelques renseignements sur la situation, renseig„nement qui pourront lui être utiles, aussi qu'à M. Ro„setti lui-même. Souvent, vous le savez, une décision im„portante depend du jugement que l'on porte sur les faits „et pour juger il faut bien voir. Peut-être une lettre aidera„t-elle M. Edmond à voir."

„En écrivant de votre coté à M. Rosetti, obligez-moi, „Madame, de lui présenter mes salutations amicales et mes „vives sympathies."

„Je vous prie, au surplus, que si d'importantes nouvelles „vous parviennent, vous daigneriez m'en faire part: quel„ques mots à la boîte peuvant comprendre long et quand „il s'agit d'amis, ne content guère."

„Agréez, Madame, mes sincères et respecteux hom„mages."

„P. J. Proudhon.

„rue d'Enfer, 83."

Adresa:

„à Madame

„Marie Rosetti, maison du Chemin de fer

„à Sceaux."

Lămuririle şi observaţiunile le rezum după însemnările mele de atunci, făcute în pripă şi de ordin cu totul relativ:

1) Scrisul lui Proudhon, mărunt, repede, dar citeţ, înclinat puţin pe stânga.

2) Legătura cu Proudhon indică, în general, pornirea democratică a ilustrei femei, pribeagă de la 1848, imortalizată, precum se ştie, de Michelet.

3) Pomenitul Charles Edmond nu esete decât colaboratorul la *le Peuple* al lui Proudhon, polonez de origină, pe adevăratul nume Choëcki, născut la 1822; studiile făcute la Varşovia, fondator, la 19 ani, al ziarului l'Echo; condamnat de tribunalele austriace, fuge în Crimea, apoi trece în Franţa; în 1848 intră în dieta din Praga.

4) Legătura cu Charles Edmond aminteşte despre svârcolirile româno-polone cu centrul la Constantinopol, Ghica-Czaika Czaicoski, etc.

Războiul m'a împiedicat să cercetez mai departe, rostul acestei scrisori care, în orice caz, nu poate fi de cât un ecou al străduinţelor marilor români de a conduce ţara pe căile bune ale renaşterei.

Pentru că ar fi păcat ca scrisoarea să se piardă, moştenitorii răposatului Vintilă Rosetti ar face bine s'o depue în rafturile bibliotecei Academiei Române, bunăoară, spre a fi înlesnită de aproape cercetătorilor mai norocoşi ca mine — dacă aceşti moştenitori o posedă, dacă ea nu se va fi rătăcit până acum.

Astăzi, regret scrupulul pe care îl avusei în faţa bătrânului binevoitor de a nu-i fi cerut atunci, cel puţin pentru reproducere fotografică, scrisoarea cu pricina.

TUDORI

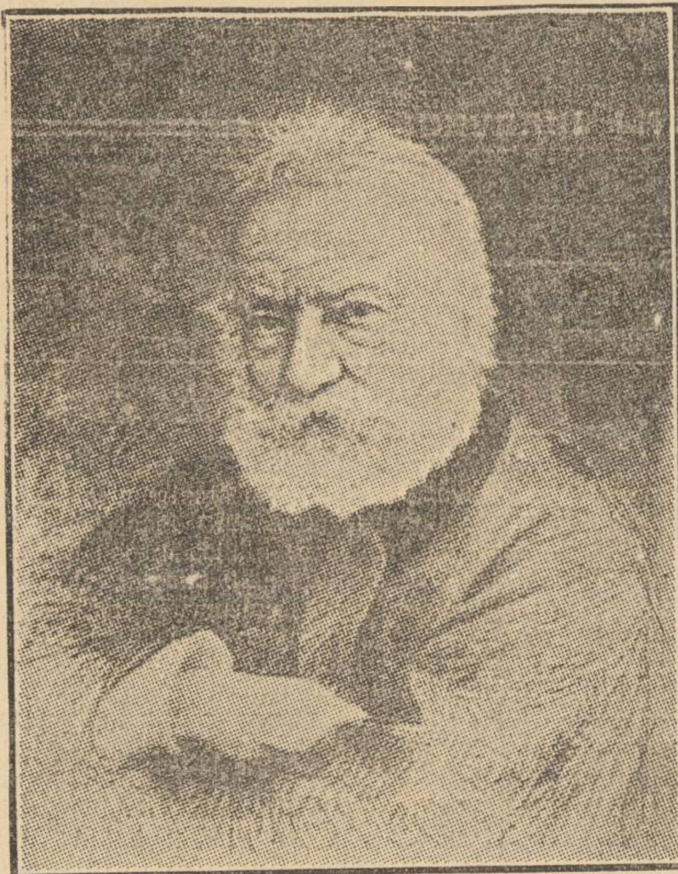
Centenarul romantismului

Peste doi ani când romantismul îşi va serba centenarul, Comedia Franceză, are de gând să evoce marea epocă în toată strălucirea ei.

Ca şi cu prilejul comemorărei lui Molière, marea scenă a lumii nu va precupeţi nici un sacrificiu, pentru a da lumii o pildă de cum se cinsteşte trecutul.

In jurul acestor serbări d. Fabre, administratorul Comediei Franceze, a comunicat presei, că ideea va fi realizată cu sprijinul ministrului instrucţiunei publice şi al tuturor teatrelor din Paris. Hugo şi Musset vor fi sărbătoriţi aşa cum se cuvine geniului lor neperitor. Până la acea dată, comedia va strânge fondurile necesare unor reprezentaţii, care prin cadrul neobişnuit al spectacolelor va întrece tot ce s'a făcut până acuma. Vor fi reprezentate *Les Trouvailles de Gallus, Bettine, Louison* şi *Ou ne badine pas avec l'amour*. Urmează apoi *LeChandelier* în montarea imaginată de Charles Grauval, *Les Caprices de Marianne*, apoi *Chatterton* şi *Fantazio*. Prin urmare la omagiul pentru ceilalţi se adaogă şi acela pentru Alfred de Vigny. Intenţia d-lui Fabre e să reprezinte întregul ciclu Musset, *Carmosina, André del Sarto* şi *Lorenzaccio* or figura deci în repertor.

Administratorul Comediei Franceze crede că acest centenar poate fi serbat pretutindeni şi de către toată lumea, pentrucă romantismul a influenţat toate literaturile, iar în Franţa, pictorii şi compozitorii şi-au avut partea lor din frumuseţea şi idealizmul şcoalei întemeiate pe vestita prefaţă la „Cromwell".

Victor Hugo

De aceea se crede că în 1927 directorii Operii şi ai Operii Comice, vor executa lucrările muzicale de Berlioz. *Damnaţiunea lui Faust, Troienii, Copilăria lui Crist, Simfonia fantastică* şi *Romeo* şi *Julieta* vor preocupa deopotrivă şi pe şefii de orchestră.

Musset

Pictorii vor organiza o expoziţie retrospectivă cu tablouri de Delacroix, Gros şi Géricault, adăogând şi acelea ale maeştrilor mai puţin cunoscuţi.

Biblioteca Naţională, de o parte şi muzeul Victor Hugo, de alta, posedă exemplare, manuscrise şi autografe ale romanticilor.

Expunerea lor va fi o atracţie pentru intelectuali şi pentru marele public.

Mauriciu Iókai

(18 Februarie 1825 — 18 Februarie 1925)

La 18 Februarie 1925 sunt tocmai o sută de ani dela naşterea poetului maghiar Mauriciu Iókai. El face parte dintre puţinii scriitori maghiari, cari îşi au locul meritat în literatura universală. Operele lui sunt traduse în aproape zece limbi (câteva sunt traduse şi în româneşte). H. A. Gerhardi, un istoric literar, în opera lui **Das Wesen des Genies**, apărută în 1908, spune că Jókai stă în rândul celor mai mari genii ale literaturii universale.

Iókai aparţine curentului poetic al romanticilor francezi (Victor Hugo, Sue, Dumas-père), dar romanticismul lui a crescut pe pământul unguresc. Are o neîntrecută fantezie, iar în povestire este un artist aşa de mare, încât poate fi socotit ca aproape singurul în literatura mondială, pe acest tărâm. Naţiunea lui i-a acordat, încă în viaţă fiind, († 5 Maiu 1904) cele mai mari onoruri, fiindcă el este întruparea umorului unguresc, a sufletului poporului maghiar şi a limbii lui.

Cele mai bune scrieri ale lui sunt acelea în cari el zugrăveşte icoane din viaţa societăţii maghiare, din secolul al XIX. „Magyar Nábob" (tablouri din Vechia Ungarie) şi „Kárpáthy Zoltán" (icoane din Ungaria Nouă) sunt cele două capodopere ale lui. **Dr. Kont**, profesor universitar din Paris spune în opera lui: **„Geschichte der ungarischen Litteratur"**: „Sunt puţine romane în literatura universală cari să înfăţişeze cu atâta artă, cu atâta putere şi cu atâta graţie contrastul dintre cele două epoci, viaţa şi faptele a două generaţii". Tot aşa de însemnat este şi „Uj Földesúr", despre care se poate spune că este cel mai bun din punct de vedere estetic.

Am spus mai sus că ceiace-l caracterizează este fantezia lui nemărginită; el nu se mulţumeşte numai cu trecutul şi prezentul istorici ungureşti, ci în scrierile lui ne duce şi spre tărâmuri străine, pe sub pământ (romanul „Fekete gyémántoh". „Diamantele negre") şi în viitor. In „A jövö század regénye". „Romanul secolului viitor" (1872-74), el prevede războiul cel mare cu grozavele lui perspective. Invăţaţii contemporani l'au ironizat pentru aceastǎ profeţie. In romanul acesta el prevede alianţa dintre Rusia Ţaristă şi America, şi, descriind războiul, prevede sfârşitul lui numai cu ajutorul aeroplanelor. Descrie apoi ca un adevărat profet bolşevismul rusesc.

Pentru Iókai scopul principal al unui roman este să distreze; toate celelalte sunt lucruri secundare. Prin urmare, din punct de vedere al tehnicei romanului el nu poate sta alăturea de Flaubert, Daudet, Maupassant, Dickens, Turghenieff, etc. (îi lipseşte adâncimea psihologică a personagiilor).

Pe Iókai l'a interesat şi Transilvania şi Vechiul Regat. (Are o nuvelă intitulată „Iordáky feje", „Capul lui Iordache", a cărei acţiune se petrece în V. Regat). 1)

Arta de a descrie, hrănită de puternica lui imaginaţie, a fost întărită şi de frumoasele şi pitoreştile poziţii ale Ardealului pe cari le-a admirat în desele lui călătorii. In ceeace priveşte descrierea acestor frumuseţi ale Ardealului, el poate fi pus alăturea de oricare romancier din literatura universală. Dar în opera lui nu se înfrăţesc numai frumuseţele Ardealului, ci şi sufletul celor trei popoare din cuprinsul lui; mai ales despre sufletul românesc, Jókai vorbeşte cu foarte multă însufleţire. **Ion Tare** din romanul „Szegény gazdagok". (Bogaţii săraci) ca şi **Mărioara** sunt suflete curate şi nestricate, sau tribunul poporan **Numa** din nuvela istorică „Bándyy-család". (Familia lui Bárdy) se poartă foarte nobil cu duşmanul neînarmat şi Iókai îi pune în gura următoarele: „Ce a ajuns poporul acesta, moştenitorul atâtor glorii, urmaşul Dacilor vestiţi şi al legiunilor cari au cucerit lumea? Eu nu acuz pe nimeni pentru faptul, că poporul acesta a ajuns azi aşa, dar nici pe mine să nu mă acuze nimeni că voesc să-l fac să ajungă aşa cum a fost".

Iókai, care a fost însufleţit de cele mai umanitare idei, merită să fie sărbătorit, cu ocazia centenarului lui, în sufletul fiecărui cetăţean al României întregite, fiindcă el a iubit deopotrivă toate naţiunile cari formează astăzi România Mare.

Prof. EUGEN DE ADORJAN-Bârlad

MĂRUNTE:

— A apărut la Cultura Naţională, volumul de traduceri „Vedenii", datorit colaboratorului nostru d. Paul Zarifopol.

— Piesa de deschidere a teatrului liber, comedia „Mandragora" de Machiaveli, va fi interpretată de artiştii Teatrului Naţional.

— Gruparea „Poesis" anunţă pentru anul acesta un ciclu de şase conferinţe despre „Romantism". Conferinţele vor avea loc, în amfiteatrul Fundaţiunei Regele Carol I, în fiecare Joi seara, orele 9, cu începere de Joi 26 Februarie. Iată şi ordinea conferinţelor şi numele conferenţiarilor: Joi 26 Februarie: **Tudor Vianu**, Clasicism şi Romantism; Joi 5 Martie: **A. Dominic**, Lirica romantică; Joi 12 Martie: **Ion Mariu Sadoveanu**, Drama romantică; Joi 19 Martie: **N. Ionescu**, Filozofia romantică; Joi 26 Martie: **Em. Ciomac**, Muzica romantică; Joi 2 Aprilie: **Eugen Filotti**, Romantismul în politică.

— A apărut un elegant volum de poesii: „Reculegeri în nemurirea ta" de Camil Baltazar.

— In editura soc. anonime „Eminescu" a apărut volumul de schiţe şi nuvele: „Grădina lui Dumnezeu," de Cosco.

— A apărut în biblioteca „Dimineaţa" volumaşul „Zina Apelor" — poveşti cehe şi slovace de **Bojena Niemtova**. Traducerea e lucrată de Abatele Metodiu Zavoral, iar prefaţa o semnează d. Horia Petra-Petrescu.

— La 15 Februarie apare No. 1 din **„Ritmul Vremii"**, revistă literară, critică, socială, cu următorul sumar: Predoslovie de **George Dumitrescu**; Decor de **N. Milcu**; Simţul realităţii de **I. A. Bassarabescu**; Melancolie, Reversibilitate, Soartă de **Mihail Steriade**; Revederea de **I. Culbeicu**; Nava de **A. Mândru**; St. O. Iosif de **Ion Gane**; Lauda filosofiei (din Lucreţiu) de **D. Murăraşu**; Toamnă de **Hyperion**; V. Pârvan: Idei şi forme istorice de **Pompiliu Constantinescu**; Cezar Petrescu: Drumul cu plopi de **George Dumitrescu**; Cărţile de G. D. şi Ion Gane; Revistele, Ritmul vremii. Pe copertă: St. O Iosif. Exemplarul 12 lei.

— Sâmbătă 14 Februarie, apare primul număr din revista „Lectura".

— Conferinţele „Uniunii Francezilor din România" au început şi se continuă în ordinea următoare:

Vineri 13 Februarie: **M. Emerit**: La Poésie symboliste—Verlaine. Marţi 17 Februarie: **M. Thauby**: L'Histoire au XIX-e siècle—Les Savants. Vineri 20 Februarie: **M. Emerit**: La poésie symboliste—Les Contemporains. Marţi 24 Februarie: **M. Martin**: Le Femme et la Poésie au XIX-e siècle. Vineri 27 Februarie: **M. Chastel**: Le Théâtre contemporain—Paul Hervieu. Marţi 3 Martie: **M. Marti**: M-me Desbordes—Valmore. Vineri 6 Martie: **M. Chastel**: Le Théâtre contemporain—Henri Bataille. Marţi 10 Martie: **M. Martin**: La Comtesse de Noailles. Vineri 13 Martie: **M. Chastel**: Le Théâtre contemporain — Henri Bernstein.

Conferinţele au loc la ora 6 seara în piaţa Al. Lahovary No. 7.

— Ultimul număr din revista „Gândirea" aduce colaborarea d-lor: **Lucian Blaga** (Peisagiu transcendent), **Th. Scorţescu** (Smârcurile din Serko) şi **Cezar Petrescu** (Iată, a sunat ceasul).

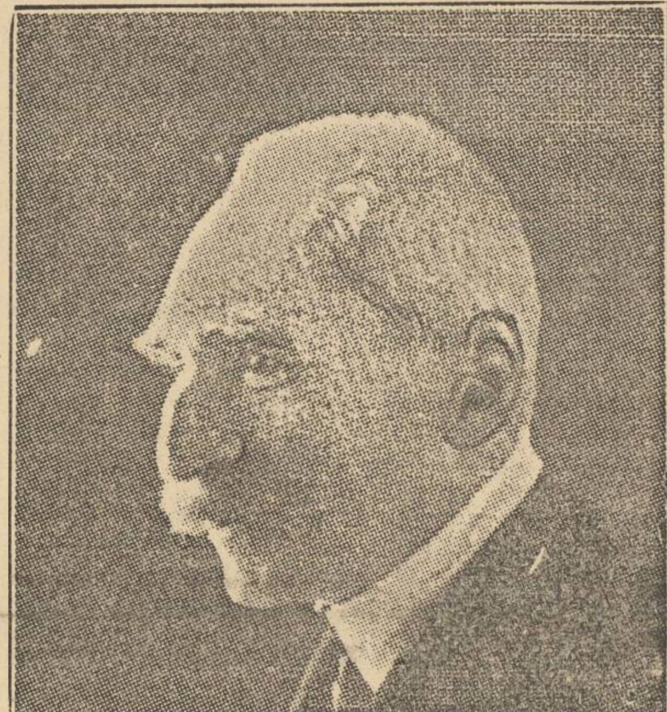
*) Gh. Kristof, prof. univ. din Cluj „Keleti Ujság" Anul VIII. No. 8.

Ce este romanul?

Noul membru al Academiei Franceze, romancierul Estaunié a ţinut o conferinţă la Societatea Conferinţelor din Paris, dezbătând chestiunea dacă romanul e o primejdie a literaturei, după cum se afirmase de alţii în ultimul timp.

Inainte de a intra în fondul răspunsului, oratorul a constatat că nici o epocă n'a fost mai fertilă în romane, ca aceasta pe care o trăim acum. Din pricina acestei avalanşe, cu mai bune şi mai rele, s'a crezut un moment că romanul la marginea prăpastiei e în preajma decăderii. E un neadevăr. Romanul a luat fiinţă şi s'a dezvoltat în cel mai îndepărtat trecut. In Franţa a existat totdeauna şi Huet, arhiepiscop d'Avranches îl definea astfel: „E agreabilul amuzament al leneşilor oneşti". Intr'o formă uşoară şi variata, nu-şi impunea altă condiţie de cât a fi scris în limba vulgară, de unde şi numele de „roman" adică scris în limba romană.

Licenţele de care se folosesc azi romancierii sunt vecine anarhiei. Totuşi dacă cercetezi mai de-aproape, vom observa că acest gen literar multiplu, îşi are punctul de plecare din viaţă şi evoluiază pentru a ajunge la concluzii neaşteptate. Definiţia, după Estaunié, ar fi aceasta: „O povestire care dă impresia unui lucru trăit şi care interesează". Viaţa şi interesul iată cele două calităţi fără de care nu poate exista un roman. Aceste calităţi nu se capătă, ele sunt un dar al temperamentelor. Conferenţiarul şi-a ilustrat afirmaţiile prin două exemple luate din două literaturi diferite: Balzac şi Conrad.

Estaunié

Nu trebue să ne speriem, zice d. Estaunié, de cantitatea romanelor actuale. Romanul francez evoluiază pe două căi: una care duce spre romanul de aventuri; alta care duce spre viaţă şi gândire.

PURGO BAYER

Azi, Sâmbătă
A APARUT
LECTURA No. 1
cu emoţionanta nuvelă
Păcatul Astridei
DE
Selma Lagerlöf
Premiul Nöbel, Pentru Literatură
Numai 3 Lei = 32 Pagini mari
Cereţi la toţi chioşcarii şi librarii

Copiii şi tineretul găsesc o lectură cu adevărat plăcută şi instructivă precum şi o bogăţie de imagini, în excelenta revistă
DIMINEAŢA COPIILOR
De vânzare la depozitari, chioşcuri şi librării
UN EXEMPLAR 3 LEI

Tot ce priveşte redacţia „Adeverului Literar" (manuscrise, corespondenţă, cărţi şi reviste) se trimite pe adresa d-lui A. de Herz.

ANUL VI. — No. 220

5 LEI EXEMPLARUL IN ȚARA
10 LEI EX. IN STRAINATATE

Duminică, 22 Februarie 1925

Adevĕrul Literar şi Artistic

FONDATORI: { AL. V. BELDIMAN 1888 1897
CONST. MILLE 1897 1920

FONDAT în 1893

Amintiri despre Coşbuc

de ONISIFOR GHIBU
profesor universitar

Pe „Badea Gheorghe“ l-am cunoscut în iarna anului 1900, pe când eram student la Universitatea din București. L-am întâlnit întâmplător și, după primele vorbe, mă invită să mă duc a doua zi la el acasă, pentru a discuta chestiunea limbei cărților bisericești, de care el se ocupase ani de-arândul și asupra căreia publicasem și eu o broșură, despre care cetise tocmai în ziua aceea o recenzie în **Luceafărul** dela Sibiu.

M'am dus a doua zi la el, în calea Plevnei, și am stat ceasuri întregi de vorbă. Avea un material enorm de bogat cu privire la limba vechilor și nouilor cărți bisericești și mi-l oferea mie, căci zicea, că el n'are timp să se mai ocupe de prelucrarea lui.

Am mai fost și după aceia, din când în când, pe la badea Gheorghe pe acasă, iar după ce m'am întors în Transilvania,—unde dela o vreme putu să vie și el, nesupărat de nimeni, l-am întâlnit de câteva ori și la Sibiu.

Dar nu despre acest badea Gheorghe, pe care atâta lume l-a văzut și l-a cunoscut, vreau să scriu eu de astă dată, ci despre acela pe care puțini l-au mai văzut

și pe care și mai puțini l-au cunoscut: despre **G. Coşbuc în timpul războiului mondial** vreau să scriu aici câte-va amintiri.

***

Am fost și eu printre acei Ardeleni, cari în toamna anului 1914, după izbucnirea războiului am trecut în „Țară“. Capitala României mici de pe atunci clocotea de mulțimea pasiunilor populare. Toată lumea se preocupa de o singură întrebare: intrăm ori nu intrăm? Adunări peste adunări, moțiuni, somațiuni, declarații și amenințări, veneau din toate părțile, în cât viața devenise un adevărat haos.

După luni de zbucium zadarnic în primăvara anului 1915 o mână de foști „tribuniști“ ardeleni am reînființat la București **Tribuna** dela Sibiu și mai apoi dela Arad. Noua „Tribună“, care apărea săptămânal în formă de revistă, avea să spuie pe față gândul Ardealului, care, acasă la el nu mai putea vorbi deschis,—mai mult de cât atât: ea ținea să declare că cei cari ne-am grupat în jurul ei, „din clipa în care am trecut creasta munților, ne-am socotit moralmente cetățeni ai nouei patrii, ai viitoarei Românii Mari“.

Din primele zile ale reapariției **Tribunei** mi-am dat seama că trebue să facem tot posibilul pentru a aduce în mijlocul nostru și pe Coșbuc, care cu 30 de ani în urmă fusese la Sibiu, unul dintre cei mai de seamă „tribuniști“. Dar prietenii, cărora le comunicasem intenția aceasta a mea, socotiau că încercarea ar fi de prisos, de oarece dela începutul războiului încoace, Coșbuc trăiește cu totul retras: nu iese nicăieri, nu se întâlnește cu nimeni și nimeni nu se mai poate înțelege cu el.

Totuș, într'o seară mă dusei să-l caut, acasă la el. Mă întâmpină la ușă Alexandru, genialul băiat care cu câteva luni în urmă avea să-și sfârșească viața în chip năprasnic și să ducă, nu mult după aceea, și pe tatăl lui în mormânt.

Repede fui introdus în biroul poetului, care se arăta pare că mirat văzând pe un Ardelean în casa lui.

— M-ați șters din pomelnicul celor vii! Nu-i așa? Stați cu grămada, de luni de zile la București prin cafenele, și nu vă gândiți nici unul la bătrânul Coșbuc, să vedeți dacă mai trăește ori nu, și ce mai face!

Cu aceste vorbe de mustrare mă primi cel ce odinioară în versuri de foc și de fulger invocase răzbunare împotriva „opresorilor“, în contra cărora un neam întreg se pregătia acum să ia armele în mână.

După câteva cuvinte de explicație, îi arătai amfitrionului meu scopul vizitei mele, spunându-i că Ardealul vrea să-i audă glasul și să-l vadă pornind la luptă pentru înfăptuirea idealului înalt cântat de el.

— Cine-a jelit în cuvinte ca ale d-tale moartea lui Gelu, — i-am zis eu, — e dator să iasă acum la larg, să însuflețească țara și s'o ducă la împlinirea visurilor ei, cărora le va bate ceasul în curând...

Badea Gheorghe mă asculta cu mirare.

— Măi băete, măi, — ce vreți voi e frumos pentru poezie, dar realitatea e prea grozavă. Nu că mi-e frică de Unguri. Dacă ar fi să ne batem cu ei, am isprăvi ușor. Dar nu uita că vom avea de furcă cu Nemții și ăia-s grozavi. Cine să-i poată înfrânge? Noi? Dacă ați cunoaște voi „țara“, n'ați cere să-și puie în cumpănă existența sa pentru un vis frumos.

Vezi, de aceea nu ies eu din casă de mai bine de o jumătate de an. Mi-e frică de oameni, că mă 'ntreabă și eu nu le pot spune ce așteaptă ei dela mine. Iacă, stau acasă și citesc prin cărți vechi și aștept să văd ce-o vrea Dumnezeu cu nația asta, care are așa de multe păcate. Adică nu nația, săraca, ea e bună, bună de tot, prea bună. Dar păcătoșii cari o conduc... Nemții știu foarte bine cum stăm noi și ei se joacă cu noi, cum vreau. Nu vezi tu, ce demoralizare e pe toată linia? Atâția oameni s'au vândut Nemților pe bani! E ceva grozav! Și Nemții sunt deadreptul diabolici în această privință. Cumpără cu orice preț tot ce pot.

Iată, îți fac o confidență. Alaltăieri mi-a propus cineva, prin cumnatul meu Sfetca, să scriu o broșură de câteva pagini în contra Rușilor, și mi se va plăti „osteneala“ cu 50.000 lei! Pot să scriu cât de prost, ori cât de domol, numai să-mi pun numele meu pe cărticică! Atâta le ajunge!

Se 'nțelege că pe mine nu mă pot cumpăra, dar tu vezi bine câtă marfă se găsește de cumpărat. Pute țara de ea! Ce va ieși din această corupție, — mi-e groază să mă și gândesc...

Să viu cu voi? Dar ce să vă scriu eu, care n'am făcut politică în viața mea?

— Să ne scrii poezii, bade Gheorghe. De care vei vrea d-ta. Numai să fii alături de Ardeal în aceste vremuri de cumpănă. Lipsa d-tale din mijlocul celor cari cred și se zbuciumă și descurajează lumea. Iată la 3/16 Maiu vrem să organizăm la Ateneu, un mare festival ardelenesc, care să fie ca un fel de declarație de războiu, pe care o face sufletul neamului. Vrem să vorbească Iorga și să se declame cele mai caracteristice poezii patriotice ale d-tale, ale lui Goga, ale lui Z. Bârsan și ale altor poeți ardeleni. Să fie adus tot Ardealul luptător în frunte cu d-ta, cu Gorun, cu Goga, și cu tot tineretul care nu mai poate aștepta impasibil.

— Ei, da, așa viu, viu foarte bucuros. Să facem noi ceva cum n'a mai fost de cându-i țara asta. Am să vă scriu și poezii, dar nu de oricare, cum zici tu. Am să vă scriu versuri pentru vremea de acum. Imi pare bine că nu l-ai uitat pe Gorun. Ăsta-i un moț al dracului. Trebue mobilizat și el. Haide chiar acum să mergem sus la el 1), să stabilim programul.

Dar Gorun nu era acasă și astfel a rămas ca să vorbească cu el seara și să-mi comunice peste o zi-două, când ne întâlnim din nou.

— Știi ce? facem noi, aici, o masă, seara. Să vie Gorun, Goga, Zaharia (Bârsan) și tu. Da singuri, știi, — nu cu nevestele, că ele n'au ce căuta în vorbele noastre. Că asta-i vorbă mare, mă, pe care vrem s'o vorbim noi! pthii! Din asta poate să iasă o drăcie a dracului...

Își luă carnețelul și-și notă adresa mea și ziua pe când avea să ne cheme pe toți la masă.

— Da ascultă, tu numai de drăcii uite te ții? Ori mai lucrezi și altceva? De ce nu-i ceri lui Mihalache Popescu 2) să te însărcineze să traduci niște cărți de pedagogie din nemțește? Ai mai câștiga și tu un ban, că ai familie grea.

— Ei, bade Gheorghe — zic eu — las'o la păcatele de pedagogie nemțească! Acum avem alte socoteli cu Nemții. Te pomenești că le dăm noi lor vr'o lecție de pedagogie. Nu-mi stă mie grândul la astfel de lucruri acum.

La despărțire lăsai pe badea Gheorghe într'o dispoziție foarte bună. Gândul că intră 'n hora cea mare cu Ardelenii îl însenină și-l înveseli ca pe un copil.

Dar ziua fixată pentru întâlnire trecu și badea Gheorghe uită să ne invite, cum fuse vorba. Cu puține zile în urmă eu începusem prin România veche o călătorie de studii, care a durat dela începutul lui Aprilie și până către sfârșitul lui Iunie. Pe badea Gheorghe nu l-am mai văzut astfel, decât în vara acelui an, într'o zi deosebit de tristă și de grozavă, când își pierdu pe unicul său fiu, la care ținea ca la mica lui comoară...

Se 'nțelege că i-am respectat durerea profundă și nu i-am amintit nimic despre datoria față de Ardeal.

De-acum badea Gheorghe era cu totul înfrânt. N'a mai ieșit din casă și nimeni nu i-a mai călcat pragul până la intrarea României în războiu, când, inspirat de măreția clipei, a scris și publicat în *Gazeta ostașilor*, clasicele versuri:

Dați toț înainte, Români!
Să nu să răsfire nici unul,
Și nimeni să n'aibă aminte
Decât să-și cunoască 'nainte
Cărarea, ce-o fulgeră tunul,
Și sfânta sa pușcă din mâni!

Atâta a scris Coșbuc în anii 1914—1918 în legătură cu războiul.

*

In schimb pot să povestesc ceva despre o lucrare a lui Coșbuc, pe care nimeni altul n'o cunoaște.

In toamna anului 1915 primii vizita unei venerabile matroane ardelene, d-na **Iudita Secula**, născută Trutia, contrare unor duioase amintiri din **Vremurile apuse** de la 1848. Mai fusese pe la mine în primăvară, cu rugarea să-i revidiez un manual de **Economie casnică**, pe care-l pregătia pentru a doua ediție. Declinându-mi competința într'o astfel de materie, o rugasem cu acel prilej pe autoară să caute pe altcineva, mai potrivit, — mai ales că prima ediție a cărții era, după părerea mea, cam curioasă; făcea mai mult patriotism și morală decât economie.

Doamna Secula, care a murit acum câteva săptămâni la Oradea Mare, îmi aducea de astădată, spre marea mea mirare, ediția a II-a a cărții, tipărită gata și aprobată și de minister.

Am luat cartea în mână și dela prima aruncătură de ochi, am văzut că, de fapt, nu este o nouă ediție a cărții vechi, ci e o carte absolut nouă, bine împărțită și foarte bine scrisă. Nu putui să nu felicit din toată inima pe „autoarea“ atât de norocoasă, dar iarăș nu mă putui stăpâni să n'o întreb că cine i-a „revăzut“ cartea?

— Cine să mi-o revadă, dragă domnule? Gheorghe mi-a revăzut-o.

— Care Gheorghe?

— Gheorghe... Coșbuc...

— Cum se poate una ca asta? Chiar el?

— Chiar el cu mâna lui mi-a făcut-o cum o vezi, și el s'a interesat și de aprobarea ei. Il cunoșteam de mult și neavând cui să mă adresez ca să-mi facă acest bine, m'am dus la el și el mi-a promis că'n două săptămâni îmi isprăvește cartea și în adevăr a și isprăvit-o. Să-i dea Dumnezeu sănătate, că om așa de bun ca el n'am întâlnit în viața mea. Și doar sunt bătrână și eu, acum...

Ce mă făceam eu, Doamne, fără cartea aceasta? Din ce aș fi trăit în vremurile acestea grele, eu, o biată refugiată, pe care Ungurii n'ar fi cruțat-o, ci ar fi dus-o de-a dreptul la furci?

Voi, tinere eleve, cari vă pregătiți în școli pentru viitoarea voastră misiune de bune gospodine din cartea **„Economia de casă“**, întocmită conform programului de **Iudita Secula n. Trutia**, fostă directoare a școalei române de fete din Arad. Ediția II (București, Tipografia profesională D. Ionescu), 1915 sau ed. III 1921, Socec), cetiți cu îndoită evlavie paginile acestei cărți, la care a lucrat, în cele mai chinuite clipe ale vieții lui, marele poet G. Coșbuc, care a avut pe lângă toate însușirile pe cari i le știți, și o inimă de frate, cum numai în povești se mai găsește.

———∞=o*o=∞———

1) D. Gorun stătea în aceeaș casă cu Coșbuc, la etaj.
2) Regretatul administrator al Casei scoalelor.

Frumoasa'n codri adormită

Și-mi zic adesea nu se poate, prietenă necunoscută,
Din umbra 'n ce stai ascunsă, privirii mele nevăzută,
Să nu mi te desfinzi odată, ca din senin, o clară stea,
Ce lunecă, prevestitoare de fericiri în calea mea!

Căci pasul tău e zână știe cărarea dorurilor mele,
Și glasul tău cunoaște singur, ce cântece așteaptă 'n ele
Tu singură presimți menirea ce 'n zodii soarta mi-a ursit,
Și vorbele, ce fermecate, la nimeni nu le-am mai șoptit!

Te văd ades' cu ochii minții, încântătoare și aeve
Din coasta visului meu smulsă, ca plăsmuirea mândrei Eve;
Așa privire înstelată străluce 'n ochii tăi senini,
Că parcă vreaisă-mi bei din suflet când peste fața mea te 'nclini.
E seară... suflă peste codrii, un tânguios acord de vânturi
Și 'n pacea câmpului departe, răsună luncile de cânturi;
Tu, brațul alb pe după umeri, de gât, duioasă, mi-l petreci,
Ne cheamă 'n triit de greeri, în zări, pustiile poteci...

E-a noastră liniștea aceasta, și câmpul, pentru totdeauna!
Rămâne casa albă 'n urmă... pe stâlpi o aurește luna.
—„Să nu întârziați pe drumuri... e frig, intrați de timpuriu“,
Ne zice ea, — și umbra umple încet, pridvorul ei pustiu...

Nu-ți faci și tu aceleași gânduri de pace sfântă și iubire?
O! cine știe de nu-i bine să n'avem unul d'altul știre!
La ce-ai veni, o umbră scumpă, din depărtatul, tainic loc,
Pe-un drum arid pe unde veșnic nu trece oaspele Noroc?

Din umbra ce te ține-ascunsă, necunoscută adorată,
In veci iubită în tăcere și pururi tainic așteptată,
Spre care ochi-mi nu se 'naltă și brațele nu se întind.
Ci numai gândurile mele te mângâie și te cuprind,

Când vei simți că prinzi viață, și că din somn, sosit-a ceasul,
Mireasă 'n codri deșteptată, să 'ndrepți spre mine dornic pasul,
O! trece-ți mâna peste frunte, reintră iar în visu-ți sfânt,
Căci fericirile depline nu-și au ființă pe pământ.

D. NANU

Sub cerul nopții

Luna pare o broderie
Printre ramurile rare
Clătinate'ncet în zare
De un ulm în insomnie.

In iezer sânt adunate
Toate salbele de stele,
Scânteioare și mărgele,
Licurici și nestimate

Frumusețile tăriei
Poți, podoabă de podoabă,
Șă le'ncarci pe toate'n roabă
Și să i le duci Mariei.

Par clădirile mai scunde,
Strașinele picurează;
Doarme lumea și visează, —
Și tăcerea te pătrunde.

Și de odată simți în tine
O tristețe cenușie:
Prea e greu de veșnicie
Cerul nopților senine!

Mâine: griji, dureri și fapte;
Năzuințele, trezite,
Iar vor suge hămesite
Din amarul vieții lapte!

V. Demetrius

———∞=o*o=∞———

Pâinea mea de toate zilele

Poezii

de Radu Gyr.

Inimi de aramă

Bunule prietin, bunule prietin,
ai milă de creanga căzută de cetin,
și nu-ți trece pasul pe ea, — că o frângi...

Culege o frunză, ca mine, și plângi...

...De ce îmi plec ochii?... O, nu știu nici eu!..
E prea multă toamnă în ei, prea mult greu
ori poate că fără să-mi dau bine samă
îmi dibui acum
prin inimi mărunte de-aramă
sdrobite pe drum, —
pierdutul meu suflet bătrân,
să-l iau de pe jos și să-l pitul în sân...

....Bunule prietin, bunule prietin,
ai milă de creanga căzută de cetin!...

O pasăre moartă — viața mea moartă?
plutește pe lac...

Prietene, cearcă de vinde-mi un leac!...

...De unde, de unde, se-aude o bardă,
trosnind, ca 'ntr'o coaje de arbor, în gând?

De-atâta jăratec pe ramuri arzând,
și lacul începe să ardă...

Și negrele sălcii și'ntind mână ... lă,
vroind să se strângă din apa de smoală

....Se 'nneacă 'n mocirlă ruine de nuf.

O, bunule prietin, ai spus ceva?
Suferi?...

Mai bine, mai bine, bunule prietin
ai milă de creanga căzută de cetin

Vânătorul

Călisem vânători subt cer tomnatic
sau prin păduri stufoase de zăpadă
...Gonaș, prin scorburi răscolind o ...
goneam vânatul, chiuind fanatic...

...Copoii — gândurilor, în grămadă
mânau din urmă Visul meu sălbatec...
Iar eu pândeam — pușcaș îndemânatec
ca în capcană, fulgerat, să cadă!...

...Hei!... Am călcat pe hoituri, ca pe pres...
și sacul inimei gemea de leșuri!...
...Și-abia târziu, văzut-am cu rușine

că tot în mine-am tras fără răgaz,
că tot eu mi-am fost țintă și că az',
Azi plâng când știu că m'am vânat pe mine!...

———∞=o*o=∞———

OPERA LUI ANTON PAVLOVICI CEHOV

Mediul Social descris de Cehov

de AURELIU VEISS

Dela descrierea păturei largi a populaţiei rurale şi a „omului mediu" care, ridicat din ţărănime sau din mahalalele oraşului, se interpune între ţăran şi orăşean, ne putem ridica la considerarea vieţii de oraş mic, spre care se înalţă seva populaţiei rurale. Cehov e pregătit, prin tot trecutul său, ca să-i cunoască atmosfera, să-i pătrundă aspiraţiile şi să-i analizeze însuşirile bune şi rele. Născut la Taganrog, pe Marea de Azov, şi-a petrecut copilăria în orăşelul natal, până ce nevoia studiilor medicale l-a silit să plece la Moscova. Spiritul său înăscut de observaţie, s'a putut exercita în măsura cea mai largă şi autorul rus redă această viaţă fără dorinţi mari, sau cu avânturile înnăbuşite în *Viaţa mea*, în *Sala 6-a*, în câteva schiţe şi nuvele, dar mai ales în drama *Trei surori*.

Mediul deprimant, tăind orice pornire, şi viaţa mohorită, nediferenţiată, aproape animalică de oraş mic de provincie, sunt zugrăvite viu în spusele lui Andrei, din piesa *Trei surori*: „Oraşul nostru există de două sute de ani; are o sută de mii de locuitori şi nici unul nu e deosebit de celalt. Nici un fel de eroi, nici în trecut, nici în prezent. Nici un savant; nici un artist; nici un om cât de puţin cunoscut, care să trezească invidia, dorinţa arzătoare de a-i semăna!.... Nu faci altceva decât mănânci, bei, dormi; apoi mori... Alţii se nasc; şi ei mănâncă, beau, dorm şi mor. Şi pentru a nu pieri de plictiseală, ei caută diversiunea în născociri urîte, în alcool, în cărţi de joc sau în procese... Şi femeile înşeală pe bărbaţi. Şi soţii mint, se fac că nu văd, că nu aud nimic. O influenţă trivială apasă asupra copiilor şi scânteia divină moare in ei...."

Nu se putea reda în mai puţine rânduri un tablou mai complect şi mai viu al unei stări de lucruri, care revoltă simţimântul omenesc al autorului. In *Trei surori*, voinţa arzătoare a eroinelor de a eşi din viaţa apăsătoare a provinciei şi de a lua calea oraşului mare, e zdrobită de fatalitatea întâmplărilor mărunte, cari hotăresc destinele omeneşti. Şi totuşi, farmecul copilăriei şi al trecutului, exercită asupra autorului o atracţie care ar rămâne vie, dacă oamenii nu ar fi acolo atât de reduşi sufleteşte. Nuvela *Viaţa mea*, are câteva accente dureroase pentru orăşelul de odinioară, de care provincialul îşi aminteşte cu melancolie: „Imi iubeam oraşul! Imi părea atât de frumos, atât de plăcut! Iubeam verdeaţa, dimineţile pline de soare, sunetul clopotelor noastre, dar oamenii cu cari trăiam în acest oraş mă plictiseau, îmi erau străini şi, câteodată, mă şi desgustau; nu-i iubeam şi nu-i înţelegeam".

Neînţelegerea care provoca desgustul, devine foarte explicabilă în decursul faptelor povestite. Spiritul autorului este impresionat de corupţia administrativă care, de data aceasta, e practicată de o categorie de oameni, cari depăşesc originea şi starea socială a omului mediu. Caracterul trist al răului, e agravat tocmai prin întinderea lui îngrijitoare. Molima corupţiei e generală şi e descrisă viu în memoriile provincialului:

„In tot oraşul, nu cunoşteam un singur om cinstit. Tatăl meu primea damigene cu vin şi îşi închipuia că-i erau date pentru preţuirea calităţilor lui morale. Liceenii, ca să treacă dintr'o clasă în cealaltă, luau pensiune la profesorii lor, care-i făceau s'o plătească foarte scump. Soţia comandantului recrutării, primea bani dela recruţi... In timpul apelului clasei, doctorii militari primeau deasemeni bani. Doctorul primăriei şi veterinarul, puseseră un impozit pe măcelării şi restaurante. La şcoala districtului, se trafica cu certificate care dau o scutire de serviciu militar, de a treia categorie. Preoţii parohi, primeau bani dela parohiile care erau sub dependenţa lor şi dela administratori. La consiliul municipal, la corporaţie, la serviciul sanitar, în toate celelalte administraţiuni, se striga fiecărui venit: „Trebuie să mulţumeşti!" Şi cel chemat se întorcea ca să dea patruzeci de copeci!...."

Tabloul acesta care, poate, nu e specific Rusiei ţariste şi ar putea constitui oglinda moravurilor existente şi în alte ţări, nu e menit să lase nepăsător pe cel care a ştiut atât de bine să observe faptele şi să le grupeze, spre a arăta aspectul lor general. Rusia a mai cunoscut în trecut satira moravurilor administrative în *Revizorul* lui Gogol. Departe, însă, de a ajunge să scuze mai târziu accentele satirice, cum a făcut-o înaintaşul său pentru *Suflete moarte* şi pentru *Revizorul*, Cehov a căutat să ajungă la mijlocul mântuitor pentru scuturarea vălului de indiferenţă şi de amoralitate, care acoperă corupţia sufletelor şi lipsa demnităţii cetăţeneşti.

* * *

Conştiinţa mizeriei populaţiei rurale şi a deviaţiei morale şi sufleteşti a populaţiei dela oraşe, a trebuit să impue lui Cehov găsirea mijloacelor de îndreptare. Pe lângă că, după cum vom vedea în analiza nuvelei *Sala No. 6*, cenzura reacţionară exercita o pază vigilentă asupra producţiunilor literare cu un caracter înaintat, discreţia temperamentului scriitorului rus, opunea o rezistenţă serioasă comentariului direct al opiniunilor. Ochii săi vedeau oroarea ce se degaja din amoralitatea înconjurătoare, mizeriile şi prăpastia de nesimţire, iar exclamaţia dureroasă a lui Gogol, că nu poate privi cu nepăsare „vasul mişcător al mizeriilor şi al ruşinilor în care se cufundă viaţa rusă", trebue să fi răsunat adesea în adâncul sufletului său. In constrângerea greoaie, care otrăvise viaţa politică şi socială a imperiului rus, Cehov căuta calea mântuirii. Nădejdea nu şi-o îndrepta însă spre înaintarea ştiinţei, ci spre progresul sufletesc al omenirii.

„Progresul", spune eroul din *Viaţa mea*, „constă în iubire, în îndeplinirea legilor morale"; iar în schiţa *Călătorie*, Likarev supune unei critice nefavorabile sforţările ştiinţei: „Toate ştiinţele câte sunt pe lume, poartă aceeaş ivrea, fără de care se consideră ca imposibile: căutarea adevărului... Toată munca ştiinţifică modernă, nu constă decât în îngroşarea cifrelor".

Spre a da o idee despre sensul în care se îndreaptă gândurile sale de reformă socială, Cehov crează în literatură „tipul tolstoian". Acest tip nu va mai fi o aspiraţie, pe care castelanul dela Iasnaia Poliana o predica pe calea apelurilor directe, ci o figură căreia i se inspiră viaţa şi naturaleţa pe care Cehov ştie s'o dea tuturor personajelor sale.

Missail Alexeievici, eroul din *Viaţa mea*, fiul arhitectului şef al unui orăşel de provincie, e refractar lucrărilor de biurou la care-l destină tatăl său şi, în cele din urmă, se hotăreşte să rupă cu tradiţia şi să-şi câştige existenţa cu braţele, făcându-se zugrav.

Tot oraşul comentează gestul straniu al lui Alexeievici şi compătimeşte pe părintele nefericit. Eroul înfruntă furtuna cu resemnare, până ce obişnueşte pe toţi din juru-i cu situaţia lui şi cu ideea care determinase emanciparea sa morală.

Tendinţa spre munca fizică a „provincialului" are la bază o explicaţie teoretico-socială. In convorbirea lui Alexeievici cu un alt personaj al nuvelei, doctorul Blagovo, scopul autorului devine transparent şi vădeşte opera socială exercitată de dânsul. Examinarea ei arată că isbucnirea revoluţiei ruse nu s'a datorit în mod exclusiv, crizei de autoritate prin care a trecut organizaţia Statului rus. Scriitorii ruşi, dela Gogol şi până la Cehov, au făcut o operă analoagă celei a enciclopediştilor francezi, în perioada care precedase Marea Revluţie, dar cu un caracter social mai pronunţat.

„Emisei ideea", spune Alexei, „că nu trebuie ca cei tari să apese pe cei slabi, ca minoritatea să fie un parazit al majorităţii, o pompă aspirând în mod cronic, cele mai bune sucuri; trebuie ca toţi, fără excepţie, cei slabi şi cei tari, cei bogaţi şi cei săraci, să ia o parte egală la lupta pentru existenţă şi, în acest caz, nu e un mod mai bun de nivelare, decât lucrul fizic, considerat ca o datorie generală". Ideea aceasta a muncii fizice, o vom mai întâlni la un alt personaj al lui Cehov, la baronul Tuzenbach, din piesa *Trei surori*.

Puterea de sacrificiu a lui Alexei, nu e de închipuit fără un oarecare misticism al concepţiei. Invitat şi ospătat la masa bogată a inginerului Doljikov, ale cărui venituri nu au un isvor tocmai curat, Alexei încearcă dese remuşcări de conştiinţă. De aceea e interesant că întâlnim acest personaj în opera lui Cehov, care se distinge de ceilalţi scriitori ruşi, tocmai prin lipsa misticismului.

De o claritate, care nu poate fi comparată în literatura rusă decât cu cea a unui Turgheniev, lucrările lui Cehov se apropie ca fel de compoziţie şi de imaginaţie, de cele ale scriitorilor apuseni. Afinitatea aceasta cu spiritul scriitorilor din apus, o mărturiseşte deschis Cehov în câteva rânduri din *Viaţa mea*, despre care ne vom ocupa în analiza unui aspect deosebit al temperamentului său.

Alexei e interesant şi din alt punct de privire. Prin voinţa lui tare, el a isbutit să înfrângă rezistenţa mediului, potrivnic ideilor sale. Apariţia unui asemenea personaj e demnă de relevat în opera lui Cehov, deoarece vădeşte aspectele variate în observaţia vieţii, pe care le fixează scriitorul rus. Personajele lui sunt, de obiceiu, oameni înfrânţi de soarta neprielnică, voinţi mărunte, strivite de fatalitate, glasuri care sunt înăbuşite înainte de a-şi fi strigat durerile şi aspiraţiile. E acel microcosm pe care îl găsim la noi, de pildă, în opera lui Brătescu-Voineşti, dar de o observaţie mai pătrunzătoare şi mai înclinată spre generalul omenesc. Alexei e o excepţie ca şi Lopakin, din comedia *Livada cu cireşe*.

Livada, prezintă un conflict care, în urma prefacerilor operate de revoluţia rusă, şi-a pierdut toată însemnătatea: e vorba de ruina vechilor proprietari rurali ai Rusiei, din cauza risipei şi a incapacităţii administrării bunurilor şi arată procesul de trecere a proprietăţii rurale, în mâna celor tari, ridicaţi din plebe şi reprezentaţi prin Lopakin. Revoluţia rusă, aducând cu sine socializarea generală, interesul conflictului mai păstrează astăzi doar un caracter documentar. *). Figura eroului e însemnată însă prin contrastul creat cu restul operei lui Cehov.

Preferinţa pentru descrierea lumii voinţelor mărunte şi a aspiraţiilor înăbuşite, a atras lui Cehov învinuirea că a reluat în opera sa, evocarea acelei paralizii a voinţei, care e obiectul de predilecţie al scriitorilor ruşi. Este oare mai întemeiată mustrarea aceasta decât celelalte, pe care le-am amintit până acum? Din două puncte de vedere, cred că nu.

Manifestarea psihologică atât de frecventă la poporul rus, pe care o caracterizare tare a definit-o „paralizie a voinţei", e un fenomen atât de răspândit, încât poate duce la o particularizare etnică. Nu este vina unui scriitor care observă şi reproduce realitatea, dacă întâlneşte scăderea facultăţilor voliţionale la fiecare pas, aşa cum e cu neputinţă unui autor să descrie societatea rusă mijlocie sau cea de jos, fără ca să întâlnească, în fiece clipă, manifestarea patimei nestăpânite pentru alcool. De aceea, beţia e frecvent descrisă în opera lui Cehov, cu reacţiile felurite pe care le determină în temperamentele diferite ale personajelor. Pentru scriitorul care ştie să observe, lipsa de voinţă, sau alterarea personalităţii, produsă de alcoolizare, sunt un prilej de lărgire a cadrului de analiză psihologică şi de redare cât mai complectă a adevărului omenesc. Reacţiile patetice ale beţiei, din *Tatăl*, sau furia brutală a lui Ciriak (din *Mujicii)*, formează o latură tristă, dar care nu poate fi neglijată de cel care crează în literatura socială, cu singura condiţie de a nu cădea în exagerările unui Emile Zola.

Apoi, Cehov nu vede numai fenomenele de abolie a voinţii, ci şi nevoia de reacţiune pentru realizarea prefacerilor sociale. Voinţele mărunte, slabe şi nedreptăţite, sunt poate descrise tocmai ca să învedereze cât de necesară e ivirea unui spirit tare şi neînţinat de compromise. Strigătul de alarmă pentru Rusia care se îneacă din lipsa unei voinţi puternice de reformare, îl scoate Cehov în nuvela *Sala 6-a*. In această lucrare, scriitorul rus depăşeşte cadrul descrierii şi al discuţiei mărunte, ridicându-se, cu o subtilitate impresionantă, la mari înălţimi de imaginaţie şi de gândire, spre a arunca, în mijlocul decăderii morale a societăţii ruse, cuvântul de alarmă şi de îndemn la ridicare.

(Continuare în numărul viitor)

*) Arthur Ransome, în memoriile sale asupra prefacerilor din Rusia sovietică, arată totuşi interesul cu care a fost primită de publicul de după revoluţie piesa *Unchiul Vania*, care tratează o chestiune, devenită fără actualitate în Rusia nouă.

Poema ochilor albaştri

de C. ASIMINEI

La fereastră

Sara se varsă depe dealuri molcomă şi discretă par'c'ar vroi să n'o simtă nimeni.

Fâşii rare de fum albastru îşi despletesc tihna peste căsuţele culcate în pomi, şi odată cu sara, pun murmurele apelor la cale..

* * *

Incet, încet, adoarme aripa rustică a târgului, par'că ar fi a unui vultur ostenit.

Au tăcut şi chiotele între vii, şi nici vântul nu mai bate, şi nici lumina nu mai stărue pe măşcatele din ferestre; adorm chiar şi furnicile pe muşuroiul din grădină, vre-o câteva doar se mai trudesc spre cămin şi fug din răsputeri, cu fărâmituri de muguri în gură, fiindcă au întârziat...

Atâta pace a căzut şi peste casa noastră, că şi streaşina, spre a se odihni, s'a plecat în jos... Umbra acopere două cărări însurite cu iarbă şi le trece pe nesimţite în lumea povestirei.

* * *

Numai tu ai uitat să închizi fereastra, şi, culegând sara în ochii ca în două coşuri cu viorele, urzeşti din gînduri, căi pentru mâne, pentru poimâne... Ai uitat că iarna ţi-a troeinit inima cu nămeţi grei, ai uitat că zilele ţi-au fost nopţi şi nopţile vijelii... Din tot ce a fost furtunos şi aspru, n'ai mai păstrat decât neliniştea apelor mari, ce'ţi tremură în ochii tăi albaştrii ca boarea furtunii în spicele cicorilor rourate.

Clipe adânci agită privirile tale, când sara primăvăratică varsă într'însele umbră ca în ochiurile izvoarelor sperioase.....

Mâna ta albă mişcă nervos un mugur cu floarea îmbobocită ce'şi ascunde zâmbetele temându-se de apele ochilor tăi mari...

* * *

Miroase-a verde crud, şi din bunătatea pământului ravăn se înalţă aburi rari, intimi, ca o rugăciune într'o mănăstire. Ei te învălue şi te sărută, îţi estompează faţa şi-ţi ating cu degete nevăzute coşurile proaspete cu viorele. Iar genele, sperioase, par'că cineva ar vroi să le fure comorile, se apleacă şi tremură ca nişte aripioare de fluturi...

Cât de frumoasă va fi noaptea, şi cum vor înflori mugurii dornici să-i sărute mai dulce şi mai apăsat gura roşie şi fragedă a dimineţii...

O dimineaţă în pădure...

Te-ai oprit sub cetina codrului cald de muguri. Nici o creangă nu se mişcă, vântul s'a aciuat pe gurile mugurilor şi sărută buzele ce râd sfioase sub coaja cu chiciură de rouă....

* * *

In curând va răsări soarele... soarele începutului de primăvară, va răsări ca un fecior roşcovan, cu faţa îmbujorată, cu ochii buni, buni, ca într'o poveste toarsă la gura sobii de bunica în seri lungi... va răsări ca iubitul cel aşteptat de fata împăratului, pe gânduri în cerdacul singuratic al unui castel....

* * *

In curând va răsări să culeagă roua de pe ramuri şi să azvârlă din mânele lui albe ca nufărul, bănuţi de aur pe toate potecile.

Razele, domoale şi strânse mănunche ca secerate în proura dimineţii de 12 voinicei cu roua pe ei, vor împodobi cranga pădurii şi cuiburile toate, să nu fie nimeni trist când din zările căilor ostenite, privighetoarea şi cucul s'or întoarce, şi ei osteniţi....

* * *

Te-ai oprit şi asculţi clipocitul apelor care se luptă cu somnul...

Câţiva ghiocei au scos capul din aşternutul de frunze moarte şi împreună cu o viorică şi un brebenel, se uită la tine, miraţi că se văd în ochii tăi...

Ghiocelul par'că te-ar întreba:

— De ce nu-ţi cad apele albastre de sub gene de unde au izvorât... ?

Să-i dai şi lui câteva picături de cer, să le închidă într'însul pentru mai târziu când se va veşteji — singura lui mângâiere—.

* * *

Brebenelul, mai vioiu, pac' ar vrea să-i dai măcar o foaie din trandafirii obrajilor tăi, măcar un strop din roua de un albastru fumuriu al câmpului primăvăratic de sub genele tale — fire de întuneric, nevedite nu ştiu când de mânele vrăjitoarelor dimineţii...

* * *

Şi viorica te-ar întreba înciudată foc :

— Cine ţi-a dat atâta liliac albastru, că o umbreşti şi pe dânsa când o priveşti, o faci să se îndoaie spre frunzele moarte, descurajată că primăvara n'ar s'o mai culeagă anul acesta în panerele ei de lozie—când va veni—ca pe cea mai albastră şi mai frumoasă floare....

* * *

Şi tu râzi la dânsele şi începutul primăverii râde în faţa ta, şi mugurii şi apele se umilesc şi par'că toţi şi toate ar vrea să te sărute..

Pe malul apelor

Amiaza caldă scoate aburi de un albastru străveziu de pe faţa apelor ce se pălesc la soare...

Sălciile n'au înverzit încă, dar miroase a mâţişori; simţi din aer că se apropie Paştele...

* * *

Ce cauţi, draga mea, în sihăstria stuhurilor care sună vag, ce vrei să aduni din mireazma sălciilor? Auzi oare muzica primăverii pe care entuziasmul seminţelor încolţite o scoate din pământ? Auzi vălmăşagul belşugului de verdeaţă pe care seva îl împinge afară ? Auzi nostalgia cocoarelor, murmurată din obositele piepturi, şoptită de vâslirile aripilor ce se îndoaie, grele de lumină şi de somn ?

In sufletul tău ca într'un iatac plin cu flori de măr, intră toate murmurele, toate bucuriile, toate suspinele, şi toate tac...

* * *

Singuri ochii tăi se luptă cu neastâmpărul unui fir de stuh din care a dat o frunză verde; imagina lui face în apă încă un fir, iar în jurul ei, o arie albastră, sub ape, în care râde cerul, şi el, şi faţa şi ochii tăi...

Când boarea clatină trestia, se clatină şi aria cea albastră, se clatină şi imagina, cum se clatină lacul întreg în oglinda privirilor tale, vrajă pe liniştea adâncurilor...

* * *

A sosit un cocostârc, chiar acum se lasă din zbor; şi cât l-au muncit şi calea lungă şi dorul de lacul cu stuhurile; le se culcă întinzând aripele şi gâtul pe pământ, par'că s'ar ruga să-i vină somnul mai repede şi mai ales să nu-l tulbure nimeni; o trestie din lac se apleacă par'că s'ar ruga pentru dânsul— şi-i atâta pace acolo, şi atâta bunătate că tu, ai închis ochii, culegându-le pe toate în tine, să le simţi şi mai mult...

Şi sălciile se apleacă toate într'un ritm peste lac, se apleacă şi trestiile; şi acum, primăvara te-a aplecat şi pe tine; toţi vă rugaţi pentru somnul şi pentru viaţa cocostârcului....

UMORUL MEU

Excursie

Mergem în excursie mai mulţi inşi.
Urcăm un deal
Inalt ca un ideal...
Mulţi, de oboseala urcuşului sunt învinşi.
Pe mine însă m'a 'ntremat al gândurilor duş
Ştiindu-te că eşti cu mine la urcuş.
Mergem cu hopuri, ca nişte gloabe de cai
Cărora fân cam rareori le dai.
Tu mă întrebi admirativă: N'ai obosit?
Eu îţi răspund: Ţi-ai găsit!
Şi ca să-ţi dovedesc îţi iau, pe lângă lucrurile mele,
Destul de grele
Geanta ta şi-un pardesiu...
Oboseala numai eu o ştiu.
Poverile stau pe mine ca pe un samar,
Şi ca să nu gâfâi respir rar.
Tu mă compătimeşti, dar totul e 'n zadar
Gândurile vesele îmi fug ca sborul de petale
Şi mă gândesc la vremurile medievale
O, să fi trăit eu pe-atunci CAVALER
Ce m'aş fi făcut în armura de fier?

Expropiere

De ce la hotărîrea mea din urmă, plină de 'ngrijorare
Iţi agiţi mânile ca la un joc de cărţi?
Aş vrea să discut cu tine nişte reforme agrare
Căci din domeniile minţii mele tu stăpâneşti prea multe părţi

De ce nu mă priveşti tocmai acum când se apropie
Vremea în care te voi expropria...
Ha, ha! Gândul o să-mi tresalte ca 'n Bărăgan ...
Când voi şti că roadele sbuciumului nimeni n'o ...

Câmpiile mele cu firele de iarbă ale bucuriii
Care se clătinau când vântul tristeţii bătea peste ...
O să vă stăpânesc iară şi-au să vă colinde copiii
Câmpiile mele, câmpiile mele, câm-pi-i-le me-le!

IOAN CIORĂNESCU

Opera lui Paul Louis Courier

de D. KARNABATT

Cu prilejul centenarului clasicului pamfletar francez

Intr'o zi Paul Louis Courier, fost căpitan de artilerie, fără glorie, în armatele Revoluţiei şi Imperiului, redat prin demisie predelectelor lui studii de anticitate elină, se găsea în biblioteca Laurentină din Florenţa în faţa unui rar şi preţios manuscris, care îi umplea sufletul lui de erudit şi artist cu o mare bucurie. Era un manuscris elin al pastoralelor lui Longus — „Dafnis şi Chloe". —

Era un manuscris complect, cuprinzând un pasaj inedit, a cărui lipsă se observase în ediţiile precedente ale acestui roman — chiar în istorica traducere a lui Amyot.

Luat de entusiasm, Paul Louis Courier începu transcrierea manuscrisului, dar în febrilitatea bucuriei, în emoţia lucrului, făcu un gest greşit, care răsturnă călimara. Cerneala criminală se răspândi pe manuscris şi mânsgăli trei cuvinte greceşti. Atâta a fost de ajuns pentru a scoate din ţâţâni pe pedanţii Florenţii. Il denunţară lumei savante ca rău-făcător şi traficant, învinuindu-l că a atentat la textul elin, pentru a-şi precupeţi copia şi aşi atribui descoperirea unui lucru inedit pus în cauză dar mai cu seamă sgândărit în susceptibilitatea lui şi jicnit în onorabilitatea de erdit, Paul Louis Courier se văzu obligat să se apere. Publică o „Scrisoare către d. Renouard librar, despre o pată făcută unui manuscris din Florenţa".

In teza apărărei lui, el susţinea că pedanţii florentini îl atacau atât de violent, fiindcă era Francez, căutând să se răzbune, nu pe un savant, ci pe un francez, din pricina stăpânirei franceze asupra Italiei.

Teza aceasta nu are nici o importanţă, cu ea însă-şi. Acea fatală picătură de cerneală însă fu isvorul talentului de pamfletar al lui Paul Louis Courier,—cel mai mare, clasicul pamfletar al literaturei franceze.

„Aceste câteva foi, spune Armand Carrel—vrednicul urmaş Gulimater al lui Courier, prin vioiciunea talentului, curajul civic şi tragicul destinului—sunt pline de acea fire satirică, de acea vervă de batjocoritoare dispreţuire şi cruzime, al căror model nu mai apăruse de la răspunsurile date de Voltaire lui Féron şi Desfontaines". Incidentul fu închis, iar Paul Louis Courier, după vagabondări prin muzeele, mănăstirile şi bibliotecile Europei, se retrase ca un filosof la o vie a sa din Veretz, în Touraine, unde socotea, că, între o carte veche şi bună, şi între o cupă de vin, dacă nu tot atât de vechiu, dar cel puţin, tot atât de bun, să realizeze cu seninătate şi înţelepciune porunca maestrului Horaţiu: „carpe dieu".

Imprejurările voiră însă altfel. In jurul lui, în Franţa, se iveau locuri noui şi supărătoare, se revărsa o totală schimbare de oameni şi de situaţii, care îi răscoliră adânc firea lui rezervată, în al cărui fund însă misterios mocnea o vatră de jăratic. Epopeea sa napoleoniană îşi încheiase ultimul cântec, cu grandioasa tragedie dela Waterloo. După epoca celei mai strălucite şi fulgerătoare glorii, veni epoca umilinţei. Trupele Sfintei Alianţe invadase Franţa care până eri, sub aripile ocrotitoare ale Vulturului şi'n ritmul Marseillezei, stăpânise Europa.

Restaurarea Bourbonilor aduse „în furgonul Aliaţilor „nobilii" emigraţi, cari, cercând să şteargă cu un singur gest două din cele mai vitale capitole din istoria Franţei—Revoluţia şi Imperiul—voiau să reintre în privilegiile morale şi sociale din care îi expropriase Revoluţia.

Cu această nobilime umilită de sărăcie, înăcrită de ofense, rănită de morţi dramatice, cu un corp politic, care printr'un exces de pletitudine voia să-şi repare şovăirile şi trădările de sub precedentele regime, începu în Franţa o operă de răzbunare şi prigonire. Nemulţumirile şi durerile, însoţirea vaetelor şi murmurul vag al protestelor incapabile de curagiul unor formulări precise şi unor reacţiuni fâţişe, ajunseră până la crama viei din Varetz, unde un fost oştean al victoriei dezamăgit de nimicnicia gloriei, îşi găsea mângâierea în înţelepciunea de gândire şi în frumuseţea de inspiraţie şi expresie a Eladei.

Din şirul infinit de spinări încovoiate, din masa monotonă şi informă a laşităţilor comune, se desprinse brusc, un om necunoscut, de condiţie şi înfăţişări modeste, care se svârle cu bărbăţie—şi cu eleganţă—în faţa noului regim adevărurile cele mai crude.

Acesta a fost Paul Louis Courier.

In 1816 Paul Louis Courier adresă Camerilor franceze o petiţie, care începe cu cuvintele: „Messieurs, je suis Tourageau".

„A fost una din cele mai vii senzaţii, spune Armand Carrel. Nu era de cât tabloul reacţiunei regaliste într'un oraş din Touraine, dar Franţa întreagă se putea recunoaşte în el, căci pretutindeni situaţia era aceeaşi, cu aeceaşi imposibilitate ca cineva să poată spune adevărul. Courier a făcut naţiunei acest imens serviciu de publicitate printr'o broşură de şase pagini, scrisă ast-fel în cât să fie căutată chiar de acei, cari, interesându-se mai mult de prigonitori de cât de victime, cari dau ifose de preţuitori ai spiritului, ca oameni de Curte ce sunt. Ori acesta era meritul: să spui totul într'o foaie tipărită şi să te faci citit, Courier a reuşit, nici o uşă închisă nu a putut împiedica adevărul să ajungă la adresa destinată".

Guvernul spăimântat, încercă să domesticească şi să şi-l apropie pe Courier: toate încercările rămaseră zadarnice. Courier continua până la tragicul sfârşit al vieţei lui să fie expresia severă, vie şi fulgerătoare a suferinţei publice,—protestul elocvent, în forma cea mai spirituală şi artistică împotriva noului regim.

Curagiul lui civic, verva lui de pură esenţă galică, spiritul lui înţepător ca sara atică, toate mlădioasele forţe ale talentului lui era zgândărite şi contemplate de ecoul vibrător pe care foile lui uşoare şi vioae îl deştepta în sufletul opiniei publice.

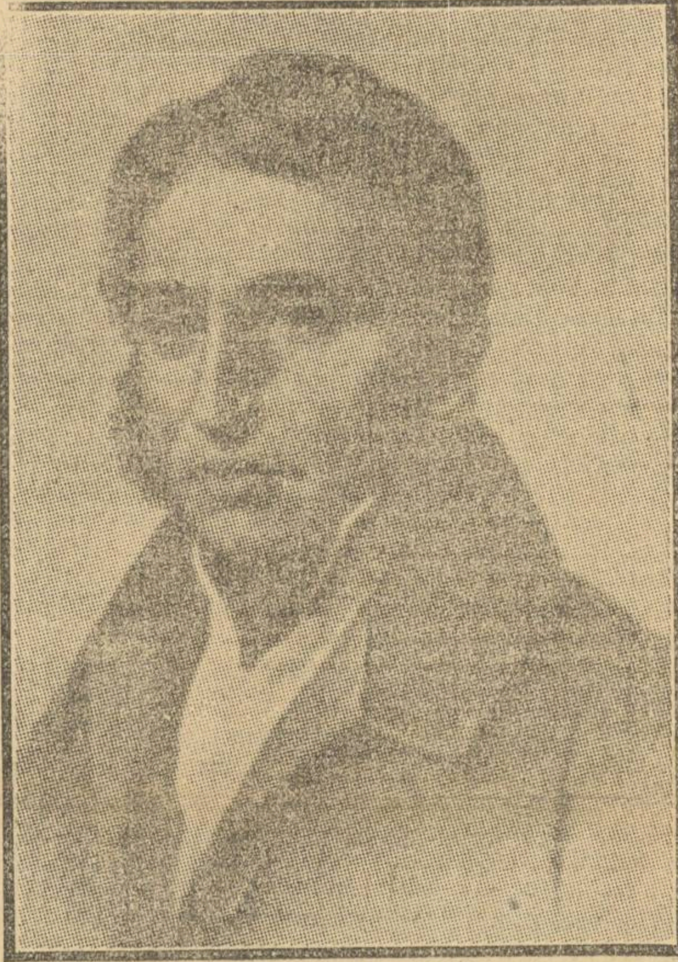
Succesul fiecărui nou pamflet era ca un nou suflu în torţa talentului lui, strălucind din ce în ce mai luminoasă, mai scăpărătoare, luminând zările şi incendiind putregaiul Exploziunile talentului şi creaţiunea literară a lui Paul Louis Courier erau însă subordonate şi determinate de evenimentele politice, aşa cum inspiraţiile unui poet liric sunt în intim raport cu capriciile iubitei şi muzei. Fiecare lovitură nouă a ocârmuirei, era o lovitură dată în placa sensibilă a talentului lui Courier. Ministrul de interne de pe acele vremuri, cu excesul lui de devotament, propuse o subscripţie publică destinată cumpărărei istoricului castel Chambord, pentru moştenitorul presumtiv, ducele de Bordeaux, pe atunci copil.

Faptul acesta dete prilej lui Paul Louis Courier să scrie o adevărată capo-d'operă a pamfletului „Simplu Discurs"—un autentic model de luminos bun simţ, de ironie muşcătoare şi pedepritoare de incandescentă vervă, în care, în primul rând, curtizanul este executat sângeros, în chip exemplar. Cui i-a putut veni o asemenea năstruşnică idee ? se întreabă cu o vicleană inocenţă Courier. De sigur, nici mie, nici d-tale, răspunde el.

„S'a găsit un om în clasele înalte ale societăţei, spune el, înzestrat cu un spirit suficient ca să aibă această idee: fie că ar fi un curtezan credincios, odinioară salariat de Fouché, ori un gentilom pe care Bonaparte îl întrebuinţa la garde-robă, e acelaş lucru pentru noi, care nu putem avea alt merit, decât acela de a plăti. Să lăsăm curtizanilor cinstea invenţiunilor în materie de linguşire, noi să ne executăm: numai cheltuelile ne privesc pe noi. Autorul va avea sigur grija să se dea pe faţă şi să-şi ceară brevevetul. E destul pentru noi, locuitori din Veretz, că nu este din partea locului".

Şi verva necruţătoare, executivă a lui Courier merge crescendo:

„Virtutea pare a avea o margine. Această mare înălţare morală, pe care au atins'o unele suflete, pare oare cum măsurată. Caton şi Washington, ne arată până unde se poate înălţa cel mai frumos, cel mai nobil dintre sentimente, dragostea de ţară şi libertate. Mai presus de ei nu vedem nimic. Ultimul grad al josniciei nu este însă cunoscut. Nu-mi citaţi pe acei cari propun să se cumpere castele pentru prinţi, nici pe acei cari cer să se adaoge la garda lor, încă o nouă gardă, căci vor aluneca şi mai jos şi ei însu-şi vor veni mâine cu alte invenţii, care vor face să se uite astea".

Paul-Louis Courier

Justiţia vremei găsind acest „Simplu discurs" al lui Courier ofensător pentru morală, „a condamnat pe autor la 2 luni închisoare şi 300 franci amendă. In timpul procesului, procurorul, om excesiv de zelos în împlinirea datoriei sale şi mai cu seamă excesiv de atent în a-şi demonstra sentimentele de fidelitate şi devotament faţă de stăpânire, căutând un superb gest oratoric îşi închipui că turteşte de-apururi pe Courier într'o apostrofă:

— **Vie pamphletaire !**

Paul Louis Courier, care în viaţa de toate zilele era un timid, şi căruia eterna dreptate, amatoare de echilibru, a naturei îi pedepsise excesivul talent al scrisului cu mediocritatea darului vorbirei, nu-i răspunse aproape nimic, bâlbâise. Dar condeiul lui îi plăti crasa şi slugarnica obrăznicie pentru vecii vecilor, stigmatizându-l de-apururi cu fierul roşu al geniului satirei.

Paul Louis Courier scrise o broşurică „Pamphet des Pamphlets"—adevărat cântec al lebedei— în care, precizând genul pamfletului, arată, cu o logică simplă şi convingătoare, cu o ironie discretă şi tăioasă, rolul şi menirea pamfletului.

„Această lucrare, spune Courier—în notiţa anonimă, ce o însoţeşte—este propriu vorbind justificarea celorl'alte. Autorul, care întotdeauna a ştiut să concentreze în câteva pagini adevărurile ce avea de spus, vrea să demonstreze că pamfletul este prin natura sa, genul cel mai excelent de cartă, singurul într'adevăr popular prin însu-şi scurtimea lui. Cărţile groase pot să fie bune pentru trândavii de prin saloane. Pamfletul se adresează oamenilor din popor ale căror mâini nu au răgazul să răsfoiască sute de pagini. Această teză fericită şi ingenioasă în acelaş timp este susţinută într'un chip ce s'ar putea numi pe drept cuvânt dramatic. Sunt puse, faţă în faţă, opinia unui librar francez şi opinia unui mic baron englez. Cel dintâiu vrea să batjocorească, cel de-al doilea vrea să glorifice pe cineva cu titlul de pamfletar".

Armand Carrel caacterizează admirabil această perlă a spiritului lui Paul Louis Courier:

„In **Pamfletul Pamfletelor** nu mai este vorba de un ţăran, discutând foarte savant interesele publice (ca în precedentele scrieri ale acestui pamfletar) ci avem în faţă pe Paul Louis Courier, consacrându-se cu entuziasm operei de a-şi spune vocaţia de pamfletar şi prin aceasta de a se răzbuna împotriva dispreţului unei părţi a societăţii.

S'a pus în cauză comună cu Socrate, Pascal, Ciceron, Franklin, Demostene, Sfântul Pavel şi sfântul Vasile: s'a înconjurat de aceşti oameni mari ca de o glorioasă miliţie de apostoli ai libertăţii de a gândi, de a publica şi de a imprima: i-a arătat pe aceştia ca pamfletari, ca şi el, făcând fiecare, potrivit timpului lui, împotriva unei tiranii, sau împotriva unei altei, ceeace a făcut el împotriva tiraniei vremei lui, lansând broşurele, predicând, instruind poporul în ciuda glumelor curtizanilor, dezaprobărilor oamenilor cum se cade, furiei ipocriţilor şi rechizitoriilor parchetului.

Acesta este **Pamfletul Pamfletelor**, bucată de o irezistibilă antrenare, al cărei stil „dela un capăt la celalt, în armonie cu mişcarea celei mai capricioase şi îndrăzneţe inspiraţii, este poate, aceie ce se poate cita în limba noastră mai desăvârşit ca gest, mai minunat ca arta".

Pamfletul Pamfletelor a fost pentru Paul Louis Courier cântecul lebedei. Puţin timp, după publicarea acestui substanţial şi luminos pamflet, Paul Louis Courier căzu victima unui glonţ necunoscut până astăzi !

Paul Louis Courier a scris puţin, dar „acest puţin— după cum spune Sainte-Beuve—este perfect şi definitiv" de aceia, după spusa aceluiaş mare critic, el „va rămâne în literatura franceză ca un tip de scriitor unic şi rar".

D. KARNABATT

PRAZNICUL

(Feciorul lui Nenea Tache Vameşul)

Cel dintâiu fulg din ninsoarea copilăriei — preludiul expansiunei colindelor şi al mirajului vacanţei care a legănat cea mai duioasă epoce a uitării de sine, între zorile martirei Varvara şi amurgul harului botezătorului Ioan, aşternut pe apele stacojii ale Iordanului!

Inserarea apăsa iatacul, împânzind iconostasul şi însufleţind licărirea candelei. Pe linia ulucilor se abăteau luminile înmurgitului, poleind roşcovul din poartă. Ferestrele Ivăncioaei, jucau în văpăile lui, ca nişte fâşii mari de tablă, mistuită de flăcări. Felurimi de pasări, plângeau pe sârmele telegrafului, prăbuşirea ascunzătorilor. In prispe se încrucişau sâmburi de lumină. Din curţile albăstrite de inserare, ieşeau şi intrau fantome mascate, purtând în palme, daruri şi lucruri. Un triunghiu dinţat de corbi, umplându-şi fracurile cu crivăţ, se ridica în *„cornu-caprii"* aprins de soarele care se uita îndărăt; rămânea o vreme uluit, în cumpăna undelor torii ale inserării, trimiţând de acolo cerurilor, ruga lui macabră, apoi se rostogolea pe câmpiile Filaretului adormit, aşteptând între fântâni, mana zăpezii. In urma lor, cerul încins de prevestirea cerşetorilor morţii, jos, departe spre fundul luncii, da foc guliilor lui Mituş grădinaru. In vârfurile aracilor, fulgerau stropii de brumă ai înmuguritului, culcând în via galbenă, icoana de aur a asfinţitului. Ziua murea cu plânsoarea corbilor, adormiţi în plute. In geam se aşeza stafia neagră a inserării, luând din tăciunii mamei foc, pentru orbitele ei albastre. Pe sticlă, alunecau lacrimile albe ale burhaiului topindu-se în firimiturile de artifiţii din gura sobei. Târlia aştepta în sală, poema alunecuşului. Ochii fantomei împietrită în cercevele, orbeau în cernerea albă a măzărichii. Căldura din năuntru spărgea goangele gerului, întinzându-le de-alungul geamului în râme lungi de apă. Stafia năucită, fugea hulind, spre Filaretul adormit, lăsând în loc, în ferăstrue, lespedea neagră a nopţii.

In guşile corbilor, mormăia proslăvirea viscolului. In curtea adâncită în neguri, se îmbrânceau nălucile burhaiului. Fantoma iar se ivea în geam, împodobită cu diadema spicelor de fulgi. Jarul din vatră, i-o lua din cap, despletindu-i părul şi azvârlindu-o în foc.

Printre stalactitele de întunerec, în cangea cărora trosnea bătătura dogită de îngheţ, se strecura căderea pufoasă şi domoală a zăpezii. In sală, Nenea mare, *„dela drept"*, lovind aprig cu încălţămintea îngreunată de zloată de afară pragul ferchezuit de sărbători, trimitea prin găurile clanţei, vestirea tăioasă a iernei:

— „Ninge !"

* * *

In mijlocul iatacului încropit, prins de pironul lămpii, se învârtea pe de-asupra scăfârliilor, înebunit de prigoana bătaşilor, bulgărele de alviţă, mâzgălind frunţile şi schilodind dinţii celor care îi aţinteau calea. Dar frânghia nu se domolea. Scăpată dintr'o gură zdrobită de loviturile gologanilor înfipţi în clisa ei de miere, îşi dălungea perghelul, pocnind mai cu furie capetele uluite. Un *„arbitru"* contenea o vreme, lupta. Bulgărele sugrumat în sfoară, rămânea un timp în răspântia cercului, apoi se răsucia la loc, într'o depănare inversă, arătându-şi grozăvia prin zâmbetele albe ale miejilor de nucă. Cineva se apropia dintr'un colţ şi intra *în joacă*. Un altul, nevăzut, vărsa un pumn de sare în bulgărele gata de drum. Alviţa lăsa în goană, pe feţele jinduiţilor, strâmbăturile sării. Cel ce se încumeta să răpue bulgărele, erea deobiceiu acela care primea cele mai crâncene lovituri în gingii. Şi-alviţa încărcată de gologani, contenea o vreme fuga, oprindu-se ţanţoşă de-asupra mesii. Ceata se apropia mai dârză. Dar răbdarea şi umilinţa îndurată de la un bulgăre înrăit, nu avea să dăinuiască până în sfârşit. O gură mai iutacă se înălţa apucând duşmanul în dinţi. Zmoala albă, plesnea obrajii şi gologanii din miejii de nucă izbeau cu furie măselele. Baciul da încetarea. Bulgărele încolţit, aluneca în fărâmi pe gâtlejele învierşunaţilor şi gologanii smulşi din mieji treceau în palmele năvălitorilor. In geamuri se iveau plocoanele împăcării. Aţe supţiri de lumină, mistuind lumânărelele lingave, lăsau pârâiaşe fierbinţi de seu, în bulgării înecăcioşi din strâchini. Uşa rupea în bucăţi, întunericul prins în tocul ei, şi momâia de la geam se topea în tinda plină de larma lăsatului-de-sec. O altă mogâldeaţă lipea în fereastră luminile altor daruri şi bunătăţile din broboada ei veneau să umple masa ofrandelor bunei-uniri.

* * *

In vultoarea asta albă, am dat, într'o vreme de năzuinţi amoroase, peste privirile altoite cu bănătatea heruvimilor ale Dochiei, aşezând în luminile alviţii, petale de trandafiri din bulgării de sidef ai obrajilor ei ruşinaţi. Tuşa Anica adusese gogoşi în ulei. Mamei îi venise *„înecu"*. O astupa. Aşa îi venea la zile mari, *înecu* şi *tremuroru!* Sărbătorile îi aminteau de *„ursuzlucu"* tati şi atunci 'i se punea *„gutuia!"* Gogoşile unturoşite aduse de tuşa Anica, îi măreau *sicletu*. Seul scurs în pete râncede, pe învelitoarea de hârtie, îi aţâţa greaţa. Bunica Tarsiţa, le-a vârît într'o vreme, între sobă. Acolo, seul pâlpâia mai în voe şi în etăcelul scund de cismărie, mirosul descântecelor, al leacurilor şi al aromelor grele, se răsucea în sfori albastre de duhoare, punând în testimelul mamei, apele cădelniţei şi în posmoaga fălcilor, liniştea morţii. Dochia se strecurase din petrecerea de alături, şi plângea în şorţ pe mama. In lacrimi se amesteca şi tânjeala ei dupe Niculache, scriitor la *„Casa Bisericii"*. Dar plăpânzenia lui, accentuată în zgârciul urechilor şi în scoverga spetelor, întârzia schimbarea vereghetelor! Visul se înăbuşea în speranţa întremării *omului bisericii* şi Niculache tuşea în caşneu, momindu-şi boala cu căldura ascunzişurilor lui mătăsoase, sugrumate pe stern, de o agată prinsă într'o ghiară de găină, ale cărei unghii îi oprea suflarea şi îi suia desnădejdea în lumini. Şi între timp, mamii îi venise *înecu* şi Dochia uitând de Niculache, se întâlnise în boala mamii, cu privirile mele.

Şi alături, în.... *salon,* alviţa se învârtea înebunită de prigoana adunării.

* * *

Un bulgăre alb, proaspăt, adus în strachina pământie, în buza căreia sta înfiptă o lumânărică ieftină, învăpăind portocala de lângă ea, de mama Covăcioaica, se înălţa pe spânzurătoarea din tavan. Jos, alte capete îşi pregăteau gingiile. O mână îi da brânci în cercul luminos de de-asupra mesii. Cocoloşul încolţit, zvâcnea în sfoara prinzătoarei, izbind fălcile celor ce-i aştepta înfrângerea. Comandantul care orânduia bătaia, urla în urechile nerăbdătorilor. Linia zmântănoasă a alviţii, fişcuia în goana ei nebună nasurile intrate în rotogolul ei alb.

Din tagma ameţită, un găligan se suia ameninţător în vârfuri. Glonţul de alivită îi cădea în gură. Peste umăr, tovarăşii smulgeau din pradă.

Şi lupta se oprea aci, în urlete.

Niculache a murit *dă piept*. Dochia 'şi-a dus tragedia înfrângerii, în *„şcoala de moşit"*. Mulţi bulgări mieroşi de alviţă s'au mai prins de atunci, pe spânzurătorile din.... *salon* şi multe *gutui* s'au mai aşezat de-acurmezişul răsuflării mamii, dar văpăile din privirile Dochiei nu s'au mai abătut nici când, în iatacul cu miros rânced de gogoşi şi cu trâmbe violete de tămâe.

Şi din toată larma prea-mărir													ii cocoloşului de zahăr, împănat cu mieji înecăcioşi de nucă, a rămas să amintească până la alte chiolhanuri şi iscodiri *„praznicul"* bătăii alviţii, funia din tavanul *salonului,* ca un costeliv trofeu, înfrânt de-apururi, în câşlegii lăsatului-de-sec.

Sărmanul Klopştock

Din „Turnul de Fildeş"

de Mircea Gheorghiu.

I

Rondelul Singurătăţii

Singurătate, izolare,
In care vsu-ţi adânceşti
Zădărnicile lumeşti
Adânc lăsându-le 'n uitare;

Tu, glasul celor pământeşti
'L-înving cu nobilă visare,
Singurătate, izolare,
In care visu-ţi adânceşti...

Superbă dispreţuitoare,
Ce 'n veci necunoscută eşti
Invinşilor de vrăji lumeşti, —
Mărire ţie, închinare,
Singurătate, izolare!...

II

Rondelul celui singur

Eu gândul printre voi mi-l port
Ascuns de zâmbet, de cuvânt...
Tăcerea mea e un mormânt ,
In care cel închis nu-i mort.

Sub masca lutului meu sunt
Adăpostit ca într'un cort;
Eu gândul printre voi mi-l port
Ascuns de zâmbet, de cuvânt,,,,

Imbrac al politeţii port
De-apropieri sătul. Eu cânt
Spre-a nu fi trist că nu-i avânt
In suflete — şi-i visul mort....
Eu gândul printre voi mi-l port..

III

Rondelul simţului ciudat

Cu mine port un simţ ciudat
Ce-mi adânceşte totu 'n cale,
Mi-arată sufletele goale
Şi chipul lumii nemascat.

Ispitele le văd banale
Pe om de-avânt şi vis secat;
Cu mine port un simţ ciudat
Ce-mi adânceşte totu 'n cale.

Mă cred adesea fermecat
Mai simt magia forţii sale
Crescându-mi tainele-ancestrale
Cu harul lui iluminat....
Cu mine port un simţ ciudat....

IV

Rondelul înţelepciuni

Seara, la lumina 'nţelepciunii,
Judeci lumea asta — aşa cum e :
Faptele-ţi par sarbezi, palide,
Oamenii pigmei, ridicoli unii,...

Toţi urmează, fără-a şti de ce,
Calea trudei şi a urâciunii;
Seara, la lumina 'nţelepciunii,
Judeci lumea asta-aşa cum e.

Largi simţiri tresar sub raza lunii
Şi-o 'nţelegătoare linişte;
Visu 'ntinde albastra-i mantie:
Nu mai simţi nevoia acţiunii,
Seara, la lumina 'nţelepciunii...

LITERATURA STRAINA

ALFRED TENNYSON

Odă la moartea ducelui de Wellington *)

(1852)

Traducere de AL. IACOBESCU

I

Să'nmormântăm pe ducele cel mare
Cu plânsul care 'ngroapă-un împărat;
Să'nmormântăm pe ducele cel mare
In hohotul acestui neam temut
Ce-și plânge-amar conducătorii lui.
Războinici duc la groapă pe războinic.
Castelul și orașul sunt pustii.

II

Unde 'ngropăm pe-acel pe care-l plângem?
Aci, sub valul tunător al Londrei,
Ca glasul celor pentru cari munci
Și pasul celor pentru cari luptă
De-apururi să răsune 'n preajma lui.

III

Purtați cu jale doliul, mai încet,
Căci doliul azi e'ntins pe'ntreaga fire;
Cortegiul lung mai lung să se strecoare,
Mulțimea să sporească 'n juru-i, imnul
Să-și tremure durerea... Cel din urmă
Engles nemuritor, e în sicriu...

IV

O, plângeți, căci e poate cel din urmă.
Trecutul spune cât a fost de mare
Nu va mai sta privind spre trecători,
Cu mâna la chipiu în colțul străzii.
Oracolul politic azi e mort...
O, plângeți un erou neliniștit,
Războinic, om de Stat, cuceritor
Cum lumea nu 'ntâlnește deseori;
Un om a cărui faimă sta de veghe,
Ori când departe de deșărtăciune,
Cel mai de sus prin cumpătarea lui,
Cuminte 'n sfaturi, mare prin războiu,
Un căpitan viteaz al vremei sale,
Bogat prin tot ce-i dăruia simțirea
Și, cum ades nu sunt decât cei mari,
Sublim prin cea mai nobilă purtare
O, păr albit, de toți privit în lume,
O, glas isvorâtor de adevăruri,
O, pumn de fier ce veșnic sta de pază, —
Te prăbușești puternic turn menit
Să 'nfrunți în patru părți furtuna vremii!
Așa tu cel pe care-l plângem azi
Se stinse toată jertfa vieții lui.
Ne părăsește 'nvingătorul lumii.

V

Vai, totul s'a sfârșit, s'a dărâmat.
Tu, Anglie, să mulțumești Acelui
Ce ți l-a dat cum dă în lume toate.
Să sune toate clopotele lumii!
Să mulțumești acelui ce dă toate:
Redă țărânii ce de ea-ți fu dat.
Sub cruce grea de aur ce-și aruncă
Sclipirea peste fluviu și cetate,
De-apururi se va odihni
Alături de 'nțelepți și de puternici.
Să sune toate clopotele lumii!
Poporul stă nedumerit, privind
Spre cerul negru tras de cai în doliu,
Când strălucesc blasoanele pe giulgiul
Ce 'nvălue cortegiul funerar.
Să sune toate clopotele lumii!..
Dar glas mai trist va răsuna în inimi
Și-un imn de doliu va pluti sub bolta
Bisericii cu cruce grea de aur.
Vestește glas de tunuri moartea lui,
Un glas pe care-ades l-a cunoscut.
Căci deseori, sub alte zări, urechia
De căpitan căta prin glas de tunet
Cuvântul sorții, șoaptele izbândei,
Inmormântat în urlete prelungi,
De pază'n cinstea regelui și a țării.

Dar urletul era o tristă veste
Trimisă asupritorilor; prin ea
Iși cată astăzi numele purtat
Departe de ocară, totdeauna
Acelaș în răsplată și mustrări
Ca om stăpân pe sine 'n clipe mari.
O, muză, țara mea, acestui nume
Ce va străbate'n vremuri viitoare,
Desfășurați-i larg un câmp de glorii,
Deschideți căi de cântece sonore!

VI

„Cine-i acel ce-mi turbură odihna
Inconjurat de preoți și soldați
Și vine 'n glas de trâmbiți, când poporul
Il plânge ca pe-un drept sau pe-un erou.
Stăpânitor al mării, pe pământ
Fii mare cum ai fost și tu pe ape.
Ai fost iubit, viteaz între viteji,
Tu cel mai jalnic marinar din lume.
Acum în glas de cloopote și trâmbiți
Te-ajunge un erou între soldați.
A stăpânit pământul prin curaj,
Cum tu cândva erai stăpân pe mări.
Dușmanii lui erau și-ai tăi; prin luptă
El ne-a păstrat deplină libertatea.
Primește-l dar cum se cuvine;
E vrednic de păreri de rău și vrednic
Să fie pus alăturea de tine.
E cel mai nobil fiu al țării noastre,
Acel ce, într'o sută de războaie
N'a risipit o pușcă englezească;
Acel ce pe tărâmuri depărtate
C'un pâlc de luptători a fost în stare
Să nimicească oști nenumărate.

Sub alte zări, în vremile din urmă,
In jurul Lisabonei îngrozite
Iși ridicase turn de apărare
Cum gândul său din vreme plănuise
Și-aci cu 'ntreaga oaste sta la pândă
Eșind ca trăznetul din ascunziș
Ca numele-i să crească zi cu zi,
Svârlind în țară trupele franceze,
Cu gând astfel să potopească Franța
Când peste culmi sburau în stoluri șoimi
Pe vârf de pini în munții Pirinei,
Prin văi și povârnișuri urmărești
De glas de corn și glasuri omenești,
De tunete și troznete de puști,
Când Anglia își risipea dușmanii.
Căci iată care fu sfârșitul luptei.
Dar vulturul se ridică din nou
Intunecând sub aripi Europa,
Lătrând cumplit spre fiecare tron
Când cel pornit spre tronul datoriei
Zvârli din slavă pe jăfuitor.
O, zi de-asalturi desnădăjduite.
Se risipeau ca spuma escadroane
Ce-și încărcau avutul pe cătări;
Porneau să sune trâmbiți prusiene
Și cerul sfâșiat, posomorât,
Se'nvestmântase 'n raze de lumină
Când noi l-am smuls din calea nimicirii.
Ce mare a fost osteanul care'n luptă
Ne-a arătat cât poate suferi
Un suflet omenesc în cataclismul
Ce-a frământat pământul Waterloo!
O, marinar puternic, bun și blând
Ca el departe de zădărnicie, —
Tu ce ne-ai dat o insulă de-argint
Și-ai fost stăpân pe Baltica și Nil,
De mai străbate încă pân'la tine
Ceva din tot ce-ascunde lumea noastră,
De-ți mai surâde dragostea de țară,
O, bucură-te că-ți va fi alături.
Căci peste veacuri glasul unui neam,
Cântarea 'nsuflețirei unui neam,
Ecoul măreției omenești
Și veselia neamului întreg,
La sărbători, la jocuri și petreceri
Vor pomeni pe cel mai bun ostaș.
Pe-un mare căpitan, al cărui nume
Va fi cinstit de-apururi, printre noi.

VII

Da, glasul unui neam. Acelaşi sântem,
Deși își uită visul de mărire
Atâția, pretutindeni, rătăciți
De-avântul nestatornic al mulțimii
Și forța care-ajută răzvrătirii.
Dar slavă celui ce-a făcut din noi
O insulă și-a rătăcit Bretonii
Pe mări în prada vântului și-a ploii.
Avem un glas; putem plăti cu el
Păreri de rău, iubire și respect
Acelor ce ne-au apărat moșia.
Păstreaz'o, Doamne, liberă de-apururi:
Cârmuitori, păziți această țară
Ce-i sufletul și ochiul Europei,
Păziți sămânța libertății noastre
Svârlită 'ntre popor și tronu-i vechiu,
Căci libertatea e-un isvor de cinste
Ce'ntunecă mânia regilor.
Păzind-o pregătiți scăparea lumii;
O viață nouă va cădea din slavă
Pe chinuri în țărâna prăbușite
Călăuzind spre adâncă 'nțelepciune
Mulțimea rătăcită, până 'n ziua
Când va gândi cuminte, când dreptatea
Va 'mpodobi un cap încoronat.
Nu 'nchideți ochii 'n oarbe 'ncredințări.
Să v'amintiți tot ce v'a spus când-va
Căci el v'a spus s'aveți în pază țara.
Se sfarmă tunurile 'n fața mării;
Tăcut e glasul lui în sfatul nostru;
Oricare ar fi furtuna ce-amenință
Cu trăznet de-ar veni, va fi zădarnic.
Și cine-a fost acel ce v'a vorbit.
N'a vrut să fie robul unei clipe,
El care-a pus un preț pe adevăr
Și n'a nesocotit eternitatea;
N'a luat în samă valul de mânie
De sus pornind spre lumea zgomotoasă.
Viața lui fu muncă, iar cuvântul
Ințelepciune smulsă din viață;
El n'a vorbit pe sama unui dușman.
Optzeci de ierni au fost mustrări în lumea
Acelor ce nesocotiră dreptul:
Alfred spunea de-apururi adevărul,
Căci l-a iubit prea bunul nostru duce...
Prin amintirea lui va fi lumină;
Ocările nu-l vor mânji nicicând.

VIII

Biruitor în lupte glorioase
E, 'nmormântat cu glorie de-ai săi
Inconjurat de-o lume de războinici,
El din a cărui mâni întinse veșnic
A risipit lumini de stele cinstea
Și soarta nesfârșita-i dărnicie.
Da, poate fi de cinste 'mpovărat
Acel ce nu și-a cântărit mărirea
Ci s'a gândit să folosească țării.
Căci n'a vorbit istoria în treacăt
De calea datoriei care duce
Spre drumul gloriei adevărate.
Acel ce pleacă fără altă grijă
Decât de-a face bine și învață
Să-și stăpânească dragostea de sine
Cu mult înainte de-a'și ajunge ținta
Din mărăcine va culege floarea
De purpura ce'n roșu învestmântă
Bogatele grădini de trandafiri.
Nu, n'a vorbit istoria în treacăt
De calea datoriei care duce
Spre drumul gloriei adevărate:
Acel ce la porunca lui se pleacă
Și'nsuflețit prin noapte-și taie cale
Cu inima, cu mâna și genunchii,
Pe drumuri lungi, spre-o rază de lumină
Și-ajuns pe culmi atinge biruința, —
Va ști că—acest urcuș pe calea grea
A datoriei l-a îndrumat spre locul
De-asupra căruia e Dumnezeu.
Pe-un câmp de raze, soarele și luna.
Așa a fost eroul mort acum:
El și-a 'mplinit menirea. Dar cât timp
Pământului va fi stăpân și 'n lume
Va mai străbate neamul omenesc,
Intreaga pildă-a vieții lui de muncă
Va stăpâni pământurile toate,
Va inspira soldatului credință
Și bărbăție omului politic,
Iar mai târziu, în orișicare țară,
Pe culmile istoriei, mărirea,
Va isvorî din calea datoriei.
Atunci căminuri ce vor fi scăpate
Prin pilda lui de noapte și ocară,
La sărbători, la jocuri și petreceri
Vor pomeni cu cinste peste veacuri
Când vor sclipi lumini peste orașe,
Pe-acest erou învestmântat în fier
Și preamărindu-i numele vor spune
Că veșnică-i e pilda printre noi.

IX

Da, gloria-i va fi cândva cântată
De-o gură care încă nu-i creiată
Când noi vom fi de-apururi sub pământ.
Intr'adevăr e azi o zi de doliu;
Il plângem pe bătrânul care ieri
Juca voios copiii pe genunchi.
O, e o zi de doliu 'n care-l plângem
Pe-acel al cărui braț și-a cărui minte
Au stăpânit o clipă Europa.
Al nostru-i plânsul, dar a lui mândria.
Simțirea care-ades întrece omul
Va trebui să ne cuprindă 'n fața
Priveliștei ce-o dă 'ngroparea lui.
Iubim pe cel ce pleacă dintre noi;
Ne stăpânim cuvântul sgomotos,
Zadarnic despre lupte și tumultul
Atâtor amintiri, în umilința
Ce 'mbracă măreția unui templu;
Il venerăm și 'n vreme ce-ascultăm
Cum urcă 'n sbor spre veșnicie valul
Cântărilor de aur ca o mare,
Mai sus se 'nalță inima și gândul
Și-atunci ne părăsește îndoiala
Că pentru 'n om atât de-adevărat
A fost în lume-o altă datorie
De împlinit, cu mult mai însemnată,
Decât aceea dela Waterloo...
Și numele-i cât lumea va trăi...
Căci vremea poate prăbuși colina,
Sau poate-ascunde 'n ape țărmi de fluvii
Clădind mereu sau prăbușind de-apururi,
Când sorii se rostogolesc în spații
Și-o lume cu puteri deosebite
Ascunde 'n haos vieți necunoscute, —
Dar peste veacuri sufletul e totul.
Prin Dumnezeu și oameni care au
Ceva din El, ne-am făurit credința...
Tăcere!.. In auzul lumii 'ntregi
Suspină cel mai jalnic marș funebru!
Mulțimea 'n doliu, plânge 'n suspine.
De om e 'ntredeschisă 'ntunecimea
Și muritorul se afundă 'n ea.
Țărâna se amestecă 'n țărână,
Cenușa în cenușă va pieri:
E mort cel ce a fost atât de mare.
De-apururi... Dar nimic nu-l va lipsi
De gloria ce-a fost a lui în viață;
Și pare că de-acum e mult mai sus,
Purtând cunună mult mai luminoasă
Ca cea ce-i fu de oameni împletită.
O, nu vorbiți de glorie; lăsați
Să i cadă în pulbere deșertăciunea.
Inchideți-l în vechia catedrală,
Păzit de Dumnezeu, cu Crist alături.

Traducere de AL. IACOBESCU

*) Din volumul „Idilele Regelui", ce se află sub presa.

Rabindranath Tagore

Din „Petale pe cenușe"

M'am deșteptat în dimineața aceea, scumpă tovarăşe a călătoriei mele, la zgomotul bărcei tale care părăsea țărmul; noi am răspuns semnalului pe care ni-l trimetea valurile și te-am întrebat: „Rodul nădejdei noastre se va coace el în insula ce se află dincolo de zările albastre?"

Tăcerea surâsului tău a căzut pe întrebarea mea ca tăcerea soarelui pe mare.

Zilele trecură, rând pe rând, printre furtuni și momente de liniște.

Vânturile mari se potoleau pentru o clipă și valurile gemeau. Te-am întrebat: „Calea somnului se găsește ea pe undeva dincolo de rugul de cenușe stinsă a zilei dispărute?"

Tu numi-ai răspuns; numai ochii ți-au strălucit ca fâșiile de nouri purpurii din asfințit.

Astăseară chipul tău apare din întuneric; părul tău bătut de vânt îmi atinge obrazul și'mi îmbălsămează tristețea. Incerc să prind o cută din haina-ți și întreb: „Există oare, dincolo de nemărginire, tovarăşe scumpă a călătoriei mele, o grădină a morților unde cântecele mele vor înflori în tăcerea ta?"

Tu surâzi și surâsul tău strălucește ca nimbul de aur al stelelor in miez de noapte.

II.

Dragoste, tu ai colorat gândurile și visurile mele cu cele din urmă lumini ale gloriei tale; tu ai schimbat cu totul viața mea prin frumusețea apropiată a morții mele. După cum soarele în asfințit ne lasă să întrezărim paradisul, tot astfel tu ai schimbat durerea mea într'un extaz suprem.

Prin vraja ta, dragoste, viața și moartea au devenit pentru mine o nesfârșită minune.

VI.

Eram unul lângă altul când Primăvara a bătut la ușa noastră strigând: Lăsați-mă să intru! Ea ne aducea tainele șoptite ale veseliei ei, fiorul noullor lăstari!

Eu îmi vedeam de gândurile mele, și tu depănai... Primăvara se depărtă și deodată o văzurăm pierind ca cei din urmă trandafiri.

Acum, când tu nu mai ești aici, Iubito, Primăvara bate și tot mai spune: Lasă-mă să intru! Ea îmi aduce freamătul frunzelor uscate, ecoul unui uguit de porumbel.

Stau la fereastră și alături de mine o fantomă, fiica viselor triste... Și pentru Primăvara care nu mai are să-mi aducă decât dureri ascunse, toate porțile sunt deschise!

XV.

Ea m'a părăsit ... când noaptea se risipește.

Sufletul meu își căuta consolarea la gândul că totul este nimicnicie.

„Și cu toate acestea, ziceam, numele acesta scris care este al ei, acest evantai de foi de palmier, brodat în mătase purpurie de mâinile ei, nu sunt ele oare lucruri reale?

Ca un copil neliniștit care își supără propria-i mamă eu răsturnam totul în mine și în afară de mine și murmuram plin de ciudă: „Lumea noastră e o lume de trădare!"

Dar din cerul plin de stele coborî o dojană; o voce spunea la urechea mea: „Nerecunoscător, învață de umple golul pe care l-am lăsat, prin amintirea vie a trecerei mele".

XXIX.

Dă-mi suprema împărtășanie a dragostei—aceasta e rugăciunea mea — împărtășania care mă va lăsa să vorbesc, să lucrez, să sufer după voința Ta, și să părăsesc totul pentru ca eu însumi să nu fiu părăsit.

Intărește-mă în pericole, cinstește-mă cu suferința ajută-mă să străbat căile grele ale jertfei de toate zilele.

Dă-mi suprema încredere a dragostei — aceasta este rugăciunea mea — încredere în viața care disprețuește moartea, care schimbă slăbiciunea în putere și înfrângerea în victorie.

Inalță-mă așa ca demnitatea mea primind ocara să-i fie rușine de a o mai da înapoi.

XXX.

Mă simțeam obosit fiindcă umblasem tot timpul zilei Și atunci mi-am întors privirea spre curtea Ta regală încă depărtată,

Noaptea cădea. Eram pătruns de dor. Și toate cuvintele cântecelor mele erau pătrunse de durere, căci cântecile mele erau chiar el însetate, o Iubitul meu, Mult Iubitul meu, Alesul meu!

Când ora s'a pierdut în întunecime mâna Ta lăsă să cadă sceptrul ca să ia o harpă și să-i atingă coardele: inima mea palpita, o Iubitul meu, Mult Iubitul meu, Alesul meu.

Dar cari sunt brațele cari mă înlănțuesc? Voi părăsi ceeace trebue să părăsesc; ceeace trebue să port voi purta. Să fiu lăsat numai să vin lângă Tine, O Iubitul meu, Mult Iubitul meu, Alesul meu!

Coboară câte odată de pe tronul Tău și vino printre plăcerile și durerile noastre; ascunde-te în toate formele, în toate bucuriile, în dragostea și în sufletul meu — și cântă acolo! O Iubitul meu, Mult Iubitul meu, Alesul meu.

Trad. GEORGE ULIERU

Mauriţiu Jókai

de Dr. BITAY ARPAD, profesor, Cluj

Jôkai (citeşte: Iocai), este cel mai mare prozator al literaturii maghiare şi unul din cei mai de frunte romancieri ai literaturei universale. Rodnicia lui extraordinară a produs peste două sute de volume, într'o activitate de peste 60 de ani. Scrierile lui calde, atrăgătoare, sunt răspândite în toată lumea în sute de mii de exemplare. (Până în 1894, numai în limba germană au fost lansate peste 300 de mii de volume din operele traduse ale lui Jokai; 48 din scrierile lui s'au tradus în limba poloneză, 30 în cea rusească, 23 în cea engleză, 22 în cehă, 16 în cea sârbească, tot atâtea în cea suedeză şi finlandeză, câte şapte în cea italiană şi franceză, 6 în cea daneză, 4 în cea olandeză şi vre-o 6 în cea română).

După şi împreună cu Petôfi, el este cea mai cunoscută figură a literaturii maghiare în străinătate. Cu Petôfi a fost şi în viaţă contimporan, coleg de şcoală şi prieten bun. Secretul şi motivul acestei popularităţi neţărmurite este că Jokai este un povestitor neîntrecut de atrăgător şi extrem de duios. Jokai este un scriitor al inimii, al dragostei de om, un zugrăvitor mişcător al nefericirii omeneşti. In scrierile lui străbate totdeauna dreptatea şi adevărul şi se osândesc nesmintit scăderile morale. In scrierile lui — a spus chiar unul din cei mai aspri şi nedrepţi critici ai lui — omul ajunge minunea a opta a lumii care surpă orice piedici şi orice progmatism sec. Eroii lui — spun adversarii lui literari — sunt prea idealizaţi, nişte semizei, nişte fiinţi supranaturale cărora nu li e nimic cu neputinţă. Aceştia şi-au dat toate silinţele ca să scoată la iveală că figurile lui din punctul de vedere psihologic şi logic nu se pot primi, dar i-a captivat şi pe ei prin farmecul neîntrecut al povestirii, prin măreţia puterii sale imaginative nesleite, prin humorul său nobil, inofensiv şi profund. „Pe el nu-l poţi critica, trebue să-l citeşti" exclamă în cele din urmă unul din aceşti critici.

Scrierile lui Jôkai sunt multilaterale, pentrucă au izvorit dintr'un suflet foarte cult. Nu numai că şi-a însuşit încă de când era student, limbile germană, franceză, italiană şi engleză, dar a fost foarte bine orientat şi în istoria universală, a fost un pictor şi musician ales; dar în afară de aceasta un botanist temeinic specializat, mai ales în ce priveşte trandafirii (florile lui de predilecţie!) şi un pomolog recunoscut, care a izbutit să producă nouă specii de poame. A fost un admirator, un intim, prieten al firii. Se scula primăvara şi vara la orele patru şi înainte de a se aşeza la masa de scris, se plimba între trandafirii lui iubiţi, între pomii lui îngrijiţi cu atâta dragoste, cerându-le sfat şi inspiraţie. Până la 10 dimineaţa, scria cel puţin câte 2 coale tipărite zilnic. Atunci mergea în parlament sau la alte locuri ale activităţii lui publice multilaterale.

* * *

Până la sfârşitul vieţii sale, s'a ocupat cu politica, deşi firea lui blândă, nepractică, naivă, nu se potrivea de loc cu aceasta. Intre anii 1861—75 a ţinut cu opoziţia şi atunci a ajuns la culmea popularităţii sale politice. De atunci încoace — ajungând fosta opoziţie la putere, sub conducerea lui Coloman Tisza, tatăl lui Şt. Tisza — a rămas până la moartea sa în această tabără. Ca om blând n'a preconizat niciodată idei exagerate în politică şi în 1849 a fundat chiar şi un ziar moderat în care a apăsat asupra necesităţii împăciuirii atât cu Habsburgii, cât şi cu diferitele naţionalităţi ale Ungariei de atunci. A fundat şi redactat o mulţime de ziare politice, umoristice, popurale şi reviste. A fost un om foarte modest care se înroşise până la sfârcurile urechilor şi în etatea de 70 de ani, dacă i se vorbise de operele sale. A fost naiv, copilăresc până la moarte. N'a cunoscut valoarea banilor şi i-a risipit cu ambele mâini, ca un „boier român", spune unul din biografii lui. Naivitatea, stângăcia lui o arată şi cele două căsătorii ale sale (Intâia oară se căsătorise ca un tânăr de 23 de ani cu o vestită actriţă de 31 de ani, cu care de altfel a trăit bine aproape 40 de ani; iar pentru a doua oară, cu capul său bătrân de 74 de ani, cu o tânără actriţă de 20 de ani! Pentru cea dintâiu l-a desmoştenit mamă-sa, prin cea de-a doua, s'a făcut de râs). A rămas până la moarte optimist, un idealist, un om bun în toate privintele, cu suflet cald de copil.

Viaţa lui Jókai

Jôkai s'a născut la 18 Februarie 1825 în Komarom (un orăşel cu tradiţii culturale şi cu comerţ înfloritor, situat lângă Dunăre, în Ceho-Slovacia de azi). Numele de botez Mauriţiu, neobişnuit la Maghiari, i s'a dat după vestitul conte polono-maghiar Mauriţiu Benyovszki (1741—1786) pe a cărui biografie tatăl lui Jokai a cetit-o cu nesaţ. De religiune Jôkai s'a ţinut de cea protestantă. Din moştenirea lui părintească putem aminti firea lui pornită spre visări, desemn şi muzică din partea tatălui, un avocat cu suflet de poet. N'a moştenit însă simţul real, sănătos dela mamă-sa şi a rămas până la ultima zi a vieţei sale un idealist încrezător în oameni. Ca copil a fost sfios şi retras. Imaginaţia lui bogată i-a sugerat idei neliniştitoare din belşug. (Aşa de pildă, i-a fost frică grozavă de cânele turbat, de ovreii cu barbă mare şi să nu fie îngropat de viu). Sufleteşte s'a desvoltat repede de tot. Studiile sale le-a făcut la Komarom, Porsony (Bratislava de azi), iar la Komarom, Papa (în Ungaria de West) şi la Kuskemit (între Tisa şi Dunăre pe şesul Ungariei). La Papa a fost coleg de şcoală cu Petôfi şi cu Carol Acs (1824—1894), traducătorul excelent ceva mai târziu al poeziei poporale române. La Kecskemét a cunoscut viaţa interesantă, specială a „Pustei Maghiare", pe care a zugrăvit-o cu atâta măiestrie în operele sale (mai ales în „Trandafirul galben"). La Kecskemét a făcut un portret al lui Petôfi. Şi-a câştigat diploma de avocat, însă nu s'a folosit nici o singură dată de ea. A devenit peste puţin, cel mai bun prozator maghiar şi a rămas ca atare până la moartea sa. Am amintit deja rolul său de împăciuitor în 1848/49. In zilele triste ale aşa numitului „absolutism austriac" (1849—1867) — care a răsplătit cu nebunie pe idealistul român ce a fost Avram Iancu şi în general cu cea mai ruşinoasă nerecunoştinţă pe toţi Românii cari i-au ajutat cu braţul şi sângele lor, contra Maghiarilor — condeiul lui a fost o mângâiere nepreţuită pentru năpăstuiţii lui conaţionali. Pe atunci a făcut şi multe călătorii, între altele şi în Ardeal. Intr'o călătorie de mai târziu a lui, a avut o întrevedere interesantă şi cu Bismarck. Căsătoria i-a pricinuit şi moartea. Intorcându-se acasă la Pesta din Nizza, n'a avut loc de şezut, a trebuit să stea în picioare o noapte întreagă. Osteneala şi receala i-au adus o inflamaţie de plămâni.

S'a stins liniştit şi blând — după cum i-a fost firea întreagă, la Budapesta în anul 1904, în vestita zi de 5 Maiu — il cinque Maggio, în care s'a pristăvit şi marele Napoleon. Naţiunea maghiară i-a făcut o înmormântare măreaţă naţională. S'a îngropat în cimitirul din strada Kerepesi, unde e înmormântată şi mama lui Şaguna.

Din cele două căsătorii ale lui, n'a avut nici un copil.

Cariera lui literară

Jôkai a apărut deja ca un copil de 9 ani, înaintea publicităţii cu o poezie frumoasă tipărită într'o revistă bună maghiară de pe atunci. In anul următor, a compus o dramă pe care a şi jucat-o cu prietenii lui. La Papa şi la Kuskemét a lucrat intensiv în cercul de lectură şi a şi fost premiat de mai multe ori. In 1843 a luat parte la concursul literar al Academiei Maghiare cu o dramă în versuri. Premiul nu l-a obţinut, deşi doi — şi anume cei mai de seamă membri — din juriul de cinci, l-au propus pe el la premiu. A fost însă lăudat din partea acestei înalte instituţiuni şi Jokai dela această dată îşi socotia cariera sa literară. De atunci încoace s'au perindat repede, necrezut de repede, scrierile lui. In vârstă de 22 de ani a devenit deja redactorul unei reviste alese, pe care a redactat-o câtva timp împreună cu Petôfi. Petôfi l-a introdus în cercurile literare din Pesta şi în această vreme au şi stat într'o locuinţă comună. In 1848, ei au fost conducătorii tineretului maghiar.

Precum am amintit deja a întemeiat şi redactat mai multe ziare şi reviste, literare şi umoristice. El a fost întemeietorul literaturii umoristice maghiare şi figurile umoristice creiate de el mai trăiesc şi azi în câte o zicală maghiară. Pentru structura sufletului său, este foarte caracteristic şi faptul că el, deşi nu s'a bucurat niciodată

de fericirea jinduită de a avea copii, a fost un cunoscător perfect al gingaşei şi misterioasei limbi a copiilor şi între însemnările lui ,s'a găsit un caiet cu peste 20.000 de expresii din această limbă plăpândă.

Imaginaţia lui vie şi bogată, i-a furnizat teme extrem de variate. Eroii lui sunt la fel de bine cunoscuţi, atât cu istoria străveche a Pământului cât şi cu rostul istoriei contimporane; se mişcă cu aceiaşi siguranţă pe şesul Ungariei ca şi pe meleagurile de ghiaţă din jurul Polului de Nord. Deosebit de frumos zugrăveşte epoca marilor prefaceri istorice şi sociale ale Ungariei cari s'au perindat în cele dintâi două sferturi ale veacului trecut (Romanele: Un nabab maghiar, Kàrpàthy Zoltàn). In alegerea temelor sale a fost iscusit şi dibaciu, prelucrând mai totdeauna pe cele de o actualitate pronunţată; după evenimentele din 1848/49 a scris cartea sa: „Scene de revoluţie şi de lupte"; pe vremea războiului Crimeii: „Cartea însângerată", etc.

In cel dintâiu deceniu a carierei sale literare, a fost întrucâtva înrâurit de V. Hugo şi de E. Sue. Pe urmă însă, s'a eliberat şi de sub aceste influenţe aparente, croindu-şi un fel cu totul nou şi originar de a-şi zugrăvi lumea sa de idei strălucite şi uimitoare.

De multe ori tratează şi problemele viitorului. Ajutat de cunoştinţele lui largi şi de fantezia lui nesleită a reuşit să proorocească mai multe din victoriile pe cari ştiinţa şi progresul tehnic nu le-a putut repurta decât cu câteva decenii mai târziu. In 1851, într'o nuvelă a sa („Steaua nevăzută") joacă roluri importante o steluţă din grupa Andromeda. Adversarii lui mult l-au batjocorit din pricina acestei steluţe şi iată că peste 40 de ani, astronomii au descoperit-o în aceiaşi grupă! In „Romanul secolului viitor" (1873) descrie, pe alocuri cu o preciziune uimitoare, evenimentele care s'au întâmplat într'adevăr şi tocmai aşa în decursul războiului mondial (d. ex. luptele în aier cu avioanele şi aeroplanele, luptele din Carpaţi şi Dobrogea problema întineririi, etc.). Fantezia lui extraordinară, nu-l ademeneşte niciodată, nici măcar la chipuri impure, aşa că scrierile lui, după judecata potrivită a unuia dintre criticii săi, le poţi da liniştit şi în mâinile oricărei fete mari.

Activitatea lui uriaşă a scos şi câteva volume de poezii frumoase şi drame, dintre cari mai multe au repurtat succese serioase. Dramele lui de cele mai multe ori sunt dramatizările romanelor şi nuvelelor sale. Drama lui „Diamanţii negri" închegată din romanu-i cu acelaş titlu s'a jucat numai în Hamburg, de mai bine de 150 de ori. Câteva din scrierile lui s'au prelucrat şi pentru film („Cetatea fără nume").

După cea mai pretenţioasă, într'adevăr ştiinţifică critică, cele mai bune romane ale lui sunt: „Noul proprietar (1863) şi Trandafirul galben (1893). In cel dintâiu ne zugrăveşte plastic epoca susamintitului absolutism austriac. In aceste cadre ne arată felul psihologic al pământului maghiar care, pe nesimţite, pe un general austriac, aşezat cu moşia pe acest pământ îl preface într'un patriot maghiar. In „Trandafirul galben" după cum am schiţat-o şi mai sus, ne descrie extrem de fidel viaţa „Pustei Maghiare", în cadrele unei foarte interesante întâmplări de iubire.

Marele public însă îi citeşte cu nesaţ toate scrierile şi în deosebi următoarele romane: „Omul de aur, Un nabab maghiar, Kàrpàthy Zoltân, Fii omului cu inimă de piatră, Nebunii iubirii, Dacă ne vom îmbătrâni", etc etc.

Cu prilejul aniversării de 50 de ani dela începutul carierei sale literare, a fost sărbătorit ca un suveran. Ungaria de atunci i-a aranjat serbări naţionale la cari au participat chiar şi domnitori (d. ex. regele Bulgariei). Toate oraşele l-au ales de cetăţean de onoare, scrierile lui beletristice răspândite în diferite ediţii au fost reeditate toate într'una singură, numită naţională (constatatoare atunci — 1894 — din 100 de volume, şi mai adăogată pe urmă cu 10 volume; însă nici aceasta nu-i de loc complectă!) şi din abonamentele vărsate i s'a făcut un cadou naţional de 100.000 de fiorini. In ultimii ani ai vieţei sale, i-a acordat şi parlamentul maghiar un onorar de 800 de coroane (lei) pe an.

Jókai şi Românii

Se pot înşira cu zecile scrieri de ale lui Jokai în care sunt zugrăviţi şi Românii. Ba chiar are şi nuvele lungi, întregi ale căror evenimente se perindează în Vechiul Regat, d. ex. „Capul lui Iordachi, Fata de boier", etc. In romanul „Viaţa turcească în Ungaria" unul din eroii principali, este Grigorie Ghica, domnul pribeag (1664—1672) al Munteniei. Pe lângă el ne descrie cu o gingăşie mişcătoare pe soţia lui frumoasă: Maria Sturza, care s'a primit cu atâta dragoste şi ospitalitate de doamnele maghiare din Ardeal în zilele de răstrişte ale pribegiei.

Poporul român din Ardeal, Jôkai îl caracterizează cu vădită simpatie în romanele: „Unul e Dumnezeu, Epoca de aur a Ardealului, Bogaţii cei săraci", etc. Mai ales în acesta din urmă se ocupă cu plăcere cu zugrăvirea etnicului şi obiceiurilor româneşti din Munţii Apuseni. Pe lângă o plastică descriere a vestitului „târg de fete" de pe muntele Găina, ne înfăţişează în culori strălucitoare frumuseţea Româncei, tăria şi cinstea păstorului român, jertfele şi viaţa conservatoare de naţiune a preotului român, „care-şi câştigă hrana trupească lucrându-şi cu mâinile, cu sapa, pământul său pe lângă procurarea hranei sufleteşti a altora". Şi cât de simpatic ni se înfăţişează baroneasa maghiară a romanului care prinde dragoste de poporul român, îi învaţă limba — luând lecţii de limba română dela preotul satului şi îi devine patroană. Ori n'a fost un artist nepărtinitor, un scriitor din mila Celui de Sus, care a scris (tot acolo) aceste cuvinte: „Bătrânul român a râs la această vorbă. In râsul Românului este ceva trist, ca şi în cântecele lui; puţine motive are ca să râdă..." La constatarea acestora, trebuie să mai luăm în considerare şi acea împrejurare însemnată că acestea le-a scris în anii 1852—60 va să zică imediat după un războiu sângeros între Maghiari şi Români. Aceasta ne dovedeşte şi mai bine sufletul clar-văzător, nepărtinitor care observă şi zugrăveşte frumosul, pitorescul chiar şi la duşmanii de ieri. O probă şi mai convingătoare ne oferă faptul că deja din 1850 a zugrăvit într'o nuvelă a sa cu subiect revoluţionar din 1848/49 un tribun român cu suflet bun, cavaleresc, nobil („Familia Bàrdy"). In mult citatele sale romane şi nuvele, întrebuinţează foarte des cuvinte, expresii, ba chiar şi propoziţiuni întregi româneşti. Scrierile acestea ale lui fiind traduse şi în multe limbi străine, putem spune că Jokai a făcut servicii bune şi cauzei române în străinătate.

In cele două nuvele ale sale amintite mai sus ca tratând exclusiv teme româneşti din Vechiul Regat îşi alege subiectele pentru amândouă din evenimentele anului 1821. In „Capul lui Iordachi" ne povesteşte foarte plastic şi dramatic pe cele întâmplate după lupta dela Drăgăşani şi un eveniment închipuit din viaţa lui Iordachi care nu este altcineva decât Iordachi Olimpiotul al istoriei, adică un căpitan al lui Tudor Vladimirescu. Cealaltă nuvelă „Fata de boier" se leagă de cea dintâi şi parcurge istoria Munteniei, până la războiul Crimeii, în cadrele unei întâmplări extrem de interesante a unei fete de boier. In aceste nuvele se vede că Jokai a văzut în evenimentele din 1821 mai mult o mişcare a grecilor, decât a Românilor. De aceasta însă este vinovată epoca lui, care departe în străinătate n'a observat decât cauza elenismului. Aşa a făcut-o de altfel şi un contimporan vestit al acestor evenimente: Byron.

Despre figurile însemnate ale istoriei Românilor (Vlad Ţepeş, Mihail Viteazul, Horia, etc.) vorbeşte pe tonul unei înţelegeri rare.

Dar pe lângă aceste observări despre legăturile scrierilor lui Jokai cu Românii (atinse în parte şi de d-l dr. Gh. Kristof, prof. universitar la Cluj, într'un articol al său publicat acum câteva săptămâni în ziarul Keleti Ujsâg din Cluj) mai putem face şi altele de altă natură, dar nu mai puţin interesante şi preţioase.

Am amintit mai sus că Jokai a fost coleg de şcoală mai mulţi ani de zile (la Papa şi la Kecskemét) cu Carol Acs (cit. Aic) şi că acesta din urmă a tradus clasic de frumos în limba maghiară poeziile poporale române încă de pe la mijlocul secolului al XIX-lea, va să zică în acelaş timp când un Ruso, un Alecsandri au descoperit şi scos la iveală frumuseţile acestor produse ale sufletului poporal românesc! Acs ca jertfă a absolutismului austriac a fost aruncat în închisoare după 1849 şi în temniţă între altele şi-a însuşit şi limba română. Eliberat s'a apucat să traducă poezii poporale româneşti, precum vom vedea, tocmai la îndemnul şi rugarea fostului său coleg de şcoală: Jôkai! Acs, traducerile sale din poezia populară românească apărute în diferitele reviste maghiare din Pesta, le-a strâns şi într'un volum („Flori de pe câmpul poeziei populare româneşti". Pesta. 1858; în 1871 a scris din nou un volumaş sub titlul de: „Incă trei balade româneşti").

In 1865 a trimis toate traducerile sale din româneşte, în trei volume de lux, lui Cuza Vodă; înmânarea lor a făcut-o amicul lui Acs şi al lui Jôkai, Francisc Koôs (1828—1905), pe atunci preot reformat maghiar în Bucureşti. Cuza-Vodă l-a primit pe Koôs în palatul său dela Cotroceni. Pe urmă poeziile acestea traduse de Acs au ajuns în mânile lui D. Bolintineanu. Poate că se vor mai putea găsi undeva dacă nu se vor fi pierdut când cu internarea lui Bolintineanu în spitalul Pantelimon. Acs a fost deci cel dintâiu poet maghiar care a căutat atingere organică cu literatura română şi cu conducătorii ei.

Aşa de frumos ca el n'a scris nimeni până atunci din nici o naţiune străină, despre poezia poporală română, despre frumuseţilo portului românesc, despre frumuseţea Româncelor, etc., etc., dar nici măcar după el nu l-a egalat nimeni dintre străini. Şi aceasta într'o mare parte e meritul lui Jokai, că el l-a îndemnat pe Acs ca să traducă, să facă cunoscute literaturii maghiare frumoasele produse ale poeziei poporale româneşti! (Vezi despre Acs articolul meu apărut în revista „Cultura" din Cluj, numărul de Maiu din 1924, pp. 269—270, 273—4, 284. De altfel pe Acs l-a presintat publicului român şi d-l G. Bogdan-Duică, profesor universitar din Cluj, într'o revistă din Craiova).

In sfârşit şi amintitul preot reformat maghiar din Bucureşti (Koôs) a pus în curent pe Jôkai cu lucrurile româneşti, visitându-l chiar şi în persoană la Pesta.

Iată deci legăturile artistice lui Jokai cu Românii. Legăturile acestea cinstesc şi onorează atât pe marele scriitor cât şi pe Români. Cinstesc şi onorează pe marele scriitor căci ca un poet adevărat, ca un artist de sânge cu toate momentele piedecătoare a observat şi preamărit frumosul şi pitorescul şi la Români. Cinstesc şi onorează şi pe Români că în scrierile lui atrăgătoare citite şi cunoscute în toată lumea, ei sunt înfăţişaţi în mod foarte simpatic şi demn.

Scoatem în relief cu plăcere această latură a activităţii uriaşe a lui Jokai, că chiar şi făcându-se abstracţie de multe alte puncte de vedere ne arată că în trecut pe lângă regretabilele frecări politice au existat şi legături frumoase, pure, constructive, de un ordin superior între Maghiari şi Români. Exemplele lui Jôkai şi Acs sunt o satisfacţie şi o promisiune pentru cei ce cred în spusa mult citată a cunoscutului scriitor american Lodeman că cel mai eficace mijloc pentru apropierea sufletească şi înţelegerea reciprocă a diferitelor naţiuni este câmpul înflorit al frumosului, al literaturii, al alcătuirilor gingaşe isvorite din adâncul sufletelor lor.

In general putem fixa această sentinţă literară: In literatura maghiară Jokai scrie în modul cel mai simpatic despre Români. Contimporanul său ceva mai bătrân, baronul Nicolae Josika (cet. Ioşica 1794—1865), romancier bun şi fecund şi el, deţine lângă Jokai locul al doilea în această privinţă.

Jôkai este regele prozatorilor maghiari, un artist al limbii şi al umorului maghiar. Jôkai este un suflet blând, un om bun, idealist, optimist în ale cărui nesfârşite scrieri omul ajunge — ca să ne folosim de expresia adversarilor — minunea a opta a lumii. Jôkai este unul din cei mai mari prozatori ai literaturii universale, a cărui cultură largă şi imaginaţia extrem de bogată, nesleit de vie, ne copleşeşte şi ne farmecă. Jôkai este unul din cei mai fecunzi scriitori ai literaturii universale alături de un Dumas, Kraszewski, etc. Jôkai — last not least — este regele prozatorilor maghiari, în ale cărui nenumărate scrieri Românii sunt înfăţişaţi plastic, frumos şi artistic!

Rostul şi farmecul întreg al activităţii sale l-a simbolizat mişcător de potrivit, cântecul de privighetoare care în momentul coborîrii sicriului lui în mormânt — după cum s'a însemnat — a început să răsune dintr'una din tufele din apropierea mormântului lui...!

Cântec

Pe lângă apa care trece
Cu tine cine astăzi trece,
Cu cine treci în noaptea rece?

Cui îi şopteşti viaţă bună,
Al cui nume îl spui în lună,
Şi lacrămi cine îţi adună?

Pe sânul cui tu plângi iubirea,
Cu cine lauzi înflorirea?
Cu cine blestemi veştezirea?

Cu cine numeri tu arginţii,
Cu-ai cui dinţi îţi tremură dinţii
Când ţi se strânge glasul minţii?

Ori cine te a răpit din mine
De te ar fi cumpărat ori cine,
El mă va regăsi în tine...

Emil Isac

Din scrierile lui Jókai *)

Cuvântul dat al Secuiului

Pe vremea lui, sfinţia sa preotul Gôdôrdi a fost un vestit crainic al cuvântului mântuirii. Sfinţia sa avusese obiceiul de a-şi spăla bine sufleteşte credincioşii încât aceia aveau de ce să se tot şteargă. Odată tunând contra înjurăturilor, d-l Moise Markos, un proprietar bogat, se pomeni că toată predica se potriveşte de minune cu el ca şi când s'ar fi închegat anume contra lui. De aceea s'a supărat foc şi eşind dela biserică a făgăduit pe cuvântul său de nobil secuiu să i se tragă îndată 25 dacă mai ascultă vreodată predica d-lui Gôdôrdi. Aceasta a spus-o la mulţi şi de multe ori n'a mai dat pela biserică.

Odată i-a murit în satul vecin unul din cei mai buni prieteni. S'a presintat şi el la înmormântare care avea să aibă loc — după datina adevărată calvină — în legătură cu o predică ţinută în biserică. D-l Markos înfundându-se într'o bancă pela mijloc, asculta cu mare evlavie elogiile aduse mortului de bătrânul preot de acolo. Vezi, că ăsta nu-i aşa de mojic ca d-l Gôdôrdi care nu slăbeşte nici măcar pe mort cu mustrările lui aspre.

Terminându-şi cuvintele sale preotul bătrân pe cine să vadă d-l Markos răsărind în amvon? Pe nimeni altul decât pe sfinţia sa Gôdôrdi care a fost poftit şi el ca să rostească o predică spre a ridica măreţia îngropăciunii.

Ei bine, d-l Markos ar fi fugit, dar pe unde şi încotro? Toate locurile erau ocupate, n'a fost lăsat, n'a putut străbate prin mulţimea înghesuită, aşa că era silit să asculte până la sfârşit predica d-lui Gôdôrdi, care nici vorbă, a fost frumoasă, dar el totuşi nu trebuia să o asculte.

Nici n'a rămas la pomană, ci suindu-se în trăsura sa, a mers deadreptul acasă.

Ascultă măi Avrame — spuse acasă la vizitiu — du-te de adu-mi din huceag de aluniş o straşnică nuia!

Avram s'a prezintat cu nuiaua dorită.

Acum ia bagă de seamă! Eu mă întind pe această laviţă, iar tu îmi tragi 25 de ale straşnice. Preceput-ai?

Priceput!

Avram gândindu-se că dacă stăpânu-i este năuc atunci măcar el trebuie să fie cuminte. Prin urmare a început să-l mângâie cu nuiaua numai aşa de formă.

D-l Markos a sărit în picioare:

Nu aşa măi Avrame! Haide să-ţi arăt eu cum!

Şi întinzându-l pe Avram îi trase una cu nemiluita. Aceasta i-a fost deajuns. A învăţat din prima-i lecţie, ceeace trebuia învăţat şi având modelul de urmat i-a tras stăpânului aşa 25 cum nu s'a mai pomenit nici la prefectura judeţului.

Nu este de glumit cu poporul care aşa-şi ţine cuvântul.

Traducere de **Dr. Bitay Arpád**, profesor, Cluj

*) Scrierile lui Jokai în traducere pierd multe din valorile lor estetice din cauza limbajului neaoş şi a umorului auriu cari sunt greu de redat în alte limbi.

Romanul vieţei d-nei de Sévigné

de CONST. ŞAINEANU

Nu există în toată societatea mondenă a secolului al XVII-lea, o singură femee care să poată fi asemuită cu d-na de Sévigné, atât în privinţa virtuţii cât şi a abnegaţiunii unei vieţi întregi.

Inchipuiţi-vă o femee destul de frumoasă, nobilă, fină şi plină de spirit, poate cea mai de spirit din acele timpuri glorioase, care, deşi văduvă tânără şi martoră la Curte a unor moravuri imorale, renunţă definitiv la căsnicie, refuzând pe cei mai distinşi bărbaţi ai Franţei cari aspirau la mâna ei.

Şi pentru ce acest sacrificiu al propriei ei fericiri, a vieţii ei întregi? Pentru a se devota în întregime educaţiunii şi instrucţiunii celor doi copii ai ei, şi pentru a cultiva o prietenie, aceea cu d-na de la Fayette, prietenie care a durat 40 de ani şi care nu s'a desminţit o singură clipă.

E lucru aproape de necrezut, nu e aşa? într'atâta ne pare de imposibil. Şi cu toate acestea este purul adevăr. Intreaga viaţă a d-nei de Sévigné a fost un model de virtute. Nu numai aceia cari au iubit-o cu pasiune, dar chiar şi aceia cari au fost respinşi de dânsa, toţi sunt de acord a recunoaşte cinstea desăvârşită a d-nei de Sévigné.

Doamna de Sévigné

Dar această însuşire sufletească n'a fost singurul merit al acestei femei superioare. Ea are un altul şi mai mare, de ordin literar, care constitue adevărata ei glorie în trecut ca şi în prezent, şi care îi va perpetua numele în istoria literaturei franceze.

* * *

Inainte însă de a intra în discuţiunea lui, să aruncăm o privire asupra copilăriei şi tinereţei d-nei de Sévigné. Născută în 1626, sub Ludovic al XIII-lea, dintr'o familie nobilă din Burgundia, d-şoara Marie de Rabutin Chantal, rămase orfană de părinţi la vârsta de 7 ani şi fu crescută de un unchiu al ei, abatele de Coulanges. La vârsta de 18 ani se mărită cu marchizul de Sévigné, bărbat frumos chipeş dar afemeiat peste măsură, şi care duse o viaţă foarte dezordonată, risipindu-i şi jumătate din avere. Muri ucis într'un duel pentru o femee. Rămasă văduvă la 25 de ani, şi desgustată de bărbaţi, ea luă hotărârea de a nu se mai remărita niciodată, cu toate că pretendenţii la mâna ei nu lipsiau. Ceca mai mult. Natură rece, de loc sentimentală, ea renunţă la orice aventuri de dragoste, rămânând indiferentă la toate farmecile amorului.

Dacă d-na de Sévigné n'a cunoscut pasiunea dragostei pentru un bărbat, în schimb a iubit şi a fost iubită prieteneşte. Sentimentul prieteniei, care e aşa de rar între oameni, ea l'a avut în cel mai înalt grad. Se făcea iubită prin puterea darului ce avea de a atrage inimile spre ea şi a le ţintui în jurul ei. Avea un zâmbet care-i ilumina întreaga figură şi care era fermecător. Dar mai avea şi un temperament fericit: vedea toate în roz, era aproape întotdeauna veselă şi în ochii ei toată lumea era bună. Spiritul ei nu ascundea nici o răutate. Cu asemenea calităţi cum să nu-şi fi atras prieteni, admiratori şi devotaţi, cari să-i rămâe credincioşi până la moarte? Printre aceştia au fost vestitul cardinal de Retz, şi mai ales foştii ei profesori Chapelain şi Ménage.

O legătură de prietenie încă şi mai puternică a unit-o cu d-na de la Fayette şi cu d-na de Coulanges, deşi se deosibea în caracter de ele: una prea severă, alta prea uşuratică. Dar a fost iubită de amândouă, şi mai ales de cea dintâi. Ce merit mai mare decât să te faci iubită de persoane cu caractere aşa de contrarii!

Adevărata ei dragoste, dragoste de o violenţă extraordinară, şi care a durat până în ultimele ei clipe, a fost pentru fiica-sa, pentru aceea care avea să devie d-na de Grignan. Niciodată poate mamă nu a iubit cu atâta patimă pe copilul ei ca d-na de Sévigné. Era un amor tiranic, neînteles pentru oamenii timpului, şi obositor până şi pentru frumoasa, dar recea d-nă de Grignan. Ce deosebire între mamă şi fiică! Una veselă, atrăgătoare şi comunicativă, cealaltă tristă, mândră şi rezervată. Ceeace făcea că, cu toată dragostea ce avea una pentru alta, traiul împreună nu era cu putinţă.

O măritase cu un locţiitor general al Provenţei, şi cât a durat separaţiunea între mamă şi fiică, ele şi-au scris regulat una alteia, mama aproape în fiecare zi, iar fiica de două ori pe săptămână. Şi aceasta timp de 27 de ani. Corespondenţa d-nei de Sévign a rămas până azi, aceea a d-nei de Grignan, din nenorocire a fost distrusă din interese de familie.

* * *

Aceste scrisori, trimise fiicei sale, precum şi cele adresate prietinilor şi cunoştinţelor ei, formează azi marele merit al d-nei Sévigné şi titlul ei de glorie în literatura franceză.

Este incontestabil că genul epistolar nu este o creaţiune a d-nei de Sévigné. Scrisorile pe atunci erau foarte la modă, ca şi conversaţiunile în Saloane. Or, o scrisoare nu e decât tot o conversaţie dar din depărtare între două persoane cari nu se văd. Condiţia ei principală este înainte de toate să placă. Şi ca să placă, trebue să fie naturală, adică o sinceră expresie a gândirii şi a simţirii noastre. Din scrisorile acelei epoci, unele chiar foarte interesante, prea puţine corespund acestei condiţii, nici măcar ale d-nei de Maintenon, cari sunt prea severe.

Scrisorile d-nei de Sévigné fac o fericită excepţiune în domeniul acesta. Dela început ele au atins perfecţiunea genului prin calităţile ce întrunesc, inerente talentului ei, şi pe cari le vom vedea numai decât. Mai întâi, **spontaneitatea**. Când eşti sigur că scrisoarea ta va cădea în mâini străine, şi te temi de complicaţii, pana e prudentă, şovăitoare şi timidă. La d-na de Sévigné e contrariul Ea scrie fiicei sale. Cu fiică-sa n'are de ce să se teamă. E sigură că scrisorile acestea publicul nu le va cunoaşte niciodată. Şi atunci ea dă drumul condeiului să alerge pe hârtie. Nu mai sta să se gândească ce trebue şi ce nu trebue spus, alegea expresiile ce-i veniau la îndemână şi impresiile aşa cum se prezentau. De aci şi uşurinţa cu care scria. In al doilea rând **sinceritatea**. De cele mai multe ori când scriem cuiva, ascundem gândurile noastre adevărate, spunem chiar contrariul de ceeace simţim şi gândim. La d-na de Sévigné, nimic nu e fals, totul e adevărat, sincer, neexagerat.

Un al treilea merit al d-nei de Sévigné este **imaginaţiunea** ei bogată şi atât de vie. Ea poseda într'un grad minunat acel dar de a vedea la distanţă şi de a voiaja cu mintea. Vedea totul, în toată realitatea, numai pe cale imaginativă. Era în stare să-şi figureze sentimente cari întreceau capacitatea ei imediată de a simţi. Prin această bogată facultate de reprezentare ce poseda, ea îşi procura emoţii pe cari simpla afecţiune n'ar putea să le nască. In sfrâşit evenimentele ce povesteşte, din auzite, iau sub pana ei o realizare uimitoare.

Scrisorile d-nei de Sévigné, pe lângă aceste merite, mai au şi pe acela că sunt scrise într'o limbă clară dar de o mare bogăţie verbală, şi după toate regulile artei de a scrie. Fără a fi avut ambiţia de a trece drept scriitoare, ea se manifestă din primul moment ca o scriitoare desăvârşită.

O indiscreţiune din partea unei rude, dădu în vileag scrisorile d-nei de Sévigné adresate vărului ei Bussy, prin publicarea corespondenţei acestuia. Admiraţia fu unanimă. Bayle, citindu-le, a declarat că „femeea aceasta ar merita un loc printre cele mai ilustre femei ale timpului”, un scriitor jezuit o proclama „fruntaşa genului epistolar”, iar din toate părţile i se spunea: „**Vos lettres sont délicieuses, et vous êtes comme vos lettres**”. D-na de Sévigné nici nu-i venea să crează. Fiicei sale, care îi manifestase aceeaş admiraţie, îi răspundea: „Admir pe soţul tău şi pe tine, fata mea, că vă plac atâta scrisorile mele; pe mine mă miră întotdeauna foarte mult ceeace îmi spuneţi; eu le scriu aşa de repede, că nici nu-mi dau seama dacă au vreun merit sau nu”.

* * *

Cum s'a săvârşit această minune? Cum a ajuns d-na de Sévigné la această perfecţiune, la care alţii ajung cu atâta trudă? Ea se datorează mai multor cauze şi anume: In primul rând studiilor serioase pe cari le a făcut în vârsta-i tânără cu profesorii ei, cu Chapelain şi cu Ménage. Nici unul nici altul, ce-i drept, nu i-au inculcat arta de a scrie, căci ei înşişi scriau greoiu, dar au iniţiat-o direct în frumuseţile literaturei latine, ca şi în ale literaturilor italiană şi spaniolă. Citise pe toţi autorii în original, chiar şi pe cei latini.

Al doilea izvor al culturei d-nei de Sévigné au fost Saloanele. Importanţa Saloanelor era pe atunci foarte mare. Acolo, sub conducerea unor femei superioare, se strângeau literaţii şi oamenii de ştiinţă ai timpului. Acolo se ciopleau manierele, se rafina limba, se stabilea înţelesul cuvintelor, se discuta inovaţiile gramaticale şi se hotăra ce termeni trebuiau admişi sau respinşi. Fără îndoială că d-na de Sévigné, care frecventa aceste Saloane, a profitat mult. Inteligentă şi cultă cum era, ea înţelegea tot şi-şi asimila tot. Şi când a venit momentul să scrie, experienţa dobândită acolo i-a fost de folos.

Contactul cu cărţile, de altă parte, a contribuit nu mai puţin la desăvârşirea talentului ei, D-na Sévigné a citit foarte mult. Cititul a fost o pasiune a ei care a durat toată viaţa. Operele cele mai serioase, până şi Coranul, ca şi cele frivole, o interesau aproape deopotrivă. Pentru ea „**tout est sain aux sains**” (totul e sănătos pentru cei sănătoşi). Citind, te obişnueşti a reflecta şi citind, înveţi a scrie; „Şi e un lucru aşa de plăcut să ştii să scrii ceea ce gândeşti”.

In sfârşit a trăit în epoca cea mai glorioasă a literilor franceze şi a azistat la splendida eflorescenţă a acelei literaturi clasice. Prin contractul cu oamenii mari ai timpului ea şi-a însuşit cu uşurinţă vederile lor. Această uşurinţă de a resimţi emoţia altora o măreşte pe a ei şi spiritul lor excită şi aprinde spiritul ei. Fără să creeze ea însăşi, a avut talentul să reflecteze pe oamenii ce i-au fost simpatici şi să le pătrundă cugetarea, redând-o mai vie şi mai izbitoare prin reproducere.

* * *

Astfel pregătită, nu-i mai rămânea decât să se ivească momentul de a se manifesta. Prilejul a fost plecarea fiicei sale. Din acel moment talentul ei de scriitoare apare odată cu pasiunea ce debordă din inima ei. A scris ea şi alte scrisori înainte, foarte drăguţe, prietenilor săi, dar până atunci nu-şi dăduse încă adevărata măsură. A trebuit să fie atinsă în cele mai vii afecţiuni, pentru ca talentul să-i ţâşnească odată cu lacrimile.

Cum această separaţiune între mamă şi fiică a durat până la moartea d-nei de Sévigné, numărul scrisorilor scrise de dânsa este foarte mare. Adăogite la scrisorile adresate prietenilor şi cunoştinţelor, ele formează laolaltă 14 volume în 8.0 tipărite. Toate prezintă o importanţă deosebită din mai multe puncte de vedere, cum vom vedea numai decât, şi nu e niciuna care să facă excepţiune şi să nu ofere vreun interes oarecare.

Rostul scrisorilor era altă dată mult mai mare, într'o vreme când căile de comunicaţie erau primitive şi când ziare cu informaţii aproape nu existau sau erau cenzurate Astăzi, când poţi afla totul din ziare, scrisorile nu mai pot avea decât un interes familiar sau comercial. Pe atunci însă ele ţineau locul ziarelor, şi ca atare, aveau ca scop să informeze amicii sau rudele din provincie de cele ce se petreceau la Paris, reşedinţa Curţei regale şi capitala ţării. Din punctul acesta de vedere, scrisorile d-nei de Sévigné prezintă un deosebit interes. In toate scrisorile ei către fiică-sa, care se afla ca şi exilată în sudul Franţei, d-na de Sévigné, are grijă, pentru a o distra, să o ţină în curent timp de 27 de ani cu toate întâmplările, politice, militare şi literare, cu toate intrigile dela Curte, cu tot ce s'a petrecut mai însemnat în cursul acelei epoci. In privinţa aceasta, scrisorile acestea sunt o mină nesleită de informaţii asupra timpului.

Pe lângă aceasta, ele mai oferă şi un mare interes istoric. In ele se rezumă psihologia şi imaginea unei întregi epoci. Pe când istoricii cari tratează o epocă oarecare, se silesc să scoaţă în relief numai trăsăturile principale şi caracterul general, sacrificând restul; în Scrisorile d-nei de Sévigné, evenimentele sunt redate în ordinea lor firească, fără alegere şi fără schimbare, aşa cum s'au întâmplat. Şi cu modul acesta ajungem să cunoaştem purul adevăr, care, din nenorocire nu corespunde întotdeauna cu adevărul istoric. De altă parte, pe când istoricul ne prezintă o Curte frumoasă în jurul lui Ludovic al XIV-lea, d-na de Sévigné în Scrisorile ei ne face să cunoaştem reversul medaliei, şi anume aceeaş Curte cu nobilii ei în mare parte ruinaţi, necinstiţi, destrăbălaţi şi cari recurg la nevoe la toate expedientele. Cum vedem, sufletul omenesc e acelaş în toate timpurile.

In sfârşit meritul cel mai mare al acestor Scrisori este că sunt modelul desăvârşit al genului epistolar, din punctul de vedere al perfecţiunii lor literare. Scrisorile timpului, şi nici ale d-nei de Maintenon, nu suportă comparaţia cu ale d-nei de Sévigné. Ale acesteia sunt neîntrecute în decursul timpurilor.

* * *

Se naşte o întrebare. Cum se face că d-na de Sévigné, cu atâta talent de a scrie, n'a fost şi ea scriitoare ca d-na de la Fayette? Pricina de sigur este, că însuşirile ce admirăm in Scrisorile ei nu sunt acelea cari se cer unei lucrări serioase. Pentru a fi scriitor, trebue să ştii să te înfrânezi, să te stăpâneşti, să stai să cugeţi, să ştii să alegi, să lucrezi după un plan dinainte hotărât. Când te obicinueşti a scrie, ani de zile, numai articole scurte, sau numai scrisori, nu mai poţi compune o carte. Intre d-na de Sévigné şi d-na de la Fayette e o mare deosebire: fiecare îşi are predispoziţia ei personală. Doamna de Sévigné, când iea condeiul, se avântă, dă drum liber imaginaţiei ei puternice, nu ştie să se oprească, să reflecteze. Un roman cere şi răbdare şi judecată. D-na de Sévigné n'avea tocmai această pregătire.

Dar ne-a lăsat Scrisorile ei, în cari e neîntrecută. Ce ne trebue mai mult?

CONST. ŞAINEANU

Din săptămână'n săptămână

de VICTOR EFTIMIU

Artiştii între ei...

M'am întâlnit, deunăzi, cu un vechi prieten pictor.

— Sunt supărat pe d-ta!... îmi spune el.

— De ce?

— N'ai venit să-mi vezi expoziţia... N'am să ţi-o iert niciodată!

— Dă-mi voie. D-ta ai citit romanul meu „Tragedia unui comedian”?

— Nu!

— Ai fost la „Thebaida”?

— Nu!

— Şi totuşi, eu nu sunt supărat pe d-ta!...

...Acum câţiva ani, la o reluare a piesei „Inşir'te Mărgărite”, am propus pe Smeul-Smeilor unui talentat actor al nostru.

— Ce fel de rol e Smeul?... mă întreabă talentatul actor, care habar n'avea de această feerie văzută şi răsvăzută de toţi copiii... (Să ne înţelegem: excelentul comedian n'o spunea cu tonul unei ironii sublime şi nici vre-o intenţie jicnitoare n'avea)...

... Ca pictorul, ca actorul meu, mai sunt, cu rare excepţii şi ceilalţi artişti, sculptori, muzicanţi, etc.

Sunt foarte miraţi că nu-i feliciţi pentru ultima creaţiune, sunt indignaţi că nu le-ai văzut expoziţia sau rolul cel din urmă. In schimb, nu ţi-ar vorbi odată de o carte a d-tale. Scriitorul nu-i interesează decât în funcţie de judecător, de lăudător al lor.

Am auzi pe mulţi confraţi plângându-se de această stranie concepţie, despre literator, a celorlalţi aleşi ai muzelor.

Nu odată le-am spus că tocmai în aceasta constă superioritatea omului care ţine un condei, asupra celorlalţi creatori de artă.

Inaintea lui poate îmbrăţişa orice probleme, curiozitatea lui e multilaterală, preocupările lui universale.

Poetul a sărit totdeauna în ajutorul pictorului, actorului. Nu există artist plastic, comedian, a cărui operă să se fi putut impune fără concursul publicistului.

Cât de mult a făcut Baudelaire şi mai târziu Catulle Mendès pentru triumful lui Wagner, Victor Hugo, pentru Delacroix, Octave Mirbeau pentru un Cezanne, Gauguin, Van Gogh!...

Nenumărate sunt actele publice, în afară de literatură, — directivele date naţiunilor şi umanităţii, de scriitor.

Un scriitor, — nu vorbesc bine înţeles de plevuşca literară, care vine şi trece, la o masă de cafenea, într'o revistă pe care n'o citeşte nimeni, bieţii rataţi anonimi, înăcriţi de atâta desconsiderare a contemporanilor şi geniali de atâta ignoranţă — un scriitor e un fluviu de generozitate, a-toate cuprinzătoare. Creere echilibrate, lucide, puternice, scritorii stau în fruntea semenilor lor. Ei organizează sufletul mulţimilor, pregătesc destinele popoarelor...

Un scriitor comandă flotele atheniane şi le dă victorii: e Sofocle.

Alţi scriitori prezidează victoria ţărilor aliate: Clemenceau şi Poincaré...

Şi în toate veacurile îi vedem în fruntea popoarelor, în vreme ce nici un muzicant, pictor, actor sau sculptor, nu exercită în afară de specialitatea lui, vre-o influenţă.

...De aceea, mândri de marea noastră misiune, nu fiţi supăraţi, scumpii mei confraţi, când un celebru stagiar de cl. III-a, vă întreabă dela înălţimea ultimului rege interpretat:

— D-ta cu ce te ocupi?

Erori...

Urechea noastră, deprinsă cu anumite disonanţe, nu le mai remarcă. Spiritul deasemeni. Şi totuşi, trebuie să reacţionăm. Iată, de pildă, afişele Teatrului Naţional, anunţând mereu marele succes al primei noastre scene, „Femeia îndărătnică”.

Răposatul Haralamb Lecca a tradus — era pe vremea când autorii străini pătimeau după bunul plac al oamenilor noştri de teatru — în versuri alexandrine (de ce, doamne, de ce?) diluând şi localizând una din cele mai fermecătoare poveşti ale lui Shakespeare pe care a botezat-o *„Femeia îndărătnică”*. Acest titlu nu are nici o legătură cu piesa. Femeia din comedia lui Shakespeare nu mai este îndărătnică. Era îndărătnică fata, — femeia s'a cuminţit. Şi nici fata nu era îndărătnică. Era sucită, năbădăioasă, arţăgoasă, ceiace nu e tot una. Şi această fată a fost adusă pe calea dreaptă de un soţ iubitor, dar energic.

Titlul potrivit ar fi fost „Năbădăioasă potolită”, „Arţăgoasă potolită” sau, „Besmetica domesticită”.

Cum însă titlurile acestea sânt oare cum greoaie, şi cum tot s'a schimbat, prin numele „Femeia îndărătnică”, apelaţiunea dată de Shakespeare, de ce nu s'ar numi comedia aceasta *„Petruchio şi Katarina”* sau, simplu, *Katarina?*

* * *

Anul trecut, afişele unui teatru particular au anunţat câtva timp piesa „Un altul”.

Iată un titlu care constitue o flagrantă greşeală de limbă. E drept, mai toată lumea spune Un altul, dar asta nu înseamnă că lumea are dreptate.

Nu poţi să zici *un altul*, după cum nu se poate spune *un omul, un câinele, un stricatul.*

Poţi să spui *un stricat* sau *stricatul, un alt* sau, simplu, *altul* şi e destul. In nici *„un cazul”*, nu se poate spune UN ALTUL...

Aceasta mi-aduce aminte un titlu de foileton, publicat acum câţiva ani: *Ostrovul cu comorile.* Luni întregi a apărut acest „ostrovul cu comorile” şi n'a sărit în ochii nimănui. Sunt încredinţat că traducătorul n'ar fi făcut în franţuzeşte greşeala de-a scri: „L'île aux les trésors”, dar în româneşte n'a pregetat s'o facă.

Alt teatru particular a tradus *Terre inhumaine, prin Pământul morţii.*

De ce „pământul morţii”. Terre inhumaine înseamnă cel mult „pământ hain”.

Teatrul Popular a reprezentat melodrama „Două orfeline”.

De ce *orfeline?* Fiindcă acum cincizeci de ani se spunea „orfeline?” Cine mai spune azi orfelin, orfelină?

Ori cât ar avea directorii de teatru concepţia că arta dramatică e numai o afacere, nu strică să li se aducă aminte, din când în când că teatrul mai este şi puţină cultură, că nu e permis să stâlcească limba, popularizând, prin mii de afişe, expresiuni eronate.

Unul din Teatrele noastre Naţionale anunţă „Doctorul fără voie”. E vorba de „Médecin malgré lui” al lui Molière. „Doctorul fără voie?”. Vă daţi seama ce oribilă românească e în această traducere?

Voie dela cine? Dela primărie? Dela facultatea de medicină?

„Médecin malgré lui” înseamnă: „Medic fără să vrea”, sau mai simplu, mai româneşte „Doctor cu sila”... In nici un caz „Doctorul fără voie”... Am făcut numai câteva citaţiuni.

Dar sunt nenumărate erorile de limbă perpetuate prin teatru. Un titlu tradus prost acum câteva decenii se înfige în ureche, rămâne acolo, nu-l putem clinti, iar când sântem prinşi ne apărăm cu „tradiţia”. N'am citit, chiar într'un mare scriitor „Bărbierul de Sevila” în loc de „Bărbierul din Sevila”? Să băgăm de seamă!... Să recitim, să revizuim, căci limba românească trece printr'o mare fază. Să nu transformăm această fază într'o criză!....

LUMINI

de George Silviu

Zăpada-şi rate albe căi de-argint
în seara cu brumate zări şi ape;
— prind umbre, şi le las, uşor, să scape
şi cu tremurătoare mâini le-alint!...

Pe catifea de boltă'n promoroacă
în împletiri de linii străvezii,
clipind se'nşiră cioburi mici de zi —
şi, în zig-zag, alunecă şi joacă...

Un meşter nevăzut s'a tot jucat,
le-a prins de cer, — şi face haz de ele!
le strânge 'ntr'o cutie cu mărgele
şi pierde câte una 'n negrul mat...

Atunci tresar, şi ochiul meu o prinde,
şi înlăuntru-mi tremură văpăi —
— metalic ger vibrează peste văi
şi'n mine toată bolta se aprinde!...

Iernile mele

NOSTALGIE

Visez de mult, prieteni, o iarnă bătrânească!
Cu uliţi sloenite de'nămeţiri adânci,
Când vinu'nghiaţă'n beciuri şi gerul arde'n stânci,
Şi prind la munte bacii în hrube să iernească...

M'aş vrea atunci în codru un pădurar sihastru
Sub cuşma mea mai albă ca albul de zăpadă
Aş asculta furtuna cum urlă în cascadă,
Cutremurând bordeiul în scâncet de [illegible]

O, aş aprinde focul din vreascuri pădureţe
Inmiresmate rodnic de-o vară'nfloritoare,
Şi'n flacările clare, blajin dogoritoare,
Aş picura aceiaş otravă şi tristeţe...

Tristeţea voluptoasă a iernii fără care
N'ar înflori în mine vreodată nici-un gând —
O iarnă grea pe care o tot aştept plângând,
Să'şi prăbuşească golul din zare până'n zare!

I. Ulmu

CARŢI ŞI REVISTE

G. BRAESCU : SCHIŢE VESELE

Editura „Cultura Naţională", Bucureşti.

Numai în câţiva ani literatura d-lui G. Brăescu s'a fixat in atenţia publicului prin aceea că ştie să dea viaţă amănuntului caracteristic, pe care d-sa nu-l descrie, analizându-l, dar îl lasă să cadă — natural — in fiecare schiţă prin orientarea şi accelerarea dialogului, fără de care efectul artistic ar fi neînsemnat sau iluzoriu.

In totalitatea operii sale umorul pare — pe alocuri — închiegat în toate elementele lui, fără ca totuşi să fie astfel. E numai o aparenţă. Răsare însă o singură faţă, nu cea mai trainică, a umorului de idee, dar cea mai expresivă, a umorului de situaţie, care se leagă imediat de plastică.

Autorul e un observator destoinic; psichologia lui, departe de a stârni efecte de analiză, constitue o sinteză perfectă. Numai un exemplu.

Două ţărance, cumetre din sate vecine, se întâlnesc la târg şi se duc la o crâşmă să mănânce. Şi în bătătura crâşmei, cu sticla de rachiu între ele, convorbirea începe şi urmează astfel :

„— Să trăeşti, cumătră... să trăiască şi cumătru... să trăiţi şi să hiţi sănătoşi... Dumnezeu să vă dea sănătate şi să trăiţi amândoi...."

„— Şi'mneavoastră să trăiţi ani mulţi şi să vă dea Dumnezeu zile şi sănătate... şi inimă bună... şi să uitaţi necazurile că's dila Dumnezeu.. Nie, nu mi-o murit o găină ?... Când am ieşit azi dimineaţă, numai ci am dat piste ea moartă... Fac nu ştiu ce naiba'n cap, di mor numai decât..."

„— Da nie ni s'o bolnăgit porcul ?...

„— Nu-i nică, aşa se bolnăgesc ei, da nu mor tăţi.... cari's mai belalii, da o samă, nu mor... Sănătate să deie Dumnezeu... Cumătru' ce face ?..."

„— Iacă, nu-i ghini..."

„— Araca'n de mini... d'apoi ci are ?..."

„— Eu ştiu ?... să'nnăduşe în chept... iacă ici, în capul cheptului şi să face negru cum e pământul... că de asta am venit mai mult la târg, să caut un vitrinal, să-i dau nişte ouşoare, să-l intreb, să videm, nu mi-o da ceva pentru porc, că atâta gită am... dac'o muri, ce mă fac eu la iarnă c'o casă de copchii?..."

„— Poi..."

„— Că omul dacă are zile lăsate dela Dumnezeu. trăeşte, da dacă i-o sunat ceasul, s'o mântuit... Da gita ce ştie ea... parcă are graiu să vorbească ca omul, să spună ci o doare ?..."

„— De un'să aibă... da iacă să-ţi spun un leac... M'o învăţat şi pe mine o femee... Să prinzi o ţarcă — dacă-i putea-o prinde — că's şirete, bată-le gina să le bată... sboară cum te aprochii de ea... Şi dacă-i prinde-o, să n'o omori, să n'o tai, nimic să nu-i faci... numai s'o frigi ghinişor, întreagă aşa cum se găseşte, cu pene cu tot, şi s'o dai cumătrului s'o mănânce... şi dacă nu s'o face ghine din asta, să ştii că nici zile multe n'are, şi tare-mi pare rău... Da las' să him sănătoşi, că poate o da Dumnezeu şi ţi-o trăi porcul...' (Necazuri, 34).

In felul acesta sunt construite toate schiţele volumului; cu o vădită încercare de a stabili satira socială pe baze temeinice.

* * *

ION FOTTI : *Spre Necunoscut* — poeme şi poezii. 1919—1923, Editura „Cultura Naţională", Bucureşti. 1924.

In poezia noastră contimporană d. Ion Foti este o apariţie interesantă, prin faptul că se ţine cât mai departe de actualitate şi cizelează — răbdător — versul clasic. Pentru că orice s'ar spune forma poeziei d-lui Foti — ori cât ar fi de neînsufleţită prin avântul sufletesc şi imagine — este una dintre cele mai „lucrate". Meritul nu e mic. Intr'o vreme când hârtia tipărită cunoaşte tot felul de jocuri abracadabrante, poezia d-lui Foti vine cu un suflu odihnitor şi cu o puternică notă intelectuală.

Poetul pune mai întâi preţ pe idee izbutind a o închega — uneori fragmentar, altcori general — cu forma. Echilibrarea aceasta n'o întâlnim perfectă în poemele lungi şi nici in cele câteva sonete; stă însă în poeziile de concepţie filozofică şi mai puţin în acele în care pledează un retorism supărător.

In puţinele dări de seamă de care s'a bucurat până în prezent volumul d-lui Foti era când un zâmbet ironic (poetul e vai ! atât de vechi pentru epoca manierismelor) când o nerecunoaştere totală a talentului poetic. Noi reţinem o singură bucată; — şi din aceasta se va vedea că poetului nu-i lipseşte însuşirea de mai sus:

PROSTUL

Vreau să te cânt în versuri de aramă,
Cu creştetul să te izbesc de stele,
Să'nţepenesc picioarele-ţi, gigantic,
— Să te măsor cu Hercules cel antic,
Să te vestesc celor ce nu te chiamă,
Tămâia mea ocara să ţi-o spele ;

Căci veacuri după veacuri te defaimă,
Pe tine, stâlp al lumii !—tu, o schele,
Pe care se înalţă mândrul geniu !
—O scurgă-se mileniu cu mileniu,
— Bătrânul timp când clipele-şi îngaimă —
La ce strivit sub gândurile mele ;

Să 'mbrac în haină purpurie
Mârşavul hoit ce tu-i dai preţ şi rost,
Pe-această lume, neagră de mizerii ?
De câte ori în visurile serii,
Nu te-am văzut trecând solemn, o Prost,
Cutremurat de vajnica-ţi solie;

Căci tu din neguri vaste svârli-o minge,
Iluzia ca falnic curcubeu,
Din omul animal tu faci un zeu,
Un înger din femeie, crin sau roză,
Urâtul gest tu îl consacri pază; —
Orgoliul tău şi calcă şi învinge.

Prin tine văd în bestie un frate,
Prin tine mi se casc' adânc abis;
Ce-i între tine şi măreţu-mi vis !
Prin tine bietul om e ceeace este,
Tot perindându-şi veşnica poveste;
Şi faima ta ca fulgerul răsbate !

* * *

NĂZUINŢA (Ianuarie). Un preţios articol al d-lui *Al. Popescu-Telega* despre „Spiritul dannunzian" ne spune mai întâi că D'Anunnzio nu pune fericirea ca scop final al vieţii, ci lupta, adică biruinţa:

Felicità non ti cercai
che solo cercai me stesso,
me stesso e la terra lontana.

„Opera lui D'Annunzio este opera unui temperament, nici de cum a unei inteligenţe. Toate ideile, puţine câte apar cu această înfăţişare, sau, mai bine zis, ca resfrângeri abstracte destăinuind anume concepţie *totală* despre viaţă, decurg dela Nietzsche. Ori, mai de grabă : vin chiar din fondul temperamentului lui, fiind tot Nietzsche cel care i le prezintă sistematizate, îi preschimbă instinctul în convingeri, aspiraţiile în principii. *Originalitatea, personalitatea lui D'Annunzio stă în a fi retrăit aceste idei cu o intensitate neobişnuită, cu o convingere ce nu are nimic sau prea puţin element intelectual şi foarte mult sensualism.*

„*D'Anunnzio este un antintelectual. In operele lui nu găsim idei, ci tendinţe.* Nu aşează premize şi nici nu trage concluzii, afirmă un tot, şi-l afirmă liric, ca ceva spontan al geniului lui intuitiv şi instinctiv. *Ne dă spre împărtăşire o sensibilitate, nu o mentaltate.* Un sprit, nu un sistem.

„Dar un spirit sistematic. Concepe totul numai dintr'un punct de vedere supune totul cu voe sau cu forţă, simţirii lui unilaterale. Işi impune concepţia de viaţă, nu numai fără s'o îndreptăţească, dar chiar fără a se îngriji de contradicţiile născute din acest fapt. Nu îngăduie legitimitatea ori frumuseţea, nobleţea ori folosul altor feluri de simţire şi gândire de cât pe ale lui"...

S'a ridicat într'o gazetă din capitală chestiunea dacă „Năzuinţa" este o revistă „românească sau una „iberică". Totul era pus în legătură cu pasiunea d-lui Al. P. Telega pentru scriitorii italieni şi spanioli. Nu împărtăşim, desigur, orice părere aruncată din suburbia criticei noastre, mai ales atunci când ea porneşte din pure motive personale ; ţinem prin urmare să mulţumim d-lui Telega de marele serviciu pe care-l face literaturilor romanice.

Studiul d-lui *Mircea Florian:* „Kant şi geneza criticismului" la sfârşit. E bine să-i cunoaştem concluzile : „Criticismul nu admite totala producere a lumii fizice, el recunoaşte neîncetat substratul realist al oricărei experienţe. Totuşi concepţia critică, prin unele afirmaţii îndrăzneţe, pregătea terenul interpretării „Ipereutice", cum o numeşte Kant dojenitor, a lui Fichte: universul este o creaţie a subiectului, a „eului absolut". Rămâne însă că şi pentru *Kant fenomenul reprezentat* este formal produs de legile intelectului. Legile intelectului, neputând să intre intr'un contact direct cu *„lucrul în sine"*, se mulţumeşte să dea o ordonare necesară materialului sensibil, exponentul indirect al „lucrului în sine". Intervenţia ordonatoare a intelectului a eşit dintr'o infirmitate a spiritului. Subt acest aspect, *intelectul este legiuitorul naturii;* lumea se mişcă în jurul subiectului. Aceasta e *revoluţia filozofică,* pe care însuş Kant o compara impropriu cu revoluţia coperniciană. Copernic încercase să suprime antreopocentrismul; *Kant restabileşte, subt formă filozofică, concepţia antropocentrică:* subiectul cunoscător e centrul lumii fenomenale, e centrul naturii"...

Versuri publică *Marcel Romanescu* („Fraţilor") şi *N. Milcu,* care in „A pornit un om la drum".. îmbină o atmosferă sentimentală cu versul scurt şi sonor al poeziei poporane :

A pornit un om la drum
— A pornit semeţul —
Zările erau de fum
Iar cărările de scrum
(gheme deşirate 'n drum)
Şi cânta, drumeţul....

. . . .

Cî'ntr'o vreme şi-a simţit
Răsuflarea 'nceată....
Şi 'ntr'un puţ s'a oglindit
Şi s'a tras 'napoi uimit,
Când în unde şi-a zărit

Haina sfâşiată...

Şi şi-a repezit nebun
In oglinda sură
mâna, ce din albu-i zbor
S'a oprit peste isvor
Şi, cauc răcoritor,
S'a întors spre gură....

Ca nicicând de însetat
A sorbit dintr'ânsul
Iar în hohot lung, râdea,
Râse-adânc de ce-l durea....

Şi din pumni prelung îşi bea
Făr'să ştie, plânsul...

Proză bine închegată publică d. Ion Dongorozi în „Răsbunare". Comedia tragică : „Cuminecătura" a d-lui George Mihail-Zamfirescu ar trebui jucată pe una din scenele noastre, pentru a fi adusă la adevărata ei valoare. Este un colţ din viaţa domnitorului moldovean Petru-Alexandru-Lăpuşneanu şi anume: ospăţul cu uciderea boerilor, cunoscut din istoria noastră. Vom reveni atunci când lucrarea va apărea în broşură aparte.

* * *

COMOEDIA (8 Februarie) ne vine dela Iaşi cu un strigăt de alarmă: biserica Trei Erarchi, minunea de artă răsăriteană cu care se mândreşte nu numai Iaşul, dar întreaga simţire românească, începe a fi roasă de dinţii neobosiţi ai vremii. Articolul d-lui *Sandu Teleajen* cere imediata intervenire a publicului, pentru că — la fel ca totdeauna — oficialitatea se va dovedi neputincioasă:

„Marele public preocupat azi fie de *„fuziunea partidelor de opoziţie"*, fie de *„umanitatea morarilor cari ne servesc cenuşe în locul făinei integrale"*, nu credem să fi fost cuprins de o îngrijorare mai deosebită aflând cele de mai sus. Oficialitatea însă, credem că a fost emoţionată şi ca atare că va lua măsuri urgente de stăvilire a răului. Dar intelectualii, şi mai ales artiştii Iaşului, acei cari din preocupările pur ideale şi-au făcut o religie, acei cari pe deasupra tuturor prefacerilor şi a vremurilor, s'au închinat frumosului, dăruind comori de simţire viitorului şi păstrând neştirbite pe acele moştenite din trecut, ei, ce zic?

„Ce zic intelectualii şi mai ales artiştii Iaşului? Nu simt ce mare răspundere apasă pe umerii generaţiei noastre acum când amintim lucrurile de mai sus? Nu cred aceşti slujitori ai frumosului — de azi — că dacă statul n'a făcut şi nu va putea face nici în viitor prea mult pentru păstrarea şi punerea în valoare a monumentelor istorice şi a comorilor de artă de aiurea ori din Iaşi, nu cred că din rândurile lor trebuie pornită o mişcare organizată care să-i cinstească în faţa posterităţii şi să salveze aceea ce trebuie salvat?"

Am subliniat îngrijorarea confratelui ieşan în credinţa — şi numai în aceasta — că oficialitatea, dinpreună cu publicul care încă mai simte fiorii tradiţiei sănătoase, să-şi facă datoria. Altfel, ar fi o pierdere uriaşă şi o durere prea mare. D-l *George M. Vlădescu* continuă seria „Chipuri şi Amintiri" scrisă obiectiv şi competent. Dintr'o veche convorbire a autorului cu bătrânul *Dobrogeanu-Gherea,* desprindem acest crâmpei din care se vede atitudinea criticului faţă de opera de artă:

„— In afară de Eminescu şi Coşbuc, nici un scriitor nu poate cuceri viitorul. Caragiale a lăsat o operă strălucită, e drept, dar prea puţin sufletească. Delavrancea face mai mult politică, iar Galaction e rupt în bucăţi de nevoile vieţii. Ceilalţi sunt mai mult sau mai puţin deletanţi, cu multe merite, dar şi cu multe lipsuri. *O literatură care nu slujeşte unui ideal social, nu există,* căci oricât de pasiv ar părea rolul ei, rămâne totuşi *singura sursă din care se închiagă sufletul de mâni al unui popor.* Din toate artele, literatura, prin firea ei, e cea mai revoluţionară căci ea nu se brodează decât pe nedreptăţi şi anomalii. Din moment ce ai închis o carte fără să rămâi cu ochii duşi spre zări ce trebuie să se deschidă numaidecât, fără să doreşti omenirii o soartă mai bună, înseamnă că ai citit o carte proastă. Eminescu şi Coşbuc sunt mari pentru că au ştiut să răscolească sufletele şi mai ales să arunce sămânţa dorului de a fi altfel lucrurile"...

O admirabilă gimnastică (dacă se poate zice aşa) a versului şi a rimei în versurile umoristice din „Pastel" de Al. Vâjâianu. Uz:

Şi luna ca din brazdă
Apare iar intactă.

Sublim motiv de-extaz dă
Pe-a razelor cascadă
A visurilor gazdă...

Ii cânt o serenadă
Şi-atunci, ironic, blondă,
Desprinsă să nu cadă,

Surâde-ă la Gioconda.

O schiţă bună publică d. Al. Alexandrescu: „Ceasul", în care se strevăd calităţile unui scriitor în plină formaţie.

* * *

IDEEA EUROPEANA (No. 162) *I. Brucăr:* Problema evreiască astăzi. *Emil Riegler:* Scrisori din Veneţia, *Verax:* Politica şi şcoala.

* * *

CUVÂNTUL LIBER (14 Februarie) *Paul Zarifopol:* Romanul d-lui Minulescu, *T. Teodorescu-Branişte:* Pamfletarii, *B. Lăzăreanu:* I. C. Frimu, şase ani dela moartea lui.

* * *

CLIPA (15 Februarie) *Mihail Dragomirescu:* Teatrul Naţional, *T. Ulmu:* Poezia d-lui Ion Minulescu.

* * *

LECTURA (No. 1 — 14 Februarie) *Selma Lagerlöf:* Păcatul Astridei, în româneşte de d. Nanu şi Paul Valy.

* * *

MIŞCAREA LITERARĂ (14 Februarie) *Perpessicius:* Cora Irineu, *Ion Minulescu:* Cea mai frumoasă poezie a lui Preda Coroiu.

GEORGE BAICULESCU

A APARUT
PAIAJENUL
comedie în trei acte
de A. de HERZ
Editura Librăriei „Universala" Alcalay Lei 30

PAGINI ALESE

G. Brăescu: Schiţe vesele

AŞA E PIESA

Comedie în trei tablouri

Regimentul X de infanterie a primit, pentru educaţiune şi întreţinere, cincizeci de copii, orfani de războiu.

Intr'o zi i-a numărat, a doua zi i-a tuns, a treia zi i-a numărat din nou şi după împlinirea acestor rituri seculare urma să primească o pâine la doi.

După câtva timp, maiorul ajutor, întâlnind prin curte pe ofiţerul cu aprozionarea, însărcinat cu creşterea lor, l-a întrebat, scârbit ca de o pacoste:

— „Cine să-i îngrijească, cine să-i îmbrace, cine să-i spele..."

— „M'am gândit eu la asta... Am angajat o spălătoreasă faină".

— „Parol?"

— „Spală admirabil".

— „Ce spui?"

— „Ştie şi prăjituri".

— „Bravo Floriene! S'o trimiţi, mă rog ţie, din când în când şi pe la mine... Şi mai ia un om".

TABLOUL al II-lea

— „Ce caută femeia aia?"

— „E madama dela copii, d-le colonel".

— „Aţi găsit?"

— „Faină. Eu am adus-o. Spală admirabil".

— „Taaci".

— „Ştie şi prăjituri. Nemţoaică, ce mai una alta".

— „Ia chiam-o încoace".

— „Caro'lina!"

— „Küss die Hand..."

— „*Gut morgen...* Dă-te mai aproape... *[illegible]*"

— „Was?... Köchin, bitt'schön... bocierese..."

— „Inţeleg, înţeleg... da (frecând rufe imaginare) spălat, *nain?*"

— „O, ia bitt'schön".

— „*Guten?*"

— „Gut".

— „Auzi, că-i faină... trimete-o la mine degrabă... şi mai dă-le un om".

(Depărtându-se împreună).

Maiorul. — „Nu ştiam că vorbiţi aşa bine nemţeşte".

Colonelul. — (modest). „Da, o rup binişor".

TABLOUL al III-lea

— „Bine, colonele, mi s'a raportat că ai râioşi în regiment? Se poate... şi mai cu seamă copiii cari este pentru noi o moştenire sfântă!

— „D-le general, vă spun drept, eu singur nu ştiu ce să mai zic. Ii îngrijesc destul da... ştiţi d-voastră, cei şapte ani... până i-om da pe brazdă. Mă ocup personal. Le-am tocmit o spălătoreasă faină".

— „Natural frate, aşa trebuie".

— „A găsit-o nevastă-mea, că se interesează şi ea. Spală admirabil... o nemţoaică... şi calcă, d-le general.

— „Adevărat?"

— „Face nişte prăjituri!"

— „Bune?"

— „Splendide".

— „Da de gătit ştie? că asta-i principalu..."

— „Dumnezeeş'e... Dacă nevasta care-i gospodină..."

— „Fain. Trimete-o la mine moncher. Să plece imediat... şi daţi oameni deajuns. Nu-i lăsaţi de capul lor, că e mici".

ECONOMIE

Fragedă de tinereţe şi aer proaspăt, Nuşa, năvăli sveltă, cu părul retezat, cu ochii verzi, cu nas obraznic, în cabinetul bărbatului său şi-i spune într'un suflet îmbujorată de indignare:

— „Vai, dragă, n'ai idee cât ne fură Anica".

— „Taci, mai încet să nu te audă".

— (scoborând glasul) „Las'să m'audă..."

— „Te pomeneşti că pleacă".

— „Sănătate bună... Ştii ce hoaţă e?... Cât crezi ca punea conopida la socoteală?...."

— „....."

— „Cinzeci de lei".

— „Şi tu cu cât ai luat-o?"

— „Cu patruzeci şi opt.... doi lei dintr'odată închipueşte-ţi! Deacum nici n'o mai las, mă duc eu singură. Şi hreanul mi-l socotia cu bucata... eu l-am luat cu kilogramul, e mult mai convenabil... Dar trebuie să-ţi dai osteneală; să cauţi, s'alegi, să umbli... Eu, ştii ce fac?... Dau întâiu o raită prin toată piaţa, aşa, ca să-mi fac idee şi pe urmă iau de unde-mi place una de ici, alta de colo... Era şi Livezeanca, cu *taiorul* ei cel nou; da mie, drept să-ţi spun, nu mi-a plăcut deloc. Mai întâiu *taiorul* nu e rochie de piaţă, s'apoi când eşti gătită, nici nu-ţi vine să te tocmeşti... Zău nu ştiu cum, par'că te jenezi. Eu am fost în *trotter* aşa cum mă vezi, ca o slujnicuţă şi închipueşte-ţi dragă ha, ha, ha, un soldăţoiu se ţinea de mine... Da i-am întors şi eu o pereche de ochi... a văzut numaidecât cu cine are a face... Nu, orice s'ar spune, e mare economie... Vezi cu ochii, te tocmeşti, cumperi ce-ţi place (aşezându-i-se în braţe) şi găteşti bărbăţelului papă bună... ghici ce avem la dejun?

— (distrat) „Supă..."

— „Aaa şi tu... Aşa proastă mă crezi? Mă duc la piaţă, să fac supă... Pui cu ciuperci, dragă... Şi mai ce?"

— „Eu ştiu..."

— „Ce-ţi place ţie mai tare?"

— „Alva".

— „(triumfătoare). „Ficăţei de gâscă..."

— „Bravo".

— „Vezi, cum mă gândesc eu la tine?... Pupă-mă. Luasem şi o oală cu smântână, dar a spart-o dobitocul ăla de hamal... Păcat de oală... Am luat şi mere creţeşti, să vezi ce frumoase... şi mandarine am luat... Voi n'aveţi idee ce înseamnă să fii gospodină şi să te duci singură... nici nu e de comparat, conopida care am luat-o eu, cu aceea care a cumpărat-o Anica.

— (complezant) „Ochii stăpânului îngraşă calul".

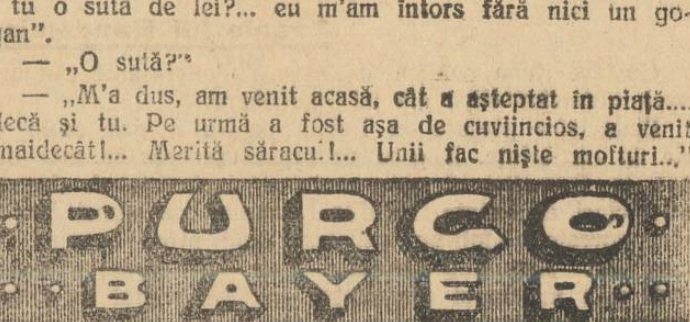
— Tataia spunea, D-zeu să-l ierte, că economia mică face averea mare... Aşa ne-a crescut... trei surori... Cât de puţin zece bani, nu-i ruşine... zece de ici, zece de colo".

— „Coniţă, întreabă birjarul, îl mai ţineţi mult, că-i tocmit la o nuntă..."

— „Vaai, ce uitucă sunt... Vă place? Du-te Anico de grabă, mă rog ţie şi dă-i drumul... (către bărbatu-său) Ai tu o sută de lei?... eu m'am întors fără nici un gologan".

— „O sută?"

— „M'a dus, am venit acasă, cât a aşteptat în piaţă.... judecă şi tu. Pe urmă a fost aşa de cuviincios, a venit numaidecât!... Merită săracu'!... Unii fac nişte mofturi..."

ÎNSEMNĂRI

Un dispreţuit: François Coppée

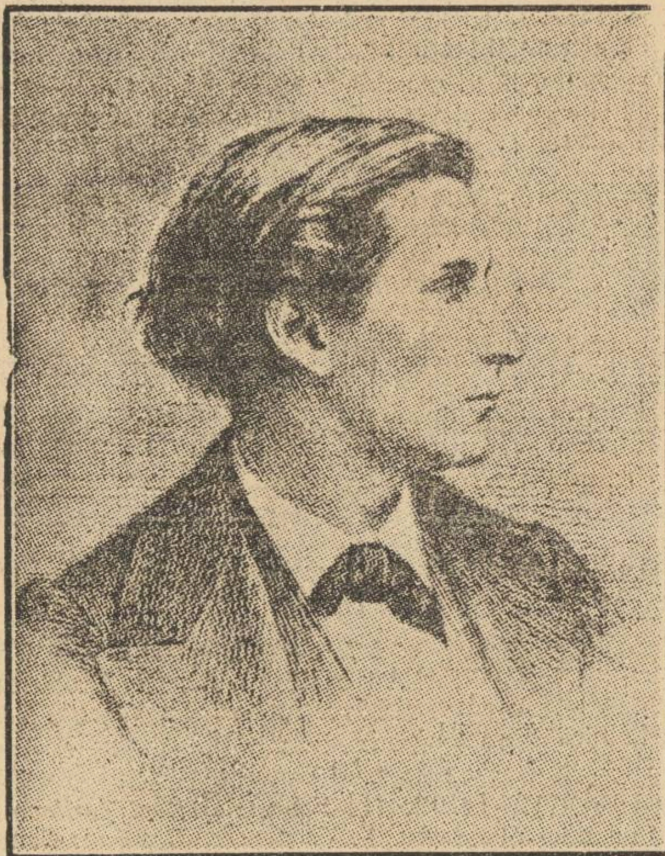
S'au împlinit optsprezece ani dela moartea lui François Coppée.

Prietenii lui, sub presidenţia lui Maurice Donay, i-au slăvit memoria, printr'o agapă pioasă.

Coppée a fost evocat cu duioşie; s'au ţinut cuvântări înflăcărate cu toate că el lipsea dintre ei.

Cine dintre cei care i-au cunoscut versurile, nu i le-a murmurat cu sentimentalism şi nu s'a simţit îndrăgostit de ele. Cei adunaţi în jurul mesei aniversare, şi-au amintit ochii lui negri, vocea lui metalică şi profilul acela care aducea cu el lui Bonaparte. Şi-au amintit de zgomotoasele manifestaţii ale parizienilor, când inocentele becuri de gaz scânteia un ultim moment în ţăndări, sub lovitura bastoanelor însufleţite de sentimente populare. Alegerile erau în toiu.

Aristocratul Copée se entuziasma la succesele burgheziei aritocratice pornite în războiu contra lui Demos (poporul). Era lupta inteligenţei împotriva instictelor primare. Dar Coppée lua totuşi partea celor umili.

François Coppée

Henri de Regnier i-a reproşat adesea purtarea sa, realismul său burghez, zicând despre el că e „un caz de proastă literatură". Proastă în formă, dar plină de o infinită bunătate în fond.

Meritul cel mare al lui Coppée rezida în perfecţia şi delicateţea gândirii sale. Opera i-a fost masacrată în pastişe şi parodii. Dar aceste versuri, câte amoruri n'au însufleţit? O adâncă delicateţă, un sentiment, o drăgălăşie, neîntâlnite. Şi duioşia lui dacă nu mulţumeşte critica pe care o facem la maturitate, e un aliment necesar sufletului copilului.

„Biata fiinţă iartă, se linişteşte şi uită...
„Incet, încet, ia bucăţica de zahăr şi sfarmă cu [melancolie".

Acesta e Coppée. Cine n'a surâs citind această banalitate, la treizeci de ani? Dar care copil n'a plâns citind-o la cincisprezece ani? Din povestirile sale în versuri căminul nu face decor. Nu, dar îl simţi aproape, îi simţi căldura uşoară cum te pipăe şi-ţi pătrunde în suflet. El e ecoul sentimentelor noastre intime, e muzica cu care ne încântăm în orele de tristeţă.

Coppée n'a fost un artist desăvârşit. I-au lipsit mijloacele de exprimare prea adesea. Copil timid, având cultul valorilor şi al autorităţlior literare, greu s'a putut apropia de un cenaclu. Cursurile universitare abia de i-au prilejuit o existenţă mediocră. Bunul Ca.u.le Mandes l-a ocrotit întotdeauna. Proza, romanele şi nuvelele lui, de o tonalitate atât de salubră, le-a scris sub ochii acestuia.

E curios cum în opera lui Coppée femeile n'au jucat un prea mare rol. Numai Mademoiselle Anette din Strada Oudinot l-a stăpânit la timp. Neatras de o căsătorie strălucită, a rămas în orizontul închis al menajului, în apropiere de fratele şi sora lui.

Poet reţinut în entuziasmul lui cald, Coppée a lăsat un număr considerabil de opere. Şi-a avut originalitatea sa până şi în defecte, a făcut peste tot proba unei instinctive nobleţi de sânge, unei naturale curtenii. Parnasul n'a putut să-l schimbe. Era un romantic născut. Dragostea pe care o căuta, e de o constantă candoare. Idealul lui n'a variat. Iubea Italia cu entuziasm. A cântat pe toate tonurile dragostea. Opera sa dramatică e tot ce poate fi mai mişcător. Sensibilitatea şi entusiasmul poetului au găsit aici drum deschis. Avea o vădită înclinaţie pentru humor. De ce o fi ţinut acest duios poet să facă lumea să râdă? Il atrăgea tragicul. A fost dominat de un iremediabil pesimism. Divinul a fost vibrarea fundamentală a lirismului lui. Pentru sunetul duios pe care l-a scos, umilul poet al umililor, rămâne scump tuturora, celor cari simt sincer.

Agonia lui Baudelaire

Gustave Kahn publică în „Figaro", interesante rânduri asupra ultimelor clipe ale lui Baudelaire.

Baudelaire plecase în Belgia pentru a ţine acolo o serie de conferinţe. E greu de înţeles şederea sa atât de lungă la Bruxelles. I se promisese cinci sute de franci pentru cinci conferinţe. Camille Lemonier, pe atunci foarte tânăr, povesteşte într'un loc, insuccesul primei conferinţe asupra lui Theophile Gauthier. Asistenţii părăseau indiferenţi sala în timpul conferinţei. In faţa acestui insucces, societatea organizatoare a conferinţelor, renunţă de a mai continua, cu brutalitate, sub pretext că sezonul era prea înaintat. Baudelaire primea numai o sută de franci. Din corespondenţa lui de atunci reese că trăia cheltuind sume minime. S'ar putea presupune că poetul spera în veniturile librăriei lui Poulet-Malassis, care ruinat la Paris, o deschisese în Belgia. Dar Poulet-Malassis n'a dat lui Baudelaire nici o centimă. El pretindea să i se facă o traducere la care Baudelaire nu s'a învoit. Atunci ce-l reţinea la Bruxelles? N'avea prieteni. Abia câteva cunoştinţe. Pe Hugo nu-l putea suferi. Nu frecventa nici un salon. Cunoscuse pe Ioseph Stevens, pictorul, şi-i judeca indulgent operile. Chiar pe Rops îl cunoscuse departe de a fi celebru, în tinereţă.

Cu Rops era în reale afinităţi sufleteşti. Ii admira sculpturalul desenurilor. In scurtă vreme se înconjurase numai de pictori: Stevens, Ioseph şi Afred, prietenii lui Rops şi Alfred Wervée.

Işi petrecea vremea la *Taverne du Prince de Galles*. N'avea parteneri de conversaţie, bineînţeles, însă în cercul de artişti îl punea la adăpost de contacturi burgheze.

Detesta pe ţărani. Nătângia lor îi părea un simbol al bestialităţii. N'avea mediul literar al Parisului, aşa că vedea diferenţa între aceste două oraşe alăturate geografic şi în antipod artistic.

Dispreţuia presa ţinutului. A fost chiar arestat pentru felul ciudat în care înţelegea să trăiască. A fost calomniat. Şi atunci, iar întrebarea: De ce mai locuia această ţară, care nu-i permitea facilitatea expansiunilor sale?

Belgienii se fereau de el, mai ales după scandalosul proces al *Florilor răului*.

Baudelaire, într'un exerciţiu care-i era foarte familiar, se vorbeşte pe sine de rău. Satanizează în a se zugrăvi peiorativ. E crezut şi luat în serios. Se indignează. Scrie lui Ancelle: „Inchipue-ţi le-am spus că sunt un nătăfleţ şi ei m'au crezut". S'ar putea spune, conform amintirilor lui Asselineau, că dorea pe Jeanne Duval, bătrână, beţivă, afozică, murdară.

Are un moment de orientare. Scrie o carte asupra Belgiei. Avea să le arunce în faţă adevărul. Sfera se măreşte. Va vorbi de bestialitatea umană. Va face apologia stilului jesuit ca să încânte prostia ţeapănă a Belgienilor. Se gândeşte numai şi numai la această carte de răsbunare. Cum să-şi intituleze cartea? *Amoenitas Belgicae*, sau *Adevărata Belgie*, sau *Capitala maimuţelor*. Va vorbi, îi clocotia în piept răzbunarea, despre canalia burgheză, industrială, negociantă, anti-artistică. Pornind dela ideea de răsbunare, calităţile sale de senină concepţie artistică, dispar. Baudelaire era bolnav.

* * *

Se gândise să intre în Paris ca un Antonius, triumfal, în zgomotul presei, în vâlva operelor sale reeditate. Se ocupa de opera sa, cu o rară meticulozitate. Şi iată că otrava Bruxelle-ului îl întrerupe din activitate. Scria epistole nesfârşit de lungi. Spre a se împăca cu librarii păgubiţi prin confiscarea operelor lui, plănuia reeditarea *Florilor răului*, a *Curiozităţilor estetice*, a *Spleenului Parisului* şi a *Artei dramatice*.

Intr'o călătorie la Paris, întâlneşte pe Catulle Mandès, tânăr pe atunci, deşi director al *Revistei Fateziste*. şi-i povesteşte lui toate suferinţele îndurate. Găzduit la Mandes, Baudelaire se sculă în miezul nopţei, zbuciumat şi povesti tânărului, viaţa lui, toată în amănunt. Ii spune cum în douăzeci de ani de muncă intelectuală, a câştigat treizeci de mii de franci, cu traduceri din Poë, cu foiletoane, cu critici, cu toată opera lui.

Baudelaire

Intors în Belgia, editorul Lemerre, restabilit, se oferă să-i reediteze operile.

Baudelaire îmbătrâneşte precoce, devine mizoveist, iritabil, nervos, nu mai recunoaşte pe nimeni. Voluptatea cu care-şi făcea corecturile trimise de Lemerre, îi întârzie o clipă agonia.

Doctorul de Marx, îl îngrijeşte. Baudelaire dormea zile şi nopţi întregi, fără să se mai deştepte. Nu aiura decât despre cărţile lui.

Deaceea în orele de nesomn, nesocotea prescripţiunile de odihnă ale doctorilor. In singurătate, din veniturile librăriei, opt sute de lei lunar, înnecat de amărăciunea mizeriei, îşi împărţia venitul în trei părţi: trei sute de lei pentru mama lui, două sute pentru Jeanna, trei sute pentru el. Se întremase puţin.

Simţia cum se imbecilizează şi avea momente de revoltă. Intr'o zi cade iremediabil la pat. Era afazic. Un prieten îl internează la Paris într'o casă de sănătate. D-na Paul Meurice, o prietenă cu care n'avusese cine ştie ce relaţii, cine să-i cânte la pianul din casa de sănătate, bucăţi din Wagner. Somnul îl coprindea iar. Membrele i se întind, paralizia urca la creer, ochii lăcrămează animalic, cenuşia, câteva lacrimi şi Baudelaire moare.

Suferise îngrozitor de încăpăţânarea cu care nu i se recunoscuse geniul. A murit, în această disperare.

Pe mormântul lui deschis, ca o floare se lasă discursul lui Banville care proclamă pe Baudelaire intrat în viaţa vecinică. Gloria îşi desfăşura aripile, trist şi tardiv, dar oricât de măreaţă i-ar fi imaginea, tristeţea va întuneca oricui privirile.

Tot ce priveşte redacţia „Adeverului Literar" (manuscrise, corespondenţă, cărţi şi reviste) se trimit pe adresa d-lui A. de HERZ.

O operă postumă a lui Enric Madách.

Ungurii consideră pe Madàch, ca pe unul dintre cei mai mari scriitori ai lumei. Talent fecund, de-o sensibilitate profundă, Madàch este reprezentantul unei epoci romanţioase: geniul credincios în slăbiciunea omenească. Pe Madàch omul îl interesează ca pe-o creaţie trecătoare, osândită la păcat, şi îl dispreţuieşte chiar arătându-i marile calităţi şi defecte ale omenirei. Opera monumentală a lui Madâch: „Tragedia Omului". este cunoscută în toate literaturile, ca un eflux de originalitate al geniului acestui scriitor maghiar, care a putut apropia sufletul tiranic de filosofia lui Goethe şi a lui Byron.

E. Madâch, poetul grandioasei poeme dramatice, asemeni tuturor scriitorilor de mare talent, a avut inegalităţi supărătoare: în viaţă, alături de opera constructivă a Tragediei Omului, era autorul şi a altor lucrări, de-o impasivitate notorică şi stângace, asemeni balansărilor stilistice ale anatorismului. Este o impietate, ca să micşorezi valoarea unui scriitor de geniu, tipărindu-i toate operele postume (fără selecţiune) şi mai ales, jucându-i piesele, cari puteau rămânea în rafturile bibliotecilor.

Madâch n'a scăpat de furia bibliomaniacilor, şi de persecuţia „istoricilor literari", cari asemeni scaiului, se agaţă şi de cununa veşniciei a unui luminos dispărut.

Teatrul Naţional din Budapesta, a răscolit cartoanele, şi a scos la iveală o piesă postumă a celebrului dramaturg, care nu va întuneca gloria lui Madâch. Postuma se numeşte „Moise", dramă biblică în 4 acte şi a fost adaptată pentru scenă de d-nul Paul Siklóssy. Este o tragedie plicticoasă, cu reminiscenţe biblice şi cu lungi tirade teologice. Piesa a căzut şi presa literară atacă pe directorul Teatrului Naţional din Budapesta, care în loc să ţină în sertar lucrarea postumă a marelui poet şi dramaturg, i-a scos la lumina zilei o operă, a cărei paternitate ar contesta-o Madâch.

Se dovedeşte şi de astădată, că adevăratul geniu, are inegalităţi uimitoare în operele create. Numai anatorismul şi manierismul poate produce aceleaşi opere de solidă factură. Autorul nemuritor al „Tragediei Omului", Madâch a scris... şi opere slabe, exemplul lui Byron, Molière şi Goethe...

Lupoaica din Capitoliu

Toţi cei cari au vizitat Roma, au văzut *Lupoaica sacră* în vârful Capitoliului, în Muzeul Conservatorilor. Ghidul explică: datează din secolul al cincilea înaintea erei creştine. Cei doi copii, Romulus şi Remus, au fost adăugaţi abia în epoca Renaşterii. In această epocă un artist necunoscut s'a inspirat dintr'un frumos peisagiu din Titus Livius: Romulus şi Remus, născuţi din dragostea lui Marte cu o vestală fiică a regelui albanilor. Fiii născuţi fiind aruncaţi pe malul Tibrului, au fost alăptaţi şi crescuţi de o lupoaică. Legenda e archi-cunoscută.

De curând d-nul Jerome Carcopino, conferenţiar de istorie latină la Sorbona, a publicat un studiu care pune lucrurile în cu totul altă lumină.

Deşi gemenii sunt de dată modernă — au fost aşezaţi acolo în 1474—1475 — au umplut totuşi locul pe care-l ocupau alţi gemeni primitivi. Ştim din Cicero că în anul 65 înaintea erei creştine, în critica perioadă a conspiraţiei lui Catilina, *„focul cerului"* (un trăznet probabil), căzu pe grupul statuar al Capitoliului. Lupoaica a fost devastată simţitor. Urmele se mai văd şi astăzi. Romulus şi Remus însă au fost pentru totdeauna despărţiţi de doica lor patrupedă. Or, dacă am judeca după technica sculpturii, Lupoaica a fost creată în primă jumătate a celui de-al cincilea secol; într'un atelier grec din Italia, unde artiştii urmau tradiţiile marilor maeştri ai Atticei şi ai Argosului, inspirându-se din arta ioniană. Or în această epocă, legenda lui Romulus şi Remus nu se născuse încă, deoarece prima mărturie pe care o avem asupra acestei legende, nu o găsim decât cu un secol mai târziu. Ce reprezintă atunci aceşti copii?

Aici găsim partea constructivă şi absolut personală a studiului d-lui Carcopino. La origină, spune d-sa, gemenii nu reprezintau pe Romulus şi pe Remus, ci pe cele două popoare înfrăţite: Romanii şi Sabinii. La Roma n'a existat un cult al lupoaicei, nicicând. Acest cult l-au avut Sabinii agricultori sălbatici, când au introdus religia.

Lupoaica a fost zeul lor temerar. Pe acest animal temut şi venerat — un fel de *toten* al lor — îl prigoneau în timpuri de pace şi -l urmau la războiu ca pe un protector suveran.

„Este deci logic ca reorganizându-se cetatea romană, unde aceşti Sabini s'au stabilit către 450 a. Chr., au introdus în cetate şi cultul sub cari erau obicinuiţi se învingă". Acolo au instituit ei sărbătorile pe cari cu toţii ştim că le numeau *Lupercalele* şi pe cari le celebrau desbrăcaţi preoţii *luperques*.

Copiii cu unghiile înfipte în mamelele lupoaicei, simbolizează pe preoţii goi cari oficiau la aceste sărbători. Ei sunt adăpostiţi de zeul lor ocrotitor şi hrăniţi din acelaş cult al războiului.

E înfrăţirea a două religii deosebite în două popoare: Sabinii şi Romanii, neconciliaţi în patria romană.

Şi d-nul Carcopino explică: Aceşti gemeni au fost considerabil măriţi, pentru a putea completa locul gol de sub pântecul lupoaicei. Ori grecii până în secolul al patrulea n'au cunoscut forma sculpturală a copilului. Ei sculptau numai formele vânjoase ale efebului clasic.

Romanii au recunoscut acolo doi copii hrăniţi de lupoaică, pe care au socotit-o *mater Romanorum* şi astfel au adaptat-o culturii originei lor.

Explicaţia e dintre cele mai seducătoare şi mai veridice. Dar câte legende şi câte documentări istorice bazate pe falsa origine a lupoaicei, ne se dărâmă sub acest sever raţionament.

MARUNTE:

Ministerul Cultelor şi Artelor, a însărcinat pe profesorul universitar Dr. G. Kristof, ca să scrie o carte despre viaţa şi activitatea marelui romancier maghiar: Mauriciu Jókai, a cărui memorie se serbează luna aceasta de către Unguri.

— S'a împlinit zilele trecute un an dela moartea scriitoarei *Cora Irineu* dela care a rămas volumaşul de admirabile descrieri de călătorie: „Scrisori bănăţene".

— „Times" anunţă că regina Maria a României va scoate la primăvară în editura Duckworth din Londra, un volum intitulat „Ţara pe care o iubesc". Lucrarea va fi ilustrată. Ea va conţine şi numeroase desenuri datorite ex reginei Elisabeta a Greciei. „Times", spune că volumul va avea şi capitole în cari regina Maria va vorbi de fostul rege Carol I şi de Carmen Sylva, cum şi de situaţia României faţă de problemele internaţionale la ordinea zilei.

— A murit autorul de câtece Aristide Bruand. Cu Aristide Bruand dispare una din figurile cele mai originale dintre „chansonniers"-ii Parisului şi care timp de aproape jumătate de secol a făcut deliciile vizitatorilor cabaret-urilor de pe „Butte Montmartre".

— Revista pariziană „Candide", în numărul din 5 Februarie publică nuvela lui Caragiale, „Hanul lui Mânjoală", tradusă în franţuzeşte de d. Matei Russu, sub titlul „A l'Auberge". Nuvela e publicată ca prim articol al revistei. In introducerea care o precedează se spune despre Caragiale că e „cel mai mare prozator român şi, din punctul de vedere mondial, un foarte mare scriitor".

— Ministrul Instrucţiunii Publice (nu vă speriaţi: minunea s'a întâmplat în Cehoslovacia!), a acordat ajutoare de 12.000 coroane la 20 scriitori şi ziarişti cu vază, ajutoare de 10.000 la 3; de 8.000 la 12 şi de 3.000 la 13 literaţi şi publicişti. Aceste subsidii corespund oarecum cu asigurările de bătrâneţe şi invaliditate destinate scriitorilor şi ziariştilor.

— Academia Română a fost autorizată a primi donaţia făcută de d. dr. A. Cosma din Timişoara, în acţiuni valorând 1.000.000 lei acţiuni din al căror venit să se acorde premii pentru cele mai bune lucrări istorice şi didactice în condiţiunile prevăzute în actul de donaţie.

— Viitoarea premieră a teatrului Popular va fi „Comedianul" de Sacha Guitry cu d-nele Maria Antoinetta Călinescu şi Naya Nădejde si d-nii A. Pop Martian şi St. Carabin.

— Prin decret regal, „casa istorică a Bengeştilor" din comuna Bengeşti-Dolj a fost declarată monument istoric. Se iau toate măsurile de ministerul cultelor pentru conservarea şi restaurarea în parte a acestei case.

— S'a pus sub tipar „Suflete Tari" de Camil Petrescu.

— La entresolul sălei Mozart din Cal. Victoriei 46 s'a deschis o interesantă expoziţie colectivă.

— Teatrul Naţional va pune în studiu „Faust" de Goethe partea I. Rolul Faust va fi jucat de d-nii M. Constantinescu şi Vracca, iar al lui Mefistofeles propabil de d. R. Bulfinscki. Piesa va fi pusă în scenă de d. Soare Z. Soare.

— Domnii Alexandru Bilciureascu şi Vasile Cottan, vor face în curând să apară „Antologia Ploii", — volum ce va cuprinde cele mai bune poezii contimporane asupra ploii. Toţi d-nii autori sunt rugaţi să-şi trimeată volumele sau manuscrisele, în str. Francmasonă 51 bis.

— Cunoscuta revistă *„Omul Liber"*, a organizat un ciclu de şezători lunare. Prima şezătoare va avea loc Duminică 22 Martie în saloanele Liedertafel. D-nul Eugen Filotti, distinsul publicist, va conferenţia despre: *Tradiţionalismul în artă şi politică*. Un grup de scriitori şi artişti consacraţi, va asigura succesul acestor manifestări intelectuale. Biletele se pot procura de la librăriile „Casa Poporului" str. Sft. Ionică, 5 şi „Hesefer" str. Karageorgevici, 7.

— Săptămâna viitoare, va trece în repetiţie la Teatrul Naţional, sub conducerea de scenă a d-lui Gusty: *Nebuniile amoroase* de Regnard, în care se aşteaptă cu nerăbdare reapariţia pe scenă a marei noastre ingenue d-na *Maria-Puiu Giurgea*, într'un admirabil rol de subretă.

— In seara de Marţi, 17 Februarie, a avut loc la Teatrul Naţional din Iaşi o reprezentaţie de gală, dată în onoarea artistei *Verona Cuzinschi*, care, după o activitate rodnică, se retrage din teatru. S'a jucat piesa *Tereza Raquin* de Emile Zola, în care artista are o creaţie puternică.

— In curând membrii *Cercului Artistic* vor deschide expoziţia lor de pictură şi sculptură în sala Sindicatului Artelor Frumoase din str. Corabiei 6.

— La 1 Martie va apare „Integral", revistă de sinteză modernă, organ al mişcării moderne, din ţară şi străinătate.

— In curând va apare în editura „Ancora" volumul de nuvele „Apa botezului" datorit d-lui Ludovic Dauş.

A apărut — In româneşte
EDIŢIA II-a
Chira Chiralina
de PANAIT ISTRATI Preţul Lei 50

O oră de încântare!
A APARUT
LECTURA No. 2
cu emoţionanta nuvelă
„Cealaltă!..."
DE
Ed. Haraucourt
„Marele Premiu" al Academiei franceze
în frumoasa traducere de EMIL DORIAN
Numai 3 Lei — 32 Pagini mari
Cereţi la toţi chioşcarii şi librarii